

פרק האשה נקנית

ב.

האשה נקנית – בכסף, לב"ה בפרוטה ובשוה-פרוטה, לב"ש בדינר ובשוה-דינר.
 ובשעת נתינת הכסף, אומר לה הרי את מקודשת לי.
ואתי ב"ש להקל, דבנתקדשה בפחות בדינר (ויותר מפרוטה) –
 לב"ה מקודשת ולב"ש עדיין פנויה.
 ואם אחר שנתקדשה בפחות מדינר, יקדשנה אחר בדינר –
 לב"ש תפסו קידושי שני, לב"ה לא תפסו.
 ואם אח"כ ימות הראשון¹ – נמצאת לב"ה פנויה ולב"ש מקודשת.²

ונקנית בשטר

שכותב לה על הנייר, אע"פ שאינו שוה פרוטה, הרי את מקודשת לי.³
 [ואם הנייר שו"פ, אפשר לקדש בו בלי כתיבה ובלי עדים, מדין כסף].

ונקנית בביאה. ואומר לה התקדשי לי בביאה זו.

[**פרוטה הנ"ל** – היא של נחושת, וערכה א' משמונה באיסר האיטלקי, (עי' יב).
 והיינו כשהאיסרים כדינר. אבל כשמתזיילי הוי א' מששה באיסר.
דינר – היינו א' מכ"ה בדינר זהב].

אימתי שונה התנא בה"א הידיעה –

לפ"א בתוס' כשקאי על פסוק מבורר.

כגון האשה נקנית והאיש מקדש, וג' האשה שהביאו התוס'.⁴

אבל; עבד עברי וכנעני ואמה עברי', נזכרו בקרא אבל לא בבירור.

ובתולה, לא נזכרה בקרא גבי נישואין.

ולפ"ב בתוס' אין כללים בזה, אלא בכל מקום שונה לשון הרהוט לו בפה.

¹ כן צריך לפרש בתוס', וכ"ה להדיא בתורא"ש.

² ובכה"ג ב"ה לקולא, ומ"מ נמנית פלוגתא זו גבי קולי ב"ש, כיון דנשאלה בביהמ"ד באופן הראשון. תוס'.

³ ברש"י לפנינו לא הזכיר שאומר לה, וברש"י שעל הרי"ף כ' שאומר לה ג"כ הרי את וכו' כשנותן השטר.

⁴ ועי' מהרש"א איך שנחשבין הני ג' למפורשין בקרא. ויבמה נחשבת מבוררת בקרא, אע"ג דלא נזכרה בתואר זה.

[יש מקומות שונה המעשה קודם המנין, ויש להיפך, ואין בזה כלל].

[שיעור שתיה ביום הכיפורים – עי' יומא פ: אי ברביעית או מלא לוגמיו].

שוה כסף ככסף

בפדיון עבד עברי⁵. ודרשין לי' מקרא דשיב.

בנזיקין. מקרא דכסף ישיב לבעליו.⁶

בפדיון הבן. מכלל ופרט וכלל. [ולמסק' גם מע"ע ונזיקין].

בהקדש. מכלל ופרט וכלל.⁷ [ולמסק' גם מע"ע ונזיקין].

בקידושין. ילפינן מע"ע ונזיקין.⁸

בערכין.⁹ ילפינן מע"ע ונזיקין.

אין **פודין הבן והקדש** בקרקעות ובשטרות.¹⁰

[ההודאה – בשוה פרוטה]. אין **פודין מעשר שני** בשטר.

מזיק המשלם בקרקע – נותן מיטב.

האשה קונה עצמה – בגט, ובמיתת הבעל.

יבמה

נקנית – בביאה, להיות כאשתו לכל דבר.

שאם בא לגרשה, סגי בגט בלא חליצה. [ויורשה ומיטמא לה].

כסף ושטר – מה"ת אין מועילים כלום.

ותקנו רבנן שיועיל לפוסלה על שאר האחים [ולהצריכה גט].

ואין מועיל ליורשה וליטמא לה, ולא לפוטרה מן החליצה.

וקונה עצמה [מזיקת יבמין] – בחליצה ובמיתת היבם. [ולא בגט].

⁵ . עי' רש"י דיתכן דצינו בטעות לדף טז, ויש לציין לדף ח' גבי קניית ע"ע. אמנם דבריו צ"ב דתוס' כתבו בסמוך שלא ייטמע בין העכו"ם ושגם הוא גרס לו לימכר, וזה לכו' ע"כ בפדיונו.

⁶ ועי' תוס' דהני תרי צריכי, ומה"ט אפשר ללמוד מהם ול"ה ב' כתובים.

⁷ בפדיון הבן מצינו להדי' בריש מס' שבועות. ובחקדש לא מצינו כלל ופ"כ להדי', אבל מוכח ממיעוטא דקרקע ושטרות.

⁸ בתוס' כתבו דילפי' מע"ע. והמהרש"א הבין דגם אחר שהבי' מנזיקין והצריכו, עדיין א"צ ללמוד מתרווייהו. ועיי"ש שכו' דלהאופן השני שבתוס' די"ל דעבד שאני שלא ייטמע, עכצ"ל דילפי' מנזיקין.

⁹ לא נתפרש בתוס' היכן נאמר דבערכין שו"כ ככסף. וצ"ב.

¹⁰ ומוכח בתוס' דפסיקא להו דקידושין וערכין אפשר בקרקע ובשטר, דאלי"כ י"ל דילפי' מפדיון הבן והקדש. ובמהרש"א ציין לר"ן דמקדשין בקרקע ותפס עליו ברש"י דכ"ה בתוס' לפנינו דף ה'. ולגבי ערכין בקרקע ציין הרש"י לסוגי' בסנהדרין טו.

ב' – ג'.

לשון "האשה נקנית בשלש דרכים"**"נקנית"** ולא מתקדשת¹¹ –

משום דכסף דשדה (שלומדים ממנו כסף קידושין) נקרא קנין. בלישנא דאורייתא.

[כסף השדה – קנה אברהם.

שדות בכסף יקנו, ועדיף מהקודם, שנתפרש הכסף באותו הפסוק.

מכסף מקנתו – לא איירי בשדה].¹²

[להלן תני האיש מקדש – לישנא דרבנן, דאסר לה אכו"ע כהקדש].

"האשה" נקנית ולא האיש קונה – **לת"א** משום סיפא דל"ש ומקנה במיתת הבעל,**לת"ב** דלא נימא דאפי' בעל-כרחא.**"שלשה"** ולא שלש – דדרך משמש גם בלשון נקיבה. וכגון הכא גבי אשה.[בזב תני **שבעה**, דדרך משמש לשון זכר, כגון גבי זב.

בקרא דתורה, נקיבה – נקט דרך לשון נקיבה.

בקרא דאנשי המלחמה – נקט בלשון זכר].

"דרכים" ולא דברים – **לת"א** דביאה נקראת דרך, וכסף ושטר נמי צורך ביאה.**לת"ב** ר"ש היא דאמר דרך איש לחזר.**לת"ג** כיון דאיכא פלוגתא, למעט חופה, תני דרכים.¹³**ב:****האשה מתקדשת** – דוקא מדעתה.**היבמה** – נקנית בביאה אפי' בעל כרחא.**"הרי את מקודשת לי"** – להגמ' היינו אסורה לעולם (כהקדש) בשבילי.

ובפשוטו מיוחדת ומזומנת לי.

הלוקח שאמר טלית זו מקודשת לי – אינו מועיל כלשון מקח.**זב שראה זיבה באונס** – אינו מטמא.¹¹ והוי אמר בסיפא, וניתרת.¹² וכן קנין כספו, עיי' תורא"ש.¹³ עיי' רש"י ג. ד"ה דאיכא דתי' זה קאי על קידושין נמי.

כגון : במאכל (יתירא), ובמשתה (יתירא),

בחולי, במשא, בקפיצה, מראה והרהור.¹⁴

אשה שראתה זיבה – מטמאה אפי' ראתה מחמת אונס.

[**דרך, יד, שמש, מחנה** – משמשין בקראי בלשון זכר ונקיבה.

נר, חמור ועוד – משמשין במשניות בלשון זכר ונקיבה].

אילן וירק

אילן – נוהג בו **ערלה, ורבעי**.¹⁵

[י"א דרבעי הוא דוקא בכרם וי"א בכל האילנות. וע"ע להלן].

והולכין בו אחר חנטה **לשביעית, ולמעשר**.

[שנים אבד"ה מעשר ראשון ושני, ובשנים ג"ו מעשר ראשון ועני.

חנט בשניה ונלקט בשלישית, מתעשר מעשר שני, וכנ"ל דהולכין בתר חנטה].

ירק – אין נוהג בו **ערלה ורבעי** [אפי' למ"ד נטע רבעי].

והולכין בו אחר לקיטה, **למעשר**.

ולשביעית – לרש"י אחר לקיטה, ולא דק אלא אחר רוב גידול.

[ועי' בס"ד להלן ג. אי **מעשר אילן** מן התורה].

אתרוג – **שוה לאילן** שנוהג בו ערלה ורבעי.¹⁶ ושביעית בתר חנטה.¹⁷

ושוה לירק, דעישורו לפי שעת לקיטתו.

בדגן – הולכין למעשר בתר הבאת שליש.¹⁸

[הטעם דגורן ויקב אחר שנה שעברה, שליש בגורן וחנטה ביקב –

דגידולן על רוב מים.

וירק בתר לקיטה – דגידולו על כל מים].

¹⁴ ולכ' מראה מבי' הרהור, והרהור הוא ע"י מראה וא"כ היינו הך. ועי' רש"ל דלפיכך פירש"י בנזיר מראה מפחיד, והרמב"ם פי' באופן אחר איך יתכן זה בלא זה. ועי' ג. רש"י ד"ה דאיכא, דדוקא אונסים אלו.

¹⁵ ואזלי בתר חנטה לקבוע לאיזה שנה שייך. עי' תורא"ש ב: ד"ה אתרוג דזה כוונת התנא. ומיושב בזה קו' מהרש"א ג. ד"ה מה ירק

¹⁶ לתי' א' בתוס' משנה זו (בביכורים) לכו"ע כתנא דס"ל נטע רבעי, ולת"ב מדרבנן, עי' להלן.

¹⁷ ולא כירק, דלרש"י בתר לקיטה, ולתוס' בתר רוב גידול. ועי' להלן ג. אי רק לחומרא (חנט בשביעית) או גם לקולא.

¹⁸ בפשטות זיתים וענבים בתר חנטה, אמנם עי' רש"י בשם תוס' ר"ה.

רבעי

לתי' א' בתוס': לכל הדיעות יש תנאים דרך כרם רבעי ויש תנאים דנטע רבעי. ופליגי אמוראי איך לגרוס בסתמי המשניות, כדי לקבוע על פי זה הלכה. ולא תקנו רבנן בזה כלום.

[דלמ"ד כרם רבעי, שאר אילנות פטורין אף מדרבנן].

לתי' ב' בתוס': למ"ד כרם רבעי לא משכחת לה שום תנא שיסבור בהיפך. ותקנו רבנן [להאי מ"ד] דרבעי ינהג בכל האילנות.

מתני' דאתרוג למ"ד כרם רבעי – לת"א כמ"ד נטע, לת"ב מדרבנן.

המיקל בערלה ורבעי בא"י – הלכה כמותו בחוץ לארץ.

רבעי בחו"ל בשאר אילנות – לת"א בתוס' אין נוהג, לת"ב נוהג מדרבנן.

שביעית

ירקות שנזרעו בשביעית – לר"ע היינו ספיחין דאסורין לגמרי באכילה.

ירקות שגדלו רובן בששית ונלקטו בשביעית – מותרין, דאזלי בתר רוב גידול.¹⁹

בא ליקח ירקות מהשוק בתחילת שביעית –

ברוב הירקות אפשר לראות שהן מששית, ומותר.

ספיחי כרוב אסור ליקח מהשוק,

שמא עליו משביעית הן ונדמה לו שהן מאמהות דששית.²⁰

בא ליקח מהשוק בתחילת שמינית –

אחרי שיש אפשרות שכיוצא בהן גדלו בשמינית, מותר.²¹

קודם שיעשו כיוצא בהן, אסור ליקח.²²

ספיחי כרוב שיודע שהן משמינית, מותר.²³

שביעית נוהגת בכל האילנות והירקות – מן התורה.²⁴

¹⁹ ר"נ גאון, דלא כרש"י.

²⁰ ויל"ע בדעת תוס' כשיודע בבירור שהן מששית אי מותר, או דרבנן אסרו לכולם מפני הרמאים שיאמרו של ששית הן.

²¹ דתלינן דמה שלוקח משל שמינית הן.

²² ומשמע בתוס' להדיא דאפי' אם יודע בבירור דגדלו בשמינית, אסור, דיכשיל אחרים עי"ז.

²³ עי' מהרש"א ומהר"ם דלכ' סותר להנ"ל, והעתיקו דברי הר"ש ותוס' בפסחים דבזה מדינא אזלי בתר לקיטה. אמנם בדעת תוס' לא יתכן וכמ"ש המהרש"א. ומשמע דלעיל א"א לקנות דא"א לדעת, והכא להיודע שרי, דסגי דהרואה יודע דיש כרוב שגדל כבר בשמינית.

ג.

מעשר אילן (חוץ מתירוש ויצהר) **וירק** – מדרבנן.

וקרא (דעל כל מים) אסמכתא בעלמא.²⁵

אתרוג שחנט בשביעית ונלקט בשמינית –

לתי' א' בתוס' מה"ת אינו קדוש, והחמירו בו רבנן. **ולת"ב** קדוש מה"ת.

חנט בששית ונלקט בשביעית –

לת"א אוקמוה אדאורייתא דקדוש. **ולת"ב** אינו קדוש.

כלאים בכרם – דוקא ע"י אילן ולא ע"י ירק. ואתרוג כאילן.

פיאה – אינה נוהגת בדבר שאין לקיטתו כאחד, כגון תאינה ואתרוג.²⁶

ואינה נוהגת בדבר שאינו מתקיים, כגון ירק.²⁷

ביכורים – באים רק משבעת המינים.

כוי

י"א דהוא בריה בפני עצמה,

וי"א דבא מתייש וצבייה, ומספקא לן אי חוששין לזרע האב.

בכיסוי הדם – חייב, שמא הוא חיה.²⁸

חלבו – אסור, שמא הוא בהמה. וטעון **שחיטה** [דעכ"פ אינו דג או חגב].

ואסור **בהרבעה** עם שום בעל חי [מלבד כוי].²⁹

[אין מרביעין חיה על חיה אחרת, כגון אייל על צבי וכדו].

המביא גט או שטר שחרור ממדינת הים – צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם.

האומר תנו גט זה לאשתי – חוזר.

האומר תנו שטר שחרור זה לעבדי – אינו חוזר, דזכין לאדם שלא בפניו.

²⁴ אילנות מפוי' בר"ה טו: וירקות כן מסתברא לתוס' דאין לחלק לענין זה.

²⁵ לרש"י כל דרשה זו אסמכתא, ולר"י הוא דרשה אמיתית לענין שביעית ואסמכתא גם על מעשר.

²⁶ אוג וחרובים וכו' חייבין בפאה, ולשון התוס' אפשר לטעות בו, עיי' רש"י.

²⁷ עיי' תורא"ש ב: דיש ירקות דחייבין בפאה כגון דלעת וכרוב.

²⁸ לכי' למי"ד דבא מצבייה ודאי חייב בכיסוי הדם. [ודוחק דיחוסו גם לאב יגרום לו "פטור"].

²⁹ למי"ד בריה בפ"ע אי"ז מספק. ולמי"ד שני אי אין חוששין לזרע האב הי' מותר בצבייה, ומספק אסור גם בתיש וגם בצבייה. ועיי' מהרש"א ורש"י.

חופה – לר"ה קונה מק"ו. [שמסרוה לחופה לשם קידושין, מתקדשת].
וקי"ל דאינה קונה.

חליפין – אפי' כשהכלי שוה פרוטה, אינה מקודשת.³⁰
[שדה – נקנית בכסף, בשטר, בחזקה ובחליפין].
חזקה – אין האשה נקנית בה.
בכסף – בעין פרוטה, וכנ"ל ב.
[חליפין (כשמועיל) – בכלי, ואע"פ שאינו שוה-פרוטה].
בשטר – א"צ שיטוה פרוטה, ואפי' על איסורי הנאה כשר.³¹

מהלך הסוגיא לרש"י ולר"ת

סד"א מה שדה בחליפין אף אשה נמי –
לרש"י קנייני אשה מקנייני שדה.³²
לר"ת תיבת קיחה דקידושין מתיבת קיחה דשדה, דמפורש כסף,
וס"ד דחליפין ככסף.
[לר"ת: לא שייך ללמוד מגז"ש זו חזקה ושטר, ולרש"י צ"ב].
ואשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא [נפשה] –
רש"י גרס נפשה והוא סברא בדעתה שגנאי הוא לה.
לר"ת ל"ג נפשה, והוא גזיה"כ בשיעור "כסף".
[לר"ת ל"ש להקשות פשטה ידה וקיבלה חצי פרוטה,
או דבנתיה דר"י ליבעו תרקבא דדינרי. ולרש"י צ"ב].
שם [מדוע ליתא בחליפין] –
לרש"י כיון דבטל חליפי פחות מפרוטה, בטל לגמרי.
לר"ת כיון דחליפין בפחות משו"פ משא"כ כסף,
ע"כ קנין אחר הוא, ול"ש לגז"ש דקיחה היינו כסף.

קנייני ישראל ועכו"ם – ישראל בחדא ועכו"ם בחדא, בר מחליפין.

³⁰ ואם כשנתן אמר לשון חליפין אינה מקודשת, עד שיאמר לשון קנין או קיחה או קידושין. רש"י להלן.

³¹ ע"י תורא"ש דאין דרך שיטוה השטר פרוטה, ויתכן דיש לגרוס כן בתוס' [במקום דא"צ] ומובנים דבריהם טפי.

³² דבר זה לא נתפרש ברש"י, אבל מוכח מסוף הסוגי' מפירש"י בהתירוץ, כדלהלן.

קיי"ל דמן התורה ישראל בכסף ועכו"ם במשיכה (במטלטלין).
עכו"ם בחליפין – מסק' תוס' דקונה ומקנה. בין בשדה ובין בשאר דברים.
 ועי' ח. דישאל הנמכר לעכו"ם, אין נקנה בחליפין, יעוי"ש.
עכו"ם בהרשאה – אפשר לשלוח בידו, ולהקנות בחליפין.
 ויזהר לעשות הקנין ע"י העכו"ם עצמו, דא"א ע"י העדים.³³
 ויכתוב וקנה העובד כוכבים, ולא וקנינא [אנו העדים] מיניה.
עכו"ם בשליחות – אינו יכול להיות שליח או משלח, וכן לזכיה.

קנין עברי בכסף – בעבריה מפורש, ועברי יליף מינה בהיקש.³⁴
קנין עברי בשטר – ילפי' בעבריה מדהוקשה לאשה. (טז).
היקשים אלו – קיבלו חז"ל דבאו לרבות קניינים ולא למעט.
 ולכן: א"א למעט חליפין באשה מכח היקש לעבריה דהוקשה לעברי.
דם קדשים – אין בו משום נותר, ולא משום מעילה, ולא משום טומאה.
גזירה שוה דחילול, נותר מטמא – נמסרה להחמיר ולא להקל.

ג:

יבמה – אינה יוצאה בגט, ויוצאה בחליצה.³⁵
אשה – יוצאה בגט, ואינה יוצאה בחליצה. ולא בכסף.
אמה העבריה – יוצאה בשטר ובכסף, ובמיתת אדון, ובנערות, ולא בחליצה.
 [ול"א ק"ו מיבמה, דאשה ושפחה כנענית יוכיחו].
שפחה כנענית – יוצאה בכסף ובשטר, ולא במיתת האדון, ולא בחליצה.
 [ולא אמרינן ק"ו מיבמה, דמה ליבמה שיוצאה במיתת היבם].

האב זכאי בבתו – בקידושיה בכסף, בשטר ובביאה,
 והיינו אפי' בנערה ובעל-כרח.
בכסף – פירש"י שכסף קידושיה יהא שלו.
בשטר – פירש"י שהוא מקבל השטר.³⁶

³³ עי' מפרשים דאף ש' התוס' האזהרה על הכתיבה, עיקר הקפידא היא על עצם הקנין.

³⁴ והיינו בנמכר לישראל, דבנמכר לעכו"ם מפורש בו מכסף מקנתו.

³⁵ ובמיתת היבם, וכן בסמוך באשה יוצאה גם במיתת הבעל כדתנן במתני'.

בביאה – פירש"י למוסרה בע"כ. ובירושלמי שנותנין לו שכר.³⁷

מנא לן שמתקדשת בכסף, וכסף דאביה

לר"י א"ר : ויצאה חנם אין כסף – אין כסף לאדון זה, ויש כסף לאדון אחר.

[הכי מסקינן, יציאה דכוותה, וכפירש"י ותוס'.³⁸

לר"ח דכוותה, בנערה, עיי"ש].

ועי' ד : **דלתנא** מכי יקח, ומצרכינן לה, יעוי"ש.

בקטנה – יש להוכיח מאת בתי נתתי, דהוא מקדשה, ומסברא דהוא שקיל כספא.

[**למסק' תוס'** : יש להוכיח משם גם בנערה דיכול לקדשה וכסף שלו,

רק ס"ד דבקידושי עצמה הכסף שלה].³⁹

בנעוריה בית אביה – קאי רק על הפרת נדרים,

[כדמוכח מהא דלא ילפי' מזה מעשי ידיה].

ובבנין אב לא מצינו למילף, דממונא מאיסורא לא ילפינן.

מקנסא (דאונס ומפתה) – א"א ללמוד, דממונא מקנסא לא ילפינן.

מבושת ופגם – א"א ללמוד, דשאני בושת ופגם דאביה שייך בגווייהו.⁴⁰

ממעשי ידיה – א"א ללמוד דקא מיתזנה מיניה.

קטנה – אין לה יד, לכל דיני התורה, דלאו בת דעה היא.

נערה – יש לה יד, [משהביאה ב"ש], לעונשין, ולממון (מקח וממכר).

[לקידושין, אביה מקדשה, וכנ"ל. וי"א דגם היא, ומ"מ הכסף של אביה].

מוציא שם רע – היינו שזינתה בגדלותה, אחר אירוסין וקודם נישואין.

המוציא שם רע על הקטנה – פטור, ולא תיענש אם נמצא אמת.

זינתה קודם אירוסין, פטורה. **לאחר נישואין**, בחנק ולא בסקילה.

³⁶ ולפי מה שהבי' התוס' מירושלמי, יל"פ גם כאן שרשאי לקצוץ שכר עלמסירתו. ועי' גם להלן דיכול למוסרה למנוול ומוכה שחין בשביל ממון.

³⁷ ועי' חי' הגר"ש שמוכח מלשון הירושלמי דהיינו שיכול לקצוץ, ויהי' המקדש באמת חייב לו, עיי"ש.

³⁸ והיינו דיש כסף ילפי' דיש כסף ביציאה אחרת, ומדכוותה ילפי' דהכסף לאביה, ופשוט לרש"י דמירי בנערה.

³⁹ ולקמן מג' : פליגי ריו"ח ור"ל אליבא דרבנן אי נערה יכולה לקדש עצמה, ועי' מפרשים כאן דלמסק' תוס' באנו לפרש גם אליבא דר"ל, מנ"ל דכשמקדשת עצמה מ"מ הכסף של אביה.

⁴⁰ לרש"י שבידו לפוגמה ולביישא. וי"מ דגם הוא מתבייש, ועי' בתורא"ש ועוד ראשונים. ולמסק' תוס' ס"ד ללמוד כסף לאביה כשמקדשת עצמה, מבושת ופגם.

נמצא אמת – נסקלת. [שקר – לוקה ונקנס].⁴¹

מסירה לחופה – האב זכאי אפי' בנערותה, כדמוכח מאת בתי נתני.

מכירתה לאמה – האב זכאי, בקטנותה.

כשמייעדת – אין זה בהכרח נחשב קידושין ע"י האב. תוס'.

מעשי ידי הבת – לאביה. היקש בתו לאמה.

[**בקטנה** – ק"ו ממכירתה, וע"כ היקש לנערה].⁴²

אונס ומפתה – משלם לאבי הנערה חמישים כסף.

ונוטן לאב **בושת ופגם**. וילפ"י לה מקידושיה (דאי בעי מסר לה וכו').

לס"ד דתוס' אפשר ללמוד מקידושי קטנה, גם לבושת ופגם דנערה.

למסק' תוס' אפשר ללמוד מקידושי אביה [אע"פ ש"א שגם היא מקדשת עצמה].

הפרת נדרים – האב מיפר בנערותה. בבגרותה, א"א להפר.

ועי' ד. דנתארסה בנערותה, מיפר רק עם הארוס.

ד.

אמה – יוצאת מרשות אדון בנערותה ובבגרותה, ועי' להלן.

בת שנתקדשה – עדיין היא ברשות אביה ליורשה ולמעשי ידיה (עד שתינשא).

ויוצאת מרשותו לענין שאין יכול להפר נדריה בלא הארוס.

בת כהן שנישאת לישראל ומת ואין לה זרע ממנו – חוזרת לאכול בתרומה.

מת זרעה, וזרע זרעה קיים – אינה אוכלת (למסק' דבני בנים כבנים).

נבעלה לפסול לה – פסלה מן הכהונה (בלא נישואין ובלא זרע).

זרעה פסול – פשיטא דפסולה מתרומה, דלא משכחת לה בלא שנבעלה לפסול לה.

זרע זרעה פסול (כגון ממזר) – אינה חוזרת לתרומה. (אין לה – עיין לה).

⁴¹ ויתכן שקידשה בקטנותה וגדלה וזינתה, אבל חופה ע"כ אחר הזנות וע"כ בגדלותה.

⁴² . בכתובות בעי למילף מעשי ידיה ממסירתה לחופה, ונדחה, עיי"ש. ועי' ד. דא"א למילף מקידושיה.

עבד עברי של כהן – אינו אוכל בתרומה.

בין קנוי רק לשנים, ואפי' נרצע דקנוי עד היובל.

[אילו נאמר רק "ותושב", הייתי מעמידו בקנין שנים.

והשתא מוקמינן "שכיר" לשנים "ותושב" לנרצע].

עבד כנעני – אוכל בתרומה.

אמה עבריה – יוצאת גם בימי נערות וגם בימי בגרות (בת כ').

לרבה: היינו דמחד קרא הוי ילפי' רק בגרות,

ובעינן תרי קראי לרבות נערות.

לאביי: היינו לרבות דאיילונית יוצאת בבגרות (אע"פ שאין לה נערות).

למר בר רב אשי: לרבות דאיילונית נמכרת כאמה עבריה.

סריס – שיהא בן עשרים ויהיו בו כל סימני סריס.

איילונית – שתהי' בת כ' ויהיו בה כל סימניה. (כן נראה לתוס').

והיינו שאין לה ב' שערות,

מלבד שקולה עבה ואין שיפולי מעיה כנשים וכדו'.

איילונית בקטנותה – א"א לדעת שהיא איילונית.

ולס"ד הנ"ל דאין נמכרת,

ר"ל דכשתגדל ותימצא איילונית, נבטל מכירתה למפרע,

והיינו דהאדון יחזיר מעשיה, והאב יחזיר הכסף. ואם ייעדה בטל ייעודה.

איילונית לאמה עבריה – קיי"ל דנמכרת, ויוצאה בבגרותה, וכנ"ל.

בוגרת – אין לאביה מעשי ידיה, ולא כסף קידושיה. ולא מצינו לרבה שום זכות.

[ועי' ג: בתוד"ה וכי תימא, דלא בושט ופגם אע"פ שנמשך מקידושיה שמקודם].

נערה [סימנים] – עדיין היא ברשות אביה, כגון למעשי ידיה, וכנ"ל.

בוגרת – יוצאת מרשות אביה לגמרי.⁴³

מיתת האב – מוציאה מרשותו, והיינו דאינה שייכת לבנו.

אמה עבריה – יוצאת בסימני נערות, וכנ"ל,

וגם בגרות (כשהיא איילונית) וכנ"ל.

במיתת אביה, אינה יוצאה מרשות אדון.⁴⁴

⁴³ . עי' ג: תוד"ה וכי תימא דילפינן לה מהפרת נדרים. וברש"י כאן ד"ה בגרות כתב משום דלא אשכחן דזכי ליה קרא אלא נערות.

⁴⁴ פשוט דזו כוונת תוס' ד"ה בגרות. [דבמיתת האדון יוצאה], ומקורו להלן טז. ודלא כר"ל שם.

ד:

מילתא דאתיא בק"ו ונתפרש לכאורה בפסוק –

אם ליכא לשנויי [איזה חידוש דין בהפסוק], אמרי' דטרח וכתב ליה קרא.

בדאיכא לשנויי, משנינן.⁴⁵

המקור לקידושי כסף

לכאורה: ק"ו מאמה העבריה (שאינה נקנית בביאה ונקנית בכסף).

אין לדחות, יבמה תוכיח (שנקנית בביאה ולא בכסף), שכן אינה נקנית בשטר.

יש לפרוך על עיקר הדין: מה לאמה העבריה שכן יוצאה בכסף.⁴⁶

ולתוס': יש לפרוך ג"כ שכן יוצאת בשש ויובל וסימנין.

[לכ' ק"ו משפחה כנענית, ויש לפרוך שכן יוצאה בכסף. תוס'].

[ק"ו כסף מביאה, יש לפרוך יבמה תוכיח. תוס'].

לכאורה: הוקשה לאמה העבריה.

לת"א בתוס' יש לדחות דאז הוי בעינן ב' פרוטות,

וצריך קרא שתתקדש בפרוטה.

לת"ב לא שייך ללמוד מהאי היקישא,

[דבאמה עצמה דוקא מפני שיוצאה בכסף וליכא באשה].⁴⁷

המקורות מהפסוקים – כי יקח, והוקש לשדה עפרון, דהיינו כסף.

ויצאה חנם אין כסף, אבל יש כסף ביציאת קידושין.

קרא דכי יקח – מוסיף דבעינן שהאיש יהיה המקדש.

דהיינו נותן הכסף והאומר הרי את וכו'.⁴⁸

קרא דויצאה חנם – מוסיף דבקידושי קטנה ונערה, הכסף לאביה.

לס"ד דהאשה יכולה לקדש – לרש"י תאמר הרי אתה מקודש לי,

⁴⁵ ונפ"מ לדינא, דהחידוש שנפרש בהפסוק הוא אמת. ודו"ק.⁴⁶ לרש"י הוא סברא דוקא בכסף דהואיל וחשוב לפדותה, חשיב לקנותה. אמנם תוד"ה מעיקרא הבינו דהוא פירכא משום דדיניה שונים. כמ"ש המפרשים.⁴⁷ ודבר זה הוא כלל בהיקש, ואכמ"ל.⁴⁸ ועי' ה: בנתן הוא ואמרה היא, ועוד. והיינו בכל אופני הקידושין.

ולתוס' הרי אני מקודשת לך.

ומתבאר בתוס' דבנערה, הכסף לאביה, ולא להמקדש.⁴⁹

הדינים הנזכרים בתוך הסוגיא⁵⁰

אמה עבריה – אינה נקנית בביאה, ונקנית בכסף לכה"פ ב' פרוטות, ויוצאה בכסף (בתוך שש שנים), ובשש ויובל וסימנים, **יבמה** – נקנית בביאה [להיות כאשתו, לגט בלא חליצה], ולא בכסף, ולא בשטר. **שפחה כנענית** – אינה נקנית בביאה, ונקנית בכסף, ויוצאה בכסף, ולא בשש וסימנים ויובל.

המקור לקידושי ביאה

לכאורה: ק"ו מיבמה, שאינה נקנית בכסף ונקנית בביאה. אין לפרוך: אמה עבריה תוכיח (כסף ולא ביאה), שאין קניינה לשום אישות. יש לפרוך מעיקר הדין: מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת, **[לס"ד דתוס']** היינו קולא כללית ביבמה. **לת"א בתוס'** היינו שעומדת לביאה, דמצותה להקים שם, ולכן ביאה נקל אצלה. **לת"ב בתוס'** דאין ללמוד ביאה לקנין מתחילתו מביאה שרק גומרת הזיקה.

הפסוק – ובעלה. [ובעל – שנקנית בביאה, ה"א – למעט אמה עבריה מביאה]. **אין ללמוד: מכי יקח** במשמעות ביאה, לא ממשמעות, ולא מגז"ש, עיין תוס'.

קידושין בעריות – אין תופסין, כגון אחותו ואחות-אשתו ואשת-אחיו. וקיחה דידהו היינו ביאה.

העראה כגמר ביאה – בין בעריות, בין בקניית אשה לבעלה.

גז"ש כשהמלים שונות במשמעותן –

ניתן ללמוד רק פרטי הדין, ולא עיקר הדין. תוס'.

לפרוך ק"ו מחומרא או קולא מסברא – א"א דכל זה אכניס בק"ו.

[שן ורגל – פטורין ברה"ר, וחייבין נ"ש בחצר הניזק.]

⁴⁹ מתחילת דבריהם משמע שהיא שנותנת ורק "לדידיה" דהיינו להמקדש לאו דוקא, ואח"כ משמע מדבריהם שרק אומרת. וצ"ב. [ואפשר דכוונתם לדידיה רק אומרת, ודו"ק].

⁵⁰ ברובם כבר הובאו לעיל.

קין – חייבת ח"נ ברה"ר, ובחצר הניזק לרבנן ח"נ ולר"ט נ"ש].

ה.

המקור לקידושי שטר

לכאורה: ק"ו מכסף שאע"פ שאין מוציא, מכניס. שטר שמוציא, ק"ו שיכניס.
יש לפרוך: מה לכסף שכן פודין בו הקדש ומעשר שני, תאמר בשטר שאין פודין.⁵¹

[לרש"י: שטר בפדיון, היינו שכותב שטר לגזבר על מעות הפדיון,
וע"י רש"ל דיש לפרש שנותן שטר-חוב שבידו].

[אמה עבריה – נקנית בשטר.

לר"ה מהיקש לאחרת, לר"ח מקרא דלא תצא כצאת העבדים.
מי כותב השטר – לר"ה האדון הקונה, לר"ת האב שהוא המוכר].

לכאורה: ק"ו מאמה עבריה (שאינן נקנית בביאה ונקנית בשטר), ק"ו לאשה בשטר.
יש לפרוך: לר"ה: אי לא אשה, לא ידעין דאמה בשטר.
לר"ח: או מה לאמה שכן יוצאה בכסף (וכנ"ל ד: גבי קידושי כסף),⁵²
או דא"א ללמוד שטר של הקונה משטר של מוכר.

א"א ללמוד ק"ו מקרקעות שאינן מוציאות ומכניסות –
אע"פ דא"א לפרוך שכן פודין בהקדש.
יש לפרוך שכן קונין מטלטלין אגבה, משא"כ שטר.
א"א ללמוד ק"ו ממטלטלין שאינן מוציאות ומכניסות –
אע"פ דא"א לפרוך שכן קונין מטלטלין אגבן.
יש לפרוך שכן פודין בהן הקדשות.

הפסוק למסקנה – ויצאה והיתה, מה יציאה בשטר, אף הויה בשטר.

חומרא הכתובה בפסוק – לא שייך כל זה אכניס בקל וחומר.

⁵¹ ופירכא זו א"א להכניס לק"ו, כיון דאינה סברא. תוס'.

⁵² והתוסי' לשיטתו דהפירכא משום קולא כללית באמה, ולא דוקא מפני דכסף חשיב לפדותה כפירש"י שם.

אין מגרשין בקרקע.

מקדשין בקרקע. תוס'.⁵³

אין פודין הקדשות בקרקע.⁵⁴

[קרקע – קונין על גבה, מטלטלין. שטר – אין קונין על גבו מטלטלין].

[מטלטלין – אין קונין על גבן מטלטלין.

אין לגרש בהן. מקדשין בהן. פודין בהן הקדשות].

אין מגרשין בכסף. ולא אמרינן הוקש יציאה להויה.⁵⁵

לאבי משום דאין סניגור יעשה קטיגור.

לרבא דמיעטו קרא וכתב לה דמתגרשת רק בכתיבה.

כשמצא בה ערות דבר – יש לו לפרוש ממנה (שאסור בביאה).

ה"ז גיטך ע"מ שלא תשתי יין, או ע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם –

אין זה גט, דבעינן דבר הכורת.⁵⁶

ע"מ שלא תשתי וכו' כל ל' יום – הרי זה כריתות.

קונם ביתך שאני נכנס – מת או מכרו מותר.

קונם שלא אכנס לבית אבא – אסור גם אחר מיתתו, ע"י יוצאי חלציו.⁵⁷

כסף ושטר – קונין באמה העבריה וקרקעות ועבדים.

ביאה – קונה ביבמה, אף בע"כ. גט – מוציא בעל כרחה.

אמה עבריה – נמכרת בעל כרחה, ומדעתו של אב.

האדון מייעדה בעל כרחם שלה ושל אביה. וצריך להודיעה.⁵⁸

קידושי קטנה – ע"י אביה בעל-כרחה, ומדעתו.

בת ישראל שנתארסה לכהן – מה"ת אוכלת בתרומה,

⁵³ תוס'. ועי' בראשונים בשם העיטור דאין מקדשין בקרקע, ויש מחלקים בין תורת כסף או בתורת שטר.

⁵⁴ . ועי' תורא"ש דגם מע"ש אין פודין. דהא בעינן כסף צורה. וע"כ כוונת תוס' ג"כ הכי, דאל"כ נפרד ממע"ש.

⁵⁵ לס"ד דמגרשין בכסף, היינו שהבעל נותן להאשה. תוד"ה מה הויה.

⁵⁶ אם אין לאביה יוצאי חלציו, [וברור דלא יהא לו], משמע מתוס' דהוי כריתות, דכשימות תהי' מותרת.

⁵⁷ וה"ה בתנאי (לא במקום כריתות) ע"מ שלא תלך לבית אביך, התנאי קיים גם אחר מיתה.

⁵⁸ אף למ"ד דהייעוד בכסף מקנתה, מ"מ בתחילה לא בא הכסף לשם אישות. תוס'.

וחכמים גזרו, לעולא שמא תשקה וכו'.

נישואה – אוכלת בתרומה. **חופה** – עושה נישואין.

כסף – אינו עושה נישואין.⁵⁹

חופה – לר' הונא עושה קידושין. והק' רבא ב' תשובות ויישבן אביי.⁶⁰

ה:

(פדיון הקדש ומע"ש – בכסף, ול"ש בביאה.

יבמה – בביאה בע"כ, ולא בכסף.

גירושין – ע"י שטר בע"כ ולא ע"י כסף וביאה).

חופה – מדעתה וגומרת ליורשה ולהפרת נדריה.

קטנה – נמסרת מדעתו של אב לחופה בעל כרחיה.

ייעוד – לאו נישואין עושה.⁶¹ ומסק' תוס' דהחופה צריך לעשות מדעת האב.

[דיו היכא דמפריך ק"ו – לר"ט לא אמרינן, לרבנן אמרינן].

קידושי כסף

נותן לה כסף או שוה-כסף,

ואומר לה הרי את מקודשת לי, או הרי את מאורסת לי. או הרי את לי לאינתו.

נתנה היא ואמרה היא הריני מקודשת לך, מאורסת לך, לך לאינתו –

אינה מקודשת.

נתן הוא ואמרה היא – לתי' א' בגמ' אינה מקודשת.

לתי' ב' ספיקא.⁶² שאם בא אחר וקידשה, צריכה גט משניהם.

נתנה היא ואמר הוא – באדם חשוב, מקודשת.

בסתם אדם, משמע מתוס' דהדין שוה לנתן הוא ואמרה היא.⁶³

⁵⁹ עיי' בפוסקים דר"ח פסק כר"ה. אבל שאר הפוס' דייקו מדף ג. דר"ה לא להילכתא. ולתוס' בעמ' ב' ר"ה כר"ט וודאי אינו להילכתא. ועיי' תורא"ש דיש להסתפק לר"ה אי חופה תעשה גם נישואין, או ביאה תעשה

נישואין. ומוכח דעכ"פ ל"ש חופה בתר חופה. וכן מוכח בעמ' ב' מתוד"ה חופה, ועיי'ש במהרש"א.

⁶⁰ ועיי' ה: ד"ה חופה מדוע אין ק"ו בזה.

⁶¹ עיין להלן יח: דהוא בעיא בגמ'. והתוס' כאן נקטו דאיפשטא, ועיי'ש בס"ד ובהערות.

⁶² לשון הגמ' דחיישינן מדרבנן, ועיי' ראשונים שנתחבטו בזה, ועיי' ק"נ על הרא"ש. ועיי' עוד בפוסקים דבדיבר עמה על עסקי קידושיה, ודאי מקודשת.

⁶³ אמנם עיי' הגר"א דכמה ראשונים נחלקו על תוס', וסי"ל דנתינה היא עיקר הקידושין, ובנתנה היא לכו"ע ל"ה קידושין כלל.

הרי את מקודשת, מאורסת, לאינתו – ס"ד דהוי קידושין,

ומסקינ דלשמואל ל"ה קידושין. ועי' להלן.⁶⁴

הריני אישך, בעלך, ארוסך – לא הוי שום קידושין. (אפי' ספק).

בגירושין: הרי את משולחת, מגורשת, מותרת לכל אדם – מותרת.⁶⁵

איני אישך, איני בעלך, איני ארוסך – אין כאן חשש גירושין.

[וכשרה לכהונה, אם אח"כ מת בעלה].

ידיים שאין מוכיחות

למסקנת סוגיין: לשמואל ידיים שאין מוכיחות ל"ה ידיים.

ולכן: האומר אהא, בלי שנזיר עובר לפניו – ל"ה נזיר.

[כשנזיר עובר לפניו – הוי נזיר, דהוי ידיים מוכיחות].

לתי' א' בתוס' [וכן הוא ליש ספרים דגרסין] יש ב' דרגות בזה:

א. ידיים שאין מוכיחות כלל – ל"ה ידיים לכו"ע.

והיינו מקודשת בלא "ליי". ואהא בלא נזיר עובר לפניו.⁶⁶

ב. ידיים שאין מוכיחות, אבל מוכיחות קצת – לשמואל הוי ידיים.

ולכן: מודרני ממך, מופרשני, מרוחקני – נאסר בהנאה מחבירו.

וכן מגורשת בלא "ממני" – ל"ה גט [כרבנן דלא כר' יהודה].⁶⁷

מודרני (או מופרשני או מרוחקני) ממך שאיני אוכל (או טועם) לך –

אסור בהנאתו.

מודרני לבד – עי' לעיל דלשמואל נאסר כרבנן דר"י,

אבל לר' יהודה אין נאסר. (וכן למתני' דנדרים).

⁶⁴ דלגירסא שני' במס' נזיר ס"ל דידיים שא"מ הוי ידיים, ולפ"ז מקודשת בלא

לי. אמנם עי' רא"ש. ואכמ"ל.

⁶⁵ ובזה אף למסק' מותרת, עי' תוד"ה הכא, דבזה ממש פליגי ר"י ורבנן בלא ממני, ושמואל ס"ל כר' יהודה.

⁶⁶ ומ"מ יש לזה גדר "ידיים", עי' תוס' דמ"מ משמע דהכונה לנזירות.

⁶⁷ לגירסא השני' בנזיר, ס"ל לשמואל ידיים שא"מ הויין ידיים. ובנזיר עובר הוי ידיים שא"מ, ובאין עובר ל"ה כלל ידיים, ולפ"ז לק"מ ממודרני ומגיטין, דאזיל לשיטתו, וא"צ לחדש ב' דרגות. ורק יוצא נפ"מ לדינא גבי מקודשת, דא"צ להגיה את דבריו, ובלא "ליי" נמי מקודשת.

הכותב טופסי גיטין – צריך להניח פנוי מקום כתיבת גופו של גט.

כגון הרי את מותרת לכל אדם.

מקום ודן דיהוי ליכי מינאי – לר"י הוא מגופו של גט,

משא"כ לרבנן, (דידים כאלו, הויין ידים).

ושמואל התקין בטופסי גיטין כרבנן דר' יהודה.

1.

הרי את: אשתי, ארוסתי, קנויה לי, שלי, ברשותי, זקוקה לי – מקודשת.

מיוחדת לי, מיועדת לי, עזרתי, נגדתי, עצורתי, צלעתי, סגורתי, תחתית, תפושתי – בעיא דלא איפשטא, אי הוה לשון קידושין.

[בלא דיבר עמה על עסקי קידושין – ל"ה קידושין, דלא ידעה מאי קאמר לה.

ובדיבר עמה, למאי דקיי"ל כר' יוסי⁶⁸, בזה מספק"ל,

דאי משמע למלאכה, ל"ה קידושין].

לקוחתי – הרי זו מקודשת.

חרופתי – ביהודה, מקודשת.⁶⁹

בשאר העולם, יש להסתפק, ואין ראיה מקרא דנחרפת.⁷⁰

[דין שפחה חרופה – י"א בחציה שפחה וחציה ב"ח המקודשת לעבד עברי.

וי"א דאין קידושין תופסין.

וי"א בשפחה כנענית, המיוחדת לעבד עברי].

היה מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה ונתן לה גיטה וקידושיה –

לר' יהודה צריך לפרש להדיא, ה"א מקודשת, או ה"ז גיטך.⁷¹

לרבי אליבא דר' יוסי א"צ לפרש, והוא שעסוקין עדיין בענין הקידושין.

לראבר"ש אליבא דר' יוסי, סגי אפי' מענין לענין באותו ענין.

[וואף לר' יוסי דבשתיקה סגי, מ"מ אמר לשון מלאכה, מקלקל, וכנ"ל.

הלכה כר' יוסי דא"צ לפרש.

מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין – אל יהא לו עסק עמהן.

⁶⁸ והיינו בעסוקין באותו ענין, ולרבי באותו ענין ממש, וכדלהלן.

⁶⁹ ויל"ע אי דוקא במדבר עמה, או דשם ידעה מאי דקאמר לה. ואף בלקוחתי, לכי איירי במדבר עמה.

⁷⁰ די"ל דהיינו מיוחדת, וכמ"ד בכנענית הכתוב מדבר. ובר"מ פסק דמקודשת, וסתם דבריו, ומשמע דכך הוא בכל העולם, וי"מ דלשיטתו אזיל דאיירי בחציה בת חורין המקודשת.

⁷¹ בסוגיין לא מצינו לשונות מסופקין בגיטין. ואעפ"כ הזכירו עסקי גיטה - מנא ידעה, ועי' רש"ש ומצפה-איתן.

לרש"י שלא יהא דיין בדבר, דיכול להתיר איסור ערוה, ואין יכול לתקון⁷².
להר"ר עזריאל לא יקדש ולא יגרש.

[בקידושין, יחשוב דאינה מקודשת, ומותרת לשני,

ובאמת מקודשת, ובניה מהשני ממזרין.

בגירושין, אם יסבור שאינה מגורשת, יתירוה לכהן אחרי מותו,

ואם תפשוט ידה ותקבל קידושין מאחר, תהיה אשת-איש על בעלה הראשון].

אפי' אינו יודע, דהלכה כר' יוסי, (דמדבר עמה על עסקי קידושיה סגי) –
לא יהא לו עסק.

והיינו דצריך להודיעו דין זה. כיון דשכיחא.

נתן גט לאשתו וא"ל ה"א בת חורין – לא אמר ולא כלום.

1:

אמר לשפחתו ה"א מותרת לכל אדם – לא אמר ולא כלום.

לאשה, ה"א לעצמך – מגורשת. לשפחה, ה"א לעצמך – משוחררת.

לעבדו או לשפחתו, אין לי עסק בך – משוחרר.

[שפחה – אסורה בב"ח ומותרת בעבדים. משוחררת – להיפך].

גופו של גט שחרור – ה"א לעצמך וכנ"ל, או ה"א בן חורין.

המוכר עבדו לעובד כוכבים – יוצא לחירות,

[וקונסין אותו לפדותו עד עשרה בדמיו].

וצריך גט שחרור מרבו ראשון, להתירו בבת-חורין.

[עובד כוכבים – אין יכול לקנות עבד לגופו, לא מישראל ולא מעכו"ם].

כתב לו רבו "כשתברח ממנו אין לי עסק בך" – זהו שחרורו וסגי בכך.

ואין לכתוב לו, שמשחררו מיד,

דבזה יתחייב מיד במצוות כאיש, ולא יוכל לקיימן בבית העכו"ם.

המקדש במלוה

המקדש במלוה – אינה מקודשת. דאין כאן נתינה.

והמעות, אף אם הם בעין, להוצאה ניתנו.

⁷² עיי' מהרש"א מדוע לשיטת רש"י ל"ק איך משכח"ל עיוות בגירושין. ומדוע ל"ש להר"ר עזריאל בגירושין, דיחשוב דהוי גט ויתירוה לשוק שלא כדין.

הלוה לה ד' וקץ נגדן ה', ואומר כעת התקדשי לי בזו חמישי –

הוי רבית גמורה⁷³, וגם הוי מלוה ואינה מקודשת.

כשהוא המלוה, ומרויח לה הזמן, ומקדש בההיא הנאה – מקודשת.

לרש"י הוי רק הערמת ריבית, דלא מידי שקיל מינה.⁷⁴

ולתוס' כה"ג הוי ריבית גמורה, מדרבנן.⁷⁵

כשאינו המלוה, ומשלם פרוטה למלוה שירוויח לה הזמן, ומקדש בההיא הנאה – מקודשת.

לתוס' בזה נאמר דהוי הערמת רבית, דמיחזי כשלוחה לשלם להמלוה.

(לרש"י יתכן דכה"ג ל"ה אפי' הערמת רבית).

המקדש בהנאת מחילת כל המלוה – לרש"י מקודשת.⁷⁶

המקדש בעד הנאה שיתן פרוטה לפלוני שילוח לה – מקודשת,

ומשמע מתוס' דה"ה ג"כ דיהי' בזה איסור הערמת ריבית.

[ולכ' ה"ה בההיא הנאה שהוא עצמו מוכן להלוות, על דרך רש"י.

ורק לתוס' יהי' רבית גמורה].

הנותן מעות לחבירו כדי שילוה לפלוני – מותר, דהלוה לא שילם כלל.

הנותן מעות לחבירו כדי שיאמר לפלוני להלוות לו – מותר, דהמלוה לא קיבל.

נתן הלוה לחבירו, וחבירו להמלוה – מה"ת מותר, ואסור מפני הערמת רבית.⁷⁷

מנה אין לי חטין במנה יש לי – הוי הערמת רבית.⁷⁸

מתנה ע"מ להחזיר

במכר כגון קרקע בכסף – קנה.

[וע"כ דל"ה חליפין, דא"כ אין מטבע נעשה חליפין].

באשה – אינה מקודשת, לפי שאין אשה נקנית בחליפין.

בתוס' פירשו דהוי גזירה דרבנן, משום דדמי לחליפין,

⁷³ ועי' ריטב"א דמהא דלא מקשי' דלא תהי' מקודשת מצד זה, מוכח דאפי' רבית קצוצה שייכת למלוה שקיבלה, ואף דיוצאה בדיינים. ואכמ"ל.

⁷⁴ ברש"י הזכיר בתחילה דל"ד לאגר נטר, ואח"כ פי' דלא קץ, ולא מידי שקיל, והתוס' עמדו בדבריהם רק על החלק האחרון מדבריו, וכבר האריכו בשיטתו הרבה בראשונים ואחרונים. ואכמ"ל.

⁷⁵ כ"ה בפשטות, דהא ל"ה קצוצה, ותלי' בנידון הראב"ד והר"מ דקציצה בזמן הרווחת זמן, ואכמ"ל.

⁷⁶ לרש"י במקדש במחילת המלוה אינה מקודשת, עד שיפרש דמקדש בהנאת המחילה, ועי' תוס' כתובות עד. דלתוס' לא ברור החילוק ויתכן דגם בזה מקודשת, ומאידך הר"ן כאן ס"ל דאפי' בהנאת מחילה, אינה מקודשת.

⁷⁷ לתוס' כן נתפרש בסוגיין, לרש"י אין מקור לזה.

⁷⁸ עיי' דקונה החטים ממנו בפחות ממנה, ונמצא דיצא הלוה מבית המלוה עם פחות ממנה, וחייב לו מנה, ומיחזי כריבית.

ומ"מ הפקיעו לקידושין אפי' בדיעבד.⁷⁹

בפדיון הבן – בנוי פדיון⁸⁰. [ומזה ג"כ מוכח, דל"ה חליפין ממש].

בתרומה – יצא ידי נתינה,⁸¹

ואסור לעשות כן, דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות.

באתרוג ביום הראשון – יצא. [אם החזירו. לא החזירו – לא יצא].

כשיש כמה שרוצים לצאת באתרוג, כוונתו שיחזור אליו לבסוף.

לשון המתנה – הילך מנה (או אתרוג) על מנת שתחזירהו לי.

לתוס' בסוגיין, משום דזה מן הדברים שא"צ בהם לכפול התנאי.⁸²

בגיטין עה: איתא דכה"ג הוי **תנאי ומעשה בדבר אחד**, ותנאי בטל.

לתי' א' בתוס' זה נדחה שם. [ולחאי תירוצא אף לא החזירו, יצא].

לתי' ב' בתוס' זה רק למ"ד האומר ע"מ לאו כאומר מעכשיו, והוי סתירה.

[ולחאי מ"ד בכל על מנת להחזיר, א"צ לקיים התנאי, אלא דלא קיי"ל הכי].

כהנים המסייעים בבית הגרנות – אין נותנין להם תרומות ומעשרות בשכרן.

בקנין סודר (חליפין) – מחזיר את הסודר לבעליו, אחר הקנין.

לדעת תוס' יכול לתפוס הסודר לעצמו, רק מנהג העולם להחזיר.⁸³

משפטי התנאים

התנאי צריך להיות **כפול**, בדרך כלל.

ושיהי' **הן קודם ללאו, ותנאי קודם למעשה**.

יש מקומות שסגי צד א' של התנאי,

כגון באתרוג, דברור דנותן לו רק בשביל לצאת.

ויש מקומות דסגי גילוי מילתא בעלמא, שלא בלשון תנאי.

כגון שמוכר בשביל שרוצה לעלות לא"י.

או שנותן כל נכסיו בגלל שאין לו בן.

⁷⁹ שיטת רש"י בזה לא נתפרשה להדיא. ולדעת הרמב"ם מדאורייתא אינה מקודשת. ואכמ"ל, ועי' שה"ג בשם הא"ז דצריכה גט.

⁸⁰ ועי' ים של שלמה, דלמסק' אסור משום שחתם ברית הלוי, וכ"מ מתוס' בכורות נא: (ד"ה הלכך).

⁸¹ ויוכל למוכרה לכהנים בדמי תרומה, והדמים שלה רש"י.

⁸² אמנם תוס' סוכה מא: כתבו דבאמת כפל התנאי, רק שהגמ' קיצרה כאן בלשונה. ועי' בית שמואל סי' כ"ט סק"א.

⁸³ אמנם עי' ר"ן נדרים מח: דהוי רק דחיה בעלמא, אבל באמת חייב להחזיר הסודר.

[בלי גילוי מילתא, הוי דברים שבלב, ול"ה דברים, בכל אופן].

תנאי ומעשה בדבר אחד – עיי' לעיל.

האומר על מנת – קיי"ל דכאומר מעכשיו דמי.

ז.

תן מנה לפלוני ואקדש אני לך – מקודשת מדין ערב.⁸⁴

[ערב – מתחייב אע"פ שלא קיבל כלום, כיון שהוציא ממון על פיו].

הילך מנה והתקדשי לפלוני – מקודשת מדין עבד כנעני.

[עבד כנעני – קונה עצמו ויוצא לחירות אע"פ שלא נתן כלום.

כיון שנתנו בשבילן].

תן מנה לפלוני ואקדש אני לו – מקודשת מדין ערב ועבד-כנעני.⁸⁵

הילך מנה ואקדש אני לך –

אם המקבל אדם חשוב, מקודשת בהנאה שמקבל ממנה.

ופירש"י דאמר לה התקדשי לי בכך.⁸⁶

לקדש באגב – אי אפשר.

לרש"י: משום דהאשה קרקע, לתוס' בת"א: משום דהוי אגב מטלטלין.⁸⁷

לתוס' בת"ב: משום דאי אשה נקנית באגב, ה"ה קרקע, וזה לא יתכן.

[מדיני אגב: מטלטלין נקנין אגב קרקע בכסף שטר וחזקה.

קרקע אינה נקנית אגב מטל', ולא מטל' אגב מטל'].]

היקש לקרקעות – לרש"י גם בן-חורין.

לתוס' רק עבד-כנעני (או בדמי עלי שנישום כעבד).

חזקה דקרקע הנ"ל: היינו נעל גדר ופרץ כל שהוא.

עבד כנעני – פלוגתא במס' ב"ק אי כמקרקעי או כמטלטלי.

⁸⁴ ורש"י כ' דכשנתנו לה א"ל התקדשי לי. וכונתו דאל"ה הוי נתן הוא ואמר מה היא, ובסמוך גבי התקדשי לפלוני, כ' רש"י דהוא שלוחו, ובכ"ז האריכו הרבה ראשונים ואחרונים.

⁸⁵ ופשוט דלאו דוקא לפלוני המקבל, דה"ה (ועדיף) גם לפלוני שלישי. דהא דפלוני המקבל מקדש, אין זה קשור כלל לקבלתו, אלא משום דבשבילו נתנו. ודו"ק.

⁸⁶ וכ"נ להדי' בתוס' לעיל ה: ד"ה הא נתן.

⁸⁷ ולפי"ז אגב קרקע יהי שייך, וזה דבר זר.

במכירת שדה

אמר המוכר ללוקח תן הכסף לפלוני – קנה מדין ערב.
אמר הנותן להמוכר קח הכסף ושדך מכורה לפלוני – קנה מדין עבד כנעני.
תן מנה לפלוני ותיקנה לו שדי – קונה מדין שניהם.⁸⁸
[ממון – ניתן למחילה. קידושין – א"א ע"י מחילה].

התקדשי לחצי – מקודשת.

דמפרשין כוונתו דאי בעי למינסב אחריתי נסיב.⁸⁹
חציך מקודשת לי – אינה מקודשת.
דא"א לפרש כעין הנ"ל, דאיתתא לבי תרי לא חזיא.
ולא אמרי' דניפשטו קידושין בכולה, כיון דאיכא דעת אחרת.
וכתבו תוס' בעמ' ב': דאם היינו יודעים דמתרצה בכולה, פשטו בכולה.⁹⁰
ודוקא בלשון מקודשת דדמי להקדש. אבל מאורסת וכדו' לא פשטה אף בנתרצתה.

האומר רגלה של זו עולה – י"א דפשטה בכולה וי"א דלא פשטה.

ולמ"ד דלא פשטה – ימכרנה לצרכי עולות חוץ מדמי הרגל.
וימכרנה למי שאמר הרי עלי כולה כמו שאמצאנה.⁹¹

האומר על אבר שהנשמה תלויה בו שיהי' עולה, לכו"ע פשטה קדושה בכולה.
[ועיי"ש במס' תמורה דילפי' לדין פשטה מקראי].

בהמה של שני שותפין שהקדיש חציה – לא שייך פשטה, דאיכא דעת אחרת.

ובהמה זו דחוויה מעיקרא מהקרבה, וחל בה קדושת דמים.
חזר ולקחה והקדישה – קדושה [קדושת-דמים דחוויה] ואינה קריבה,
ועושה תמורה, ותמורתה כיוצא בה.
ודינה להימכר, ויקריב אחרת בדמיה.
[כן דעת ריו"ח. דס"ל דיחוי גם בבע"ח, וגם בדחוי מעיקרא, וגם בדמים].

⁸⁸ כן פירש"י וכן לענין ממונא על ג' דינים, ויש שפ"י גם על אדם חשוב. ולעומתו הרמב"ם פירשו רק על ערב, ע"י בכ"ז במפרשים באריכות.

⁸⁹ ולכ"י אם יפרש כונתו לחציו ממש. אה"נ דל"ה קידושין, דאיש ולא חצי איש.

⁹⁰ וכתב הב"י בס"י ל"א דכל הפוסקים שסתמו ע"כ דלא חילקו בזה.

⁹¹ דלמי שקיבל עולה סתם אין יכול לצאת נדרו בכח"ג, דהוי עולה חסירה. וע"י במסוה"ש שגירסתנו במס' תמורה באופן אחר.

בדיני דחיה

בעלי חיים – לר"ש אין נדחין, **ולרבנן** י"ל דנדחין וכן פסק ריו"ח.
 לר"ש באופן הנ"ל דבהמה של שני שותפין, קריבה כשהוקדשה כולה.
מטמא מקדש עשיר [למ"ד דאין יוצא בקרבן עני] **שהפריש קן** במקום כבשה **והעני** –
 אמר ר' אושעיא דנדחה, דס"ל כריו"ח דבע"ח נדחין (וגם מעיקרא ודמים).
 והיינו דקדושה ואינה קריבה, ול"ש שם להימכר, דאין פדיון לעופות.
 וגם ל"ש שם תמורה, דאין תמורה בעופות.
 [ובכריתות ס"ד דבזה אף לרבנן דר"ש בע"ח אין נדחין,
 ור"א מיישב דס"ל נדחין כבהמה].

המפריש נקיבה לפסחו קודם הפסח – תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה פסח.
ילדה זכר – לת"ק ירעה עד שיתסתאב וימכר ויבי' בדמיו פסח,
 (וכן למתני' דפסחים),⁹²
ולר"ש הוא עצמו יקרב פסח, דס"ל דבע"ח אין נדחין. וכנ"ל.
המפריש נקיבה לעולה וילדה זכר – לת"ק ירעה, **לר"א** הוא עצמו יקרב עולה.
 והיינו כעין פלוגתייהו דר"ש ורבנן הנ"ל.⁹³
[פסח ועולה – אין באים מן הנקיבה].

דחוי מעיקרא – י"א דאין דיחוי, **ולריו"ח** ור"א (ומתני' דפסחים) איכא.
בנראה ונדחה – לכו"ע יש דיחוי.
דיחוי בדמים – ש"מ מדרי"ח (ור"א ומתני' דפסחים) דאיכא.

בדרך כלל: כל קדושת דמים הוא משום דדחוי מעיקרא מהקרבה.
 וכל דחוי מעיקרו מהקרבה ע"כ הוא קדושת דמים.
מומר ושוטה – אין מקריבין קרבנותיהן, והו' דחויין.
הפריש קרבן ואח"כ נעשה מומר או שוטה – לכו"ע פסול, דנראה ונדחה.
 ונפ"מ דאין להקריבו כשיחזור בתשובה, או ישתפה.

⁹² טעמא דחכמים, בפשטות משום דבע"ח נדחין בכל אופן, וכן מבאר ר' אושעיא. אמנם לס"ד דכריתות הטעם משום מיגו דנחת לדמים וכו', אבל בעוף יתכן דמודו דלא נדחה. תוס'.

⁹³ ודברי התוס' דדברי ר"א שאני מדברי ר"ש ולא שייך להקשות מת"ק שלו כמו מת"ק דר"ש באו סתומים לפנינו, וצריכין לדבריהם בפי' כיצד מערימין. וכמו"כ צ"ב שכי דאין קדושת דמים בעופות, והרי אמרו ש"מ מרי אושעיי יש דיחוי בדמים. מהרש"א.

הפריש קרבן כשהיה מומר – לריו"ח ג"כ נדחה, אע"פ דדחוי מעיקרא.

[בשוטה שהפריש, לא חל כלל קדושה על פיו].

בקרבן זה (דמומר שהפריש): משכחת לה דחוי מעיקרא הקדוש קדושת הגוף.

המפריש נקיבה לפסחו וילדה זכר, הנ"ל –

הוי קדושת דמים אע"פ שאין דחוי מעיקרא.

חציץ בחצי פרוטה וחציץ בחצי פרוטה – בעיא דלא איפשטא.⁹⁴

חציץ בפרוטה וחציץ בפרוטה – בעיא דלא"פ (גם את"ל מקודם דמקודשת)⁹⁵.

חציץ בפרוטה היום וחציץ בפרוטה למחר –

בעיא דלא"פ (אף את"ל מקודם דמקודשת).

ופירשו תוס' דכך אמר לה בפעם אחת.⁹⁶

שני חציץ בפרוטה – בעיא דלא"פ.⁹⁷

וכתבו תוס': דכל בעיות אלו, דוקא באמר **מאורסת** וכדו',

אבל; בלשון **מקודשת** – פשיטא דמקודשת לכל הפחות מצד פשטה.⁹⁸

שתי בנותיך לשני בני פרוטה – בעיא דלא איפשטא.

והבנים ע"כ גדולים ועשאוהו שליח לקדש. רש"י ותוס'.

והבנות, לתוס' ע"כ קטנות.

[דבגדולות, פשיטא דלא הוי קידושין, דשליח לא עדיף ממשלחו].⁹⁹

אם לא בורר איזו בת לאיזה בן – קי"ל דמצד זה הוי קידושין.

ורבא ס"ל קידושין שלא נמסרו לביאה ל"ה קידושין, ולשיטתו ע"כ ביררו.¹⁰⁰

[**לקדש לבנים** – א"א בקטנים, ולא לגדולים בלא שליחות].

⁹⁴ אי הוי חד מעשה קידושין ומקודשת, או תרי מעשי קידושין ואינה מקודשת. והר"מ פסק מקודשת כאת"ל.

⁹⁵ וגם בזה פסק הר"מ מקודשת כאת"ל. ועי' ר"ן דביומיה לאו דוקא, אלא בתוכ"ד. ועי' ב"ש (ל"א סקט"ו) ואבני מילואים (שם סקט"ט).

⁹⁶ ועי' ריטב"א דגם הנתנות היו ביחד.

⁹⁷ עי' בפוסקים שהאריכו דלכ' זה עדיף מבעיות הקודמות, ותמהו על הר"מ, עי' ראב"ד ורא"ש ור"ן, ועי' קוב"ש.

⁹⁸ שהרי נתרצית, ולתוס' כה"ג פשטה. וכבר כ' לעיל בשם הבי" דכל הפוסקים חולקים על זה.

⁹⁹ וס"ל לתוס' דמצד הבנים לא מספקא לן, דדין פרוטה הוא מצד המתקדשת, אבל מצד המקדש לא בעינן פרוטה. ועי' מהרי"ט דאיי"ר דאבי הבנים נותן משלו מדין עבד כנעני, דאליה ודאי ל"ה קידושין.

¹⁰⁰ כ"כ הפוסקים דכוונת תוס' להעיר רק על רבא לשיטתו ולא להלכה, עי' ב"ש סי' ל"א סקט"ו ובמשנ"ל פ"ז מאישות ה"כ.

בתך ופרתך בפרוטה – ספק אי כוונתו בתך בכל הפרוטה או בחצייה.
בתך וקרקעך בפרוטה – ספק. (לתוס': אפי' את"ל בפרתך, דמקודשת).
 [פרה – אין נקנית בכסף, עי' כה:].

המקדש בשוה כסף (שיראי)

אמר חמישים ולא שוה חמישים¹⁰¹ – פשיטא דאינה מקודשת.
אמר בכל דהו¹⁰² – **לל"ק**: לכו"ע א"צ שומא מקודם קידושין (ובלבד דשו"פ).
לל"ב בזה נמי פליג רב יוסף דבעינן דיהיה השו"כ קייץ בשעת הקידושין.
אמר חמישים¹⁰³ **ושוה חמישים, רק לא שמו מקודם** –
לל"ק: לרבה מקודשת, לר"י אינה מקודשת. ופסקין להלן ט. כרבה.
לל"ב: לא נתפרש להדיא דעת רבה¹⁰⁴. (דלר"י כ"ש דאינה מקודשת).

[**המקדש בשטר**, לחכמים דאין מועיל, (עי' להלן מח.) –
 אם אמר לה בכל דהו, לל"ק יחול בנייר אם שו"פ,
 ולל"ב יועיל רק אם שמוהו מקודם].

ח.

לרב שימי בר חייא: בכל דהו, מקודשת אם שו"פ אע"פ דלא שמוהו,
 דלא כל"ב לר"י.

עבד עברי – אין נקנה בחליפין, ולא קונה עצמו.¹⁰⁵
 [עבד כנעני – נקנה בחליפין, כלהלן כב:
 וקונה עצמו בחליפין כדמוכח גיטין לט:].¹⁰⁶
עבד עברי – נקנה בכסף ובשוה כסף.
 לר' יוסף (לל"ב) בעינן דקייץ. לרבה לא בעינן.
 בפחות משו"פ – לא נקנה, אפי' בתבואה וכלים דמקרבא הנאטיהו.

¹⁰¹ עי' בפוסקים שדייקו מרש"י שאמר בכל דהו, ובי"י דייק מהר"ן דבסתמא סגי, וכע"ז ברשב"א ויש"ש.

¹⁰² מה דצייר רש"י שאמר התקדשי בחמישים והרי לך אלו בדמיהם, עי' אבנ"מ משי"כ בזה. וע"ע בפוסקים אי לדידן צריך שומא אח"כ, ואכמ"ל.

¹⁰³ עי' בפ"ת ס"י ל"א באופן שהפחת הוא פחות מכדי אונאה. וע"ע בשעה"מ אמאי ל"א בזה שמא שוה חמישים במדי.

¹⁰⁴ להגורסין בל"ב בכל דהו "נמ"י פליגי מוכח דגם בזה פליגי, ולרבה מקודשת. ובתוס' (ט. ד"ה והלכתא) מוכח דלא גרסו כן, ולל"ב בהאי גוונא לכו"ע אינה מקודשת. ונפ"מ גדולה למעשה דקיי"ל כרבה.

¹⁰⁵ אף למי שאין מפרש כך בביריתא דתבואה וכלים, מ"מ הדין אמת.

¹⁰⁶ זו כוונת הגר"א שהוסיף בתוס' וקונה עצמו, להצילם ממה שתמהו אמאי הוצרכו לראי' מגיטין דהא מפורש להלן.

[חליפין בתבואה ופירות – לר"נ לא עבדי חליפין, אף דנקנין בחליפין].

עגל זה לפדיון בני, טלית זה לפדיון בני – לא אמר כלום.

לרבה היינו בלא שוה ה' סלעים, ולא אמר לדידי חזי לי.

לרב יוסף אפי' בשוה ה' סלעים כיון דלא קייץ.¹⁰⁷

עגל זה בה' סלעים לפדיון בני, טלית זה בה' סלעים – בנו פדוי.

לר' יוסף היינו בשוה ה' סלעים, וכיון דקייץ.

לרבה, אפי' בלא שוה, ומשום דהכהן קיבלו.

קבלת הכהן: מועיל רק בכגון דבאמת מיבעי לי' ומוכן לשלם ביוקר.¹⁰⁸

[ולשאר העולם – אין מועיל. וגרע ממתנה ע"מ להחזיר. תוס'].

רב כהנא – לת"א בתוס': היה א' כהן (בסוגיין),

וא' שלא הי' כהן (שגלה, ואכל בשביל אשתו). וכ"כ תוס' בחולין.

לת"ב: אפשר דהי' רק אחד שהי' זר, ונטל גם פדיון הבן בשביל אשתו.¹⁰⁹

וכ"כ תוס' בפסחים ותוס' בבבא-בתרא.

התקדשי לי במנה ונתן לה דינר

לתי' א' בגמ':

במנה סתם – מקודשת, וישלים.

(כאומר ע"מ דקיי"ל כאומר מעכשיו).

במנה זו – אינה מקודשת, ויכול כל א' מהם לחזור עד דינר אחרון.

ולתירוצ זה, (מקודשת הנ"ל) לאו דוקא במונה והולך.

לתי' ב' בגמ':

במנה סתם ומונה והולך – מקודשת,

בלא מונה – אפי' בסתם, אינה מקודשת.

במנה זו, ונמצא חסר דינר או נחושת (בלילה או מעורב) – אינה מקודשת.

¹⁰⁷ בתוס' כתבו דהיינו ר"י דלי"ק, ובא"מ ועצמו"י תמהו בזה, וברשב"א פ"י ר"י דלי"ב.

¹⁰⁸ ובאחרונים תמהו על הר"מ שהשמיט אוקימתא זו. ובעצם הדין, מסתמא גם ר' יוסף מודה כעובדא דר"כ. ומתוס' מוכח בת"ב דקבלה זו מועלת אפילו בכהן הלוקח בשביל אשתו. ויל"ע.

¹⁰⁹ ע"י בפנ"י שכי' דלא מצא בזה חבר להתוס'. והחת"ס בתשובה מביא דהרא"ש בסוף בכורות והטור והחינוך כולו ס"ל להדיא דאין שייך בזה בשביל אשתו [רק במתנות]. ואפשר דת"א דתוס' נמי פליג בזה על תי' ב'.

ולא מועיל בזה השלמה ממקום אחר. תוס'.
נמצא דינר רע (היוצא ע"י הדחק) – מקודשת. ויחליף.

להלן (ט). פסקינן כר' אלעזר דאמר מקודשת וישלים.

ח:

התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה – אינה מקודשת.¹¹⁰
אמר לה התקדשי לי במשכון זה, ויהיה שלך – מקודשת.¹¹¹
קידשה במשכון דאחרים – מקודשת, אפי' משכון בשעת הלואה.
ופירש"י: שקידשה בחוב שיש לו עליו.¹¹²

האומר לחבירו אתן לך מנה במתנה והניח לו משכון עליה –
לתוס', לא קנה המנה (ר"ל לא נתחייב לו) במשיכת המשכון.
לר"ת, יכול לעכב המשכון עד שיתן לו המנה.
אם גרם הפסד לחבירו – מועיל מסירת משכון להתחייב לשלם ההפסד.¹¹³
אם מקנה לו המשכון שיוכל לגבות מתוכו –
מועיל, ויוכל חבירו לגבות מהמשכון.

השוכר פועלים לדבר האבד וחזרו בהם – שוכר עליהן או מטען.¹¹⁴
כשלא באת חבילה לידו – שוכר עליהן עד כדי שכרן.
כשבאת חבילה לידו – שוכר עליהן עד ארבעים וחמישים זוז.
לפ"א בתוס': חבילה מדין משכון, ור"ת מביא מכאן ראיה לשיטתו,
והתוס' יענו דשאני הכא דגרמו לו הפסד, וכנ"ל.
לפ"ב בתוס': החבילה קנויה לו לשכור פועלין, ומודיים התוס' בכה"ג לר"ת.

כשרגילין לעשות שידוכין, ומתחייב קנס אם יחזור, ומניח משכון –

¹¹⁰ מימרא דרבא אר"נ, ולהלן ט. פסקינן הלכתא כוותיה. ובפי' הגמ' נחלקו ראשונים; י"א דא"א לקדש בהתחייבות, ולפ"ז הביאור דאין כאן מנה בעין, ומשכון לא הקנה, וי"א דאפשר לקדש בהתחייבות, ולפ"ז צריך להוסיף דמנה אין כאן, גם התחייבות, ומשום דלא הקנה ההתחייבות, ומשכון אין כאן, צריך להוסיף דאינו יכול לגרום ההתחייבות. ובזה תלויה מחלוקת ר"ת ותוס', ומובא למעשה בשו"ע דעת ר"ת דא"א להתקדש בהתחייבות, ודעת התוס' והרא"ש מובאת ברמ"א דאם יתחייב בקנין אפשר לקדש בו, עי' ב"ש.

¹¹¹ תוס'. ותמהו המפרשים מדוע נקרא בכלל משכון. ויש שפירשו דהיינו כיון שמתנה עמה שיוכל לפדות אח"כ המשכון ממנה בעל-כרחא.

¹¹² בדברי רש"י עמדו המפרשים. ועי' שער-המלך (פ"ה מאישות הכ"ג) שבכה"ג קונין חוב בלא כתיבה ובלא מעמד שלשתן. ועי' כאן ברמב"ן [דנראה דאין קונה החוב, ומ"מ סמכה דעתה].

¹¹³ והיינו גם באופנים דמצד חיובי ממון הי' פטור, כיון דהוי גרמא וכדו'.

¹¹⁴ מטען היינו שישלם להם הרבה, ולא ישלם. ודין זה הוא במקום שאין אדם אחר לשכור.

לר"ת: יכול למסור בתורת משכון, ומועיל להתחייב, וכנ"ל.
לשיטת תוס': **לת"י א'** יש לזהר לומר שמקנה בגוף החפץ, ולא כמשכון,¹¹⁵
ולת"י ב' כיון שהשני מתבייש נחשב הפסד, ומתחייב אף ע"י משכון.

משכון שלא בשעת הלואה – בע"ח קונה, וכשמחזיר בלילה נחשב צדקה. ע"ע להלן.
משכון בשעת הלואה – הוי קנוי קצת לבעל חוב¹¹⁶, **ונפ"מ**;
א. שיכול המלוה לקדש בו אשה, וכנ"ל. ולקנות בו עבדים וקרקעות.
ב. דגורם ששביעית לא תשמט חוב שהלוה על משכון.¹¹⁷
ג. דיעבור המלוה על לא-יראה לך על חמץ נכרי הממושכן אצלו,
 וממילא ייאסר בהנאה אחר הפסח, כדין חמץ שעברו עליו איסור בפסח.

קניית המשכון (שלא בשעת הלואה) –

לרש"י: להתחייב באונסין, כשואל.¹¹⁸
לתוס': לר' יהודה כשו"ח, ופטור מגניבה ואבידה,
 לר"מ ולר' יצחק כשו"ש, וחייב בגו"א, אבל פטור מאונסין.¹¹⁹

כשמחזיר המשכון בלילה –

נקרא "צדקה" ומותר לעני לברכו, (כיון דהמשכון קנוי).
לפ"א בתוס': החידוש דאין כאן משום רבית דברים כשמברכו,¹²⁰
ולפ"ב בתוס': החידוש דנקרא צדקה, דזה דוקא בעושה משלו.

הקונה עבד או אמה בכסף, ולא נתן הכסף, רק הניח משכון – לא קנה.

התקדשי לי במנה, נטלתו וזרקתו לדבר האבד, וכ"ש לפניו – אינה מקודשת¹²¹.

¹¹⁵ או שיתחייב בסודר בפני ב"ד חשוב, רא"ש.

¹¹⁶ מש"כ התוס' דכיון דשלא בשעת הלואה קנוי קנין גמור ע"כ בשעת הלואה אלים שיעבודה לחשב ממון וכו'. צ"ב וכבר כתב הפנ"י גיטין לז' דהוי כעין "דברי נביאות".

¹¹⁷ דהוי של אחיך בידך, ודרשינן בספרי דאינו משמט.

¹¹⁸ בתוס' בשם רש"י במקום אחר (כגון ב"מ פא:).

¹¹⁹ ובש"ך מכריע כרש"י. ועי' שעה"מ (הל' אישות שם) שדן אם יוצא בו המלוה מצות לולב ביו"ט ראשון דבעי' שלכם.

¹²⁰ ובמפרשים תמהו דרבית דברים דרבנן, ואיך מוכיח ר"צ מהא דמברכו, דע"כ קנוי להמלוה, והא בקרא עסקינן. ויש שכתבו ע"פ דברי הטי"ז הידועים דאין חכמים אוסרים דבר שנתפרש להדיא בתורה להיתר, ולפ"ז ראיית ר"צ אינה מהפסוק רק מתקנת חכמים שאסרו רבית דברים, ע"כ דמשכון קנוי לבע"ח ולא מצינו היתר בתורה לרבית דברים.

¹²¹ עי' ראשונים ופוסקים דאין זה בגדר חזרה, דזה לא מועיל בקידושין אפי' תוכ"ד. עי' שו"ת חכם צבי סי' קט"ו. (ועי' שו"ת חת"ס אה"ע סי' פ"ד דאחרי שידוכים הוי כחזרה ולא מועיל) ואכמ"ל.

כשזורקתו לדבר האבד – חייבת לשלם לו דמיו.

התקדשי לי במנה, תנם לאבא או לאביך או לפלוני – אינה מקודשת.

על מנת שיקבלום לי – מקודשת.¹²²

אם היא התחילה בדבר – לרש"י ותוס' מקודשת.¹²³

התקדשי לי במנה, תנם ע"ג סלע – אינה מקודשת.

בסלע שלה – מקודשת.¹²⁴ בסלע של שניהם – ספק.¹²⁵

[חצר של שני שותפין – אין קונה מחבירו השותף בחצר. לתוך קופתו, קונה].

התקדשי לי בככר, תנהו לכלב – אינה מקודשת.

כלב שלה – מקודשת. כלב רץ אחריה – ספק.¹²⁶

התקדשי לי בככר, תנהו לעני – אינה מקודשת, אפי' עני הסמוך עליה.

ט.

אמרה הב, א"ל מקודשת לי, א"ל הבה מיהבה – אינה מקודשת.

וכן : אשקויי אשקין, וכן : שדי מישדא.

הב, אשק ושדי – לרבינא מקודשת, לרב סמא בי רקתא אינה מקודשת.

והלכתא, אינה מקודשת.

לתוס' : כל הנידון משום שהתחילה ושאלה לא לשם קידושין.

דאם לא כן, היינו תן מנה לפלוני (ו) : דמקודשת.¹²⁷

[הילכתא כר"א דהתקדשי במנה ונתן דינר, לעיל ח.].

שיראי – פסקין דהלכתא כרבה דלא צריכי שומא.

¹²² עיי' בנו"כ השו"ע דהוי מדין שליח קבלה. ובתורי"ד מדין ערב. ובאבנ"מ דהוי מדין זכיה. ואכמ"ל.

¹²³ ועיי' ב"ש (סי' ל' סק"ג) דמשמע דא"צ שתאמר ואקדש. וברשב"א דריטב"א (לעיל ז.) חילקו כיון דשם אמרה ואקדש, ועיי' רעק"א שתמה על רש"י ותוס' שלא חילקו כהרשב"א. ואכמ"ל.

¹²⁴ עיי' בהערה הבאה. ובזה לכי' כו"ע א"צ קנין מלבד החצר. (עיי' ח"מ סק"ד).

¹²⁵ לרש"י בסלע שלה, קונה מדין חצירה, והק' התוס' דלפ"ז בשל שניהם מאי מספ"ל הרי לא קונה. ופי' תוס' דבסלע שלה סמכה דעתה, ובשל שניהם הספק בסמיכות דעת. ועיי' רא"ש דלתוס' ע"כ קונה באיזה קנין, כגון בחיקה. ועיי' א"מ (סי' ל' סק"ג). ועיי' ברשב"א ור"ן. ובשו"ע סעיף ט' סתם כרש"י דהוי ספק, ולא הזכיר קנין. וברמ"א דבלא קנין ודאי אינה מקודשת.

¹²⁶ עיי' ריטב"א דאם אינה מקודשת, חייבת לשלם דמי הככר. ועיי' בראשונים סנהדרין עד. ועוד מקומות שעמדו בזה.

¹²⁷ ועיי' ברשב"א חילוק אחר, כיון ששאל ולא ענתה תשובה. וכמובן דיתכן שנפ"מ לדינא. ועיי' פוסקים שהאריכו הרבה כשאמר ה"א מקודשת לי, וקיבלה בשתיקה, ואכמ"ל.

לר"ת: דוקא שיראי ששומתן ידוע קצת,

אבל, **אבנים טובות ומרגליות** וכדו', שטועין הרבה – צריכי שומא.

נהגו העולם להסיר האבן מן הטבעת קודם שמקדשין.¹²⁸

י"מ בתוס': דלא רק באמר כל דהו,

אלא גם **באמר חמשין ושוו חמשין** – א"צ שומא.

הא דהוסיף נופך, להלן מח: – לר"ת ע"כ שמוהו, או דהוי ידוע קצת.

ההוא דקדיש בכוחלא, להלן יב. – לר"ת הוי כעין אבן שייש, ולא אבן יקרה.

פלוגתא דרבה ורב יוסף – במס' ב"ב הלכה כרבה, מלבד שדה ענין ומחצה.

בכולי גמרא – י"א דאין כלל, ודעת תוס' נוטה דג"כ הלכה כרבה.

(כשמביא ר' יוסף ראיות לדבריו, לדעת הי"מ יתכן שהלכה כמותו).

קידושי שטר

כתב הבעל על הניר או על החרס בתך¹²⁹ **מקודשת לי** – ה"ז מקודשת.

וכן בתך מאורסת לי או בתך לי לאנתו. והיינו בקטנה או נערה. וכדלהלן.

וא"צ שישוה השטר פרוטה¹³⁰. וצריך עדי חתימה.¹³¹

ניר וחרס הנ"ל – היינו לר"א,

אבל לר"מ פסול, כיון שיכול להזדיין¹³². ועי' בסמוך.

כשלא בגרה, וכנ"ל – מוסר לאביה, או לה מדעתו.¹³³

כשבגרה – כותב הרי "את" מקודשת וכו'¹³⁴, ומוסרו לה, או לאביה מדעתה.

במכירה – כותב המוכר על ניר וחרס אע"פ שאין שו"פ,

שדי מכורה (או נתונה) לך.

¹²⁸ כ"ה לשון הרא"ש. ולשון התוס' לקדש בטבעת שאין בה אבן.

¹²⁹ להרשב"א צריך לכתוב בתך פלונית, דבעינן שמו ושמה כמו בגט. ובריטב"א הביא ב' דעות בזה. ועי' אב"מ דאם כוונתו באמת לבתך לא מסוימת, יהי קידושין שא"מ לביאה דקיי"ל דהו קידושין, רק הרשב"א מירי כשרוצה במסוימת.

¹³⁰ דסד"א כיון דכתיב בשטר לשון נתינה בעינן שישוה פרוטה. תוס'.

¹³¹ תוס' ד"ה כתב, ע"פ להלן מח.

¹³² ר"ת ע"פ גיטין כא:; דלר"א העדי מסירה הם חלק מהשטר וסגי שיכול להתברר על ידיהם, אבל לר"מ השטר הוא רק החלק הכתוב והחתום וצריך שיוכל להתברר מתוכו. וברשב"א הביא בשם ר"ת דסוגיין אתי כר"מ נמי ובניר שאינו מחוק ובחזקתה על החרס.

¹³³ בנערה י"ל דהוי שליחות. ובקטנה דל"ש שליחות האריכו בראשונים, י"א דהוי מדין צאי וקבלי (כדלהלן יט.), וי"א דהוי מדין זכיה (דל"ש צאי וקבלי רק בכסף), עי' רא"ש, ונפ"מ ע"י קטנה אחרת, עי' ב"ש סי' ע"ז סק"ז, וי"א דבאמת מועיל רק בנערה.

¹³⁴ עי' ברמב"ן שמסיק ד"את" מועיל גם בלא בגרה, [ו"בתך" בבגרה מספקא ליה]. ועי' בריטב"א אי מועיל "את" גם ע"י עצמה בלא בגרה, ובר"ן חולק דאין מועיל "את" בלא בגרה, ורק בע"פ יכול לומר כן, עיי"ש.

[המקורות לזה – בקידושין; עצם השטר, ויצאה והיתה, והא דבעל כותבו, דכתיב כי יקח, ואע"פ שכתוב בתי נתתי. לת"א בגמ'; הלכתא נינהו: לרש"י הלל"מ, לת"א בתוס' זה מקרא, לת"ב הלכות מדינה. לת"ב בגמ': כי יקח (עי' רש"י). במכר; עצם השטר, ואקח את ספר המקנה, והא דמוכר כותבו, דכתיב ומכר מאחוזתו, ואע"פ דכתיב יקנו. לת"א בגמ': לרש"י ות"א בתוס' הלל"מ. לת"ב בתוס' הלכות מדינה].

שטר היכול להזדיין

על ניר מחוק ועל דיפתרא – לת"ק דגיטין כא: (ר"מ) פסול, לר"א כשר. שטר בלא עדי חתימה (רק בעדי מסירה) – לר"מ; פסול, לר"א; בגיטין וקידושין ושטרי קנין, כשר. בשטר ראייה, אף לר"א פסול. [ומ"מ גט ושטר קנין כשר, אע"פ שמשמש גם לראיה].¹³⁵

שטר קידושין על ניר וחרס, ושטר מכר על ניר וחרס – מפורש בסוגיין (ט.) ולהלן (כו.) דכשר. והיינו לר"א וכנ"ל. ולר"מ פסול. הרוצה להראות חתימת ידו בבית דין – יחתום על חרס וכו' (כתובות כא.). אבל על מגילתא, לא. (שמא ימצאנו אדם שאינו הגון, ויכתוב על החתימה וכו'). [והיינו לר"מ, דעל חרס פסול. דלר"א אין נפ"מ בין חרס למגילה]. הוציא עליו כתב ידו – יכול לגבות בו. (והיינו חתימת ידו).¹³⁶

ט:

שטר אירוסין שלא לשמה – פסול. (הויה דכסף – לא בעינן לשמה). לשמה ושלא מדעתה – לר"ב ורבינא מקודשת, לר"פ ור"ש אינה מקודשת.¹³⁷ שטרי פסיקתא – אין נכתבין אלא מדעת שניהם.

כמה אתה נותן לבנך וכו' לבתך וכו' –

¹³⁵ כן מוכח בהאי עובדא דחיישין שיכתוב מאי דבעי על חתימת ידו ויוציא הימנו.

¹³⁶ ובפשוטות באמת כשר רק לחלות הגירושין והקנין, אבל לראיה פסול.

¹³⁷ עיי' פוסקים להלכה. ולרש"י מדעתה היינו בידיעתה, ולהריטב"א בעינן שליחותה כבגט. ובקטנה ונערה הנידון על דעת אביה. רש"י.

הן הן הדברים הנקנים באמירה, בלא קנין.

ואין העדים רשאים לכתוב שטר, אלא מדעת שניהם, וכנ"ל.¹³⁸

לרשב"ם: דוקא בקידשו מתוך התנאים, ואם לא קידשו מיד, צריך קנין.

לר"ת: דוקא בנישואין ראשונים (שהאב משיא בתו).¹³⁹

ודוקא כשהאב פוסק. אבל אמה ואחיה צריך קנין.¹⁴⁰

הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל – תשב עד שתלבין ראשה.

באופן דקנה באמירה – **לת"א בתוס'** אינו חייב לטרוח בב"ד ורשאי שלא לישאנה.

[לרשב"ם ור"ת יתכן דכה"ג ע"כ יישאנה, ויתבע את חמיו לדין].

באופן דל"ק באמירה;

כגון בלא קידשו מתוך התנאים לרשב"ם. או בנישואין שניים לר"ת¹⁴¹ –

אין יכול לתובעו בב"ד, וע"כ תשב עד שתלבין ראשה.¹⁴²

קידושי ביאה

המקורות: לרבי ובעלה, וריו"ח בעולת בעל.

ובעלה – **לריו"ח**: ס"ד דבעינן גם כסף וגם ביאה,

וילפי' למעט קנין אמה עבריה בביאה.

לרבי: ובעל לקידושי ביאה, ובעלה למעוטי אמה עבריה מביאה.

לר"א: (אי סבר כרבי),

ובעלה (ולא או בעלה) למעוטי קידושין שאין מסורין לביאה.

בעולת בעל – **לריו"ח**: לקידושי ביאה.

ומדלא כתוב בעולת איש, למעט שלא כדרכה באחר (לקנס, ולחכמים אף מסקילה).

לרבי: דבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה, ולא אחר (לענין קנס).

לס"ד דריו"ח דמקרא דובעלה נפ"ל דבעינן כסף וביאה לקידושין –

משכחת לה ארוסה והיא בתולה (לסקילה):

¹³⁸ דניחא להו דתיהוי כמלוה על פה, דלא גבי ממשעבדי.

¹³⁹ עיי' במאירי דדוקא כשב' הצדדין מתחייבין זל"ז.

¹⁴⁰ ומקור ר"ת בדינים אלו מירושלמי. עיי' תורא"ש.

¹⁴¹ או כשנתחייב רק צד א' להמאירי.

¹⁴² ויתכן דתי' א' אין מודה לזה, דס"ל דדוקא כשחמיו חייב בדינא יכול החתן לעכב מלישא, אבל כשאין חמיו חייב אפשר דאינו רשאי. ויל"ע.

לרבנן קמיה דאבוי, כשבא עליה ארוס שלא כדרכה,

ונדחו דהוי בעולה עיי הבעל.¹⁴³

לרבנ"י, בקידושי שטר. (לא ס"ד דבעינן גם ביאה).

[נערה בתולה מאורסה – הבא עליה בסקילה. בעולה – בחנק.

באו עליה עשרה שלא כדרכה –

לת"ק כולן בסקילה, לרבי הראשון בסקילה והשאר בחנק.

אם בא עליה ארוס שלא כדרכה – השאר בחנק לכו"ע.

נערה בתולה אשר לא אורסה – הבא עליה בקנס.

באו עליה עשרה שלא כדרכה – לכו"ע כולן משלמין קנס.

בא עליה ארוס שלא כדרכה – הבאין אחריו אין משלמין קנס.

יבמה – זקוקה ועומדת. נקנית בביאה בלא בכסף.

אמה – בכסף ולא בביאה.

קידושין שאין מסורין לביאה – לרבא ל"ה קידושין. ועי' להלן נא.

קידושין שאין מסורין לביאה – (לאבוי הוו קידושין), לרבא ל"ה קידושין.

ביאה שלא כדרכה – עיי הבעל, לכו"ע נעשית בעולה.

עיי אחר, לעניין קנס, לכו"ע לא נעשית בעולה.

עיי אחר, לעניין מיתה, לת"ק לא נעשית בעולה, לרבי נעשית בעולה.

ולכן:

אם בא עליה ארוס שלא כדרכה – שוב אין חייבין עליה סקילה.¹⁴⁴

בא עליה אחר שלא כדרכה – באינה מאורסת, לכו"ע עדיין חייבים עליה קנס.

במאורסה, לת"ק הבא עליה עכשיו בסקילה, ולרבי בחנק.

הפסוקים:

ובעלה – למעוטי אמה עבריה שאינה נקנית בביאה.

¹⁴³ ואע"פ דלהאי ס"ד לא נגמרו קידושין עד אחרי הביאה, ובשעת הביאה אכתי אינו בעלה. ואכמ"ל. ועי' מ"מ דמכאן מקור הרמב"ם דקידושין חלין בביאה שלא כדרכה (לגירסה אחת ברי"מ). ועי' שעה"מ פ"א מאישות. ועי' רמב"ן וריטב"א דמסוגיא זו משמע דכסף מקדשין בו מה"ת, ודלא כמשמעות הר"מ בריש הלכות אישות. ואכ"מ.

¹⁴⁴ לעניין קנס לא משכחת לה דין זה, דביש לה ארוס שוב עכ"פ אין קנס.

ולרבי לקידושי ביאה (ובעל – ובעלה).
 ולרבי מהא דלא אמר או בעלה גם למעוטי קידושין שלא נמסרו לביאה.
בעולת-בעל – לריו"ח לקידושי ביאה.
 לרבי ללמד שבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה ולא אחר.
 לריו"ח מדכתיב בעל ולא איש, גם לכדרכי.
 (לרבי הדרשה רק על קנס, לחכמים גם לקטלא).
לבדו – לרבי למעוטי הבא אחר ביאה שלא כדרכה מקטלא.
 לחכמים, דלא בעינן שניהן שוין למיתה, עיי' להלן.
ומתו גם שניהם – לר' יאשיה שיהיו שניהם שוין כאחד, לר' יונתן לא נתפרש.¹⁴⁵

י.

שניהם שוין

לרש"י: גדול הבא על הקטנה – לר' יאשיה פטור, לר' יוחנן חייב.
 ולפ"ז, מתני' דנדה מד: [המובאת בסמוך] ע"כ כר' יונתן.
 לחכמים דר"מ חייב [דאמרי בא על קטנה מאורסה בסקילה] כר' יונתן.
 לרב אליבא דר"מ פטור (כר' יאשיה), וי"א אליבא דר"מ דחייב (כר' יונתן).¹⁴⁶
 [למ"ד דחייב, לא מצינו לרש"י נידון, כשמיתתן אינה שוה].

לר"ת: גדול הבא על הקטנה – לכו"ע חייב [עכ"פ כשמיתתן שוה].
כשמיתתן אינה שוה – לר' יאשיה פטורין,
 לר' יונתן חייבים [מי שהוא בר עונשין].

ונפ"מ¹⁴⁷: **בא על קטנה מאורסה**, לר"מ דאינו בסקילה –
 דלר' יאשיה הבעל פטור לגמרי¹⁴⁸, ולר' יונתן חייב חנק.
 והיינו ממש פלוגתא דרב ושאר אמוראי בסנהדרין סו.:
בא על קטנה מאורסה לחכמים בסקילה. לר"מ לא בסקילה.
 ופליגי להדיא אמוראים בסנהדרין סו.: אי הבעל פטור או בחנק.

המקדש בביאה – דעתו על גמר ביאה.

¹⁴⁵ עיי' תוס' שהביא דבסנהדרין סו.: דנו למאן דפליג אדרב מאי עביד בהאי קרא.

¹⁴⁶ ונמצא דלרב ע"כ סתם מתני' דנדה דלא כר"מ, ולבר פלוגתא א"ש כר"מ, ומהאי טעמא לא בעינן לומר להאי מ"ד דדוקא באורסה מחייב, אבל בנשואה מודה דפטור. תוס'.

¹⁴⁷ וא"א לצייר נפ"מ אחרת, דבנשואה שניהם בחנק, ובאורס שניהם בסקילה. ובת כהן הוא גזיה"כ דמיתת הבעל אינה כמיתתה דבשריפה, עיי' תוס' סנהדרין, והלכך לא משכחת לה אלא כמו שנתפרש בפנים. אבל בנשואה קטנה הבעל בחנק.

¹⁴⁸ דחשוב אין מיתתן שוה, דדיינינן לה אילו היתה נערה דאז היתה נסקלת, ולא שוה למיתתו כעת דראויה להיות בחנק.

אם פשטה ידה אחר העראה וקיבלה קידושין מאחר, מקודשת לשני.

כהן גדול, אסור לקדש בביאה.¹⁴⁹

לרשב"א שבתוס'; היינו כשגומר ביאתו.

אבל; עשה העראה ופירש – קונה בהעראה.¹⁵⁰

להריב"ם; היינו בסתם. אבל; במפרש שרוצה לקנות בהעראה – קונה.

לר"ת: היינו בגמר העראה. [ואין הכוונה שאינו קונה עד גמר ביאה ממש].

ונפ"מ רק למ"ד העראה זו הכנסת עטרה.

[ולר"ת ייתכן דלא יועיל אם יפרש קודם גמר העראה,

או יפרש שרוצה אז לקנות].¹⁵¹

[לר"נ גאון; ביאה לקידושין – בגמ"ב.

וביאה לנישואין, דהיינו אחר נישואין – בהעראה].¹⁵²

ונמצא:

הבועל בעילה שלימה ובסתמא (לשם קידושין) –

לר"ת קונה בגמר העראה, לשאר השיטות בגמ"ב ממש.

בפירש קודם גמר העראה – לר"ת לא נתפרש שיועיל, ולשאר השיטות ודאי ל"ק.

(וכן במפרש לקנות אז).

פירש אחר גמר העראה – לר"ת כבר קנה מקודם. לרשב"א כה"ג קנה,

ולריב"ם קנה עכ"פ במפרש להדיא. ולר"נ גאון לא יועיל.

ביאה לנישואין – לא נתפרש בש"ס, ודעת ר"נ גאון שמועיל העראה,

(אף דלקידושין בעי גמ"ב ממש) נדחתה בתוס'.

ביאה – מספקא לן אי אירוסין עושה או נישואין עושה. ולא איפשטא.

[הראיות דאב"י ור"בא דאירוסין עושה, נדחו.

והרא"י מבין-בתיא דנישואין עושה, נדחתה].

ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה לבדו, אחר ביאה –

תלוי בהספק הנ"ל, דלא איפשטא.

[בעל יורש את אשתו, משא"כ ארוס.

כהן נטמא לאשתו משא"כ לארוסתו.

בעל אונן על אשתו, משא"כ ארוס על ארוסתו.

בעל מיפר נדרי אשתו לבדו, משא"כ ארוס רק בשותפות האב].

¹⁴⁹ ועי' בראשונים דבמק"א מפורש דבלא"ה אזלין בתר שעת נישואין ואז עכ"פ הויא בעולה. ואכמ"ל. ולהרשב"א והריב"ם דבסמוך; בהעראה לבד, או במפרש לקנות בעראה, ג"כ מותר, וכוונת הנפ"מ דאסור היינו כשרצונו לקנות בגמר ביאה. וקצת דוחק.

¹⁵⁰ ולהריב"ם, אף דביסוד הדבר ס"ל כהרשב"א דתלוי בדעתו, מ"מ אפשר דבעי שיגלה דעתו בפירוש ולא סגי בכך שעשה רק העראה.

¹⁵¹ והיינו דכאן דבעינן שם ביאה לקנין, לא מצינו שם ביאה בפחות מסוף העראה. ולשון הגמ' דעתו על גמר ביאה צ"ב לפ"ז לר"ת, דאייז משום חסרון דעתו, וכמו שהוכיחו מזה רשב"א וריב"ם.

¹⁵² וכ"כ הרי"ף ביבמות שם. ולשיטה זו אין הכרח לפרש דיועיל פרישה או פירוש, ולא גמר העראה, רק עכ"פ קונה רק בגמר ביאה ממש. אלא דדחוהו התוס' דדין ביאה לנישואין לא נתפרש בגמ' אימת קונה, וסוגיא דיבמות בביאה לקידושין, וע"כ כהתירוצים הקודמים.

ועוד נפ"מ: למציאתה, ומעשי ידיה, ולהאכילה בתרומה. כדמוכח מהמשך הסוגיא.

האב זכאי בבתו – בקידושיה, בכסף בשטר ובביאה.¹⁵³

וזכאי במציאתה, ובמעשי ידיה ובהפרת נדריה.

ומקבל את גיטה [מן האירוסין. מנישואין, אינו מקבל אפי' בקטנותה. תוס'].¹⁵⁴
ואינו אוכל פירות בחייה.

נשואה – הבעל זכאי בהנ"ל (מציאתה, מעש"י, הפרת-נדריה).
וגם אוכל פירות בחייה.

אשה שהיתה אוכלת בתרומה ואמרו לה מת בעלך או גירשך (וכן בעבד) –
ר' אליעזר מחייב קרן וחומש, ור' יהושע פוטר.
גירשך משכחת לה שלא ידעה –

או בארוסה שאביה קיבל גיטה, וכמשנה ראשונה דארוסה אוכלת.
או אפי' במשנה אחרונה ובנשואה, וע"י שליח קבלה (שסוס רץ הביאו).

בת ג' שנים ויום אחד

מתקדשת בביאה (מדעת אביה).

אם בא עליה יבם – קנאה.

[מן התורה. ולא הוי כיבם בן ט' דקונה רק מדרבנן].¹⁵⁵

ואם רוצה להוציאה – צריך גט, וא"צ חליצה.

חייבין עליה משום **אשת איש**.

לרש"י (ור' דוד); היינו בשקיבל בה אביה קידושין.

לר"י; היינו ביבמה אחר שבא עליה יבם.¹⁵⁶

ולתוס'; הכוונה גם לנתקדשה וגם לנתייבמה.

[הולכין **בדיני נפשות אחר הרוב**. ולא חיישין לאיילונות.

ולכן בא על קטנה שנתקדשה או נתייבמה¹⁵⁷, חייב מיתה].

ומטמאה את **בועלה בנדתה** לטמא משכב תחתון כעליון.

[כל המצעות, אפי' התחתון, להיות ראשון כדבר הנישא ע"ג הזב].

[**זב ונדת** עצמם – עושין משכב, אפי' תחתון, להיות אב הטומאה.

אב הטומאה – מטמא גם אדם וכלים. **ראשון** – מטמא רק אוכלין ומשקין].

[**הבועל נדה פחותה מבת ג'** – טמא טומאת ערב כנוגע בנדה. רש"י].

¹⁵³ ע"י בזה לעיל ג': ברש"י ותוס'.

¹⁵⁴ וכ"כ רש"י להדיא. וע"י מד': בפנ"י וברש"י.

¹⁵⁵ אף לפירש"י דלא זה באה המשנה לומר, מ"מ הדין אמת.

¹⁵⁶ ובדאי ר"י מודה לדינו של רש"י. רק לדבריו זה כתוב להלן בסיפא. ולרש"י בודאי מודה ג"כ לר"י וכנ"ל.

¹⁵⁷ בנתייבמה אי הוי חיישין לאיילונות, מלבד דאדעתא דהכי לא קידש המת ולא יבם היבם, גם אינה מתייבמת מגזיה"כ. תוס'.

י:

נשאת לכהן – אוכלת בתרומה. אבל פחותה מבת ג', אין חופתה מאכילתה.¹⁵⁸
בא עליה א' מהערייות – מומתין על ידה והיא פטורה.¹⁵⁹
בא עליה א' מן הפסולין – פסלה מן הכהונה.

בת ישראל המאורסת לכהן –

לס"ד דהסוגי' (ולרנב"י): לבן בג-בג אינה אוכלת מה"ת,
 ולבן-בתירא מה"ת אוכלת וחכמים גזרו.
לרבינא: מה"ת לכו"ע אוכלת, ומדרבנן לכו"ע אינה אוכלת.
 לבן בג-בג גזרו משום סימפון, ולבן-בתירא משום דעולא, ונפ"מ כדלהלן יא.

ביאור הק"ו של ר' יהודא בן בתירא

להס"ד: ומה שפחה כנענית אין אוכלת בביאה לבד, ואוכלת בכסף לבד.
 אשה האוכלת בביאה לבד דנישואין עושה. ק"ו שתאכל בכסף לבד.
 [א"א לפרש ביאה ע"י חופה¹⁶⁰ וכסף עם חופה, דבתרווייהו אכלה למעשה.
 וא"א לפרש ביאה עם חופה וכסף בלי חופה, דא"א לעשות ק"ו מתרתי על חדא].
לרנב"י: ומה שפחה אינה אוכלת בביאה אפי' עם חופה, אוכלת בכסף לבד,
 אשה האוכלת בבביאה עם חופה (דלבד רק אירוסין עושה), תאכל בכסף לבד.
 [ותשובת בן בג-בג, דשפחה לא שייר בקניינה, משא"כ אשה].
 אשה שאוכלת בביאה מה"ת, ק"ו בכסף אפי' מדרבנן.
[ארוסה ע"י ביאה] – לתוס' למ"ד סימפון, אוכלת.
 לרש"י והרר"מ אין מקור לזה.

– ועי' עוד בשיטת ריב"ב ותשובת בן בג-בג להלן יא. –

שפחה אינה נקנית **בביאה**, ולא אוכלת בתרומה, נקנית **בכסף** ואוכלת.
אשה ארוסה – למסק' מה"ת אוכלת, ומדרבנן גזרו, וכנ"ל באריכות.
אשה נשואה – אוכלת (בלא קנין כספו), מדין כל טהור בביתך. רש"י.¹⁶¹
יבמה – אינה נקנית בכסף ולא אוכלת, נקנית בביאה ואוכלת.

ק"ו שבא לגילוי מילתא – לת"א בתוד"ה ומה, לא שייך למיפרע בו יוכיח.
 ולר"ש מקוצי בתוד"ה זו, לא אמרינן בו דיו לכו"ע.

¹⁵⁸ עי' לשון רש"י. ועי' בראשונים שהאריכו בטעמא דמילתא.

¹⁵⁹ כולל אשת איש. ואפי' בהמה כדאי' בסנהדרין נה: כמובא בתוס' בעמ' א', ועי' לעיל דלרש"י דין זה דנהרג חבועל, הוא דלא כר' יאשיהו והסוברין כמותו.

¹⁶⁰ רש"י פי' אחר חופה, ועי' מפרשים שהאריכו, ותורא"ש פירש קודם חופה, עיי"ש.

¹⁶¹ ולא גזרו בה חכמים, דטעמא דעולא ל"ש כלל, וגם סיפון ל"ש דבדוקה. רש"י בסוף העמוד.

שפחה – אין תופסין בה קידושין, אפי' בביאה.
(קידושין באשה) – עדיין חסר בקניינה, לעניין ליורשה וליטמא לה וכו'.
[מקור לקידושי אשה בכסף ושטר] – א"א ללמוד מק"ו משפחה, דיוצאה בכסף.
לומר דיו בק"ו – לר"ט לא אמרין היכא דמיפרך ק"ו.
 ועי' ב"ק כה. בדיני קרן בשן-ורגל ברה"ר וברשות הניזק.

יא.

לשיטת ריב"ב (לרבינא): אע"פ דאין טעם דסימפון, מ"מ גזרו חכמים בארוסה.
לת"א בתוס': אינה אוכלת עד שיגיע הזמן, כמשנה ראשונה, וטעמא כדעולא.
לת"ב בתוס': מודה דאינה אוכלת עד שתיכנס לחופה.
 וטעמא משום דעולא וסימפון.
[ותשובת בן בג-בג דל"ש סימפון בעבדים וכדלהלן],
 ול"ש ללמוד ק"ו משפחה בעניין זה.

למשנה ראשונה; ארוסה בת ישראל אינה אוכלת עד שיגיע הזמן. ואז, אוכלת.
לעולא, טעם הגזירה שמא תשקה, ובהגעת זמן ל"ש (דמיוחד לה דוכתא).
לר' שמואל ב"י, טעם הגזירה משום סימפון, ובהגעת זמן בדיק לה (בדיקת חוץ).
למשנה אחרונה; אינה אוכלת עד שתיכנס לחופה.
 ולכו"ע טעמא משום סימפון, ובדיקת חוץ לא שמה בדיקה.
לריב"ב; **לת"א** ס"ל כמשנה ראשונה וכדעולא.
לת"ב ס"ל כמשנה אחרונה, וע"כ משום סימפון,
 וס"ל דלולא טעמא דעולא לא היו גוזרים כלל.

נפ"מ בין מ"ד שמא תשקה (עולא) למ"ד סימפון;¹⁶²

קיבל את המומין – שמא ישקה איכא, סימפון ליכא.
הלך (האב או שלוחיו עם שלוחי הבעל) – שמא חשקה ליכא, סימפון איכא.
מסר (האב ולא הלך) – שמא חשקה ליכא.
לרש"י: משום סימפון איכא, **לתוס'**: גם סימפון ליכא.
נפ"מ דמסר (לרש"י) **והלך**, למ"ד סימפון לבד (בלא שמא תשקה), שייך גם עכשיו.
 לריב"ב לת"ב בתוס', הי' נפ"מ רק בזמן משנה ראשונה.

סימפון בעבדים

מומין שבגלוי – אין מבטלין המקח, דחזי ליה וסבר וקיבל.
מומין שבסתור – אין מבטלין המקח, דמאי איכפת ליה.

¹⁶² והיינו בין עולא לבין ר"ש ב"י כדאמר' בכתובות. ולרבינא בסוגיין היינו בין ריב"ב לבן בג, אלא דלפי הרר"מ מנרבוניה הנפ"מ דמסר והלך בין ריב"ב לבן בג הוא רק בזמן ראשונה, וכדלהלן. ולכ' לפמ"ש תוס' לעיל י: ד"ה זו, דל"ש סימפון בקידושי ביאה, א"כ אשכחנא נפ"מ נוספת, דהא טעמא דעולא ודאי שייך גם בקידושי ביאה, וא"כ בקידושה בביאה למ"ד סימפון אכלה משא"כ לעולא. ויל"ע.

נמצא גנב או קוביוסטוס – אין מבטל המקח, דסתם עבד גנב הוא.

נמצא ליסטטים מזוין או מוכתב למלכות –

לרש"י; ע"כ סבר וקיבל, ואין מבטל המקח.

לר' אליהו בדעת רש"י; נתן מעות אין מבטל המקח,

לא נתן, אמר לו הרי שלך לפניך.

לר"ת; מבטל המקח. (ומ"מ לא שכיחי ולא חששו לזה).

[קוביוסטוס – לרש"י גונב נפשות, לר"ח משחק בקוביא].

שיעור קידושי כסף לב"ש דבדינר

לר' זירא; שכן מקפדת ואינה מתקדשת בפחות מדינר.

לס"ד דאב"י: ר"ל שבפחות מדינר ל"ה כסף לדידה,

ואפי' פשטה ידה וקיבלה אינה מקודשת.

ולפ"ז;

בנתייה דר' ינאי – אינה מקודשת בפחות מתקבא דדינרי, אפי' פשטה ידה.

למסקנת ר"ז; הוי כסף בפרוטה,

ורק בליליא וע"י שליח, ל"ה מקודשת (בסתם אשה בפחות מדינר).

אבל פשטה ידה וקיבלה עד פרוטה, מקודשת.

ובנתייה דר' ינאי – בפשטה ידה, ודאי מקודשת, אפי' בפרוטה.

בליליא וע"י שליח, לרש"י אינה מקודשת בפחות מתקבא, לתוס' מקודשת.¹⁶³

לרב יוסף; משום דכתוב בתורה "כסף" והוי כסף צורי, כדרי יהודה א"ר אסי.

לרש"י כיון דאפיקתיה מפרוטה (דאין בצורי), ע"כ מידי דחשיבות בעי

ואוקמוה אדינר.

לר"י (ורבותיו דרש"י), אין מעה בצורי, וע"כ דינר דהוא הפחות שבצורי.

ומסקינן, דר' אסי מיירי רק על כסף קצוב, ואינו עניין לקידושין.

– עי' להלן המשך תירוצי ר"ל ורבא בעניין זה –

יא:

כסף האמור בתורה, כסף צורי

לס"ד: כל כסף האמור בתורה (אפי' לא קצוב) היינו צורי.

והיינו כשנתפרש שקלים, הוי שקל צורי. ובסתם, הוי מטבע הפחותה שבצורי.

מטבע הפחותה – לרש"י היינו מעה, לרבותיו דרש"י ולר"י היינו דינר.¹⁶⁴

כסף מדינה – הוא שמינית שבכסף צורי.

(סלע מדינה הוא שמינית מסלע צורי, חצי זוז צורי.

¹⁶³ ועי' תורא"ש יישוב לשיטת רש"י.

¹⁶⁴ ולפ"ז גרה דמתרגימנן מעה, היה אז משקל ולא מטבע, ואח"כ עשו ממנו מטבע. ר"ת.

ודינר מדינה הוא שמינית מדינר צורי).

למסקנה; רק כסף קצוב שבתורה, היינו כסף צורי, וכדלהלן.

שבועת מודה במקצת;

התביעה – שתי מעות כסף, (ולרב ע"כ שתי מעות ופרוטה).

ההודאה – בשוה פרוטה.

הכפירה – לרב ב' כסף, לשמואל מפרוטה ועד כפירת הכל פחות מפרוטה.

טענו שתי מחיטין והודה בא' מהן –

אמר שמואל (שבועות מ:): דחייב, ועיי"ש היטב.

לרש"י, סוגיין פליגי וס"ל דמקשינן אף כלים בעינן דבר חשוב, שישוו ב' מעות.

היקש כסף וכלים – לכו"ע דרשינן מה כלים שנים, אף כסף שנים.

במס' שבועות גרסי' עוד; מה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב.

לרש"י, היינו דבעי' דישוו שתי מעות, ודלא כשמואל.¹⁶⁵

ולתוס', היינו אליבא דשמואל, ללמד דבעינן שישוו עכ"פ פרוטות.

בסוגיין: לרש"י גרסי' כבשבועות, מה כסף ד"ח אף כלים ד"ח, לאפוקי מחטים.

לתוס' גרסי': מה כלים ד"ח אף כסף ד"ח, ללמד דסגי מעות וא"צ דינרים.

[והוא כרב, דכסף בעי לדרשא דכפירה,

והוקש לכלים ללמוד מהם, ולא ללמד עליהם].

קושיית הגמ' – לרש"י מדוע שתי מעות ולא מעה אחת.¹⁶⁶

לתוס', מדוע שתי מעות ולא שתי דינרים (הפחותין שבצורי),

והיקש דשנים כבר ידוע.

תני' הגמ' – לרש"י הוקש כסף לכלים, דבעי' שנים.

[והיקש דכלים ד"ח, הובא אגב].

לתוס' הוקש כסף לכלים דסגי ד"ח שהוא מעה.

[והיקש דשנים, הוזכר שוב, אגב].¹⁶⁷

קושיות תוס' על רש"י:

א. מדוע בקידושין דינר ולא מעה, ולא מצינו דאפיקתיה מפרוטה.¹⁶⁸

ב. היקש דאף כלים ד"ח לאפוקי ממחטין,

¹⁶⁵ ותמהו התוס' דאדרבא היקש זה נאמר לשמואל דוקא.

¹⁶⁶ עיי' דלולא ר' אסי היינו אומרים דכסף היינו ממון, ולא נתנה תורה שיעור, והניחה מקום לחכמים לשער שתי מעות. אבל אי כסף היינו צורי, היינו שיעורא דמעה שהוא הפחות שבצורי, ואיך ישערו חכמים בשתיים.

¹⁶⁷ למסק' יל"ע אי צריך לתני' זה, דכסף שבטענה אינו קצוב דלא איירי בזה ר' אסי ושפיר שיערו חכמים במעות ובשתיים. ואפי' דכיון שהוקש לכלים הוי כנתפרש שנים, ואכתי ק' לתוס' מדוע לא דינרים, וצריך להתי' דדבר חשוב סגי.

¹⁶⁸ עיי' תוס' שביארו דאפיקתיה שייך אם הוי כסף ואעפ"כ מיעטתו התורה, אבל לס"ד דכל כסף הוי צורי, הרי שאמרה התורה שקידושין צריכין כסף, וכסף היינו צורי שהוא מעה ולא פרוטה, ומהיכי תיתי דינר.

והא אליבא דשמואל נאמר היקש זה, והוא ס"ל מחטין.

קושיות רש"י על רבותיו ותי' התוס':

- א. איך ילפי' מהיקש לאפוקי מדינא, הא היקש זה צריכין לו ללמד אף כסף שנים.
- ותי' התוס' דאין היקש לחצאין, וגמרינן מהיקש כל הניתן ללמוד ממנו.
- ב. איך אמרי' דכלים ד"ח, לפני ההיקש. הרי מחט לא חשוב, וכינוהו מה שהוא.
- ותי' התוס' דכל כלי חשוב למלאכתו, והלשון מה שהן בא רק לאפוקי מעות.
- ג. בשבועות גרסי' להדי' מה כסף ד"ח אף כלים, ולא להיפך.
- ותי' התוס' דהתם לשמואל דא"צ כסף לכפירה ובא ללמד, וכאן לרב דכסף צריכא ולא נכתב ללמד וע"כ ללמוד.

פדיון מעשר שני – נתפרש דאפשר לחלל על פרוטות.

- ועי' מתני' דמס' מע"ש מה דינו כשבא לפרוט הפרוטות על סלע.
- להס"ד:** צ"ל דכסף הכסף ריבה דאפשר על פרוטות, אע"פ דנתפרש "כסף".¹⁶⁹
- למסקנה:** הכסף כאן לא קצוב, ולא משמע צורי, אלא פרוטה ככל שיעור ממון.

פדיון הקדש – נתפרש בדברי שמואל שמועיל חילול על שוה פרוטה.

- להס"ד:** צ"ל דילפי' גז"ש ממעשר, דאפשר בפרוטה אע"פ שנתפרש כסף.¹⁷⁰
- למסקנה:** הכסף כאן לא קצוב ולא משמע צורי.
- תנן; דאין אונאה להקדש. והיינו דהמחלל על שתות פחות משוויו, אין מחזיר.
- ואמר שמואל: דגם **ביטול מקח** אין בהקדשות.
- ולכן, המחלל הקדש שוה מנה על שוה פרוטה, מחולל.

קידושי אשה – נתפרש בדברי ב"ה דבפרוטה.

- להס"ד:** קשה הא נתפרש כסף (בגז"ש מעפרון), וכי ר' אסי כב"ש.
- למסק':** אינו כסף קצוב, ולא איירי בזה רב אסי.
- (ותי דר' יוסף הנ"ל ע"כ נדחה).

ה' סלעים של בן, ל' של עבד, נ' של אונס ומפתה, ק' של מוציא שם רע – כולן בשקל הקדש במנה צורי. דהיינו סלע צורי שהוא א' מכ"ה ממנה צורי.

כסף של דבריהם – היינו כסף מדינה.

דסלע היינו פלגא דזוזא (איסתרא) ולא ד' זוזי.

¹⁶⁹ והיינו לרש"י ע"כ הקושי' דמשמע לי' הפורט דהי' לו פרוטות, ואע"פ שנתפרש מ"מעות" מע"ש. ולרבותיו גם אם נתפרש רק מעות, אכתי קשה דבצורי ליכא מעות.

¹⁷⁰ ורק כאן ילפי' גז"ש או דדמי לפדיון מע"ש, או דכתיבי כספים יתירא. רש"י.

התקוע לחבירו (באוזנו או הכחו אצל האוזן) – נותן לו סלע, פלגא דזוזי.
– ע"כ הסוגיא דכסף צורי –

המשך טעמייהו דב"ש דקידושין בדינר

לר"ל: דילפי מקידושי ייעוד דאמה העבריה הנקנית בדינר.¹⁷¹

אמה העבריה – נקנית בדינר. [דאפיקתיה מפרוטה. וע"כ אוקמוה אדינר.
אפיקתיה מפרוטה, דאל"ה ל"ש גירוע, ואי ל"ש גירוע ל"ה כלל מכירה].
יוצאת בגירעון – שהאדון ע"כ מקבל דמים הנשארים לפי חשבון, ויוצאת.

יב.

ייעוד – אם אינו רוצה אינו מייעד.
למוכרה לקרובים (שהיא בדרגת ערוה) – אי אפשר, כיון דל"ש ייעוד.

לרבא – טעמא דב"ש שלא יהיו בנות ישראל כהפקר.
ומדרבנן הוא. ואפקעינהו רבנן לקידושין הפחותין מדינר. רש"י.

שיעור קידושי כסף לב"ה בפרוטה

ס"ד דרב יוסף; דבפרוטה כל דהו, לפי הפרוטה שבאותו דור.
ומסקינן; דבעינן לשער לפי הפרוטה שבדורו של משה.
שהיא למתני ולת"ק דברייתא א' משמונה באיסר האיטלקי.¹⁷²
(דהיינו א' מקצ"ב בדינר).
(ובזמן שהאיסרין הוזלו ועמדו ל"ב בדינר, עולה לפרוטה א' מששה באיסר).
ולרשב"ג בפרוטה גדולה שעולה א' משישה באיסר האיטלקי.
(והיינו גם כשהאיסרין כדינר, והיא א' מקמ"ד לדינר).

(**נהנה פרוטה מההקדש** – מביא אשם בכסף ב' שקלים, שעולה אלף תקל"ו פרוטות).¹⁷³

יחס המטבעות אלו לאלו

הדינר – שש מעות כסף. **המעה** – שני פונדיון. **הפונדיון** – שני איסרין.

¹⁷¹ כ"כ רש"י להלן בעמ' א' (בד"ה אף אשה) דהלימוד מקידושי ייעוד ולא משיעור הקניה. ולכ' הא ניחא למ"ד דמקדש במעות הראשונות, אבל למ"ד דמקדש בהנותר א"כ הוי פחות מדינר. ובפרט צ"ב דרש"י ד"ה דומיא דייעוד מעתיק לשון המ"ד דהקידושין במעות הנשארות. וצ"ב.

¹⁷² והיינו כשהאיסרין יקרים כדינר, שהן כ"ד בדינר. וא"י בגמ' שבדורו של ר' סימאי היה כן, ובדורם של ר' דוסתאי וחבריו היו האיסרין בזול ושיעורו א' מששה באיסר, כבסמוך, ולא פליגי.

¹⁷³ צא וחשוב כמה על האדם להתרחק מן העבירה, שאף השוגג בפרוטה צריך כפרה שערכה קורב לאלפיים פעמים יותר. תו"כ מובא ברש"י. והחשבון הוא לפי ד' דינרים בסלע. והדינר קצ"ב פרוטות כבסמוך ונמצאו תשס"ח פרוטות לסלע, ואלף תקל"ו פרוטות לשני סלעים.

ונמצאה המעה ד' איסרין. והדינר כ"ד איסרין.
האיסר – ב' מוסמיסים. **המסמס** – ב' קונטרונקין. **הקונטרנק** – ב' פרוטות.
 ונמצא האיסר (האיטלקי, כשהוא כדינו) ח' פרוטות. והדינר קצ"ב פרוטות.

המעה נחלקת לסוג נוסף של מטבעות.
המעה – ג' הדרסין. **הדריס** – ב' הנצין. **הנץ** – ב' שמנין.
שמין – ב' פרוטות גדולות.
 נמצאה המעה כ"ד פרוטות גדולות,
 ונמצא הדינר (שהוא שש מעות) קמ"ד פרוטות כאלו,
 והאיסר (שהוא א' מכ"ד דינר) ו' פרוטות.
 לרשב"ג הנ"ל: בפרוטה זו משערים שיעור פרוטה לכל דיני התורה.

המשך דיני קידושי כסף בפרוטה¹⁷⁴

קידשה בפחות משוה-פרוטה במקומו (כגון תמרה, כשכור תמרים בדינר) –
 לשמואל הוא ספק מקודשת, ואינה מותרת לאחר בלא גט מהראשון.¹⁷⁵
 ושיעור פרוטה הוא לידע דהוי' ודאי מקודשת¹⁷⁶. אבל ספק הוי' גם בפחות משו"פ.
 [ר' שימי ב"ח ורב יכולים לסבור כשמואל. ר' חסדא ע"כ פליג].

עובדא דזוודא דאודרי

עובדא הוי; בגברא שקידש בזוודא דאודרי ובא אחיו (או אחר) וקידשה בפרוטה,
 ושיערו שאין באודרי שו"פ, ואמרה האם דביום הקידושין היה שו"פ,
 וגם יצא קול שיש עדים שהיה אז שו"פ.
ופסק רב חסדא דהוי' אשתו של שני וא"צ גט מראשון.
 ויש לדון בדבריו מצד ג' עניינים:
 א. דאפי' אם לא היה שו"פ, מ"מ **לשמואל הוי' ספק מקודשת**, וצריכה גט מראשון,
 [ואם השני אחיו, אסורה לו גם כשיתן הראשון גט, דהוי' ספק גרושת אחיו].
 ור' חסדא פליג אדשמואל, וס"ל דבפחות משו"פ א"צ גט.
 ב. **מצד עדות האם**. ופסק ר"ח דאין בכוחה (ע"א וקורבה) לאוסרה על השני.
 וכעין פסק ר' חייא דבסמוך, ובזה לא מצינו חולקים עליו.

יב:

[חמותו שמעידה שאשתו נתקדשה בקטנותה לאחר ע"י אביה –

¹⁷⁴ חסר סימון

¹⁷⁵

¹⁷⁶ רש"י. וה"ה דהראשון אם כונסה צריך לחזור ולקדשה. ראשונים. ועי' באריכות בראשונים דלהר"מ דין זה דוקא בדבר שיכול להתקיים עד מדי. ולשיטתו הספק מן התורה, ואילו ידענו דשו"פ במדי הוי' ודאי מקודשת. ולתוס' (אינו לפנינו) הוי' מדרבנן שמא יראה אדם כאן שאינה מקודשת ויורה כן במדי, ולפ"ז א"צ מתקיים ואפי' ידעי' דשו"פ במק"א מ"מ רק מדרבנן צריכה גט. ועיין בדבריהם עוד דרכים וסברות בזה. ועי' גם מחלוקת הפוסקים אם לפסוק כשמואל, כיון דמוכח דכמה אמוראים וכמה סוגיות פליגי על זה.

אינה נאמנת לאוסרה על בעלה].

ג. מצד הקול שיש עדים. לר' חסדא כיון שאין העדים לפנינו, לא חיישין,¹⁷⁷

לאביי ורבא חיישין להקול,

ופרשו רבנן ממשפחת המקודשת הזו, וכאביי ורבא.

בלא קול – גם לאביי ורבא לא חיישין לכלום.

ידוע שיש עדים – גם לר"ח ראוי להחמיר.

שבויה

שבויה – אסורה חכמים לכהונה. נשביתי וטהורה אני – נאמנת.

יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני – אינה נאמנת.

ר' חנינא העמיד השבאים מבחוץ ואמרה השבויה נשביתי וטהורה, והתירה.

ואע"פ שיצא קול שיש עדים בבבל.

[מתוס' משמע שפירשו שיש עדים שנשבית, וכן ס"ד בכתובות.

אמנם המסק' שם דיצא קול שיש עדים שנטמאה].

סברת אביי ורבא דכאן יש סברא להקל טפי מבעובדא הנ"ל:

ל"מ שבתוס': אפי' באו עדים שנשביתה, אכתי מה"ת מותרת, ולכן יש להקל,

משא"כ בעובדא דר"ח, אילו באו עדים דשו"פ, הרי היא אשתו דראשון מה"ת.¹⁷⁸

לגירסתנו בגמ':

כיון דיש חזקה דמנוולא נפשה ולא נטמאה, ומסת' הקול אינו אמת,¹⁷⁹

משא"כ בעובדא הנ"ל אין סיבה לבטל את הקול דיש עדים שהיה שו"פ.

לת"ג בתוס':

כאן הוי רק איסור לאו דזונה לכהן, וע"כ יש להקל כשאין העדים לפנינו,

משא"כ בעובדא הנ"ל דאשת-איש הוי נידון של איסור מיתה.

ונדחה בתוס', דגם בשבוי' שייך מיתה, בבנה חלל שיעבוד במזבח בשבת.¹⁸⁰

רב יוסף ס"ל כשמואל להצריך גט על קידושין בפחות משו"פ.

למ"ד דמנגיד רב על קידושין בשוק, היינו אפי' במקדש בפחות משו"פ.¹⁸¹

¹⁷⁷ ומדמה לר' חנינא דבסמוך, ואביי ורבא מחלקים, וכדלהלן.

¹⁷⁸ וכבר העירו המפרשים שחילוק זה ניתן להיאמר רק לס"ד דכתובות, ואכן כך הלשון בתו"י בכתובות ועיי"ש היטב, וקצת פלא על סתימת התוס' לפנינו, אם לא נפל איזה ט"ס.

¹⁷⁹ כך נתפרשה גירסא זו בראשונים. והתוס' קיצרו.

¹⁸⁰ והראשונים דחו עוד ע"פ מה דא"י בשלהי יבמות דבאיסור תורה מה לי איסור לאו ומה לי איסור מיתה.

¹⁸¹ אמנם ייתכן דרך לשמואל דהוי לפחות ספק קידושין, אבל המקדש באופן דודאי לא חל עדיין יל"ע.

רב מנגיד

לרב יוסף: על דמקדש בשוקא. ועל דמקדש בביאה. ועל דמקדש בלא שידוכי.
על דמבטיל גיטא.

לרש"י: שמבטל בפני השליח. לתוס' בזה אין עולה.
לתוס': שמבטל בב"ד שלא בפני השליח,
למ"ד אין מבוטל, משום דגורם אשת איש וממזרות.
ואפי' למ"ד אינו מבוטל, משום דמוציא לעז על הגט.¹⁸²
ועל דמסר מודער אגיטא [כגון גט המעושה בישראל].
ועל דמצער שלוחא דרבנן,¹⁸³
ועל דשהי שמתיה תלתין יומין.
ועל חתנא דדייר בי חמוה (ובדיימיה חמתיה מיני, אפי' חליף אבבא).

לנהרדעי: לל"ק מנגיד רק על דמקדש בביאה בלא שידוכי.
ולל"ב על כל מקדש בביאה, ואפי' בשידוכי.
וטעמא משום פריצותא. **לר"ת** היינו מפני שמעמיד עדים על הביאה או הייחוד.
ולר"י היינו מפני שעושין תחילת קניינם בביאה, (כעין בלא שידוכי).

מצות יבמה – מקדש (מדרבנן) והדר בעיל. **מה"ת** – קניינה רק ביאה.
ביבמה, ע"כ צריך להעמיד עדים על הייחוד לשם ביאה, דרק אז נקנית מה"ת.
יבם שבעל בלא קידושין – לוקה כרב¹⁸⁴. (ולטעמא דר"ת צ"ב).

בזמן הזה: נהגו להקל שחתנים דרים בבית חמיהם.
או כנהרדעי, או משום שמוכח שדרים בשביל טובת-הנאה.

יב: - יג.

שתיקה בשעת מתן מעות ולאחריו

בפקדון: חזר ואמר התקדשי לי, **בשעת מתן מעות** – מקודשת אפי' בשתיקה.
אמרה לא – פשיטא דאינה מקודשת.
לאחר מתן מעות – אמרה הן, מקודשת. בשתיקה אינה מקודשת.
וטעמא: דסברה אי שדינא להו ומיתבדי, מחייבנא בהו.¹⁸⁵

¹⁸² עיי' בראשונים דהוכרחו להוסיף כן, כיון דרב יוסף דאמר דמנגיד הוא המ"ד דאין מבוטל. ויש שכתבו דזה באמת הכריחו לרש"י לפרש דקאי על מבטל בפני השליח.

¹⁸³ עיי' הגי' הבי"ח דיש גורסין דפקר, עיי' בזה בראשונים, דלגי' רש"י היינו שמכחו, ובוזה יש להלקות גם המכה שאר אדם, ולכן גורסים דפקיר, שמצער בדברים, ולקי משום כבוד הב"ד.

¹⁸⁴ יבמות נב. ואם ההיא סוגיא סברה כל"ק דנהרדעי, נצטרך לומר דזיקת יבמין לא דמי לשידוכי, כיון דאפשר בחליצה.

בקידושין : שנתן פחות משו"פ, ושוב אמר שתתקדש בשו"פ שכרוך בתוכו –

בשעת מתן מעות – הדין כמו בפיקדון דמקודשת בשתיקה.

לאחר מתן מעות – **לרבא** הוי כמו בפיקדון דאינה מקודשת בשתיקה.

(וטעמא פי' ר"א משום דלאו דינא גמירי וסברה דאי שדינא מתחייבנא).¹⁸⁶

ולר"ה בריה דר"י מקודשת בשתיקה (דאי לא ניחא לה, תישדינהו).

ופסק רבינא – דלכו"ע הלכה כרבא,

ולבני פום נהרא יש לחוש ולהצריך גט מספק.¹⁸⁷

בגזל-דידה ובחוב : **בשעת מתן מעות** – אמרה אין, מקודשת.

שתקה : בשדיך, מקודשת. בלא שדיך, אינה מקודשת.

לאחר מתן מעות – אפי' אמרה אין, אינה מקודשת.¹⁸⁸

[**גזל דידה**, כגון שחטף סלע מידה וקידשה. וה"ה בחמס ובגניבה דידה].

יג.

קנין קרקע בכסף – בפחות משו"פ אינו נקנה.

בחליפין בכלי – נקנית אע"פ ששוה פחות מפרוטה.

נדרי שגגות ושבועות שגגות – מותרות. (נדריס כה : ושבועות כו :).

כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין – לא יהא לו עסק עמהן.¹⁸⁹

וקשין לעולם – יותר מדור המבול. (דאומללו אפי' דגים).

על אלה – אבלה הארץ.

על אשת איש וממזרות – אומללו אפי' דגים וכנ"ל.

על : כחש, רצח, גניבה, ניאוף¹⁹⁰ –

להו"א ג"כ אבלה הארץ וגו', למסק' אין מוכרח.

חטאת ועולה – החטאת קודמת לעולה, ואפי' חטאת העוף לעולת בהמה.¹⁹¹

הקדים בדיעבד את העולה – מקריב החטאת ופטור (שיצא גם העולה).¹⁹²

¹⁸⁵ כן גירסת הראשונים שייאבדו, ולא שיישברו. ועכ"פ הטעם דשתיקתה הוא משום דלא איכפת לה, ומהא דלא זרקא אין ראייה. וע"ע אריכות בראשונים איך הדין בזה לפי האמת בשומר שמניח החפץ בפניו, ואומר הרי שלך לפניך, או לא אומר, ואם לא עבר הזמן, עי"ש.

¹⁸⁶ ובה משמע להראשונים מלשון הגמ' דלפי האמת בודאי אינה חייבת בשמירה.

¹⁸⁷ ועי' בראשונים דלכ' מוכח מזה, דמצד שמואל לא חייש כלל. אמנם יש שדחו דהמעשה הי' באופן שהיה רק שתיקה לאחר מתן מעות, ולא הי' מתחילה הסכמה לקידושין בפחות משו"פ. עי"ש.

¹⁸⁸ ועי' בפוסקים אי אפי' בשדיך. ועי' עוד בראשונים דבפשוטו הטעם שמועיל שתיקה בשעת מתן מעות בשדיך, משום דמוחלת ומקנה לו קודם הקידושין. ועי' דבגזל דאחרים אינה מקודשת, ע"פ הסוגי' להלן נב. עי"ש.

¹⁸⁹ עי' לעיל ט. פלוגתא דרש"י ור"ר עזריאל בזה.

¹⁹⁰ עי' מפרשים מדוע ניאוף אינו אשת-איש.

¹⁹¹ והיינו ביולדת עשירה.

לס"ד דפסחים : לא יצא בדיעבד. (לת"א בתוס' הס"ד רק במצורע דכתיב הויה). ולמסק' יצא וכנ"ל. (ואף דהפס' במצורע, מ"מ לת"ב ילפי' מיניה בעלמא). (להקריב חטאת העוף למצורע עני אחר התמיד של בה"ע – עי' פסחים נט.).

יולדת שהקדימה עולתה (שלא כדין) – בחייה מקריבה חטאתה, ופטורה, וכנ"ל. **מתה**, אין יורשיה מביאין חטאתה. דחטאת שמתו בעליה, למיתה. **הקדימה חטאתה** (כדין) – אף לאחר מותה, קריבה עולתה שהפרישה, לכו"ע.

יג:

שיעבודא דאורייתא

לר"י א' שמואל : שיעבודא לאו דאורייתא, אפי' במלוה הכתובה בתורה. והיינו דאם אין משעבד עצמו בפירוש, לא משתעבד. דבמלוה בשטר, שמשעבד עצמו, פשיטא דחל השיעבוד. והיינו לגבות מיורשין ומלקוחות. [דמיניה, אפי' מגלימא דעל כתפיה]. **לר"א א' ר' יוחנן** : שיעבודא דאורייתא, אפי' במלוה שאינה כתובה בתורה.

היולדת שהביאה חטאתה, ומתה, ולא הפרישה עדיין עולתה – **לשמואל** אין היורשין חייבים להביא עולה מנכסיה, דלא נשתעבדה. **לריו"ח**, חייבין, דנכסיה משועבדים מחייה לחיוב עולתה.

מלוה על פה – **לרב ושמואל** : אין גובה לא מיורשין ולא מלקוחות, וכנ"ל. **לריו"ח ור"ל** : גובה בין מיורשין ובין מלקוחות. **לר"פ** : הלכתא דגובה מן היורשין ולא מן הלקוחות. **ופירש רבנו חננאל אליביה** : **דבמלוה הכתוב בתורה** ס"ל שיעבודה דאורייתא, ובזה מיירי כאן. וגובה מיורשין משום שיעבודא דאורייתא, (ול"ש נעילת דלת). ולא מלקוחות, מפני תקנת הלקוחות, דלית ליה קלא.¹⁹³ **ובמלוה ע"פ** שאין כתובה בתורה, ס"ל שיעבודא לאו דאורייתא, וגובה מיורשין, מתקנה שלא תנעול דלת, ולא מלקוחות דאוקמוה אדאורייתא.

כתובה בתורה – היינו כגון קרבנות ופדיון-הבן וערכין ונוקין. משא"כ מלוה.¹⁹⁴

¹⁹² את החטאת ודאי יצא. שהרי אם בא לשאול אחר שהקדים עולה, לכל היותר היינו מורים לו להביא חטאת ועולה, וא"כ החטאת בודאי יצא, ולכן דקדק בתוס' לכתוב מביאה חטאתה ופטורה. ומה שהביאו הלשון ומי קרבה, היינו אחר תמיד, דרך חטאת העוף שייך להקריב בכדי להתיירו בקדשים, ואם עדיין חייב עולה, וזה לא יוכל להקריב, ובלא"ה לא יותר בקדשים עד למחר, א"כ אין להקריב החטאת ג"כ בחינם.

¹⁹³ עיי' היטב לשון התוס' דמשמע קצת דרך מדרבנן אחשבוה לכתובה בתורה ככתובה בשטר, ולגבי לקוחות, משום תקנה, אוקמוה אדינא. ויל"ע.

קונה עצמה בגט ובמיתת הבעל

המקור דגט מתיר – וכתב לה וגו' והיתה לאיש אחר.

המקור למיתת הבעל:

סברא דהוא אסרה והוא שרי לה – יש לדחות מעריות.

הסברא הפשוטה בלא קראי – דמיתת בעל אין מתיר, לא אשת איש ולא עריות.

אחרי שלמדנו דמיתה מתרת באשת איש, צריך קרא לאסור בעריות.

[אשת-אב, כלתו ואשת אחי אביו – אסורות לו גם אחרי שמת הבעל.

וכן יבמתו כשיש לאחיו בנים, אסורה לו לאחר מיתת בעלה].

מהא דחידשה תורה דין יבמה –

אין לדייק דיש בנים מותרת לעולם, דייתכן דאז רק ליבם מותרת.

מהא דחידשה התורה איסור לאו דאלמנה לכהן גדול –

אין לדייק, די"ל דלכו"ע בעשה.

[העשה – לרש"י ושילחה, ע"י גירושין מותרת ולא ע"י מיתה.

לר"י ודבק באשתו ולא באשת חבירו].¹⁹⁵

ומצינו כה"ג דע"י מיתה יורד האיסור מיתה ונשאר איסור עשה.

והיינו בפסולי המוקדשין,

דע"י פדיון יורד דין מעילה ונשאר איסור גיזה ועבודה (וחלב)¹⁹⁶

מפסוק לא יוכל בעלה וגו' – אין לדייק, די"ל דלאחר רק עשה. רש"י.

המקור למסקנה:

א. פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה, ויבם לא איקרי אחר.¹⁹⁷

ב. היקש מיתה לגירושין (או כי ימות), דמיתה שריא וגומרת.

בתוס' הוסיפו: **ג.** דגט קל שאין מתיר ליבם. ומיתה תתיר לעולם מק"ו מגט.¹⁹⁸

¹⁹⁴ ע"י תורא"ש דהשמיט נזקין. ובאו תוס' לבאר דלכ" מלוה ג"כ נזכר בתורה, עיי"ש.

¹⁹⁵ ואין לומר דחחי' לאסור גם במקום יבום, ע"י תוס'.

¹⁹⁶ ע"י תורא"ש דיש לחלק קצת בין הראי' להנידון.

¹⁹⁷ התוס' העירו משדה אחוזה דיבם בכלל אחר, ע"י תי', וע"י תוס' כתובות (פא.) דהק' מלשון הכתובה, וכתבו דלשון חכמים שאני מלשון תורה (וכ"ה בתורא"ש כאן). וע"י תוס' סוטה ה:.

¹⁹⁸ וע"י תורא"ש שדחה דמה לגט שמתיר בשפחה כנענית.

יד.

היבמה נקנית וקונה עצמה

נקנית בביאה – יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה.

כסף ושטר אין גומרין בה – ויבם. (שנה לעכב).

בעל כרחה – ויבמה.¹⁹⁹

קונה עצמה בחליצה – בישראל בית חלוץ הנעל, הותרה לישראל.²⁰⁰

בבית דין של גרים, פסול – להקים לאחיו שם בישראל.

אמירת הרואים, חלוץ הנעל – ונקרא שמו.

קונה עצמה במיתת היבם – ק"ו מאשת איש שבחנק, כ"ש זו שבלאו.

[יבמה לשוק] – בלאו דלא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר.

אין לפרוך: מה לאש"א שיוצאה בגט, דזו יוצאה בחליצה.

ואין לפרוך: מה לאש"א שאוסרה מתירה, דזו נמי יבם האוסרה מתירה.

אשת איש אינה ניתרת בחליצה – ספר כורתה ולא ד"א.

ולכן לא ק"ו מיבמה שאינה יוצאת בגט ויוצאה בחליצה.

ואין לפרוך מה ליבמה שכן לאו, דאין לחלק בין חמור לקל.

יבמה אינה יוצאת בגט – לס"ד דכתיב ככה, עיכובא.²⁰¹

לס"ד נוספת, וכתב לה, ולא ליבמה, [ואידך לה, לשמה].

ודחינו, דחד לה, לשמה. ואידך ולא לה ולחברתה.

למסקנה מהנעל, [ה' יתירה], מידי אחריני לא.

נעל של כל אדם כשירה – נעל יתירה.

נעל הראויה לו – נעלו. [לאפוקי גדול וקטן ומסולים].

קרא דהנעל הנ"ל: שלא נאמר ק"ו מאשה שאינה יוצאה בחליצה ויוצאה בגט.

להר"מ: הק"ו מיבם שכנס את יבמתו. דמאשה יש לפרוך שכן נקנית בשטר.

בגט – בעינן לשמה.

שתי נשים בגט אחד – אין מתגרשות.²⁰²

¹⁹⁹ הוא הפסוק הקודם, ור"ל דעצם הייתור בא להדין הקודם, ומדמצי למיכתב ויבם וכתב ויבמה, נפ"ל האי נמי.

²⁰⁰ וכל פרשת חליצה, הו"א למצוה ואינה מתרת. רש"י.

²⁰¹ ואין לומר דממעט מיתת היבם, דהא איירי ביציאות דבידי אדם. תוס'.

קביעת השעיר לחטאת – ע"י הגורל ולא ע"י השם.

ול"א ק"ו מקינים שאין מתפרשות בגורל ומתפרשות בשם. דכתיב ועשהו.

[ומצד חוקה²⁰³, לא הוינן נמנעים מלדרוש ק"ו].

חוקה שנאמרה בעבודת יוהכ"פ –

לר' יהודה קאי רק על דברים הנעשים בבגדי לבן בפנים.

קינין מתפרשות – או בלקיחת בעלים או בעשיית כהן, ולא בגורל.

נעל לחליצה – כשירה בשל כל אדם, ובלבד שתהיה ראויה לו, לאפוקי:

גדול, שאין יכול להלך בו. **קטן**, שאין חופה את רוב רגליו.

מסולים, שאין לו עקב.

יד:

עבד עברי

נקנה – בכסף ובשטר.²⁰⁴

קונה עצמו – בשנים (שש), ביובל, ובגירעון כסף.²⁰⁵

אמה עבריה קונה עצמה – בהנ"ל וגם בסימנים.

[**עברי ועבריה** – אינם יוצאים בראשי איברים. גמ' להלן, מובא בתוס'].

קנין נרצע – ברציעה. **נרצע קונה עצמו** – ביובל ובמיתת האדון.

המקורות לקנין כסף בעבד

מכסף מקנתו – ע"ע הנמכר לעכו"ם.²⁰⁶

והפדה – אמה הנמכרת לישראל.²⁰⁷

העברי או העבריה – מקיש עברי שמכרוהו ב"ד, לעבריה.²⁰⁸

מוכר עצמו לישראל – י"א משכיר (דכתיב בו) שכיר (דכתיב במכרוהו ב"ד).

וי"א מוכי תשיג²⁰⁹. ולמד עליון (מוכר עצמו לישראל) מתחתון (לעכו"ם).

²⁰² בתחילה פירש"י ששמותן שוין, ומסיים פלונית ופלונית נשיו. ועי' מפרשים שהגיהו בדבריו או אם כתב וכו'.

²⁰³ לתי"א בתוס' הראיה מאשר עלה תרי זימני, ולא מחוקה דלא קאי על הגרלה הנעשית בחוץ לר' יהודה בעל הברייתא הזו, ועי' מפרשים בכוונת דבריהם ע"פ תוס' ביומא. ולהשר מקוצי הראיה מחוקה, דעדיין צריכין זאת, עיי"ש.

²⁰⁴ היינו בנמכר לישראל. אבל בנמכר לגוי רק בכסף, וכדלהלן.

²⁰⁵ אבל במיתת האדון בתוך שש אינו יוצא אלא משלים לבנו. ולשון רש"י יורשיו לאו דוקא.

²⁰⁶ כ' בתוס' דהו"מ למילף מישראל בגז"ש דשכיר שכיר (דגם בנמכר לעכו"ם כתוב שכיר) וישראל מאמה, אלא דרשה זו דכסף מקנתו בלא"ה אינה מיותרת. וגז"ש זו דתוס' מקורה להלן בדף ט"ו ריש עמ' ב' עיי"ש רש"י ד"ה נילף. וכן בדף כ' ע"א. וכן בדף כ"א סוע"א. ועי' פניי.

²⁰⁷ עי' רש"י דאי לא קנאה בדמים מאי מגרעה. ועי' רשב"א באופן אחר. ועי' תוס' דמצי למילף מעברי, ועברי הנמכר לישראל מנמכר לגוי, אלא דוהפדה אינו מיותר.

²⁰⁸ וכ' תוס' דהו"מ למילף עברי שמכרוהו ב"ד בגז"ש דשכיר מנמכר לעכו"ם אלא דהאי היקשא אינו מיותר. וילפ"י מיניה דעברי אינו יוצא בראשי איברים. ובעבריה יוצאת בשש וביובל.

[מכירת ב"ד – היא אפי' בע"כ דנמכר שגנב].

קנייני ישראל ועכו"ם

ישראל במטלטלין – לריו"ח מן התורה בכסף (וחכמים תקנו משיכה), לר"ל במשיכה.

גוי במטלטלין – לריו"ח רק במשיכה, לר"ל רק בכסף.²¹⁰

והלכה כריו"ח. ולרש"י סוגיין כר"ל, משא"כ לר"ת.

בקרקות – ישראל בשטר (ובכסף וחזקה), וגוי רק בכסף.

ישראל שקנה קרקע מגוי –

הגוי מסתלק בקבלת הכסף והישראל קונה רק בקבלת השטר.²¹¹

גוי הקונה ע"ע – ל"ש שטר, דילפי' מעבריה דילפא מקידושין, ול"ש בגוי,²¹²

ולת"י ב' דר"ת ל"ש שטר בגוי, דלא מצינו בו שטר בשום דוכתא].

מחלוקת ת"ק ור"א במוכר עצמו

מכרוהו ב"ד – נמכר רק לשש, וכנ"ל. ונרצע, ומעניקים לו,

ורבו מוסר לו שפחה כנענית.²¹³

מוכר עצמו – לת"ק; אינו יוצא בשש²¹⁴, ואינו נרצע.

ואין מעניקים לו, ואין מוסרים לו שפח"כ.²¹⁵

לר"א: יוצא בשש, ונרצע, ומעניקים לו, ומוסרים לו שפח"כ.

(כמו במכרוהו ב"ד).

- להלכה - ע"י בס"ד להלן טו.

לס"ד: לת"ק לא ילפי' שכיר שכיר (מוכר עצמו ממכרוהו ב"ד), לר"א ילפינן.

לאב"י: ייתכן דת"ק נמי יליף שכיר שכיר ופליגי בקראי. וכדלהלן.

לעניין שש –

דלת"ק; דרשינן **ועבדך** קמא; ולא ליורש, **ועבדך** אחרינא; ולא מוכר עצמו.

ולר"א; **ועבדך** בתרא; להרצאת אדון.

לעניין רציעה – **דלת"ק**; **אזן** לגז"ש, **אזנו** למעט מוכר עצמו,

עבד עד שיאמר כשהוא עבד, **העבד** למעט אמה.

²⁰⁹ דלית להו האי גז"ש, ולהלן טרחנא לאשכוחי מאן האי תנא ולא מצאנו. אמנם ע"י ריטב"א דהוא ת"ק דר"א ומאי דמשני אב"י הוא דיחוי בעלמא, ומיישב בזה שיטת הרמב"ם יעוי"ש.

²¹⁰ מש"כ תוס' מגמ' בע"ז דלכו"ע במשיכה, ע"י מהר"ם דהאי לכו"ע היינו אליבא דריו"ח.

²¹¹ וע"י ב"ב נד: דבנתיים יכול ישראל אחר לזכות בחזקה. ועיי"ש ברשב"ם אם צריך לשלם, ושנקרא עני המהפך.

²¹² מתוס' משמע משום דבגוי ל"ש גיטין, ובראשונים הוסיפו דגם ל"ש בו עבריה.

²¹³ אלא כפי שהתנה בשעת מכירתו. רש"י.

²¹⁴ והולדות לאדון. רש"י.

²¹⁵ ואסורה לו. רש"י.

ולר"א; און לגז"ש, און למעט אמה, **העבד** עד שיאמר כשהוא עבד. **עבד העבד** לא דריש. **לעניין הענקה – לת"ק**; לו ולא למוכר עצמו. **לבע"ח**; א"צ מיעוט דלא ס"ל כר' נתן. **לר"א**; ס"ל בעלמא כר"נ, לו למעט בעל חובו. [לגירסתנו; לכו"ע לא ממעטין יורשיו. לגירסת הגר"א; לו קמא לכו"ע למעט יורשים. לו אחרנא פליגי וכנ"ל]. **לעניין מסירת שפחה כנענית – לת"ק**; לו למעט מוכר עצמו, **משנה שכר שכיר** דאפי' בע"כ. **לר"א**; לו דבעל כרחו. **משנה שכר שכיר** להרצאת אדון ומדעתיה.

עבד עברי במיתת האדון – עובד את הבן ולא את שאר היורשים. **עבד שלא מסרו לו שפחה** – אינו נרצע (דל"ש אהבתי את אשתי).²¹⁶

טז.

רציעה – באון ימנית. ואינה נוהגת באמה. ודוקא כשאמר אהבתי בעודו עבד. **מצורע** – נתינת דם ושמן, באון הימנית. וטעון עץ ארז וכו'. **הענקה** – נוהגת גם באמה.

הענקה ליורשי העבד – לגירסתנו לא נתמעט, להגר"א נתמעט.²¹⁷

שכיר שמת – פעולתו ליורשיו.

הנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו –

לר' נתן מוציאין מזה ונותנין לזה. וכן סבר ר"א.

ת"ק פליג בזה.

יש מדקדקין דהלכה כת"ק, לר"ת ור"י הלכה כר"נ.

לר' נתנאל: **בחוב**, לכו"ע ס"ל שיעבודא דר"נ.

בשכירות, ר"א סבר נמי ות"ק פליג.²¹⁸

הענקה, נחשבת כשכירות, ומ"מ לכו"ע אין נותן לבעל חובו.

ר' אליעזר – אין הלכה כמותו, דשמותי הוא.

ר' אלעזר – אינו ר' אליעזר, ואין בו האי כללא.

ממזר שנשא שפחה והוליד בן ושחררוהו – זרעו כשר לבוא בקהל ה'.

לר"א; סגי שימכור עצמו לעבד וימסרו לו.

²¹⁶ בלא קרא דאזנו ס"ד דאינו לעיכובא, ומוכר עצמו לת"ק נמי נרצע, וכלל זה הוא לפי האמת. תוס'.

²¹⁷ ועי' באחרונים דהנידון אם הענקה הוי חוב גמור או בגדר מצוה.

²¹⁸ ולשיטתו לא נתפרש איך קיי"ל. ואכמ"ל.

לת"ק: רק אם יגנוב וימכרוהו ב"ד, יוכלו למסור לו.

במחלוקת ת"ק ור"א – לענין מסירת שפחה כנענית משמע להלן סט. דהלכה כת"ק.

ולתי' ב' דר"ת אין הכרח משם.

בשאר המחלוקות הנ"ל; להגורסין ר' אליעזר ע"כ הלכה כת"ק.

להגירסא ר' אלעזר אין מוכרע.

לת"א הנ"ל דהלכה כת"ק לענין מסירת שפח"כ, י"א דה"ה בכל הפלוגות.

לר"ת אף אם בזה הלכה כת"ק, עדיין אין ראייה לשאר הפלוגות.

גביית בעל חוב – לרבא מכאן ולהבא הוא גובה. והלכה כמותו.

יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן – אר"י דבע"ח חוזר וגובה מהן. וכן הלכה.

לרבא הנ"ל, ע"כ טעמא דר"נ משום שיעבודא דר' נתן.

מסירת שפחה כנענית – אפי' בעל-כרחו של עבד.

עבד עברי – בעינן עמך, במאכל ובמשתה. ואינו עובד בלילה, כפשוטו.²¹⁹

יציאת יובל

במוכר עצמו ופגע בו יובל בתוך שש – מקרא דעד שנת היובל יעבוד עמך.

במכרוהו ב"ד ב' או ג' שנים קודם יובל – ושב אל משפחתו.

בנרצע – ושבתם, עכ"פ להיכא דלא עבד שש (בפעם הנוספת), ודלא לעולם.

לעולם, אפי' היכא דנשאר טפי משש עד היובל.

הא דבעינן קרא למכרוהו ב"ד ולא ילפינן ממוכר עצמו –

לס"ד, לתנא דלא יליף גז"ש דשכיר.

למסק', משום דאיכא למיפרך דוקא מוכר עצמו דלא גנב.

הא דלא ילפינן מכרוהו ב"ד מנרצע – דהתם עבד שש.

הא דבעינן קרא לנרצע – דשאני מכרוהו ב"ד דלא מאטי זימניה.

רציעה – אינה נוהגת באשה, וכנ"ל. **מכירת ב"ד –** אינה נוהגת באשה.

טז:

נמכר לעכו"ם

הנמכר לעכו"ם – נגאל ע"י קרובים וע"י רחוקים וע"י עצמו.²²⁰

²¹⁹ לגירסתנו כי טוב לו עמך, להגהת הר"ר אברהם כשכיר כתושב יהיה עמך.

בשש – לרבי אינו יוצא, לר"ע וריה"ג יוצא.²²¹

כשנגאל ע"י עצמו – לכו"ע לשחרור.

כשנגאל ע"י קרובים – לריה"ג ורבי לשחרור, לר"ע לשעבוד.

כשנגאל ע"י רחוקים – לריה"ג לשעבוד, לר"ע ורבי לשחרור.

(ר' יוחנן הביא את שיטת רבי בשם "חכמים").

טז.

קנין ע"ע שטר וחזקה

המקור לשטר – לעולא ולר' הונא מהיקש לאחרת, ולפ"ז אדון כותבו.²²²

לר"א ב"י ולר' חסדא מ"כצאת" העבדים. ולפ"ז אב כותבו.

בחזקה – ע"ע אינו נקנה ("אותם" ולא אחר).

קנין עבד עברי – כקרקע; בכסף, שטר וחזקה²²³. (ועי' כב:).

נכסי הגר שמת בלא יורשין – הפקר, ונקנין בחזקה.

בראשי איברים – עבדים כנענים יוצאים.

עבד עברי ואמה אין יוצאים, אלא נותן לו דמי עינו ומשלים שש.

שטר קניית קרקע – מוכר כותבו, וכדלעיל ט.

יציאת עבד עברי

בשנים – מפורש במקרא שש שנים יעבוד וגו'.

ביובל – עד שנת היובל יעבוד עמך.²²⁴

בגרעון כסף – והפדה. [או מכסף מקנתו].

בשוה כסף – "שיב" גאולתו, לרבות שוה כסף.

בשטר שכותב לו על דמיו – מעיל מדין כסף.²²⁵

בשטר שחרור – שכתוב בו הרי את לעצמך וכדו' (לעיל ו:).

אמר לו בפני עדים או ב"ד "זיל" – לברייתא אין מועיל²²⁶. וכ"פ רבא.

למתני': לס"ד דתוס' מועיל, למסקנתם אין מועיל.

וטעמא: דע"ע גופו קנוי, ול"ש בו מחילה.²²⁷

²²⁰ בתורא"ש כתב דאין להוכיח משדה לעבד, וצ"ב מהסוגי' שהביאו התוס'. ועי' בדבריו דחייה נוספת לקושיית תוס' משדה אחוזה. (לא ברור מה קורה בהערות).

²²¹

²²² בתך קנויה לי ונותנו לאב.

²²³ ולהלן כב: מפרש כיצד בחזקה.

²²⁴ עי' טו. דהאי קרא במוכר עצמו שפגע יובל בתוך שש. ועי"ש קראי למכרוהו ב"ד וליובל של רציעה.

²²⁵ ועי' רשב"א שמאריך אמאי פשיטא דמועיל, ומסיק דייכתן דלמסק' דגופו קנוי באמת אין מועיל.

²²⁶ ויכול לחזור ולהשתעבד בו. רש"י.

²²⁷ ברמב"ן כתב דהיינו משום דמותר בש"כ, דאלי"כ הי' בגדר חוב. וכי' הרשב"א דלפ"ז במוכר עצמו לת"ק מועיל מחילה בע"פ. ובריטב"א לעיל כתב דמזה מוכח דאף מוכר עצמו דאין רבו מוסר לו בע"כ מ"מ מותר בש"כ. ואכמ"ל.

המקור ליציאת שטר – לא נתפרש להדיא. וכי רש"י דלא גרע מע"כ דילפי מאשה.

להפקירו – לשמואל מועיל לגמרי וא"צ גט שחרור.

וכי תוס' דאפי' להחולק בע"כ, בע"ע מודה דא"צ ג"ש.²²⁸

[הפקא בע"כ – לשמואל א"צ ג"ש,

וי"א שרק הממון נפקע וצריך ג"ש להפקיע איסור].

מחילה – לכי מוכח מסוגיין דאינה צריכה קנין, ויש לדחות.

כשמוחל עבד – אם היה מועיל, לא היה צריך קנין אחר, דהרי תפוס בעצמו.

אמה עבריה במיתת האב

אמה עבריה שמת אביה – לר"ל קונה עצמה. ואיתותב.

ויוצאת: בסימנין (כנ"ל במתני'), ובמיתת אדון (אף אם יש בן).

(בע"ע שמת האדון, עובד את הבן. וכדלהלן יז:).²²⁹

קטנה או נערה שמת אביה –

אין יורשיו יורשין זכויותיו בבתו כגון מעשי ידיה, וכדלהלן.²³⁰

חופה

קטנה או נערה שנכנסה לחופה – יוצאת בזה מרשות אביה.

ואין מסירה לחופה אלא מדעת האב.

אמה עבריה שנכנסה לחופה – אין יוצאת בזה מרשות אדון.²³¹

טז:

סימנים

בן ט' שהביא שתי שערות – שומא.²³²

הביא מבן ט' ויום א' עד גדלותו ועודן בו – לת"ק שומא, לריבר"י סימן.

[זמן גדלותו – ברישא תנ"י בן י"ב ויום א', בסיפא תנ"י בן י"ג ויום א'].²³³

הביא בזמן זה ונשרו – לכו"ע אינם סימן.

הביא אחר גדלות – לכו"ע סימן, אפילו נשרו.

²²⁸ ייתכן דלהרמב"ן הנ"ל להאי מ"ד יצטרכו ג"ש גם בע"ע כדי לאוסרו בש"כ.

²²⁹ לרש"י מוזכר בסוגיין דין מיתת אדון בנרצע, וי"א דהכוונה לע"ע שמת האדון בלא בן.

²³⁰ רש"י ציין למימרא דרב בכתובות וכפירוש ר"כ, ופלא שלא ציין לברייתא בעמ' ב'.

²³¹ תוס'. וסתמו דברייהם, דהא אם לא קידשה, א"א לקדשה (אישות אחר שפחות) ע"י להלן יח., ואם מקודשת שפיר י"ל דהחושש לכך לא יקנה אמה מקודשת.

²³² משמע להדיא דאפי' אם עודן בו כשהגיע לשני גדלות. ולפירש"י היינו יש קיצבה למטה.

²³³ ועי' כמה אוקימתות בזה בדף מו. (בטעות צויין מז:), ובתורא"ש כאן העתיק או דהוא פלוגתא דתנאי, או דרישא בתינוקת וסיפא בתינוק.

תנא ושייר – אמרין אף כשתנא מנינא.

מלבד כשמוכח מתוך העניין שנחית תנא לפרושי לכולהו.

כשתני "אלו" – משמע בסוגיין שלא אמרין תנא ושייר.²³⁴

לימודים נוספים למיתת אב באמה

ק"ו דר"ל (הנ"ל) – מסימנין דאין מוציאין מאב ומוציאין מאדון, מיתת האב וכו'.

וק"ו פריכא היא – דמה לסימנין שנשתנה הגוף.

וא"א להכניס סברא זו לק"ו, דהוי סברא רק אצל אדון ולא אצל אב. תוס'.

קושיא ב' בתוס' :

נעשה ק"ו משנים ויובל דאין מוציאין מאב ומוציאין מאדון וכו'.

ותי' דאיכא למיפרך מה לשנים ויובל שמוציאין בע"ע.²³⁵

ואין לומר סימנין יוכיחו, שכן נשתנה הגוף.

קושיא ג' :

נלמד מסימנים עם שנים ויובל דמוציאין בעלמא ומוציאין כאן, נביא מיתת אב.²³⁶

ונדחה דמיתת אב אינה מוציאה מעבדות. ואינה כהצד השוה שבשלשתן.

קושיא ד' :

נעשה ק"ו ממיתת אדון שאין מוציאה מאב ומוציאה מאדון, מיתת אב וכו'.

ונדחה דמה למיתת אדון שמוציאה בנרצע, תאמר במיתת האב.

[אמה שמת האדון בעודה קטנה – חוזרת לרשות אביה עד בגרות].

הענקה

יציאות שיש בהן הענקה :

שנים, יובל (שפגע בתוך שש), יובל של רציעה (שייך רק באיש),

סימנים (באשה). מיתת האדון (באיש, בנרצע²³⁷, באשה בכל אופן).

ולר"ל; גם מיתת האב.

בורח וגירעון כסף – ע"י בסמוד.

ענק ע"ע – לעצמו, ולא לבעל חובו.²³⁸

מציאת אמה עבריה – לאביה, ואין לרבה אלא שכר בטלה.

²³⁴ וע"י בראשונים שדנו, ובמסוה"ש ציין לכ"מ בש"ס שדנו בזה גם התוס'. ואידי דעסיקנא בכללים, יצויין לרש"י בעמ' א' (ד"ה שאינה) דכל קרא דמיבעי לגופיה לא אתי לדוקא.

²³⁵ לכי' כוונתם דהק"ו הוא דהציאה מאדון קלה מהציאה מאב כדמוכח משנים ויובל, ולכן אם מיתת אב מוציאה מאב כ"ש שתוציא מאדון, ולפ"ז נצטרך לדחוק שכוונתם לפרוך מע"ע, דשנים ויובל הוא יציאה מסוג אחר ולגבי יציאות הנוהגות רק באמה עדיין אין ראייה דיציאה מאדון קלה מיציאה מאב. ולפ"ז משי"כ סימנים יוכיחו, הוא ממש ק"ו דר"ל והפירכא כנ"ל, וצ"ל דכוונתם רק להקדים לקושיא הבאה. וע"י באמת ברשב"א ותורא"ש. ואכמ"ל.

²³⁶ ופי' תוס' דמוציאין בעלמא היינו שנים ויובל בע"ע וסימנין גבי גדלות ומוציאין אמה, אף אני אביא מיתת אב המוציאה מאב שתוציא כאן. ומה שנדחקו לפרש סימנין דהיינו גבי גדלות, צ"ב דגם בתי' החשיבו טפי ליציאה מעין שנים ויובל מאשר יציאת נערה מאביה. ומה שהוצרכו להוסיף שמוציאין בעלמא, משום דאין ק"ו מב' כתובים (דא"כ י"ל דאם סימנין ויובל ושנים דאין מוציאין מאב מוציאין מאדון, מיתת האב וכו'), רק בנין אב משני כתובים, ולזה צריך למצוא בעלמא, כנ"ל ה' : ואכמ"ל.

²³⁷ וכן אחר שש שנים אם אין לאדון בן.

²³⁸ ע"י טו. דהיינו למאי דקיי"ל כר"נ, ולהחולק, בעלמא נמי לא ס"ל כר"נ.

ענק אמה עבריה – כשיש אב, לאביה. (שיצאה בסימנין²³⁹ ואביה קיים).

כשאין אב, לעצמה²⁴⁰. ואין לאחים זכות בה.

[מעשה ידי הבת לאביה – בקטנותה מסברא, בנערותה מהיקש לאמה.

המקור דאין מוריש זכות בתו – בנערה א"צ קרא, כיון דלא מוריש אמה.

בקטנה, נפקא לן מוהתנחלתם "אותם" ולא את בנותיכם].

בורח – אין לו הענקה. אפי' פגע בו יובל אחר שברח.

בגירעון כסף – לת"ק ולר"ש אין מעניקין, לר"מ מעניקין.

יז.

בורח וחלה

בורח – חייב להשלים שש שנים. (ואז מעניקים לו).

חלה שלש שנים ועבד שלש – אין חייב להשלים.

חלה יותר משלש ועבד פחות משלש –

אם כשחלה לא עבד כלום, חייב להשלים.

ואם כשחלה עשה מעשה מחט וכדו', אין חייב להשלים.

חלה עד חצי הזמן הנ"ל דאין משלים – היינו דוקא בעבד.

אבל בפועל:

נאנס בחצי היום²⁴¹ – נוטל על מה שעבד (ולא שכירות משלם),

ואין שוכר עליו או מטעהו.

חזר בחצי היום בלא אונס – הרשות בידו לחזור.²⁴²

ונוטל מה שהרויח, אבל שוכר עליו (אם באה חבילה לידו) או מטעהו.

מלמדי תינוקות שחלו בחצי הזמן –

יש שרצו לומר דנוטלין שכרן משלם בלא להשלים (כע"ע).

ומסק' תוס' כיון דהוי פועל (ולא עבד), לא יקחו אלא מה שהרויחו.²⁴³

טעם החילוק בין עבד לפועל –

א. דעבד גופו קנוי וקיבל תמורת כספו אף שלא עבד, משא"כ פועל.

ב. דעבד אחר שלש כבר עשה כשכיר דעלמא, ול"ש בשכיר לזמן.²⁴⁴

²³⁹ וה"ה בשש או ביובל או במיתת האדון.

²⁴⁰ והיינו בסימנין וכדו', ולר"ל במיתת האב נמי.

²⁴¹ כגון שמע שמת לו מת או אחזתו חמה.

²⁴² ועי' בי"מ עז. דדברי רב דיכול לחזור, משמעותן דאין שוכר עליו, ונסתר מדין דבסמוך, ועיי"ש.

²⁴³ אמנם כיון דאנוסים הם שפיר אין שוכר עליהם.

²⁴⁴ לכ' עיקר כוונת תוס' בתי' השני, כדי שלא יהי' הכרח דברייתא דחלה, ור' ששת, כולוהו ס"ל גופו קנוי. ומש"כ תוס' ביאור כי משנה שכר שכיר, קצ"ב דלעיל טו. דרש"י ל"י לעניים אחר.

המשך דיני הענקה

כמה מעניקים לו –

לר"מ: ה' סלעים מכל מין (צאן גורן ויקב), שהן ט"ו סלעים.

ואי בצר מחד מינא וטפי מחד מינא לית לן בה.²⁴⁵

(יליף ריקם מבכור, ושדי ריקם דכתיב ברישא, על כל מין.

ולא יליף מעולת ראיה, שתי כסף²⁴⁶, דאמר קרא אר ברכך).

[עולת ראיה – י"א שתי כסף, מהלכה למשה מסיני.

וי"א בכל שהו. לס"ד דתוס' בלא קרא, למסק' מהלכה למ"מ].

לר"י: שלשים סלעים. (יליף נתינה מעבד.

ולא יליף מערכין, דחמישים, דתפסת מועט תפסת, ומעבד ראוי ללמוד).

[שור המועד שהרג עבד כנעני – משלם בעל השור ל' סלעים].

לר"ש: חמישים סלעים. (כחמישים שבערכין.

לס"ד; גז"ש נתינה מערכין, וקשה דנילף מעבד.²⁴⁷

למסק' גז"ש מיכה מערכין. ולא מפחות שבערכין משום אשר ברכך).

פדיון הבן – חמש סלעים.

גזירה שוה – נמסר מסיני איזו תיבה, אבל לא מאיזו פרשה.

הענקה – אינה דוקא מצאן גורן ויקב. אלא מכל דבר שישנו בכלל ברכה.

פרדות – לר"ש מעניקין. לראב"י אין מעניקין.

כספים – לר"ש אין מעניקין. לראב"י לגירסתו מעניקין.²⁴⁸

יז:

לא נתברך הבית בגללו – לת"ק מעניקין לו כפי השיעורים הנ"ל,

לראב"ע אין מעניקין לו.

נתברך הבית בגללו – לת"ק לפי ברכה תן לו. לראב"ע כפי השיעורים הנ"ל.

²⁴⁵ ע"י רשב"א דלישנא משמע דשרי לכתח"י לעשות כן.

²⁴⁶ כן פירש"י וכהאי מ"ד. מתוס' משמע דהקושי' דנילף דבכל שהו וכאידך מ"ד, ע"י ראשונים.

²⁴⁷ ולא שייך בזה אשר ברכך, עיין תוס'.

²⁴⁸ והתוס' בעמ' ב' (ד"ה למר) הביאו גירסה דראב"י מודה בזה לר"ש.

מיתת האדון

עבד עברי – עובד את הבן²⁴⁹ ולא את הבת והאח.
 יעבוד, לרבות את הבן, ועבדך למעט שאר יורשים.
 ומרבה אני בן, כיון דקם תחת אביו ליעדה.²⁵⁰
אמה עבריה – אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת.
 ואף לאמתך כן, הוקשה לנרצע.
 [תעשה כן, לרבות גם הענקה לעבריה, כעברי].
נרצע – אינו עובד לא את הבן ולא את הבת.
 ורצע אדוניו וגוי ועבדו, ולא ליורש.
נמכר לעובד כוכבים – אינו עובד לא את הבן ולא את הבת.
 וחשב עם קונוהו, ולא עם יורשי קונוהו.

ייעוד – הבן קם תחת אביו לייעד אמה עבריה בכסף מקנתה.²⁵¹
המקדיש בית סאה – פודה בית סאה בחמישים שקל כסף.
אם לא פדאה ומכרה הגזבר לאחר – א"א לפדותה,
 וביובל יוצאת מהלוקח ומתחלקת לכהנים.
לקחה בנו של מקדיש – נשארת אצלו ביובל.
לקחוה שאר קרובים – הוי כמו מכרה לאחר, הנ"ל.
בנחלה – בן קודם לבת, ובת לאח.
מת בלא בנים – אחיו מייבם את אשתו.
הענקה – גם לעבריה. **רציעה** – אינה בעבריה.

ירושת גויים וגרים

עובד כוכבים – יורש את אביו העכו"ם, מן התורה.
 לרבא מיורשי קונוהו. לריו"ח מלבני לוט נתתי את ער ירושה.
גר את אביו הגוי – מן התורה אינו יורש, רק מדרבנן (שמא יחזור לסורו).
 ורבנן תיקנו לו לרשת רק בהיתר. (לא ע"ז ויין נסך).
גר שאומר לאחי והגוי טול אתה ע"ז ואני מעות, אתה יי"נ ואני פירות –
 בשעת חלוקה, מותר. כיון דמרבנן יורש רק היתר, אי"ז חליפי ע"ז ויין.²⁵²
 לאחר שבאו לידו, הוי חליפי ע"ז ויין, ואסור.²⁵³

²⁴⁹ עד מלאת שש או יובל הפוגע ובתוכם. רש"י.

²⁵⁰ ומה דמצינו באח שמייבם, הא אין ייבום אלא כשאין בן. ומשדה אחוזה אין ראי' לפי האמת דשם נמי יש להסתפק, ועיקר הראי' שם מיייעוד, ומשום דייבום אינו ראי' לזה.

²⁵¹ להלן יט. פליגי תנאי עם קדושי ייעוד הן בכסף מקנתה או במעות האחרונות, ועיי"ש. ורש"י נקט כאן כמ"ד בכסף מקנתה. ועי' להלן יב. ברש"י ד"ה דומיא דנקט כאידך מ"ד.

²⁵² ולמ"ד יש ברירה, יש להתיר גם מצד ברירה, תוס'.

גר השותף עם הגוי – אסור לחלוק עמו כנ"ל.²⁵⁴

(גר החוזר לסורו – דינו כישראל מומר ולא כעכו"ם).

עובד כוכבים את הגר, וגר את הגר – אינו יורש אפי' מדרבנן.

לוה מעות מגר שנתגיירו בניו עמו – לא יחזיר לבניו.

יח.

לרש"י (כמובא בתוס');²⁵⁵

בהורתו של הבן שלא בקדושה ולידתו בקדושה –

אם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו.

בלידתו שלא בקדושה – אין רוח חכמים נוחה, ר"ל אין מחזיקין לו טובה.

לר"ת בדעת רש"י ;

כל הנ"ל בהלואה. אבל בפקדון, אפי' לידתו בקדושה, אין רוח חכמים נוחה.

לר"י :

בלידתו בקדושה – אין רוח נוחה, דאתי לאיחלופי בישראל.²⁵⁶

(כשמייבם אשת אחיו שהורתו בקדושה,

עדיין אשתו זקוקה לאחים שהורתם בקדושה).

בלידתו שלא בקדושה – רוח נוחה הימנו.

דברים שיש בעברי ואין בעבריה ולהיפך

עברי – יוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון.²⁵⁷

עבריה אחר ייעוד – אין יוצאת (אם רוצה) בשנים וביובל (ובסימנים), אלא בגט.

עבריה (בלא ייעוד) – יוצאת בסימנים, משא"כ עברי.

עבריה – אינה נמכרת ונשנית²⁵⁸, משא"כ עברי.²⁵⁹

עבריה – מפדין אותה בעל כורחו (דאב), משא"כ בעברי.²⁶⁰

²⁵³ ומסתברא דבזה גם למ"ד יש ברירה, לא יועיל, דאזלי בתר ברירה קמייטא. ומש"כ תוס' (ד"ה חליפי) דאפי' באו לרשותו יהא מותר. אפשר דפי' באו לידו בלא חלוקה. ויותר נראה דנפל ט"ס וצ"ל אפי' נשתתפו, כמו בתוס' ע"ז ובתורא"ש כאן.

²⁵⁴ ולמ"ד י"ב, מותר, ע"י הערה הקודמת.

²⁵⁵ בראשונים מובא דיש ספרים שגרסו ברש"י כר"י. ומרש"י שלפנינו אין הכרח. והלשון נוטה קצת כתוס'.

²⁵⁶ ולתוס' אין רוח נוחה, היינו שמקפידין עליו.

²⁵⁷ דין מיתת האדון צ"ב. דהא עברי יוצא רק בנרצע, ובשש רק משאר יורשים, ועבריה יוצאת טפי במיתת האדון, וגם למאי דאוקימנא בייעדה, הא יוצאת במיתתו מדין מיתת הבעל. וכמדוי' דהראשונים ל"ג לה.

²⁵⁸ דין זה אינו מוסכם, ולקמן מוקי לה כר"ש (ור"א לרש"י, או ר"ע לר"ת).

²⁵⁹ ר"ל שנמכר ע"י ב"ד, וע"י בסמוך דיש אופנים דנמכר ונשנה. והמוכר עצמו מוכר ושונה.

²⁶⁰ ע"י בסמוך כל הדינים דפדיון אמה, ופדיון עבד. וע"י ראשונים אמאי לא תני עוד דברים.

מכירת עבד עברי בגניבתו

בכפילו – אין נמכר. בזממו – אין נמכר.²⁶¹

שיטת רש"י;

בגניבה אחת – אין נמכר ונשנה אלא נמכר פעם א' (לברייתא דבגניבתו וגו').

ולרבנן להלן נמכר ונשנה, ולר"א אין נמכר כלל.²⁶²

גנב משני בני אדם – נמכר ונשנה.

ב' גניבות מאדם א' בהעמדה בדין אחת –

ס"ד דרבא דנמכר ונשנה, ומסיק אביי דאינו נמכר ונשנה.

ב' גניבות מאדם א' בב' העמדות בדין²⁶³ – נמכר ונשנה.

שיטת ר"י;

בגניבה א' – נמכר ונשנה. (והיינו כת"ק. ולר"א אין נמכר כלל).

גנב משני בני אדם – אין נמכר על הגניבה השניה.

ב' גניבות מאדם א' – ס"ד דרבא דהוי כמב' בני אדם, ואין נמכר ונשנה.

ומסיק אביי דהוי כגניבה א', ונמכר ונשנה.²⁶⁴

גניבו אלף ושוה ה' מאות –

לת"ק (לגירסתנו) נמכר וחוזר ונמכר.²⁶⁵

לת"ק (לגירסת הרמב"ם) נמכר פעם אחת.²⁶⁶

לר"א אינו נמכר כלל.

גניבו ה' מאות ושוה אלף – לכו"ע אינו נמכר.

ונמצא:

בגניבה א' – לרש"י; (לברייתא נמכר פעם א'), לת"ק פעמיים, לר"א אין נמכר.

לר"י; לברייתא ולת"ק נמכר פעמיים. לר"א אין נמכר.

בב' גניבות מאדם א' – לרש"י; למסק' דאביי פעם אחת (בהע"ב אחת),

לר"י; למסק' דאביי נמכר ונשנה.

משני בני אדם – לרש"י; נמכר ונשנה (וה"ה ב' הע"ב). לר"י; פעם אחת.

²⁶¹ ועי' מכות ב: דבאית ליה להנידון ולעד, פשיטא. וגם כשאית לחד מינייהו א"צ קראי, וקרא אתי לגוונה דלית להו לתרוייהו.

²⁶² התוס' הק' מזה על רש"י דמוקמין האי ברייתא דלא כחד. ואילו יגרוס רש"י להלן בת"ק כהרמב"ם המובא בהגר"א, הוי א"ש דאתי שפיר כת"ק, וכ"כ להדיא בתורא"ש, אמנם רש"י כ' שם ה"ג וכמו לפנינו.

²⁶³ רש"י צייר שגנב את הגניבה השני אחר הע"ב הראשונה, ואפי' אחר שנמכר. וייתכן דהוי רק לרווחא דמילתא.

²⁶⁴ בתוס' לא חילקו בין הע"ב אחת או שנים. ויל"ע אי מודו בזה לרש"י.

²⁶⁵ לרש"י אינו כהתי' הנ"ל דאביי ורבא. ותוס' היינו כהנ"ל.

²⁶⁶ לרש"י היינו כהנ"ל, משא"כ לתוס', אלא דרש"י ותוס' לא גרסי כן.

גירעון כסף – בכסף ובשוה כסף, בעל-כרחו דאדון, גם בעברי.

ע"י שטר שנכתב על דמיו, גם בעבריה א"א בע"כ דאדון.

מסק' הגמ': דמפדין עבריה בע"כ דאב.

ולא שייך שימכור, למ"ד אין שפחות אחר שפחות.

ובעברי אין כופין את משפחתו, דהדר מזבין נפשיה.²⁶⁷

[ולכ' למ"ד מוכר לשפחות אחר שפחות, גם את האב אין כופין].

לרש"י: כופין בעבריה, היינו דכופין את האב שיפדה אם יש לו.

לתוס': נכוף את המשפחה לפדותה בע"כ דאב (שאין רוצה לזונה).²⁶⁸

לאישות ושונה – לכו"ע אפשר,

והיינו בנתגרשה או נתאלמנה מאירוסין, ולא בגרה.

לאישות אחר שפחות – לכו"ע אפשר.

והיינו לקדשה אחר שחזרה משפחות, ולא בגרה.

לשפחות ושונה – לת"ק אפשר. (ולרש"י היינו ר"ע דבסמוך, ולר"ת היינו ר"א).

ולר"ש (ולברייתא דיש בעבריה וכו') אי אפשר.

והיינו למוכרה, כשחזרה משפחות²⁶⁹, ועודה קטנה.

לשפחות אחר אישות – לת"ק ור"ש אפשר (והיינו כר"א לרש"י או ר"ע לר"ת),

לחד תנא להלן (ר"ע לרש"י, ור"א לר"ת) אי אפשר.

והיינו למוכרה, אחר שנתאלמנה או נתגרשה מאירוסין, ועודה קטנה.

וכן למוכרה, אחר שיעדה האדון בקידושין, וגירשה.

יח:

מחלוקת ר"א ור"ע – בבגדו בה

גירסת רש"י; לר"ע כיון שפירש טליתו, ולר"א כיון שבגד בה.

וטעמא לרש"י; לר"ע יש אם למקרא דקרינן בבגדו²⁷⁰, לשון טלית.

ולר"א יש אם למסורת, דהכתיב בבגדו כמו בשמעו.²⁷¹

[ולתוס' לר"א י"ל, משום דכתיב בבגדו בה, ולא עליה].

ולגירסה זו: לר"ע אין שפחות אחר אישות, ולר"א יש.

²⁶⁷ ע"י בראשונים שתמהו דגם בלאו האי טעמא איך אפשר לדמות אבי האמה למשפחת העבד.

²⁶⁸ וע"י תורא"ש בשם ר' מאיר הלוי דכופין את המשפחה להלוות לאב, ויכתוב להם שטר על הדמים, ובעברי אין כופין להלוות לו. ואכמ"ל.

²⁶⁹ בשש או ביוכל או במיתת האדון. רש"י. ומש"כ ועודה קטנה, היינו משום דאם הביאה סימנין, שוב אין מוכרה. רש"י.

²⁷⁰ דאם הכוונה בגידה, היה לקרות בבגדו בקמץ, כיון דיש לטעות וכשאין מקום לטעות מצינו בפגועו בחיריק.

²⁷¹ ואע"ג דמצינו בבגדו חסר לשון בגד, היינו כשאין לטעות.

ולר"ע יש שפחות אחר שפחות, ולר"א אין.

י"מ בתוס': כגירסת רש"י.

ומקרא היינו אשר לו יעדה, ומסורת היינו אשר לא יעדה.

גירסת ר"ת: לר"א פירש טליתו, לר"ע כיון שבגד בה.

ולר"א אין שפחות אחר אישות, ולר"ע אין שפחות אחר שפחות.

וטעמא לר"ת: לר"א יש אם למסורת, הכתיב כמו ותתפשהו בבגדו, לשון בגד.²⁷²

לר"ע יש אם למקרא, בחיריק תחת הב' ולא בסגול, לשון בגידה.

אם למקרא או למסורת – לכל הגירסאות והפ"י לר"ע למקרא, ולר"א למסורת.

לר"ש: כשאפשר לשניהם יש אם לשניהם. כשסותרין, ס"ל למקרא.

[**סוכה** – לת"ק ג' דפנות, ולר"ש ד', ע"י סוכה ו:].

יעוד – מספקא לן אי אירוסין עושה או נישואין עושה.

נפקא מינה: ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה.

יעדה האדון וגירשה או מת –

להצד דאירוסין עושה אפשר לאביה לקדשה²⁷³, אי נישואין עושה א"י לקדשה.

ופשטין מרב יצחק דיעוד אירוסין עושה.²⁷⁴

קטנה או נערה שנישאת – אין לאביה רשות בה.²⁷⁵

כגון, שאינו מיפר נדריה, ואינו יורשה (אלא בעלה)²⁷⁶. ואינו יכול לקדשה.

בעל – מתחייב בשאר כסות ועונה.

מכירת בתו לקרובים שהם חייבי כריתות – לת"ק א"א, לר"א מוכרה.

לקרובים בדרגת חייבי לאוין – לכו"ע אפשר.

כגון: אלמנה לכהן גדול²⁷⁷, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט.

²⁷² ואע"ג דמצינו בשמעו בלא וי"ו, היינו כיון דליכא למיטעי.

²⁷³ דהא לכו"ע מוסר אדם בתו לאישות (לאירוסין) ושונה.

²⁷⁴ אע"ג דאת גוף הבריייתא אפשר להעמיד כר"א דמצי מזבין לה לשפחות אחר אישות וכרנב"י, מ"מ מוכח מרב יצחק דאוקמה כריבר"י ואלבא דהלכתא דאין שפחות אחר אישות.

²⁷⁵ ואפי' אי משכחת לה נישואין ע"י עצמה.

²⁷⁶ כ' אין הנידון דומה לראי' זו, דהנידון בנשאת ויצאה מתחת בעלה שאעפ"כ אין לאביה רשות בה, ודין זה דבעלה יורשה ולא אביה היינו כל זמן שהיא תחתיו דבעל.

– ועי' עוד להלן יט: כ. בדיני מכירה לקרובים –

קטנה שקידשה עצמה – אינו כלום.²⁷⁸

וכשמת המקדש, אין לה דין אלמנה ליאסר בכהן גדול וכדו'.

קידושי יעוד – לת"ק במעות הראשונות.

לריבר"י: לרב יצחק²⁷⁹ הקידושין בהשאר, ולרנב"י במעות הראשונות.

מכר האב ונתייעדה, למאי דקיי"ל אין שפחות אחר אישות²⁸⁰ –

לת"ק (ולרנב"י גם לריבר"י) אין מוכרה, ולר' יצחק לריבר"י מוכרה.

למ"ד אין שפחות אחר שפחות, ודאי א"א למוכרה.²⁸¹

קטנה שנתארסה על ידי אביה – אין יכולה למסור עצמה לחופה.

[אירוסין ונישואין – מן התורה].

יט.

שפחות אחר אישות – פשיטא להסוגי דקיי"ל דאין מוכרה.

לרש"י, משום דהלכה כר"ע ולא כר"א דשמותי הוא.

לר"ת, דהלכה כר"ש וחבריו (דסברי כר"א) אף נגד ר"ע.

יעוד לבנו קטן – מסקינ דאין יעוד אלא בגדול.

אין יעוד אלא מדעת דידה²⁸². ועי' עוד בסמוך.

לרש"י היינו הסכמתה²⁸³, **ולר"ת** היינו להודיעה ואף בעל-כרח.²⁸⁴

דעת המייעד – לת"י א' בגמ' מפורש דבעינן.²⁸⁵

²⁷⁷ האי אלמנה שמוכרה אביה, משכח"ל לסוגי' דדף מה. בקידשה עצמה ואליבא דשמואל. ולסוגיין או בקידושי יעוד ולר' יצחק אליבא דריבר"י, או בסתם קידושין ולר"א דיש שפחות אחר אישות. ועי' מה. תוד"ה אלא, האי גרושה היכי משכחת לה.

²⁷⁸ כך נקטו בסוגיין. אמנם עי' להלן מד: סוגי' שלימה בזה אי צריכה מיאון או גט, ושם נקטו דיתכן דזה הביאור בהאי ברייתא, יעויי"ש.

²⁷⁹ וכן ס"ל להלן יט. לאבימי בריה דר"א, ולר' נחמן.

²⁸⁰ ויש שפחות אחר שפחות.

²⁸¹ ומאי דמוקמינן להלן כר"א, היינו שנתאלמנה מקידושין דעלמא, אבל מקידושי יעוד גם לר"א אין מוכרה מצד השפחות.

²⁸² אף לת"י א' דלא אמרה ר' ינאי מ"מ הכי תני אבימי בריה דר"א.

²⁸³ כן הביאו הראשונים משמו. ומוכח כן שכי' דגרסינן ליעדה, ורצה לאפקי לידעה, (עי' רשב"א, ובתורא"ש ג"כ גרס כן ונפל ט"ס בהד"ה, ועי' רש"י). ועי' היטב בסוגי' דף ה' בשיטת רש"י דמוכח כן.

²⁸⁴ תוס' לעיל ה. ד"ה שכן.

²⁸⁵ ולרש"י פשוט דה"ה לת"י ב'. אמנם לר' אלחנן שבתוס' קצ"ב דהמקשה דייק דל"ב דעתו, ולת"י אפשר להישאר בדיוק זה. ואפשר דאחר דאשמעי' דבעי' אפי' דעתה, כ"ש דבעינן דעתו. ודו"ק.

קטן שבא על אשת איש – אינו נהרג.²⁸⁶

גדול שבא על אשת קטן – אינו נהרג.

לרש"י משכחת לה ביבם בן ט' שבא על יבמתו,

דהוי אשתו ומ"מ גזיה"כ דאין נהרגין עליה.

ולר"ת הא גופא קמ"ל דלא משכחת לה אישות לקטן אפי' ביבם.

אישות לקטן – בלא יבום ודאי לא שייך כלל.

דביעוד מסקינן דאין יעוד לבן קטן. וכנ"ל.

יבם בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו –

פירש"י דקנאה מן התורה ליורשה וליטמא לה.

והתוס' הוכיחו דזה רק מדרבנן ולפוסלה מן האחין²⁸⁷. וכמו מאמר.

אבל לא ליורשה ולא לשאר דברים.

[קטן בן ט' שבא על אחת מהערייות – מומתים על ידו].

דעת המתייעדת – לר' ינאי לתי' ב', ולברייטא דאבימי בעינן. וכנ"ל.

לדעת אבימי: היינו דוקא לריבר"י, אבל לת"ק לא בעינן דעתה.²⁸⁸

לרנב"י: ריבר"י ס"ל כת"ק, ומ"מ גזיה"כ דבעינן דעתה.²⁸⁹

יעוד – לת"ק אפי' בסוף שש, עי' בעמ' ב'.

ולר' יוסי ב"ר יהודה צריך שיהא ביום שהות כדי פדיה.

לת"ק: מעות הראשונות לקידושין ניתנו.

לריבר"י; לכמה אמוראים (רי"צ, אבימי ור"נ);

מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו.²⁹⁰

לרנב"י; מודה לת"ק דמעות ראשונות לקידושין, וגזיה"כ דבעי' כדי פדיה.

²⁸⁶ עי' תוס' דס"ד דייהרג כיון דהאשה נהרגת על ידו (עי' י.), ור"ל כעין בהמה.

²⁸⁷ ולהצריכה גט. רש"ש.

²⁸⁸ דיש דעת האב בשעת מכירה.

²⁸⁹ בפשטות ר"ל דאפי' לת"ק בעי' דעתה מגזיה"כ, כיון דאין נפ"מ בזה בין ת"ק לריבר"י. אמנם בתורא"ש כ' דאף לרנב"י דוקא לריבר"י צריך לידעה. ולכ' ר"ת הנ"ל (שבתוס' דף ה.) שנדחק מהא דבעי' דעתה, ופי' לידעה בעלמא, מוכח קצת דלא כתורא"ש, דא"כ הו"מ לשנויי דההיא סוגי' כהלכתא לרבנן דלא בעינן דעתה. [ולאוקמי כאבימי אפשר דהי' נראה לו דוחק]. ויל"ע.

²⁹⁰ לשון רש"י יח: (ד"ה הכא) דמייעד בעבדות שיש לו עליה. וברש"י בסוגיין (ד"ה הוא) כ' בפרוטה שעליה. ובדמ"ה. (ד"ה בקידושין) כתב בפרוטות פעולה שיש לו עליה. ובתוד"ה במלוה כתבו דמקדש בהנאת מחילת השיעבוד. (ולכ' קצ"ב דאם נותר שיעבוד של פרוטה, א"כ הנאת המחילה ע"כ מעט פחות מפרוטה). ועוד כתבו שם דלמ"ד ע"ע גופו קנוי אפשר לקדשה בהקנאת גופה, אלא דצריך להקנותו בשטר שחרור או בהפקר. ועיי"ש בתוס' דמוכח דאף למ"ד גופו קנוי מ"מ יש גם שיעבוד, ועי' רעק"א שתמה בזה. ועי' קוב"ש.

אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושייך.

ופירשו בתוס': דהיינו אף בלא דיבר למקדש.

ומועיל מצד היד של הקטנה, אחר שאמר לה אביה.²⁹¹

ויכולה לזכות מן התורה, ע"י דדעת אחרת מקנה אותה.

אם דיבר למקדש – פשיטא דמועיל מדין ערב.

דין ערב הוא גם באב שאומר תן מנה לפלוני ותתקדש בתי לך.²⁹²

בת שקיבלה בלא שאמר אביה למקדש ולא לה – פשיטא דאין מקודשת.²⁹³

קטן הזוכה בלא דעת אחרת (כגון מציאה) – מה"ת לא זכה.

ואסור ליקח ממנו מדרבנן. לת"ק מפני דרכי שלום ולר"י הוי גזל מדבריהם.

בדעת אחרת מקנה –

בצרור וזורקו אגוז ונוטלו, זוכה מה"ת לעצמו ולא לאחרים.

בחפץ ומחזירו לאחר שעה, י"א דזוכה אף לאחרים מה"ת, ולר"ח רק לעצמו.²⁹⁴

אומר אדם לעבדו ושפחתו העברים הילך מעות הללו ופדה בהן מע"ש –

למ"ד קטן אין זוכה מה"ת לאחרים אף בדעת אחרת מקנה:

בשפחה (שהיא ע"כ קטנה) ע"כ דמועיל רק במע"ש דעציץ שאינו נקוב.

[עציץ שאינו נקוב – חיובו בתרו"מ הוא רק מדרבנן].

מחילה לקטן – מועיל לכו"ע מן התורה.

ביעוד, למ"ד מעות ראשונות לאו לקידושין ניתנו –

מועיל מצד דהוי מחילה,

ולמאן דפליג על ר"ח יכול להועיל גם מצד דעת אחרת מקנה.

המקדש במלוה שיש עליה משכון;

כשמקדש במשכון עצמו – מועיל אפי' במשכון בשעת הלואה.²⁹⁵

כשמקדש במלוה, והיינו בהנאת המחילה –

כשארין משכון או כשיש ומחזירו, ודאי מקודשת, כדאיתא לעיל (ו:).

²⁹¹ ומריבר"י מוכיחין דשייך יד לקטנה לקבלת קידושיה. אלא דשם הוא גזיה"כ אף דלא אמר לה אביה, ולתוס' לא נחשב כאמר לה, (דלא כרש"י ד"ה וכן, הנדפס בריש עמ' ב'). ועי' בראשונים ג' דרכים בענין זה, הובאו בריטב"א ואכמ"ל.

²⁹² כן פשיטא לתוס' בסוגיין.

²⁹³ תוס'. ועי' להלן מד: בענין קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה.

²⁹⁴ ומדרבנן לכו"מ מודה דזוכה גם לאחרים, כדמוכח מתי' הגמ' דעציץ שאינו נקוב, דלגבי דרבנן זוכה לאחרים.

²⁹⁵ כ"כ תוס' לעיל ח: (ד"ה משכון), וכן פירשו כאן בקושייתם. ולמהרש"א ע"כ כוונתם כן גם בתירוצם. אמנם המהרש"ל כ' דחזרו בהם בתירוצם וסי' לתוס' ב"מ דמועיל רק במשכון שלא בשעת הלואה. ועי' ראשונים.

כשאין משכון ומשאירו בידו, לתוס' בזה אר"י דמקודשת.²⁹⁶

למ"ד מעות ראשונות לאו לקידושין ניתנו –

לס"ד דתוס':

לר"י אליביה ע"כ עבד עברי אין גופו קנוי, ומקדש בשיעבוד.²⁹⁷

למסק' תוס' יתכן דגופו קנוי, ומ"מ ע"כ מקדש בהשיעבוד.²⁹⁸

יט:

מצות יעוד

אומר לה בפני שנים הרי את מיועדת (או מקודשת או מאורסת) לי.

ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות.

לת"ק: אפי' בסוף שש, ואפי' סמוך לשקיעת החמה יכול ליעד.

לריב"י: דוקא אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה-פרוטה.²⁹⁹

המוכר את בתו והלך האב וקידשה לאחר –

לריב"י מקודשת לשני, ולחכמים אם רצה האדון ליעד מיעד.³⁰⁰

האומר לאשה התקדשי לי מעכשיו לאחר ל' יום –

בא אחר וקידשה בתוך ל', מקודשת לראשון.³⁰¹

התקדשי לי לאחר ל' (בלא מעכשיו) – מקודשת לשני.

המוכר את בתו ופסק ע"מ שלא ליעד –

לר"מ נתקיים התנאי³⁰², לחכמים אם רצה ליעד מיעד.³⁰³

האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה –

לגבי עונה, לכו"ע תנאו בטל.

²⁹⁶ ועי' באריכות ברשב"א ועוד ראשונים. ועי' מהרש"א ומפרשים שהתקשו בכוונת תוס' איך הראי' לזה מריב"י.

²⁹⁷ ואף שכי' תוס' דהכי ס"ל לריב"י, כבר כ' מהרש"א דאין ראי' רק מר"י, ואע"י דאמרה רבא בשמיה, רבא עצמו לא ס"ל הכי וכנ"ל טז.

²⁹⁸ דאם מקדש בגופה, צריך להקנותו בשטר וכדו', ועי' לעיל שצינתי לרעק"א וקוב"ש בזה.

²⁹⁹ ועי' לעיל דנתפרשו כמה עניינים בדעת ריב"י, אי ס"ל דהקידושין בהשאר או במעות הראשונות. ועל הצד דבהשאר, איך הגדר בזה, ועוד פרטים ונפ"מ לדינא, כגון למוכרה ולקדשה אחר יעוד. ועוד.

³⁰⁰ כך עכ"פ מפורש בברייתא השניה. ולתוס' המשל שבשתי הברייתות בא ללמד כן.

³⁰¹ לרש"י זה נלמד בברייתא הראשונה מחכמים. ולתוס' זה מובא כדין ידוע. והיא מתני' בריש האומר ועי"ש כל הסוגיא באריכות. (וכאן פירש"י דכוונתו שיתחילו הקידושין מעתה, אם ירצה בהן לאחר ל').

³⁰² אע"י דבעלמא ס"ל דמתנה עמש"כ בתורה תנאו בטל, הכא קמ"ל קרא דלאמה.

³⁰³ ואף ר' יהודה מודה בזה, כיון דייעוד ל"ה דבר שבממון.

לגבי שאר וכסות, לר"מ תנאו בטל, לר"י (הוי דבר שבממון) תנאו קיים.

מכירת בתו לפסולין (כגון נתין וממזר) – לכו"ע מוכרה.

לחכמים נפ"ל מלאמה, לר"א ור"מ מרעה בנישואיה.³⁰⁴

[בנערותה – האב מקדשה, אבל לא מוכרה].

מכירת בתו לקרובים [דלא תפסי בהו קידושין] –

לחכמים ור"מ אין מוכרה. לר"א מוכרה כדנפ"ל מלאמה.

קרא דלאמה – לר"מ דפוסק לא לייעד,

לחכמים לרבות פסולין, ולר"א לרבות קרובים.

ג.

לרבנן דר"א (ולר"מ) דאין נמכרת לקרובים :

היכא דליכא צד ייעוד (אפי' לבנו של הקונה) –

אינה נמכרת (כגון למוכרה לבנו).³⁰⁵

היכא דאיכא צד ייעוד (דהיינו שמותרת לבנו של הקונה) –

י"א דנמכרת (כגון לאביו³⁰⁶), וי"א דאין נמכרת.

עבד עברי – אינו יוצא בראשי איברים כלל.³⁰⁷

עבד כנעני – יוצא, ואינו נוטל דמים.

עבד עברי שאין לו אשה ובנים – אין רבו מוסר לו שפחה כנענית.³⁰⁸

נמכר במנה והשביח – מחשבין להקל על העבד, לפי כסף מקנתו.³⁰⁹

נמכר במאתיים והכסיף – מחשבין להקל, כפי שניו דהשתא.

קולא זו – בין בנמכר לעכו"ם ובין בנמכר לישראל.

וטעם הדרשה להקל – לאביי דבעינן טוב לו עמך.

ואף דחטא מדריב"ח, אהדריה קרא.

[והקשו נימא דאהדריה רק בנמכר לעכו"ם].

³⁰⁴ והיינו פסולין דחייבי לאוין דתפסי בהו קידושין. ומכאן המקור דאלמנה לכה"ג וכדו' לכו"ע מוכרה, וכנ"ל (יח:).

³⁰⁵ דגם לבן בנו הוא עליו אחות אביו. ולבנו הוי אחותו. וקיי"ל אין קידושין תופסין בחייבי כריתות.

³⁰⁶ והיינו כשיש לאביו בן. רש"י.

³⁰⁷ לראב"י סגי לזה קרא דלא תצא, ולת"ק צריך להוסיף קרא דבגפו.

³⁰⁸ לראב"י נדרש מבגפו, ויתכן דת"ק פליג על דין זה. ועי' בראשונים לעיל בכגון זה (מוכר עצמו לת"ק) אם יש לו היתר בשפחה כנענית.

³⁰⁹ השביח היינו או ע"י שנתייקרה הפעולה או ע"י שהוסיף כח. רש"י.

ולר"נ (ב"י) משמעות הקרא דנתרבה כספו, מכסף מקנתו. נתמעט, כפי שניו. נמכר ביוקר והוזל ושוב הוקר – לא אזלינן אחר שעת הזול. (עי' עמ' ב').

עבד עברי : עמך במאכל – שלא תהא אוכל פת נקיה והוא קיבר.

עמך במשתה – שלא תהא שותה יין ישן והוא חדש.

(עמך במשכב) שלא תהא ישן ע"ג מוכין, והוא ע"ג תבן.

אין לו אלא כר אחת – ע"כ נותנו לעבד.³¹⁰

עיקר איסור שביעית – בעבודת קרקע, כגון חרישה וזריעה.

משא ומתן בשביעית – איסור עשה. לאכלה ולא לסחורה.

עונשו של שביעית :

נשא ונתן בפירות שביעית – מוכר מטלטלין.³¹¹

לא הרגיש ושנה בחטאו – מוכר שדותיו.

– כיון שעבר ושנה, נעשית לו כהיתר –

לא באת לידו, עד שמוכר בתו, ואח"כ לזה בריבית.

(עצה טובה למכור בתו ולא ללוות בריבית).³¹²

ואח"כ מוכר עצמו, לישראל, לגר תושב, לגוי, לשמש עבודה זרה.

כ:

נעשה כומר לע"ז – אעפ"כ מצוה לגואלו.

כא: - כב:

גאולת עבדים בתים ושדות

[**בסוגיא זו :** גאולת ע"ע הנמכר לעכו"ם. וע"ע הנמכר לישראל.

גאולת בתי ערי חומה, וגאולת בתי החצרים.

גאולת מוכר שדה אחוזה, וגאולת מקדיש שדה אחוזה.

³¹⁰ תוס' בשם ירושלמי, דאם יקח לעצמו עובר על עמך, (עי' טו. בתוס' ד"ג כשכיר כתושב יהיה עמך), ואם לא ימסור הוי מדת סדום. ולכ' ה"ה אם יש לו פת נקיה ויין ישן המספיקים רק לא'.

³¹¹ נפקא לן מסמיכות שביעית לפרשת מכירת מטלטלין. ומנין שאינו עונש על עיקר שביעית, לרש"י משמע וכי תמכרו דקאי על איסור שביעית במכירה, ולתוס' מסתברא שבא מדה כנגד מדה.

³¹² מה שהק' תוס' דלכ' ע"כ מפדין אותה, העירוני דלכ' זה קשה רק לרש"י שם, אבל לתוס' לשיטתו לכ' ל"ק.

ובכל א' מהם יש לדון:

זמן גאולתו, אם יוצא ביובל, אם נגאל לחצאין, ואם נגאל בקרובים].

[הסימן לד' בעיות שבסוגיא: עבד בית – חצאין. בית עבד – קרובים].

עבד עברי הנמכר לעכו"ם – נגאל מיד, ועד היובל³¹³, ויוצא ביובל.

ונגאל בקרובים, ומפורש במקרא דהקרוב קרוב קודם. והוי חובה לכו"ע.

גאולתו לחצאים – פשט רב ששת דאינו נגאל, דכתיב ונגאל, כולו ולא חציו.

וה"ה דאינו לוח וגואל.³¹⁴

גאולה לחצאים – משכחת לה לקולא (אם הי' נגאל) ולחומרא.

לקולא: קנאו במאתיים, והוזל למאה, ונתן נ', וחזר והוקר.³¹⁵

לחומרא: קנאו במאתיים, נתן ק', והוזל לק'.³¹⁶

[גם להצד דרהב"ח דנגאל לחצאין³¹⁷, היינו רק כשלחקל,

ופשטי' דבכל אופן אין נגאל].

אוקיר זל ואוקיר – נגאל ממנ"פ לפי היוקר, דאו כסף מקנתו, או כפי שניו.

בתי ערי חומה – נגאל מיד, רק עד מלאת לו שנה תמימה. ואינו יוצא ביובל³¹⁸.

גאולה לחצאין – פשט רב ששת דלר' שמעון נגאל (דהורע כוחו),³¹⁹

ותני' דלרבנן אינו נגאל לחצאין. ואינו לוח וגואל. (ילפי' משדה אחוזה).

גאולה בקרובים – פשט רב ששת דאינו נגאל.³²⁰

³¹³ לאפוקי ממוכר שדה אחוזה שאין נגאל עד עבור ב' שנים, ומבתי ע"ח דאין נגאל אחר שנה.

³¹⁴ נזכר להלן כא. בתשובת רבינא למ"ז ברי' דר"מ, וברש"י שם דילפינן ליה מאו השיגה. ועי' בראשונים דבכ"ז יש לעיין אם מוכר דבר אחר כדי לגאול, דנתפרש במס' ערכין להחמיר גבי שדה אחוזה [שאינו מוכר ברחוק כדי לגאול בקרוב] ולא נתפרש בכל סוגיין. וברמב"ם (פ"ב מעבדים) פסק דלוח וגואל וגואל לחצאין, ותמה הכ"מ דהוא נגד פשיטותא דר' ששת ונגד לשון הגמ' כא, וכי דלכ' ס"ל דאביי פליג, ותמה הלח"מ דמ"מ עדיין צ"ב דהא אפי' ר"ה ב"ח נסתפק רק להקל ואיך פסק גם להחמיר. וגם משמע בסוגיא דלגבי ללוות פשיטא דאין לוח, דבעינו גם כתיב או השיגה. וכי דכפה"נ שהיה להר"מ גירסה אחרת. ועי' מקו"צ (פרנקל) בשם הרדב"ז והאו"ש.

³¹⁵ דאם היה נגאל לחצאין, כבר נגאל חציו, ויתן עוד מאה, משא"כ לפי האמת דלא נגאל, החמישים פקדון, ויתן עוד ק"נ.

³¹⁶ דאם הי' נגאל לחצאין, הק' שנתן הם בעד חציו, ויתן עוד ז', אבל לפי האמת, הק' פקדון, וא"צ להוסיף כלום.

³¹⁷ ופירש"י דלחצאין היינו שימעט חצי שניו מעליו.

³¹⁸ עיי' ערכין ל': דאמר ר' ספרא דאפי' פגע יובל בתוך שנתו ג"כ לא יצא ביובל.

³¹⁹ ותני' בברייתא דאוקימנא אליביה דר"ש, דלוח וגואל.

מקדיש שדה אחוזה – נגאל מיד, ועד היובל.³²¹

ואינו חוזר ביובל, אלא מתחלקת לכהנים.

ולוה וגואל, וגואל לחצאין, מקרא דאם גאל יגאל.³²²

ונגאל בקרובים. [ועי' יז: דהיינו רק בנו].³²³

מוכר שדה אחוזה – אינה נגאלת עד שנתיים.³²⁴

ונגאלת (לפי השנים)³²⁵ עד היובל. ויוצאת ביובל.

ואינה נגאלת לחצאין (כדי גאולתו)³²⁶, ואינו לוה וגואל (והשיגה ידו).

ונגאלת בקרובים. הקרוב קרוב קודם³²⁷. [גי'פ יגאלנו, לפי' רנב"י].

לר' אליעזר חובה, לר' יהושע רשות.

בתי החצרים – היינו שאין מוקפות חומה מימות יהושע בן נון.

נגאלין מיד, עד היובל. ויוצאין ביובל.

אין נגאלין לחצאין [ילפי' משדה אחוזה], והי' דאין לוה.

ונגאלין בקרובים [ילפי' משדה הארץ],

לר"א חובה ולר"י רשות, והקרוב קרוב קודם.

עבד עברי הנמכר לישראל – נגאל מיד, עד היובל, ויוצא ביובל.

גאולה בקרובים – לרבי אין נגאל. לרבנן בעי' דלא איפשטא.³²⁸

³²⁰ ואמר' דהתו"כ דלרבות בתים. היינו לקובעו חובה וכו"א. ובפשטות ר"ל דתו"כ זו נשנית בשיטת ר"א, ור"י לא הי' אומר בתים, כיון דבתי חצרים הוי רק רשות, וזה כבר מפי בקרא, ובתי ע"ח לר"ש אין נגאלין כלל בקרובים. אמנם מתוס' כא: (ד"ה לקובעו) מוכח שהבינו דהאי ריבויא דבתים הוא לכונ"ע, ולר' יהושע ע"כ לבתי ע"ח לרבות בהן גאולת קרובים. וא"כ אף לר' ששת, הוא פלוגתא דר"א ור"י. ולשון הגמ' (כא.) למי"ד בתי ע"ח, לכ' אין ראוי דהכונה לר"י, דהא י"ל דהכונה להמקשן שהבי' ראוי משם. וילי"ע בזה. ולכ' הוא נפ"מ לדינא דקיי"ל כר"י לגבי דר"א. והר"מ כתב דאינו נגאל, וכתבו הרדב"ז והכ"מ דהוא בעי' דאיפשטא. ובחינוך (מצוה שמא) כ' עליו דמסוגיין לא נראה כן, ועי' לחי"מ בפ"ב מעבדים (שציינו כאן המשנ"ל) ואכמ"ל.

³²¹ אם עדיין לא מכרה הגזבר. רש"י.

³²² עי' בסוגי' דלולא הקרא הוי ילפי' במה הצד ממוכר שדה אחוזה ומבתי ע"ח דאין לוה וגואל ואין גואל לחצאין, ואין לפרוך משנה שניה, דעי' הנמכר לעכו"ם יוכיח. [הסימן: חרש חבש זמן - רב אחא בריה דרבא לרב אשי, רב אחא סבא לרב אשי, מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא].

³²³ ועד היובל נמצאת אצל בנו, ואז חוזרת לאביו, משא"כ מכרה הגזבר לאיש אחר, יוצאת ביובל ממנו לכהנים.

³²⁴ ומפורש בערכין דאפי' אם הלוקח מסכים אסור, ועי"ש הלשון דעובר בעשה.

³²⁵ רש"י כי סוף עמי ב'.

³²⁶ לכ' א"צ קרא, דאיכא למילף ק"ו מע"ע, ואין ללמוד ק"ו להיפך ממקדיש דמה למקדיש שיפה כחו ליגאל מיד. אלא דבתי החצרים איכא למילף ממקדיש (דאין לפרוך כנ"ל) ומינייהו הוי ילפי' לשדה אחוזה. תוס'.

³²⁷ דודו. בן דודו. שאר בשרו. לר"י היינו לזכות לגאול. ולר"א היינו גם לחובה, וכי' רש"י דלר"א אם הקרוב הראוי ליורשו אין בידו לגאול, אין מתחייב הבא אחריו.

לחצאין – לא נתפרש בסוגיא.³²⁹

כא:

נרצע

נקנה – ברציעה.

קונה עצמו – ביובל, ובמיתת האדון (דאינו עובד אפי' את הבן).

מרצע – לריבר"י כל דבר שנקח ביד (כגון סול סירא מחט מקדח מכתב).

לרבי רק של מתכת.

סם – פסול לכו"ע.

מרצע הגדול – כשר.³³⁰

מקום הרציעה – ליודן בריבי באליה (ולא בתנוך), לחכמים בגובה של אוזן.

עבד עברי כהן – אינו נרצע. [דנעשה בע"מ ובעינן למוחזק שבמשפחתו].

כללי ופרטי – רבי דורש כל התורה בכלל ופרט, וריבר"י בריבוי ומיעוט.

כלל ופרט – הפרט מפרש, ואין בכלל אלא מה שבפרט.

כלל ופרט וכלל – מוסיף רק את הדומה לפרט.

ריבוי ומיעוט – אינו פירוש, ואחר שממעט, נמצא כעין הפרט (כמו כופו"כ).

ריבוי ומיעוט וריבוי – ריבה הכל, חוץ מדבר אחד.

[כהן שנפגמה אזנו – מן הסחוס, פסול, בעור ובבשר האליה, כשר].

[גיד הנשה – לר"י נוהגת רק בשל ירך ימין].

לא מסרו לו שפחה כנענית – אינו נרצע.

מסירת שפחה כנענית לעבד עברי כהן – לרב מותר, לשמואל אסור ואיתותב.³³¹

כהן ביפת תואר

בביאה ראשונה – לל"ק: לכו"ע מותר (כנגד יצה"ר).

לל"ב: לרב מותר, לשמואל אסור (דלא קרינן והבאתה).

³²⁸ אמנם לעיל כ. תנ"י להדי' נמכר לישראל מנין ת"ל שכיר שכיר. אמנם שם הוא לגבי גאולת עצמו, ולא נתפרש על קרובים. והר"מ פסק דאין נגאל בקרובים, וביארו המפרשים דהיינו כיון דפסק כרבי.

³²⁹ והר"מ כ' דאין ליה וגואל ולא גואל לחצאין והכ"מ לא כתב בזה מקורו. ובמאירי כאן עמד על זה, וכ' דס"ל להר"מ דכיון דהופקע מקרובים, וכנ"ל, ממילא הופקע מכל הקולות שבגאולתו.

³³⁰ עיי' רש"י דבספרי לא גרסי' דבר אחר. ועיי' תורא"ש שתמה מהו לרבות, הלא אדרבא משמעות הקרא דכך היא עיקר המצוה. ועיי"ש.

³³¹ במסירת שפחה כנענית, מתירין איסור לא יהי' קדש.

בביאה שניה – לל"ק: לרב מותר (הואיל ואישתרי), לשמואל אסור.

לל"ב: לכו"ע אסור, דהויא לה גיורת.³³²

[גיורת – אסורה לכהן מדין זונה].

יפת תואר

נתן עיניו בה בשעת שביה – מותר.

לקחה למוכרה או לשפחה ואח"כ נתן עיניו בה – אסור.

אשת איש – מותרת [אע"ג דבעלמא איכא עשה דודבק באשתו].

[תמותות שחוטות – בשרן מותר. אע"פ דמאוסות].

כב.

אע"פ שאינה נאה – מותר.

ליקח שתיים – אסור.

ליקח לאחרים (כגון לאביו או לבנו) – אסור.

קידושין – תופסין בה. [שגירותה חלה אע"פ שבעל-כרחיה].

לבא עליה במלחמה – לרש"י אסור אפי' ביאה ראשונה, לר"ת אסור רק ביאה שניה.

קושיות ר"ת:

א. דאיך מתפייס יצה"ר במלחמה ועד ירח ימים. ולרש"י משום פת בסלו.

ב. אמאי הוי תמותות, הא נתגירה. ותי' כיון שמגיירה בעל כרחה.

ג. מדוע תמר היתה מותרת לאמנון, והלא בת דוד היתה והיא אחותו מאביו.

ותי' דמעכה היתה מעוברת מגוי קודם שבא עליה דוד, ואינה בתו.

ד. לרש"י אין מתורץ שפיר החילוק הנ"ל בין ביאה ראשונה לשניה.

ישראל שבא על העובדת כוכבים ונתעברה ממנו – הולד מתייחס אחריה.

ואם ילדה בת מותרת להינשא לבנו.³³³

בא על גיורת ונתעברה – הבת אסורה לבנו.

ללוחצה להתחיל למנות ירח ימים – לר"ת נתפרש דאין יכול.³³⁴

³³² דבביאה שני' לכו"ע הוי גיורת, ולישראל אין כאן שום חידוש ואין מתירין שום איסור, ואע"פ שגירותה בעל-כרחיה, מ"מ אחר שחידשה התורה שהגירות חלה, אין כאן שום חידוש. [ולא דמי לשפח"כ לע"ע, דהוי איסור מציאותי שאינו תלוי בחלות מסוים, ועל כרחנו אנו מתירין כאן איסור], ולגבי כהן הויא זונה, ולכן ס"ל לל"ב דלכו"ע מהיכי תיתי להתיר לכהן, אם י"ל דמיירי רק לישראל שאין בו איסור. תוס'.

³³³ וכ"ש אם היתה מעוברת מגוי, שבתה מותרת לבנו, אע"פ שגדלה בביתו עם בניו ובנותיו.

לבוא עליה ביאה ראשונה במלחמה קודם שנתגיירה –

לרב מותר וכו"ל, לריו"ח אסור וכו"ל.³³⁵

המשך דיני נרצע

אין נרצע עד שיאמר וישנה. (אמר יאמר).

לפ"א ברש"י:

אמר ב' פעמים בתחילת שש – אינו נרצע דצריך שיאמר בשעת יציאה.³³⁶

אמר ב' פעמים בסוף שש – אינו נרצע, דצריך שיאמר כשהוא עבד.³³⁷

אמר קודם שהיו לו אשה (כנענית) ובנים – אינו נרצע.

ונמצא, דמשכחת לה רציעה, רק:

כשאמר פ"א קודם פרוטה אחרונה, אחר שהיו לו אשה ובנים,

ובפעם שניה, בזמן פרוטה אחרונה.³³⁸

לפ"ב ברש"י:

אמר בתחילת שש פעם א' – אינו נרצע. (אמר יאמר).

אמר בסוף שש ב' פעמים –

אינו נרצע. (לא אצא, וכבר יצא).³³⁹

אין לרבו אשה ובנים – אינו נרצע.³⁴⁰

אין לעבד אשה (כנענית) ובנים – אינו נרצע. וכו"ל.

רבו אינו אוהבו – אין נרצע.

הוא אינו אוהב את רבו – אינו נרצע.

הוא חולה ורבו אינו חולה – אינו נרצע.

³³⁴ ולרש"י אין הכרח לדין זה. וגם לר"ת אף שכ"כ התו"י, ע"י בראשונים דיש שפי' לר"ת דשלא ילחצנה היינו בביאה שניה, וע"י רשב"א בשם היראים שלא יבוא עליה בעל כרחא, ולפירושים אלו אף לר"ת אין הכרח לדין זה.

³³⁵ כ"ה בירושלמי. וע"י מפרשים שתמהו על הר"מ שדרכו לפסוק כהירושלמי בדבר שלא נתפרש בבבלי, וקיי"ל כריו"ח לגביה דרב. ומדוע פסק דביאה ראשונה מותרת במלחמה.

³³⁶ והיינו בפרוטה אחרונה. ונפ"ל מלא אצא חפשי.

³³⁷ והיינו קודם פרוטה אחרונה. ונפ"ל מהעבד.

³³⁸ ולפ"ז בקושי משכחת לה דין נרצע. ובפרט אם משך זמן הפרוטה הוא מועט. ובפרט בהצטרף הא דבסמוך שיהא לרבו אשה. ולא יהא הוא חולה או רבו. ויהיו אוהבין זה את זה.

³³⁹ אם נפרש אמר פ"א, תיפו"ל מאמר יאמר. וע"כ ב"פ, וא"כ קשיא דלא דמי לרישא דאירי בפ"א. ועוד ק' דתיפו"ל מהעבד. רש"י.

³⁴⁰ ע"י מפרשים דבניו לגבי אדון לאו דוקא, דמקרא דביתך אין לנו מקור אלא לאשה.

רבו חולה והוא אינו חולה – אינו נרצע.

שניהם חולים – בעיא דרב ביבי בר אביי. ולא איפשטא.

מדיני עבד כנעני

עמך במאכל, במשתה, ובמשכב.

שלא תהא אוכל פת נקיה והוא קיבר. אתה שותה יין ישן, והוא חדש.

אתה ישן ע"ג מוכין, והוא על תבן.³⁴¹

הרב חייב במזונות אשתו הישראלית ובניו.

כב:

רציעה

הרציעה – מניח אזנו בדלת,

ודוקר את אזנו והולך עד שמגיע אצל דלת (או מזוזה).

מזוזה ודלת – דוקא מעומד (ולא עקורין).

הקונה אדון לעצמו – עובר על כי לי בני ישראל עבדים.

עבד כנעני³⁴²

נקנה – בכסף, בשטר ובחזקה. ובחליפין, ובמשיכה. ואינו חוזר ביובל.

כיצד במשיכה – תקפו ובא אצלו, קנאו. קראו ובא אצלו, לא קנאו.

עבד קטן, אפי' קורא לו ובא.

כיצד בחזקה – התיר לו מנעלו, הוליד כליו לבית המרחץ³⁴³, הפשיטו, הרחיצו,

סכו, גרדו, הלבישו, הנעילו, הגביהו (עבד לרבו).³⁴⁴

הגביה רבו לו – לת"ק לא קנה, לר"ש קנה.

בא על השפחה – לא קנאה, אפי' מדין חזקה.³⁴⁵

³⁴¹ ועיי' כ. תוד"ה כל הקונה בשם ירושלמי.

³⁴² כל הגויים ככנענים לענין זה.

³⁴³ ומצינו כעין זה, להוליד מנעליו לביתו.

³⁴⁴ והיינו דהלוקח נהנה והעבד מצטער.

קונה עצמו – עיי' להלן כג.

שדה נקנית – בכסף, שטר, חזקה ובחליפין. ול"ש בה משיכה. וחוזרת ביובל.
מטלטלין – אינן נקנין בכסף, שטר וחזקה.
 ונקנין בחליפין. ובמשיכה. ובהגבהה.³⁴⁵
בהמה גסה – במסירה, כגון אחזה: בטלפה, שעה, אוכף שעליה, שליף שעליה, פרומביא שבפיה, זוג שבצוארה.
בהמה – במשיכה. כגון קורא לה והיא באה, או הכישה במקל ורצתה.
שיעור משיכה בבהמה – לת"ק כיון שעקרה יד ורגל, קנאה.
לר' אסי (או ר' אחא) עד שתהלך מלא קומתה.
ביאה שלא כדרכה – הוקשה לביאה כדרכה.
גר שמת ואין לו יורשים – נכסיו הפקר, וכל הקודם זוכה.
כב: - כג.

עובדא דר' יהודה הינדואה

ר' יהודה הגר חלה, והעביד מר זוטרא את עבדו קודם מיתתו.
 י"א דהיה העבד גדול, וי"א דהיה קטן. ויבואר בסמוך.

גר שמת והיו בנכסיו עבדים גדולים – קנו עצמן בני חורין לכו"ע.
עבדים קטנים – לת"ק קנו עצמן, **לאבא שאול** כל המחזיק בהן זכה בהן,
לריב"ל הלכה כאב"ש, **לריו"ח** אין הלכה כאב"ש.
 לר"ת הלכה כריב"ל שפסק כאב"ש.
[בית הכנסת, לעשותו בית המדרש]
 לריב"ל מותר, לריו"ח אסור, והלכה כריב"ל].

א. שיטת רש"י:

לל"ק בעבד קטן לא הי' צריך לזה, והי' זוכה אח"כ, כאבא שאול.

³⁴⁵ דבעינן שהעבד מצטער וליכא עכ"פ בביאה כדרכה. ובביאה של"כ - או דג"כ נהנית, ועכ"פ הוקש לכדרכה. וצ"ב בכל זה, דמנא פשיטא לן דלא נקנית בביאה באמת, ולעיל דנתפרש כ"פ דלא נקנית (כגון י:) היינו מדין ביאה ולא איירינן מצד חזקה. וביותר קשה להצד דאין הנאה בביאה של"כ, מה שייך היקש לכדרכה, הא זה רק בדיני ביאה (למצוה או לאיסור או לחלות כל שהוא), אבל כשהביאה רק היכי תמצוי לחזקה, לכו"ל ל"ש כלל האי היקשא. וצ"ב.

³⁴⁶ והיינו דאמר' דמתנ' מילתא דליתא במטל' קתני. וכסף לריו"ח קני מה"ת ורבנן ביטלוהו. ומשיכה לריו"ח הוי מדרבנן.

לל"ב גם בעבד קטן ה"י זוכה בעצמו, לולא העבדו, ודלא כאבא-שאול.

ב. שיטת ר"ת (פירוש א'):

גם לל"ב הלכה כאב"ש, וזכה בו מחיים, שמא יקדמנו אחר.³⁴⁷

ג. שיטת ר"ת (פירוש ב'):

לל"ק מועיל זה פירש למיתה וכו',

והיינו שע"י שיעבדו מחיים זכייתו בהעבד קודמת לתפיסת העבד את עצמו.

וממילא מועיל אפילו בגדול. וכ"ש בקטן.

ולל"ב בגדול תמיד תקדם תפיסת העבד את עצמו, ולא יועיל להעבדו מחיים.

ורק בקטן, שאין לו יד כאב"ש, שייך לזכות,

ואין צ"ל שהעבדו כלל מחיים.³⁴⁸

ולרבנן גם בקטן, יש לו יד, ותמיד יזכה בעצמו, אף אם יעבדנו מחיים.

ד. שיטת ר"י:

דלרבנן דאבא-שאול, עצם מיתת הגר משחררת את העבד.

ולשיטתם ל"ש כלל זכיה, אפי' אם העבד לא יחפוץ לזכות בעצמו.

לאבא-שאול המיתה מפקעת רק איסור, והממון משתחרר ע"י שזוכה בעצמו.

בקטן שאין לו יד, אפשר לזכות בו אחר המיתה.

בגדול הרוצה לזכות בעצמו, ל"ש לזכות בו.

לל"ק: בגדול העובד לו מחיים, הוי כמפרש שאין חפץ לזכות בעצמו.

לל"ב: דוקא בקטן, אבל בגדול אף אם עובד לו, עדיין רוצה וזוכה בעצמו.³⁴⁹

ונמצא:

בעבד גדול שלא העבדו מחיים – לכו"ע זכה בעצמו.

עבד גדול שהעבדו מחיים – לרש"י ור"ת בפ"א; מועיל לכו"ע,

לר"ת בפ"ב; לל"ק מועיל, לל"ב אין מועיל.

³⁴⁷ ואין כאן מח' לדינא, רק דל"ק לא נראה לו דהיה עושה כן רק משם שמא יקדמנו, וע"כ איירי בגדול וכדי שלא יזכה בעצמו.

³⁴⁸ והיינו דלשיטה זו לל"ב ל"ש כלל להקדים הזכייה לתפיסת העבד את עצמו. והביאור בזה כיון דלזכות בהעבד צריך לזמן מסוים של משך פעולה כלשהי, ותפיסת העבד את עצמו אין צריכה לזמן. ולדעה זו, גם כשמעבדו מחיים אין כאן שום רווח, דבלא"ה מה שעובד מחיים לא פועל כלום, ורק הפעולה הראשונה שעושה אחר שמת האדון היא הזוכה בו. ובגדול לא יועיל וכנ"ל, רק בקטן, ומצד שזוכה כעת, ואין צורך להעמיד שהעבדו מחיים.

³⁴⁹ ונמצא דלרש"י ור"ת בפ"י הראשון, לכו"ע יש תועלת בהעבדתו מחיים, לגרום זה פל"מ וכו', ולר"ת רק לל"ק יש בזה תועלת בעצם, ולר"י לכו"ע אין בזה תועלת בעצם, ואפי' לל"ק הוי רק היכי תמצא לגלות שאין רוצה לזכות בעצמו.

לר"י; לרבנן לא יועיל,

לאב"ש לל"ק יועיל (מצד דעת העבד), לל"ב לא יועיל.

קטן שלא העבידוהו מחיים – לכל הפירושים, פלוגתא דאב"ש וחכמים.

קטן שהעבידוהו מחיים – לרש"י ור"ת בפ"א; מועיל לכו"ע.

לר"ת בפ"ב; לל"ק מועיל, לל"ב פלוגתא דאב"ש וחכמים.

לר"י; לב' הלשונות תליא בפלוגתא דאב"ש וחכמים.

כג.

עבד כנעני הקונה עצמו בכסף ובשטר

לרבי מאיר:

בכסף ע"י עצמו – לא, דאין קנין לעבד בלא רבו.

בכסף ע"י אחרים מדעתו – פשיטא דמועיל.

בכסף ע"י אחרים שלא מדעתו – מועיל, אע"פ דחוב הוא לו,

לאב"י הואיל וקני מקני, **לרבא** קבלת רבו גרמה לו.

בשטר ע"י עצמו – מועיל, גיטו וידו באין כאחד.

בשטר ע"י אחרים מדעתו – פשיטא דמועיל.

בשטר ע"י אחרים שלא מדעתו – אין מועיל, דחוב הוא לו.

(לאב"י האי שטרא לחוד וכו', לרבא קבלת אחרים גרמה לו).

לחכמים:

בכסף ע"י עצמו – מועיל, יש קנין לעבד בלא רבו.

בכסף ע"י אחרים – מועיל, אפי' שלא מדעתו, זכות הוא לו.

בשטר ע"י עצמו – מועיל, דקיי"ל גיטו וידו באין כאחד.³⁵⁰

בשטר ע"י אחרים – מועיל, אפי' שלא מדעתו, דזכות היא לו.

לרשב"א:

כסף – ע"י אחרים (זכות), ולא ע"י עצמו (לא ס"ל גיטו וידו).

שטר – ע"י אחרים (זכות), ולא ע"י עצמו (אין קנין).

ונמצא:

³⁵⁰ ברש"י הביא אפשרות דלרבנן דמתני' אין מועיל, ובשיטת רשב"א דל"א גיטו וידו, ודחה פ"י זה.

בכסף ע"י עצמו – לר"מ ורשב"א לא, לחכמים כן.

בכסף ע"י אחרים שלא מדעתו – לכו"ע מועיל.³⁵¹

בשטר ע"י עצמו – לר"מ וחכמים (לרש"י) מועיל, לרשב"א לא.

וקיל כמעשים בכל יום שמועיל.

בשטר ע"י אחרים שלא מדעתו – לר"מ לא, לחכמים ורשב"א מועיל.

זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו.

יציאת עבד מרבו – לר"מ חוב הוא לו³⁵², לרבנן זכות.

הנותן לעבד ע"מ שאין לרבו רשות בו – לר"מ לא מועיל, לחכמים מועיל.

כג:

שליחות לקבלת גט שחרור

עבד שעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו –

[לר"מ ורבנן שיכול לקבל בעצמו, מצי משוי שליח].³⁵³

לרשב"א, נסתפק רבה, ופשט דמשוי שליח.

לל"א בתוס': כשאחר מקבל בלא ששלחו, ודאי מועיל.

וקמ"ל רבה דמועיל גם כשאמר לו שמשלחו.

לל"ב בתוס': קמ"ל רבה דמועיל ע"י אחרים רק שלחו.³⁵⁴

אבל בלא שליחות, אין מועיל.³⁵⁵

ונמצא:

אחר המקבל בשבילו בלא שליחות –

לל"ק בתוס' מועיל [אפי' בצווח], לל"ב לא מועיל.

בשלחו לקבל – ודאי מועיל.

³⁵¹ לחכמים ורשב"א דהוי זכות, ולר"מ כאביו ורבא.

³⁵² עבד כהן משום תרומה, ועבד ישראל משום שפחה כנענית. רש"י.

³⁵³ . לל"ק בתוס' היינו שמועיל לשלוח, ובלא לשלוח ודאי שפיר דמי לרבנן. (דלר"מ אין מועיל דהוי חובה). ולל"ב בתוס' מועיל לדידהו ע"י אחרים רק בשלחו. (ולרבנן סגי זכיה).

³⁵⁴ למ"ד זכות היא לו, יועיל גם בסתמא, ולמ"ד חוב צריך שיתרצה, ועכ"פ בצווח לא מהני.

³⁵⁵ וכי הראשונים דמרש"י נראה דפ"י כהאי לישנא. ומש"כ רש"י מזכה רבו או הם עושים, צ"ב דלכ' חדא הוא.

עבד לקבל גיטו של חבירו – מיד רבו של חבירו, מקבל.

מיד רבו שלו, אינו מקבל.

אשה לגירושין – מקבלת גיטה בעצמה ועושה שליח לקבלה.

שליחות בהקרבה

[ישראל בתורת קרבנות – לא שייכי כלל].

כהנים בהקרבה – בנדרים מיבעיא לן אי שלוחי דידן או דרחמנא,

ואמרו שם דנפ"מ למודר הנאה מהכהן.

רהבדר"י אמר דשלוחי דרחמנא נינהו.

לת"א בתוס':

היינו דאמר רהבדר"י דמותר להקריב ע"י כהן שהוא מודר הנאה ממנו.³⁵⁶

לת"ב בתוס':

רהבדר"י מחדש דאפשר להקריב שלא לדעת הבעלים, כיון דשלוחי דרחמנא.

ולענין מודר הנאה, נשאר בספק.³⁵⁷

(דרך הגמ' בכמה מקומות לפשוט בעיות רק ממשנה או ברייתא ולא ממימרא).

קנין לעבד בלא רבו

הנותן מתנה לעבד בסתמא – לס"ד, לר"מ קנה רבו, לחכמים לא קנה רבו.

למסק', בזה לכו"ע קנה רבו.

על מנת שאין לרבו רשות בו –

(לס"ד, לכו"ע יתכן שלא קנה רבו).

לר"ש: לר"מ קנה רבו,³⁵⁸ לחכמים לא קנה רבו.

לר"א: בזה לכו"ע קנה רבו.

על מנת שתצא בו לחירות –

³⁵⁶ ואע"פ דלא הובא האי מימרא בנדרים. עי' תוס'.

³⁵⁷ והתוס' שלפנינו אינו מובן, עי' רש"א, וכוונתם דהתם ידעי' הא דר"ה דהוה שלוחי דרחמנא, ואיבעי' לן אי הוה גם שלוחי דידן, ולא הזכירו התוס' הנפק"מ דמודר הנאה (אולי נשמט מפני טעות הדומות), והנפק"מ שהזכירו ר"ל דהוה הרבותא בדברי ר"ה שחידש דשלוחי דרחמנא, ודו"ק.

³⁵⁸ עי' ראשונים דלשון הגמ' כי א"ל קני וכו' לאו דוקא, וה"ה כשהקדים התנאי לא יועיל, דס"ל לר"מ דאין אפשרות של קנין לעבד בלא רבו. ועי' לשון רש"י ד"ה אהני, דמשמע קצת דפ"י כפשוטו.

לר"ש (וכ"ש לס"ד) לכו"ע לא קנה רבו. (ר"ת).

לר"א: לר"מ קנה רבו, לחכמים לא קנה רבו.³⁵⁹

ופסק ר"ת כר"ש אליבא דר"מ:

דבע"מ שאין לרבך רשות, קנה רבו. ובע"מ שתצא לחירות, לא קנה רבו.³⁶⁰

הנותן מתנה לאשה – פירש"י (ע"פ לשון הגמ') דהדין שוה לנותן לעבד.³⁶¹

לתוס' בשם ר"י יתכן דבנותן לאשה למטרה מסויימת –

יודה ר"א דאפי' לר"מ לא קנה בעל.³⁶²

[**מציאת האשה ומעשי ידיה** – לבעלה].

ועי' בסמוך עוד דינים בענין זה.

המדיר את חתנו הנאה ממנו ורוצה לתת מעות לבתו –

אומר לה ע"מ שלא יהא לבעלך רשות בהן אלא מה שאת נותנת לפיך.

אם אמר לה מה שתצו תעשי (ולא הוסיף מה שאת נותנת לפיך) –

לרב קנה בעל וכו"מ (לר"ש), **לשמואל** לא קנה בעל (כחכמים לר"ש).

ופסק בזה ר"ת כרב, כיון דאיתשיל לגבי איסורי.

[**לר"א**, אפי' בנותנת לפיך, לר"מ קנה בעל, ומתני' דנדרים ע"כ כרבנן].

בן סורר ומורה – איכא למ"ד במתני' עד שיאכל משל אביו ומשל אמו.

ומשכחת לה של אמו: לר"ש לרבנן בע"מ שאין לבעלה רשות.

[**לר"א** בכה"ג לא משכחת לה, דאפי' לרבנן קנה בעלה].³⁶³

האומר לעבדו שחוט עלי פסח ושכח מה אמר לו רבו –

הולך לרועה ומקנה גדי וטלה, א' לרבו, וא' לו.

³⁵⁹ לשון הגמ' דהוא עצמו נמי לא קנה לגמרי, ולכן ל"ק רבו, ואכמ"ל.

³⁶⁰ עיין בהערה 10.

³⁶¹ .ומי"מ ודאי לרש"י אין שוה ממש, דבעבד הגוף ג"כ לאדון, ובאשה אין הגוף לבעל רק הפירות.

³⁶² עי' מהרש"א דדברי ר"י לא נתייחדו לחלוק על ר"ת דלהלן, וכ"ה בתורא"ש בדיבור נפרד לחלוק על רש"י, ועיי"ש איך שפי' לשון הגמ', וכפי הנראה הרגישו המעתיקים שבוה נפלו ב' ראיות ראשונות דר"ת והעבירוהו לשם, אמנם ר"י מודה לר"ת, דעל הראי' השלישית אין לו פירא. ואכמ"ל.

³⁶³ העירוני אמאי לא כי כאן התוס' כמו בראי' דלהלן דלר"א הוי צריך לאוקמי ע"מ שתאכלי. ויתכן דהאי תי' ס"ל דבעינן של אמו ממש (ולא סגי מוכן לאמו), ובוה לא יועיל שתאכלי, דטעמא דרבנן דל"ק בעל משום דהיא נמי לא קנתה, ולכן באמת יתכן רק בע"מ שאין לבעלך רשות וכו"ש לרבנן דהיא כן קנתה. ודו"ק. משא"כ בסמוך לגבי פסח א"צ שיהי' שלו, וסגי שנתנו לו להקריב.

לר"ש לרבנן היינו דמקנה לו ע"מ שאין לרבו רשות בו,
ולר"א לרבנן בע"מ שתצא ידי פסח.

אדון שנתן מתנה לעבד – לא קנה העבד כלל.
אחרים שנתנו מתנה לעבד סתמא – זכה הרב גם בפירות.

בעל שנתן מתנה לאשתו – קנתה, ואין הבעל אוכל פירות.
אחרים שנתנו מתנה לאשה סתמא – הגוף שלה והפירות לבעל.³⁶⁴
מציאת האשה – הגוף ג"כ לבעל

עבד המשתחרר בכסף

לפי כל הנ"ל, נמצא:
נתנו לו הכסף סתמא – לכו"ע קנה רבו, ואין משתחרר בזה.
נתנו לו ע"מ שאין לרבו רשות – לר"מ קנה רבו, ואין משתחרר בזה.
לחכמים: לר"ש ל"ק רבו, ומשתחרר בזה ע"י עצמו,
לר"א קנה רבו, ואין משתחרר בזה.
נתנו לו ע"מ שתצא בהן לחירות –
לחכמים: לא קנה רבו, ומשתחרר בזה.³⁶⁵
לר"מ: לר"ש מודה דל"ק רבו, ומשתחרר, לר"א קנה רבו, ואין משתחרר בזה.
[דין נשבע ע"י עצמו – ע"י כתובות יח. ועוד].

כד.

פדיון מעשר שני ע"י אשה

[פדיון מע"ש והקדש – בעלים מוסיף חומש].
בזוי דבעל ומעשר דבעל – שליחותיה עבדה, ומוסיפין חומש.
זוזי דידה ומעשר דידה – אין מוסיפין חומש.
[דהפדיון לא ע"י הבעלים. לרש"י נתפרש מסוגיין, ור"ת מודה לדינא].
זוזי דידה ומעשר דידה – לרש"י לכ' מוסיפין חומש.
לר"ת אשה נתמעטה מחומש, אפי' אלמנה וגרושה.

³⁶⁴ בדבר של"ש בו פירות, ימכר וילקח בהן קרקע והבעל אוכל פירות.

³⁶⁵ וה"י ראוי לקוראו ע"י אחרים, ולר"א דלזה כיוונו באמרם ע"י עצמו, היינו משום דר"מ קרי לזה ע"י עצמו. תוס'.

[זוזי דידה – פירש"י דנכסי מילוג, לר"ת כה"ג חשיב דידה לענין מעשר.

לר"ת היינו כשהקנו לה ע"מ שאין לבעלה רשות בו].³⁶⁶

[אשה בפדיון מע"ש – נוהגין בה כל דיני מע"ש, מלבד חומש לר"ת].

מעשר דבעל, והזוזי הקנו לה ע"מ שתפדה בו המעשר –

לר"מ קנה הבעל ומוסיפין חומש,

לחכמים (לר"א) ל"ק הבעל ואין מוסיפין חומש.³⁶⁷

[מע"ש – לר"מ ממון הקדש, לחכמים ממון הדיוט.

לר"מ ירשה מע"ש לא הוי כנכסי מילוג, לחכמים הוי ככל נכסי מילוג].

מעשר שירשה מבית אביה, וזוזי דבעל –

לר"מ אין מוסיפין חומש. לחכמים מוסיפין חומש.³⁶⁸

[ירושת האשה לאחר נישואין – נכסי מילוג, ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות].

קטן במעשר שני – נתמעט לגמרי.

יציאה בראשי איברים

עבד כנעני יוצא בשן ועין וראשי איברים שאינם חוזרים.³⁶⁹

ועי' בסמוך אם צריך גט שחרור, ומה הן ראשי איברים.

[שני כתובין הבאין כאחד – אין מלמדין, ואם צריכי, מלמדין].

כד:

שן – היינו שן הקבועה, ולא שן חלב דע"כ קטן, דחוזרת.

תלש בזקנו ודילדל בו עצם – יוצא לחירות (אע"ג דאין בטל ממלאכתו).

הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור – אין יוצא לחירות.

³⁶⁶ והיינו רק לר"ש לרבנן. ועי' רש"א ומהר"ם דיותר הי' לו לפרש בזוזי שהבעל נתן לה.

³⁶⁷ ואף דגם היא לא קנתה, מ"מ אין הפדיון במעות בעל המעשר. ולאביי בזה פליגי ר"מ וחכמים בתוספתא ואפכין לדר"מ ורבנן, והיינו לר"א דלעיל.

³⁶⁸ והיינו אוקימתא דפלוגתייהו בתוספתא לרבא.

³⁶⁹ ותנא דמתני' ג"כ מודה, ועי' בתוס' דלא מנאם, משום דס"ל דצריך ג"ש, ומנה רק יציאות שא"צ ג"ש. וגדר ראשי איברים, שהן מומין שבגלוי, ואינן חוזרין, וא"צ שיהא בהן ביטול מלאכה.

היוצא בשן ועין – לר"ש ור"א ור"ע (ולתנא דמתני') צריך גט שחרור.

ופירש"י דהממון יוצא מיד, והג"ש להתירו בבת-חורין.

לר"מ ור"ט והמכריעין לפני חכמים א"צ ג"ש.

היוצא בשאר אברים – לר"ש וחבריו צריך, וכן להמכריעין.³⁷⁰ לר"מ וחבריו א"צ.

טעמא דר"ש – גז"ש מאשה. טעמא דר"מ – חפשי מעיקרא (גילוי דלא ילפי גז"ש).

טעמא דהמכריעין – לר"ת ס"ל מדינא כר"מ, ומדרבנן תקנו בראשי איברים.

לריב"א באברים צריכין ג"ש מה"ת, דעלייהו לא קאי לחפשי, וילפי גז"ש.

הכהו על עינו וסמאה, על אזנו וחרשה – יוצא לחירות.

נגד עינו ואינו רואה, נגד אזנו ואינו שומע – אין יוצא לחירות.

לס"ד משום דקלא לאו כלום הוא.

למסק' משום דאיהו (העבד) מיבעית נפשיה.

תרנגול וסוס וחמור ששברו כלים ע"י קול –

לסומכוס משלמין נ"ש, לחכמים משלמין ח"נ (צרורות).

המבעית את חבריו (שתקע באזנו וחרשו) – פטור מדיני אדם וחייב בד"ש.

אחזהו ותקע באזנו וחרשו – חייב בדיני אדם.³⁷¹

הכהו על עינו וכהתה, על שינו ונדדה –

אם יכול להשתמש בהן עכשיו, אין יוצא לחירות. אם לאו, יוצא.

היתה עינו כהויה וסמאה, שינו נדודה והפילה –

אם היה יכול אז להשתמש בהן, יוצא לחירות, אם לאו, אין יוצא.

[והיינו דסגי מעיקרא נהורא כחישא, וסגי השתא אף דלא סמיא לגמרי].

לא נתכוין לעין כלל – לכו"ע אין יוצא לחירות.

כגון הושיט ידו למעי שפחה להוציא עוברה וסימא.³⁷²

נתכוין לעין, אבל לטובה – לת"ק יצא לחירות, לרשב"ג לא יצא.

³⁷⁰ לר"ש צריך מה"ת. להמכריעין, לר"ת מדרבנן לריב"א מה"ת, ולשיטתם אם לא נתן ג"ש, לר"ת נאסר בשפחה, משא"כ לריב"א. ודו"ק.

³⁷¹ צ"ב מדוע אחיזה מחשבא ליה למעשיו.

³⁷² והנפ"מ בזה שהעובר לא יוצא, דהיא לכ' פשיטא דלא נפקא בזה

כגון רבו רופא ורצה לכחול העין, או לחתור השן.
לא נתכוין לעין, אבל לא היה כונה לטובה – לת"ק יצא, לרשב"ג לא יצא.
כגון אבן בחיקו ולא הכיר בה, עמד ונפלה לעין עבד.

עינו סמויה וחטטה – יוצא לחירות (שעשאו מחוסר אבר).

בעופות להקרבה – אין פסול אם אינו זכר או תם.
מחוסר אבר – פסול אפילו בעוף (מן העוף).
כגון יבשה גפה, נקטעה רגלה, נחטטה עינה (אפילו סמויה).
מחוסר אבר – פסול אפי' לבני נח (מכל החי).
[לת"א בתוס': אי לאו מן העוף, הוי מוקמינן האי קרא בישראל.
לת"ב: אי לאו מן העוף, הוי מוקמינן דוקא בבהמה].

כה.

היתה לו יתרת שנספרת על גב היד וחתכה – יוצא לחירות.

מחיה – א' מן הנגעים. ומטמא רק אם נראית כולה כאחת.
כ"ד ראשי איברים – אינן מטמאין משום מחיה. **ואלו הם**:
ראשי אצבעות ידיים ורגליים, ראשי אזניים וראש החוטם.
בזכר, ראש הגויה, ובאשה ראשי דדים.
ראשי דדים דזכר – לת"ק אינן בכלל, לר' יהודה הוו בכלל.³⁷³

כ"ד ראשי איברים הנ"ל – עבד יוצא בהן לחירות.³⁷⁴
לשון – לת"ק אין יוצא, **לבן עזאי** (הוי גלוי) ויוצא. (וכ"ש לרב).
סירוס דגיד – היינו גויה הנ"ל, דיוצא.
סירוס דביצים – לת"ק **ובן עזאי** אין יוצא. **לרבי** יוצא.³⁷⁵
ועיי' בעמ' ב' עוד דעות תנאים בזה.
[נידוי לתלמיד חכם – לאמר לו הכבד ושב בביתך].

³⁷³ והנידון רק במחיה אי שייך לראות כל המחיה כא', אבל בעבד כנעני תלוי אם חוזר או לא.

³⁷⁴ וק"ו שן ועין דנתפרש בקרא.

³⁷⁵ ורש"י פי' דהנידון רק לעבד, וכוונתו דל"ש מחיה בביצים שבתוך הכיס. ולגבי לשון שייך מחיה, אבל שם אין נפ"מ אם נחשב מגולה, ותלוי רק אם אפשר לראות הכל כא', ופלוגתא דתנאי היא רק לענין עבד.

מגע בית הסתרים – אינו מטמא, דבעינן דומיא דידיו דזב.
בית הסתרים – אין צריך ביאת מים בפועל כשטובל, דילפינן כבשרו דמאבראי.
הזאה – מועלת רק במקום גלוי.

לשון, אם נחשבת מגולה או מכוסה ;
לענין טומאה – לשון נחשבת מגולה לכו"ע, והלכך נגע בה שרץ, נטמא.
לענין טהרה – לשון נחשבת מכוסה, שלכו"ע א"צ ביאת מים.
 ומ"מ בעינן ראוי לביאת מים, שלא יהא חציצה, כגון בין השיניים.³⁷⁶
 ומעכב אפי' בדיעבד. ובכגון דא הצריך רבי טבילה אחרת.
לענין הזאה – **לרבי** נחשבת הלשון מגולה, ועלתה לו הזאה,
לחכמים נחשבת מכוסה.
הזאה על שפתינו – **לס"ד** פליגי בזה רבי וחכמים, **למסק'** לכו"ע הוי מגולה.

מומין שבבכור – מתירין רק כשבגלוי.
לשון – נחשבת מגולה.
לת"ק היינו בניטל רוב הלשון, **לרבי** סגי ניטל רוב המדבר שבלשון.

מצינו דין גלוי :
 בראשי איברים בעבד, במומין שבבכור, בטומאה, בטהרה, בהזאה.
הלשון – **בטומאה** כגלוי, **בטהרה** כמכוסה. **בהזאה** מח' רבי ורבנן. וכנ"ל.
בראשי איברים מח' רבי ורבנן³⁷⁷, **במומין שבבכור** כגלוי.³⁷⁸

מנחה – מצוותה בבבילה.
המביא מנחה ולא בלל – אם ראוי לבילה (עד ס' עשרון בכלי א'), כשר.
 אם אין ראוי לבילה (יותר מס'), פסול.³⁷⁹
המתנדב מנחה גדולה – י"א דאין מביא אלא לוג א' שמן.³⁸⁰

³⁷⁶ עיין תוס' בעמ' ב' דהיינו משום דכתיב כל בשר, דמשמע גם בית הסתרים. ומש"כ תוס' שם דמידיו ילפי' דאבראי, לכ' הוא שלא בדקדוק, דר"ל מבשרו דאיירי בטהרה, דידיו איירי בטומאה.

³⁷⁷ ופשיטא לן דל"ד לטבילה שהרי שן נחשבת מגולה בראשי איברים משא"כ בטבילה.

³⁷⁸ לכאורה היה מקום לומר דגם בזה פליגי, אמנם תניא בבכורות דאף לת"ק יש מום בלשון. ואפשר דהאי ת"ק קאי בשיטת רבי בזה.

³⁷⁹ אף דמצוה לבלול, וגם בעינן ראוי לבילה, שנא' בלול כמה פעמים, מ"מ לא נאמר בלשון ציווי, ובילה לא מעכבא, כשראוי.

³⁸⁰ ולא מוסיף לוג לכל עשרון.

ייתור שמן במנחה – פסול.

הרי עלי מנחה של ס"א עשרון –

מביא ס' בכלי א', והאחד בפני עצמו.³⁸¹ ולכו"ע מביא עוד שמן לכלי השני.

המתנדב מנחה עד ס' עשרון – אין לחלקו לב' כלים.³⁸²

כה:

סירוס דביצים –

לר' יהודה, הוי מום שבגלוי, במעוך וכתות, ואפי' נתוק וכרות. כרבי לעיל.

לראב"י, לא הוי מום שבגלוי אפי' במעוך וכתות. כת"ק דלעיל.

לר' יוסי, מעוך וכתות הוי גלוי בביצים, נתוק וכרות לא הוי גלוי.

[בגיד, פשיטא דהכל הוי מום שבגלוי].

נותק אחר כורת – חייב.

קנייני בהמות

לר"מ ור"א:

בהמה גסה – נקנית במסירה, (לרש"י ולא במשיכה, לר"י וכ"ש במשיכה).³⁸³

בהמה דקה – בהגבהה (ולא במשיכה).³⁸⁴

לחכמים דמתני': בהמה גסה – כת"ק.

בהמה דקה – במשיכה (לרש"י ק"ו במסירה, לר"י ולא במסירה).

וכן ס"ל לשמואל (בגסה ודקה).

לחכמים דברייתא: גסה ודקה – במשיכה. (לרש"י ור"י כנ"ל).³⁸⁵ וכן פסק רב.

לרבי שמעון: גסה ודקה – בהגבהה (ולא במסירה ולא במשיכה).

ונמצא:

בהמה גסה במסירה – נקנית לר"מ ור"א וחכמים דמתני',

³⁸¹ כיון דראוי לבילה הוי לעיכובא, ע"כ אין מתחשבין במה שרצונו להביא מנחה גדולה, וגם בכך דדומה לייתור שמנו (למ"ד דלמנחה גדולה אין מביא אלא לוג א'). ומתוסי' משמע דהוי רק דומה לייתור, ונפ"מ לדינא במתנדב מנחה של ס' וחילקה לב' כלים דאין נפסל. וצ"ב.

³⁸² כך מוכח מתוסי'. או מצד דזה נגד כוונתו, או למ"ד דמב"י רק לוג א', וכאן יביא שנים ודומה לייתור. ומ"מ מסתמא אין נפסל. וכנ"ל בהערה קודמת.

³⁸³ רשב"ם פירש כר"י, ור"ת כרש"י.

³⁸⁴ ברש"י לא נתפרש מסירה, ולכ"י לכו"ע הגבהה עדיפא מכולהו, ור"ל ולא מסירה. וכן פ"י רש"י בסמוך בדברי ר"ש.

³⁸⁵ מהגמ' משמע דרב פ"י כן גם לרבנן דמתני'.

ולרש"י גם לחכמים דברייתא.

ואינה נקנית לר"ש, ולר"י גם לחכמים דברייתא.

בהמה גסה במשיכה – נקנית לחכמים דברייתא,

ולר"י גם לר"מ ור"א וחכמים דמתני'.

ואינה נקנית לר"ש, ולרש"י גם לר"מ ור"א וחכמים דמתני'.

בהמה גסה דהפקר – יתכן דר"מ ור"א ור"ש מודים דקונה במשיכה.³⁸⁶

גסה בהגבהה – נקנית לכו"ע.

דקה במסירה – נקנית לרש"י לחכמים (דמתני' וברייתא),

ואינה נקנית לר"מ ור"א ור"ש, ולר"י גם לחכמים.

דקה במשיכה – נקנית לחכמים. ואינה נקנית לר"מ ור"א ור"ש.

דקה בהגבהה – נקנית לכו"ע.

בדין הגבהה – ע"י לחלן השיעור, ובאופן ההגבהה.

מסירה ומשיכה – ע"י לעיל כב: כיצד מסירה וכיצד משיכה.

קניינים נוספים בבהמות – בחליפין, ובחצר.

חצר – אפשר ע"י שכירת מקומו. או הנחת כלים תחת רגליו בסימטא.

[ולמ"ד כליו של לוקח ברשות מוכר, קנה לוקח. גם כלים ברשות מוכר].

וכן באמר לו מוכר יקנו לך כליך, לכו"ע.

מסירה – לרש"י וריב"ם מסירה מיד המוכר ליד הלוקח.

לר"י ורשב"ם א"צ מיד ליד, אבל צריך שיאמר לו לך חזק וקני.

מסירה בהפקר (כגון מציאה ונכסי הגר) – לא מועיל, דמאן מסר ליה.

[לרש"י היינו בפועל. ולר"י מאן אמר לו לך חזק וקני].

ספינה – כשאמר לך חזק וקני, למסק' לכו"ע מועיל בין מסירה ובין משיכה.

כשאמר לך משוך, י"א דמ"מ קונה במסירה, וי"א דרך במשיכה.

וע"י עוד להלן בדיני ספינה ברה"ר ובסימטא.

מסירה ומשיכה ברשות מוכר – לא מועיל.³⁸⁷

³⁸⁶ כיון דל"ש מסירה. וקצ"ב דהא שייך הגבהה, ואולי פיל לאו דוקא. וכל בהמה גסה א"א להגביה בלא זמורות. וקו' תוס' אינה אלא להוסיף גם לר"מ ור"א, ולא להוסיף כל בהמה גסה. ולכ' עדיין כל זה לס"ד דאין הגבהה אבל למסק' ע"י זמורות, אפשר דבאמת לא קני מסירה.

³⁸⁷ נתפרש בדברי ר"ח הכהן שבתוד"ה בהמה (השני).

שנים רוכבין או רוכב ומנהיג – יחלוקו.

[מנהיג היינו משיכה, ומכאן ראייה לר"י דבמשיכה לכו"ע קנה].

רוכב ומנהיג – ע"י דינם במס' ב"מ ח: 388.

מדיני מסירה ומשיכה בסימטא וברה"ר

לאביי ורבא: ברה"ר (ובחצר שאינה של שניהם) – מסירה ולא משיכה. 389

בסימטא (ובחצר של שניהם) – משיכה מועילה.

לרשב"ם ור"ח כהן ור"י מסירה אין מועילה.

לרשב"ם כיון דאפשר במשיכה. לר"ח כהן דהסימטא כרשות מוכר.

לר"ת מסירה ג"כ מועילה.

ברשות מוכר – אין מועיל מסירה ולא משיכה.

ספינה – תניא לרבי אף במסירה, ולרבנן רק במשיכה.

וע"י ב"ב עו: היכן מונחת הספינה, ובמה פליגי. 390

כו.

הגבהה – לרש"י ג' טפחים, לר"ת טפח.

ואפשר ע"י חבילי זמורות.

לרש"י שמעלה אותה עליהם, לר' משולם שקופצת לאוכלן. 391

טלטול חבילי זמורות בשבת – מותר, דהוי מאכל לפיל.

קרקעות נקנות – בכסף, בשטר ובחזקה.

בכסף – מקרא דשדות בכסף יקנו. והיינו במקום שאין כותבין שטר.

במקום שכותבין שטר – לא קנה בכסף לבד. אם לא פירש.

אם פירש שיקנה כספו לבד – הכל כפי שפירש.

יכול הלוקח לפרש שיהי' כפי רצונו, ואז בין הכסף לשטר:

388 בתוס' הביאו דשמואל אמר חד קנה וחד ל"ק. ובמנהיג לחודיה אין להסתפק, וודאי קנה, וגם מזה ק' לרש"י. ועוד הזכירו לגבי מימרא דר"א דרוכב בשדה ומנהיג בעיר דאיירי במקח וממכר. עיי"ש.

389 כך פ"י רשב"ם ולא נחלקו עליו. ואין מכאן ראי' דמסירה עדיפא, דהכא הטעם משום דל"ש משיכה לרשותו ברה"ר.

390 דברה"ר לא יתכן דא"כ אביי ורבא כרבי. והתוס' בד"ה הקודם הזכירו את המסק' דהיינו במשוך אי קפידא או מראה מקום.

391 ולדינא מסת' מודה רש"י. אף דמסוגיין אין ראי' מ"מ ראי' מחולין קמא: השהביאו התוס'. [והציון קמב. הוא ט"ס דשם הוא למסק' דאין הקנין כלל בהגבהתו, רק ע"י שמפריח האם זוכה לו חצרו בפירות קן, עיי"ש. והראי' דתוס' מהס"ד].

הוא יכול לחזור, והמוכר לא.³⁹²

בשטר – מקרא דספר המקנה. והיינו בשטר מתנה.

בשטר מכר – בסתמא לא קנה עד שיתן הכסף.

במוכר מפני רעתה – קנה בסתמא גם קודם שנתן הכסף.

בפירש שיקנה שטרו לבד – הכל כפי שפירש.

השטר – כותב אפי' על ניר וחרס שדי מכורה אפי' שאין בו שו"פ.³⁹³

ומועיל רק בצירוף כסף, או במוכר מפני רעתה.

מתנה – דינו כנ"ל. (ניר. אין שו"פ. שדי כתובה).

שטר שכתוב בו מכירה ונתנה – יש לפרשו שנתן מתנה. וכתב כן לייפות כחו.³⁹⁴

במכר, שירויה אחריות. ומתנה, או מפני שזו האמת, או להרויח בור ודות.

[**מתנה** – אין בה אחריות, אפי' קרא לה מכר בשטר המכירה.

בור ודות שבשדה – במכירה שייד למוכר, במתנה שייד למקבל.

בר מצרא במתנה – בסתמא אין דין ב"מ. במתנה באחריות, הב"מ קודם].

בחזקה – מקרא דשבו בעריכם, או וישבתם בה.

ופירש"י במתני' רפק פורתא, או דש אמצרי, או נעל או פרץ כל שהוא.

מטלטלין – אין נקנין אלא במשיכה.

לר"ל מה"ת (מיד עמיתך).

לריו"ח מה"ת במעות, ובטלו (משום נשרפו חטיף), ותקנו משיכה.

בקניית קרקע – נקנין אגבה מטלטלין. (עם ערי מצורות).³⁹⁵

ומיבעיא לן אי בעינן צבורים. ומסקינן (כו.) דלא בעינן.

שבועה – על מטלי ולא על קרקעות.

נתחייב שבועה על מטלי, מגלגל על הקרקע. (ועי' כו.).

³⁹² וצ"ב בגדר המקח באותו זמן קודם שפירש רצונו, ויל"ע.

³⁹³ עי' תוס' ט. דהיינו לר"א, אבל לר"מ בעינן מוכח מתוכו, וממילא פסול דיכול להזדיין.

³⁹⁴ לת"א בתוס' לא מצינו ציור זה בגמ'. ומה שצייר בב' שטרות, לכי' ברשיעי עסקינן, דמדינא נוהג בר מצרא כיון דמתנתו באחריות והוא מסתיר האחריות ומסלק הבר מצרא. וצ"ב.

³⁹⁵ עי' תוס' ב"ק יא. אי אגב הוי מה"ת, או רק אסמכתא.

קרקע כל שהוא –

בפאה – חייבת. כגון קנה א' וממנו ה' שבלים.³⁹⁶

בביכורים – חייבת. כשיש בה חטה, ולא באילן.³⁹⁷

[חיוב ביכורים מאילן – רק כשיש לו קרקע ט"ז אמה לכל רוח].

בוידוי מעשר – י"ג דחייבת.

לרש"י לא גרסי' דגם בלא קרקע חייבים בוידוי מעשר.³⁹⁸

לתוס' הירושלמי הק' שימנו גם זה.

כו:

פרוסבול – כותבין עליה.

לרש"י התקנה על מלוה מצויה, ולא פלוג בין מעט להרבה.

לר"ת משום דמצי למיגבי על ידיה כל חובו, כקטינא דאביי.

(אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע).

לקנות עמה מטלטלין – קונה.

למסק' לא בעינן צבורין. לס"ד היינו בנעץ מחט ותלה בה מרגלית.

דברי שכיב מרע – לרבנן ככתובין וכמסורין דמו. לר"א דינו כבריא.

חליפין – אין קונין מטבע, וקונין בו מטלטלין.

משיכה – מועילה במטבע ובמטל'.³⁹⁶

משיכה ע"י אחר – מועיל.

חליפין ע"י אחר – מועיל.

חליפין שלא בפני הקונה – לר' שמעיה אין מועיל.

לג' ראשונה מוכח דמועיל, לרש"י וריב"ן אף לג' שני' מועיל.

למעשה: מעשים בכל יום שקונין בסודר שלא בפני הקונה.

הורגלו שהעדים קונים עבור הקונה, ומוכח דמועיל שלא בפניו.

"הכי נמי מסתברא"

האם למסקנא נדחה – לג' ראשונה לא נדחה, לג' שני' נדחה.

³⁹⁶ תוס' בשם ירושלמי. דבלא"ה לא משכח"ל, דאין חיוב פאה עד שיתחיל לקצור, ואז אין מה לשייר.

³⁹⁷ תוס' מב"ב כז: דאילן עיקר יניקתו יוצא עד ט"ז אמה. וחטה עיקר יניקתה כנגדה, אף דלענין כלאים עד ג"ט.

³⁹⁸ דיכול לומר נתתה לנו. ולא הוי כמו נתת לי. ומש"כ תוס' בסוה"ד, צ"ב. כמו שתמה תוי"ט, ויש רבים שהגיהו בתוס' אין מתוודה.

מהלך הסוגיא לגירסא ראשונה :

דלדמי מובן מדוע לא בחליפין, דאין מטבע נקנה בחליפין.
 וגם לא במשיכה, דליתיה. ולא במשיכה ע"י אחר, דל"ס דעתיה.
אבל במטל', במשיכה, ישנן הטעמים הנ"ל, אבל מדוע לא בחליפין.³⁹⁹

לגירסא שניה :

לדמי, חליפין ל"ש וכנ"ל, ומשיכה ע"כ ליתיה, ואחר לא סמכה דעתיה.
וה"ה מטל' ל"ש במשיכה וכנ"ל, וגם חליפין ל"ש כיון דליתיה.
לה"ר שמעיה ר"ל כיון דאין מועיל סודר שלא בפניו,
ולרש"י דלא הי' אחר החפץ בהנאתו.⁴⁰⁰

מעשה דר"ג וזקנים בספינה

ר"ג נתן המעשר ראשון לר' יהושע שהיה לוי. בקנין אגב.⁴⁰¹
 ונתן המעשר עני לר' עקיבא שיזכה לעניים, בקנין אגב.
 ולצורך הקנין, השכיר להם המקום, ונטל מהם פרוטה בשכירות.
 ונתן להם מקום המעשר. לס"ד משום צבורין. למסק' שלא ליטריחנהו.
לרש"י, שכח לתרום וליתן רשות, ושכח להודיעם. וירא שמא יאכלו.
 וקרא שם, ועי"ז מציל מטבל, ואח"כ יפריש מהמותר.

והקשה ר"ת : א. שמא יאכלו אף המעשר. וי"ל שהיה הרבה תבואה.
ב. איך לא תיקן ולא הודיע, הא חזקה על חבר וכו'.
ג. למה לא הסתפק בקריאת שם, בלי נתינה.
ד. לא אמר שיהא מעושר. **ה.** לא הזכיר סכום.
ו. למה הוצרך ר' יהושע ליתן תרומת-מעשר לראב"ע.
ז. לא מועיל קריאת שם בלא קביעת מקום.

לר"ת : כבר קרא שם בביתו, והודיעם באיזה צד המעשרות, ושעת הביעור היה.⁴⁰²
והא דלא הזכיר תרומה גדולה –

³⁹⁹ ומוכח לגירסא זו דמועיל חליפין שלא בפניו. ולגי' זו ע"כ דלא מסתבר דלא הי' אחר החפץ בהנאתו.

⁴⁰⁰ רש"י עצמו סתם דלא חפץ ליתן כליו, ור"ל דאף דמשיכה הי' מוכן (ורק המקנה לא סמכה דעתיה), מ"מ כליו אין חפץ לפשוט, ובתוס' הוסיפו לפרש כיון דהמקנה אי בעי פסיק ליה.

⁴⁰¹ כך ס"ל לסוגיין. ועי' פ"ק דב"מ דיש דעה דהי' בחצר, ולפי"ז אין מקור לפי האמת לפשוט דשדה במכר וממטל' במתנה מועיל. ואכמ"ל.

⁴⁰² ומיושב : א. ידעו היכן המעשר. ב. תיקן והודיע. ג. ביעור מחייב נתינה. ד.ה. כבר מעושר וא"צ עתה לומר לשון עישור ולהזכיר סכום. ו. ביעור מחייב נתינת תרומ"ע לכהן. ז. הקביעות מקום כבר נעשתה בשעתו.

- א. י"מ שהפריש חטה א' ונתנה לכהן. ול"נ שלא קיים שיעור דרבנן.
- ב. י"מ דתרו"ג אינה חייבת בביעור. וז"א דבנתינה לכהן חייבת.
- ג. י"ל דרגילות הוא להפריש תרו"ג בגורן מיד אחר המירוח.

מדיני הביעור :

- תרומה ותרומת מעשר** – נותנן לכהן⁴⁰³. **מעשר ראשון** – ללוי.
- מעשר עני** – לעני⁴⁰⁴. **מע"ש** – מתבער.
- ביכורים** – לת"ק מתבער. **לר"ש** נותנן לכהן.
- מי שפירותיו רחוקים ממנו** – צריך לברר מי יתנם (ולזכות להם).
- תרומה גדולה** – א"צ לבערה מן העולם, רק ליתנה לכהן, וכנ"ל.⁴⁰⁵
- מע"ש וביכורים** – אם אין זמן להעלותם לירושלים, מתבערים מן העולם במקומם.

- שיעור תרומה** – מן התורה חטה א' פוטרת הכרי. וחכמים נתנו שיעור.
- מצא פירות צבורים** – אסורים משום גזל, וחייבים משום תרומה.
- מפוזרים** – מותרים משום גזל. ופטורים מתרו"ג, שודאי נתרמה.

- לוי משורר אסור **לסייע ללוי** שוער. ומתחייב בנפשו.
- אסור לחבר **להשהות ברשותו דבר שאינו מתוקן**.
- חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן.
- אין מעשר חל בלא **קביעות מקום**.
- המחלל מע"ש **קודם שקבע לו מקום** – המעות חולין והפירות בטבול.

כז.

- נתינת מעשר ראשון מדאורייתא** – י"א רק ללוי, וי"א גם לכהן.
- אחר קנס עזרא** – י"א גם לעניים⁴⁰⁶. וי"א לכהנים.
- [למ"ד מה"ת **גם לכהנים**, אי ס"ל קנסא לכהנים, ע"כ רק לכהנים.
- ולמ"ד מה"ת רק ללוי**, י"ל דקנסא למ"ד לכהנים היינו שאפשר ליתן גם לכהן.
- ר"ג ע"כ ס"ל** או לעניים, או לכהנים כמ"ד גם לכהנים.
- ונתן לר' יהושע הלוי**, או מצד עניותו, או כמ"ד הנ"ל דגם ללוי].
- הנותן מתנותיו לכהן א'** – מביא רעב לעולם. וכן מעשר עני לעני א'.

⁴⁰³ לכלה פחות מדרבנן. ובמשניות מפי' להו מקרא. תוס'.

⁴⁰⁴ ע"י במפרשים דט"ס נפל בתוס' וצ"ל מע"ר ללוי, מ"ע לעני, מע"ש וביכורים מתבערים בכ"מ וכו'.

⁴⁰⁵ מסק' תוס' דלא כ"מ.

⁴⁰⁶ לאי נמי שבתוס' מוכח דאף שיש לו מאתיים זוז שרי ליקח מע"ר אם מתפרנס בדוחק. ולת"א אין הכרח לזה, וייתכן דתלוי במאתיים זוז, [וכן אי ס"ל כמ"ד לכהנים, דאז לכו' י"ל דלא הי' כלל עני. אמנם התוס' הביאו דמפורש דהי' עני].

שכירות קרקע בחליפין – שמא אין מועיל.⁴⁰⁷

שלשה שטרות הן

זכו בשדה זו בחזקה לפלוני וכתבו לו את השטר לראיה –

חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה.

ע"מ שתכתבו לו את השטר – חוזר בשטר ובשדה.

כותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו.

ולא הוי מוקדם – או דקנו מיניה השתא. או כמ"ד עדיו בחתומיו זכין לו.

קדם מוכר וכתב השטר – החזיק בקרקע (או נתן כסף) נקנה השטר בכל מקום שהוא.

וכגון שאמר לו קנה השטר עם הקרקע. רש"י. וכדלהלן.

קנין השטר, הוא מדין אגב, ולא מצד אפסרא דארעא.

ומכאן מסקינן דלא בעינן צבורין.

בקנין אגב – צריך שיאמר⁴⁰⁸ קני הקרקע וקני אגבה מטלטלין.

אמר קני עמו מטלטלין – לא קנה המטל', עד שיאמר לשון אגב.

שדה במכר או בשכירות ומטלטלין במתנה – מועיל.

ולאו דוקא כששניהם במכר או שניהם במתנה.

שדה לאחד ומטלטלין לאחר – בעיא דלא איפשטא.⁴⁰⁹

כשהקונה הוא יד עניים – לת"א בגמ' ודאי מועיל (שדה לו וצדקה לעניים).

לא נתן דמי כל המטלטלין – קנה ע"י הקרקע במטל' רק כנגד מעותיו.⁴¹⁰

פדיון הקדש ומע"ש – בכסף ולא בשטר⁴¹¹. גירושין – בשטר ולא בכסף.

קנין עבד עברי – בכסף או שטר ולא בחזקה.

מכר לו עשר שדות בעשר מדינות –

קנה א' מהן בכסף או שטר, לא קנה כולן.

⁴⁰⁷ עי' תוס' ב"מ דנקטו כן דשכירות אינה נקנית בחליפין, וה"ה שאלה, (ועי' כאן בתורא"ש), ובערכין הוסיפו בה טעם דכל דבר החוזר לבעלים כגון מתנה ע"מ להחזיר או שכירות ושאלה הוי כעין טובת הנאה דאינה ממון לקנות בחליפין. ולפי"ז לאו דוקא בקרקע, ובסוגיין נמי כתבו בתירותם שכירות סתמא. ומשמע דבמקח קרקע נקנה בחליפין.

⁴⁰⁸ לקונה עצמו, או לאחר הזוכה בשבילו.

⁴⁰⁹ והיינו כשאר לקונה השדה לכוון לזכות במטל' לאחר, וכעין עובדא דר"ע, דבאופן אחר לכי' ודאי לא שייך כלל.

⁴¹⁰ ברש"י הזכיר דכדי לקנות הכל צריך שייתן דמי כל הקרקע ג"כ, ויל"ע אי בדוקא נקט לה.

⁴¹¹ עי' ה. ומש"כ שם בהערה.

החזיק באחת מהן, קנה כולן, אם נתן דמי כולן.
לא נתן דמי כולן – קנה רק כנגד מעותיו.

כז:

[שדות הסמוכות – החזיק בא', קנה חברתה אף בלא נתן דמיה].⁴¹²
נתן עשר שדות במתנה – החזיק בא', קנה כולן בלא כסף.
באתרא דקנו בכספא – אם נתן כסף, א"צ לחזקה.
נתן דמי כולן, הנ"ל – להר"ש מאיברא היינו גם בחוב.
חוב – אין מועיל לקנות קרקע מדין כסף.⁴¹³
[דין עשר שדות שנתן דמי כולן –
ע"כ באתרא דלא קנו בכספא. או שנתן לו חוב].

עשר בהמות באפסר א' ומסר לו שיאחז בטלפיים או בשער של א' –
נתן דמי כולן, ואמר לו קני, קנה כולן.
אמר לו זו קני, קנה רק אותה (אף שאגודות ונתן דמי כולן).⁴¹⁴
[עשר שדות – לל"ק דרב אחא ס"ד דדמי לקני, ויש לחלק.
לל"ב ס"ד דדמי לקני זו, ולשמואל ולברייתא ע"כ לא דמי].

דיני גלגול שבועה

מניין לגלגול שבועה מן התורה – לעולא משבועת אירוסין דסוטה.⁴¹⁵
ולרב משבועת איש אחר דסוטה. תוס'.⁴¹⁶
וילפינן ממון ודאי בק"ו מסוטה.
וממון ספק במה מצינו, שבועת חוץ משבועת פנים.

מדיני סוטה

השקאתה – אחר קינוי וסתירה והשבעה.
קינוי – אין מקנין מקטן⁴¹⁷. ועל קינוי דאירוסין משקין.
סתירה – היינו ששניים מעידין שנסתרה.

⁴¹² עי' לשון רש"י בד"ה במה דברים אמורים.

⁴¹³ עי' בראשונים לעיל ז. בהא דזכר לעניין ממונא אי קאי אמלוה.

⁴¹⁴ משמע בגמ' דב' לישי דר' אחא מודים זו לזו. ויל"ע לתוס' באופן שמסר לו האפסר עצמו, וא"ל על אחת זו קני.

⁴¹⁵ דלא משכחת לה באופו אחר בלא גלגול.

⁴¹⁶ לרב יש חופה לפסולות ומשכח"ל שבועת אירוסין דסוטה בלא גלגול, [שבא עלי' ארוס בבית אביה, וקינא לה ונסתרה באירוסין ונכנסה לחופה ולא נבעלה]. ולרב איש אחר היינו אפי' קטן דל"ש ב"י קינוי ושבועה מצד עצמו, ושפיר יליף מיני' גלגול לקרקעות דל"ש בה שבועה מצד עצמו. ולעולא אין הכרח דאיש אחר כולל קטן וא"א להוכיח מזה גלגול להיכא דל"ש שבועה. ובאירוסין לא משכחת לעולא בלא גלגול דס"ל אין חופה לפסולות. וכדלהלן.

⁴¹⁷ מובא בתוס' סוד"ה היכי גרסינן.

שבועה – משביעין אותה בעזרה (להלן כח.). ואומרת אמן אמן.
אמן ראשון – כולל כל המפורש בפרשה, דהיינו; על האלה ועל השבועה,
מאיש זה ומאיש אחר, כנשואה (או כנוסה).
אמן השני שלא זינתה כארוסה או שומרת יבם.⁴¹⁸
ארוסה ושומרת יבם – אין משקין, דבעינן תחת אישך.⁴¹⁹
לא קדמה שכיבת בעל לבועל – אין משקין.
בא עליה אחר שנסתרה – אין משקין, דאין מנוקה מעוון.
אם בשעת ההשקאה ידוע שבא עליה אחר סתירה, אפי' בא בשוגג אין משקין.⁴²⁰

נשואה אחר סתירת אירוסין – **אם גם בא עליה**, אינו מנוקה מעוון.
אם לא בא עליה, למ"ד אין חופה לפסולות, אינה נשואה ואין שותה.
למ"ד יש חופה לפסולות, וקדמה שכיבתו בבית אביה, שותה.

לעולא לא משכחת לה שבועה דאירוסין בלא גלגול:
דבלא בא עליה ארוס – לא קדמה שכיבת בועל.
אפי' בא עליה ועודה ארוסה – אינה תחת אישך.
בא, ונסתרה, ונשאת – אינה תחת אישך, דאין חופה לפסולות.⁴²¹
ואם בא עליה בנישואיה, גם אינו מנוקה מעוון.

כח.

המשך דיני גלגול

תבעו ממון וכפר בכולו ועד א' מעידו שחייב – נשבע.
גלגול – בין על ודאי ובין על ספק.
ודאי, כגון תביעת ברי על קרקעות או על כפירה בכל.
ספק, כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו.
עיקר שבועה – רק על טענת ברי.
מלבד שותפין ואריסין שלא חלקו, ותקנתא דרבנן היא.
גלגול – רק בדבר שיש לנו לחוש קצת, כגון שותפין.
אבל: **הישבע לי שלא גנבת לי שום דבר מעולם** – אין מגלגלין.

⁴¹⁸ והיינו שאף שקינא ונסתרה אחר נישואין, מ"מ מגלגל עליה שלא זינתה גם באירוסין. וחשיב מנוקה מעוון כיוון דגם השתא בהשקאה אין ידוע לו שזינתה.

⁴¹⁹ ואם לא בא עליה, גם כיון דלא קדמה שכיבת בעל. ואין נוטלות כתובה. ועי' תוס' מדוע תחת אישך משמע להו דסגי בשעת השקאה ולא צריך בשעת הסתירה.

⁴²⁰ והיינו אפי' אם בזמן הביאה עדיין לא ידע שנסתרה.

⁴²¹ ובציור זה לרב דס"ל יש חופה לפסולות משכחת לה שבועה דאירוסין. וכנ"ל.

הישבע לי שאין עבדי הכנעני אתה – אין מגלגלין. (ומנדין את התובע).
הישבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי, וחייב אתה פעולה או גירעון –
למ"ד ע"ע אין גופו קנוי, פשיטא דמגלגלין.
למ"ד ע"ע גופו קנוי, קמ"ל רב דמגלגלין, ולא גרע מקרקע.⁴²²

הקורא לחבירו עבד (כנעני) – יהא בנידוי.

ורצה לומר דב"ד חייבין לנדותו, ואינו מנודה ממילא. ר"ת.

השומע אזכרה מפי חבירו – חייב לנדותו.

לא נידהו – הוא עצמו יהא בנידוי. ר"ל חייבין לנדותו.

הקורא לחבירו ממזר – סופג את הארבעים.⁴²³

הקורא לחבירו רשע – יורד עמו לחייו.⁴²⁴

חליפין

כשזוכה המוכר בדבר האחד – נקנה החליפין להלוקח בכל מקום שהוא.

ואין יכול המוכר לחזור בו, והלוקח חייב באונסין.⁴²⁵

באיזה כלי – לרב בכליו של קונה, והכי קיי"ל.

ללוי בכליו של מקנה,

ומ"מ הוי חליפין, דמקנה בעד הנאה שנהנה מקבלת הלוקח את הסודר.

מטבע – י"א דנעשה חליפין, וכן ס"ד בסוגיין.⁴²⁶ וקיי"ל דאין נעשה חליפין.

תנן: "כל הנעשה דמים באחר" – פירושו ע"י בס"ד להלן עמ' ב'.

תנן: "כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו" – פירושו;

למ"ד בכליו של קונה, זכה המקנה בסודר, נתחייב הקונה באונסי החליפין.

למ"ד בכליו של מקנה, כיון שזכה הקונה בסודר, נתחייב המקנה ליתן החליפין.⁴²⁷

י"ג במתני: "כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו" – ופירושו;

למ"ד בכליו של קונה, זכה המקנה בסודר, נתחייב הוא ליתן החליפין.

⁴²² ומשמע דבלא גלגול אין משביעין, למ"ד גופו קנוי, בע"א או מודה במקצת, דהוי כקרקע. ולכ' צ"ב דאי כוונתו משום דעבד הוקש לקרקעות, הא הוי פלוגתא, וגם דוקא בעבד כמ"ש תוס' לעיל (ז. ד"ה א"כ), והיינו עבד כנעני. ואפשר דלמ"ד גופו קנוי גם ע"ע הוקש לקרקעות כע"כ ממש. וזח"ג. וצ"ב.

⁴²³ ופירש"י מכת מרדות. ומש"כ רש"י דניחא מכות מנידוי, והעירוני דצ"ע מלהלן ע': דאמר על שמתא דעדיפא ממכות.

⁴²⁴ פירש"י למעט פרנסתו ולירד לאומנותו וכעין זה בערוך שציין בגה"ש. ובב"מ עא. הב"י התוס' תשובת הגאונים בשם ר' צדוק גאון דרשאי לשרוף שליש תבואתו. וכתבו עליו דהוא תימה גדול. ורש"י שם הב"י הפ"י לירד לאומנותו ותמה עליו. ולכ' מה שפ"י שם דהיינו רגי להתקוטט עמו, ל"ש כאן דמשמע דדינא קאמר. וצ"ע.

⁴²⁵ והיינו שאם מתו או אבדו עליו לשלם המעות שפסק.

⁴²⁶ והיינו כשנעשה כחליפין ולא כדמים, דכסף לא קניא רק למיקם במי שפרע. ולמאי דקיי"ל בכליו של קונה ע"י תוס' ב"מ שהאריכו מה קובע אם הוי בתורת דמים או בתורת חליפין. ומרש"י בסוגיין כ"פ משמע דתלוי במה שפירשו בשעת נתינת המעות, וכ"כ תורא"ש. וע"י תוס' דאף מ"ד פירי לא עבדי חליפין יכול להודות דמטבע נעשה חליפין, דיש להחשיבו ככלי, עיי"ש בג' דרכים.

⁴²⁷ ובמהרש"א כתב בשם תוס' פ' הזהב דיל"פ כיון שזכה המקנה בהנאת הסודר ע"י הקונה, נתחייב הקונה באונסין. וכן להגירסא בלא "זה", א"צ לשנות הפ"י להאי מ"ד.

למ"ד בכליו של מקנה, זכה הקונה בסודר, נתחייב הוא באונסין.

כח:

בכלי – ודאי עושין חליפין, והיינו נעל המפורש בקרא.

בפירי – לר"נ לא עבדי חליפין, לר"ש ולר"ל⁴²⁸ עבדי חליפין.

[לרש"י; רב יהודה ע"כ נמי סבר כר"ש].

לס"ד כפי שתירצנו, ע"כ כר"ש.

במטלטלין שאינם כלי ולא פירות – י"מ ברש"י דבזה לכו"ע עבדי חליפין.

ורש"י ס"ל דלר"נ גם בזה לא עבדי חליפין, דלא הוי כלי.⁴²⁹

שור וחמור – להי"מ הנ"ל ק"ו דלכו"ע עבדי חליפין.

לרש"י הוי כשאר מטל' דלר"נ לא עבדי חליפין.⁴³⁰

לר"ח ור"י לכו"ע הוי ככלי, כיון שמשמשין בהן למלאכה.

קנין מטלטלין – לריו"ח מה"ת בכסף,

וחכמים בטלוהו שמא יאמר נשרפו חטיף בעליה. ותקנו משיכה.

לר"ל מה"ת קניינם במשיכה ולא בכסף.

הקונה מטל' בדמי חפץ, שמכר חפץ ונתחייבו לו דמים, וקונה בדמים אלו –

לר"ל אין מועיל, **לריו"ח** קונה [דהוי דמים דל"ש ול"ג בה].⁴³¹

נתן מעות ולא משך –

המוכר חייב באונסי המקח, ויכול לחזור (אלא דקאי במי שפרע).

אם נשרפו המעות, המוכר חייב,

דהוי פושע שלא הניחם בקרקע וחייב אפי' אי הוי רק שו"ח.⁴³²

הא דתנן **"כל הנעשה דמים באחר"** וכו' – פירוש:

לס"ד; מטבע, שהדרך לתתו בדמים.

ולפ"ז מחסרא מתני' דפירא נמי עבדי חליפין, כגון בשר שור בפרה.⁴³³

וקמ"ל מתני' דמטבע נעשה חליפין (כלוי) ופירות עבדי חליפין (כר"ש).

לרב יהודה; היינו מטלטלין, שצריך לשומו אם בא לתתו בדמים.

וכולה מתני' חדא קמ"ל דא"צ כלי (כר"ש⁴³⁴), כגון שור בפרה.

⁴²⁸ להי"מ שברש"י והסכמת תוס' ההכרח לר"ל הוא רק לס"ד, אבל אי יאמר בשור וחמור כר"י אין הכרח.

⁴²⁹ ובזה מוכח בתוס' דר"ח ור"י הסכימו לשיטת רש"י.

⁴³⁰ ברש"י לפנינו לא נתפרש להדיא אפי' שור חי, רק בהעקת תוס', וברש"י הזהב. ועי' רש"ל ורש"א. ולרש"י המחליף פרה בחמור צ"ל דמי פרה, וברייטא דפרתך בכמה וכו' צ"ע לרש"י.

⁴³¹ בתוס' הזהב ובתורא"ש כאן כתבו דצריך לפרש בהנאת מחילה, דבמחילה א"א לקנות. ומ"מ סתם מלוה שכיחא ואין קונים בהנאת מחילתו.

⁴³² מלשון תוס' משמע דמספקא להו אי הוי רק שו"ח. ולכ' מאי דפשיטא לתוס' דהמוכר ל"ק המעות, צ"ב, דאין לדמות למשך חטיף אי משיכא ל"ק, דהא הכא ע"י שהמוכר קונה המעות מתחיל הקנין, ושפיר ה"י אפשי"ל דהמוכר זוכה מיד בהמעות. וצ"ב.

⁴³³ רש"י בהזהב ל"ג בשר שור, דשור נמי הוי פרי. וכאן ס"ל דמ"מ הוי רבואא טפי בבשר שור.

לר"נ דפירי לא עבדי חליפין ; ע"כ היינו מטבע,
וקמ"ל דקונה בתורת דמים, כשמחליף דמי שור בפרה כריו"ח.⁴³⁵
[לר"ל ; ע"כ ס"ל כר"ש, דקמ"ל מתני' פירות.
וכל הנעשה או כס"ד מטבע, או כר"י מטל'.
לרש"י היינו גם לר"י,
ולה"מ ההכרח רק לס"ד, אבל אם יפרש כר"י מצי סבר כר"נ].

קנין מטלטלין

בהדיוט ;

מטלטלין נקנין – במשיכה, ולא במעות.⁴³⁶
וא"צ לומר שאמירה לבד אינה קונה. בין במטלטלין ובין בקרקע.

בהקדש ;

מטלטלין נקנין – במעות לבד, מן התורה, לכו"ע. ולא הפקיעו חכמים.
ותקנו חכמים שגם משיכה תקנה, כשהקדש מרויח מכך. וכדלהלן.

אמירה בהקדש – קונה כמסירה בהדיוט. ולכן ;
האומר שור זה עולה – קנה הקדש בלא משיכה.
האומר בית זה הקדש – קנה הקדש בלא חזקה.

כט.

הדיוט שמשך חפץ מהקדש במנה ולא נתן המעות ונתייקר –
לא קנה מן ההקדש בלא הכסף, כדינו,
והקדש יכול לבטל המקח, עד שיתן מאתיים.
משך במאתיים והוזהל – קנה מן ההקדש במשיכה, וע"כ נותן מאתיים.
וטעמא, דלא יהא כח הדיוט חמור מהקדש.⁴³⁷
נתן מאתיים ולא משך והוזהל – קנה במעות, ואין יכול לבטל המקח.
וטעמא, דהקדש מקנה בכסף לבד, וע"כ נשאר המאתיים ביד הקדש.
נתן מאה והוקר – אין הקדש יכול לבטל המקח ואע"פ שקיבל רק מנה.
וטעמא, דלא תקנו להקדש לבטל מקח במקום מי שפרע.

⁴³⁴ היינו לרש"י, אבל ליי"מ ולהסכמת תוס' א"ש כר"י, דשור חי הוי כל.

⁴³⁵ ברש"י כתב דהוי חדא מילתא, עי' תורא"ש, ומהרש"ל ומהרש"א פי' דלמסק' לר"נ מרישא קמ"ל האי דינא בלבד. ולס"ד אליבא דר"נ, רישא קמ"ל מטבע בחליפין, וסיפא קמ"ל דאינם כקנין כסף. וכ"ז לרש"י דר"נ לא מצי אמר גם שור כר"י, אבל ליי"מ ותוס' כ"ז לר"נ לס"ד, אבל לר"י א"ש.

⁴³⁶ לר"ל כך הוא מן התורה. ולריו"ח מה"ת כסף קונה ולא משיכה, ורבנן תקנו שכסף אינו קונה ומשיכה תקנה. וכנ"ל בסוגיא הקודמת.

⁴³⁷ ועי' להלן אמאי אין בזה משום אמל"ג כמסירה להדיוט.

משך במאתיים והחל – אין לדון מצד אמירה לגבוה. דלא ידע שיוזל.

וע"כ אמרי' לעיל דנותן המאתיים, רק מצד כח הדיוט.

המוכר מרגלית לגזבר ושם אותה המוכר –

אפילו אם שוה יותר, נוטל רק כפי שומתו, מדין אמל"ג.

החילוק בין ב' המקרים ;

א. במרגלית אין שומתו ידועה, וע"כ גומר בדעתו אפי' תשווה יותר.

ב. דמשך במאתיים כשכך הי' שוה, מהיכי תיתי דנתכוון לוותר להקדש.

יתומים – מדינא קניינם במטל' כהדיוט, דהיינו במשיכה.

ותקנו להם חכמים לקנות ולהקנות בכסף כהקדש, כשמרויחים מכך. ולכן ;

נתן דמים ליתומים ולא משך הפירות והחלו – אין לוקח יכול לחזור.

נתן דמים ולא משך והוקר – היתומים יכולים לחזור.

כיון דמדינא מקנים רק במשיכה, (אע"פ שיש מי שפרע) לא הפקיעו דינם.⁴³⁸

מצוות הבן המוטלות על האב לעשות – אנשים חייבים, ונשים פטורות. וכדלהלן.

מצוות האב המוטלות על הבן – גם נשים חייבות, והיינו כיבוד ומורא האב.

מצות עשה שהזמן גרמא – אנשים חייבים ונשים פטורות.

מצות עשה שלא הזמן גרמא – גם נשים חייבות.

מצות לא תעשה אפי' שהזמן גרמא – גם נשים חייבות,

חוץ ; מבל תקיף (פאת ראש), ובל תשחית (פאת זקן),

ובל תטמא (דכהנים) למתים.

האב חייב בבנו (ולא האם) –

למולו, לפדותו, ללמוד תורה, להשיאו אשה וללמדו אומנות,

וי"א אף להשיטו במים.

מילה

חיוב אב למולו – וימל אברהם. ולדורות, כאשר צוה, אין צו אלא מיד ולדורות.

לא מל האב – ב"ד חייבין (המול לכם).

לא מלו ב"ד – מחויב בעצמו (וערל זכר וגו').

האם פטורה – אותו ולא אותה. (למ"ד מילה שלא בזמנה גם בלילה).

(ומצד יום שמיני, נחשב לא הז"ג, כיון דמאז אין הפסק).

ולמ"ד מילה ביום אפי' שלא בזמנה, פטורה דהוי הזמן גרמא.

[מילה – רק מיום ח'. ובזמנה, רק ביום. שלא בזמנה בלילה – פלוגתא].

⁴³⁸ ופי' תוסי' דלא דמי להקדש באופן האחרון דנתן מאה והוקר, דאע"פ דאין מתקנים קנין משיכה כשכרוך במי שפרע, מ"מ אין מבטלין ליתומים משיכה דיש להם מדינא, משום מי שפרע.

פדיון הבן

חיוב אב לפדות הבכור בה' סלעים – בכור בניך תפדה.

לא פדהו אב – מחויב לפדות עצמו (פדה תפדה).⁴³⁹

אב אין פודה בת – בכור בניך ולא בנותיך.

בת אין פודה עצמה – כל שאין אחרים מצווין עליו, אין מצווה על עצמו.

אם אין פודה בנה – כל שאין מצווה על עצמו, אין מצווה על אחרים.⁴⁴⁰

כט:

לגבות לפדיון הבן ממשועבדים –

לרבי יהודה הוי כשטר וגובין, **לרבנן** הוי ע"פ ואין גובין.

הוא לפדות ובנו לפדות;

אם יש רק ה' סלעים – לכו"ע הוא קודם.

אם יש ה' סלעים בני חורין, וקרקע ה"ס ששיעבדה הוא ללקוחות –

לרש"י; לר"י יפדה בנו מבני חורין, ואת עצמו ממשועבים.⁴⁴¹

ולרבנן; יפדה עצמו מבני חורין, ובנו לא יוכל לפדות בינתיים.⁴⁴²

לתוס'; בזה מודה ר"י דיפדה עצמו ממשועבדים,

ואפי' פדה בנו מבנ"ח, לא יוכל לפדות עצמו ממשעבדי, דהניחו מקום.⁴⁴³

אם יש ה"ס בני"ח, וה"ס ששיעבדם אביו של זה⁴⁴⁴ (שבא לפדות עצמו ובנו) –

לתוס'; לר"י יפדה בנו מבנ"ח, ועצמו מהני משעבדי,

ולרבנן יפדה עצמו מבנ"ח, וממשעבדי א"א לגבות שום פדיון.

(לרש"י; לא נתפרש).

לא פדהו אביו והוא גדול, ויש משועבדים מאביו ובנ"ח משלו –

לתוס' לר"י פודין ממשועבדים דאביו.⁴⁴⁵

⁴³⁹ לא הזכירו כאן פדיון ע"י ב"ד, ובתשובת הריב"ש באמת כתב דאין ב"ד פודין אותו, מובא ברמ"א (יו"ד ש"ה ס"י), ועיי"ש בפוסקים שהאריכו בזה.

⁴⁴⁰ והוי לא הזמן גרמא, (רש"י ד"ה ואיהל), דמיום ל' והלאה אין הפסק, עי' תורא"ש.

⁴⁴¹ עי' ראשונים דהיינו שימכרו הקרקע ויפדו בדמיה, דאין פודין בקרקעות. והוא חידוש דאף דאין הכהן גובה הקרקע כמות שהיא, מ"מ משתעבד לו להימכר ולקבל חובו מדמיה. ולכ' הביאור בזה דמצד החוב להכהן הוא גם מקרקעות, אלא דהוא הלכה בהלכות מצות הפדיון שלא יפדו מקרקעות, וע"כ אין זה מבטל שיעבוד הכהן על הקרקע. ודו"ק. והיינו כשבנו נולד אחר ששיעבד. ואם נולד קודם, יפדו א' מהן מבנ"ח והשני ממשעבדי ואין נפ"מ את מי מהיכן.

⁴⁴² מהני משעבדי ודאי לא, דקדמה שיעבודם ללידתו, כדמוכח מדהצריך ר"י להקדים בנו מבנ"ח, ובכלל לרבנן אין גובין פדיון ממשעבדי.

⁴⁴³ עי' ראשונים דהיינו כשהבנ"ח ג"כ קרקעות, דעל מטל' ל"צ לומר הנחנו מקום.

⁴⁴⁴ היינו שמכרם. ומש"כ תוס' דעשאו אפותיקי לכהן, עי' ראשונים דלא דוקא אלא ממילא לר' יהודה הוי כאפותיקי.

⁴⁴⁵ יל"ע איך הדין אם כבר היה גדול כשאביו שיעבד, עי' לשון התוס', דלכ' י"ל דדוקא אם באותה שעה שמכר אביו את הקרקע עדיין היה קטן ולא נתחייב עוד בפדיון עצמו, אז נשתעבדה הקרקע, אבל אם כבר היה גדול, חיובו לפדות עצמו גדול מחיוב אביו לפדותו, ולא ישתעבדו כלל נכסי אביו, ויל"פ בזה. ואם חיוב האב הוא חיוב נפרד מחיוב עצמו, ואין חיוב עצמו פוטר את אביו מחיובו, אז לכ' עכ"פ לא יכול הלוקח לומר הנחתי מקום אצל הבן דחוב אחר הוא. ודו"ק.

לפדות את בנו ולעלות לרגל –

לת"ק פודה את בנו ואח"כ עולה לרגל, לר"י עולה לרגל ואח"כ פודה את בנו.

היו לו חמישה בנים מחמש נשים – חייב לפדות את כולם.

בכור לנחלה – רק ראשית אונו.

תלמוד תורה

אב חייב ללמד את בנו תורה – ולמדתם אותם את בניכם.

לא למדו אביו, חייב ללמד עצמו – ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם.

אב אין מצווה ללמד בתו – את בניכם, ולא את בנותיכם.

אשה פטורה מללמד עצמה –

כל שאין אחרים מצווין ללמדו, אינו מצווה ללמד עצמו.

אם פטורה מללמד בנה – כל שאין מצווה ללמד עצמו, אין מצווה ללמד אחרים.

הוא ללמוד ובנו ללמוד – הוא קודם לבנו.

אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו – אר"י דבנו קודמו.

וכן נהג רב אחא בר יעקב.⁴⁴⁶

ללמוד תורה ולישא אשה –

אם א"א לו בלא אשה, ישא אשה ואח"כ ילמד תורה.

בסתמא: לברייטא ולריו"ח ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה.

לר"י אמר שמואל נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה.

ולא פליגי שמואל וריו"ח. הא לן (בבל) והא להו (א"י).

לרש"י: בבבל נושא אשה מקודם, ובא"י לומד תורה מקודם. לר"ת: להיפך.

ונמצא:

בבבל – לרש"י בזה אמר שמואל דנושא אשה ואח"כ ילמוד תורה.

ולר"ת בזה אמר ריו"ח קודם לומד.

ובא"י – לרש"י בזה אריו"ח שקודם לומד תורה,

ולר"ת א"ש דקודם נושא אשה.

איתא בגיטין: בני אדם הבאים משם (בבל) לכאן – מקיימין בעצמן וגו'.

[ומכאן הקשה ר"ת לשיטת רש"י].

מאימתי התחלת אכילה – לבני בבל משיתיר חגורו, לבני א"י משיטול ידיו.

ברכת מעין ג' על ז' המינין – לבני בבל ועל הפירות, לבני א"י ועל פירותיה.

אם יהיו בני א"י בבבל – כתבו תוס' בשם ר"י דינהוג כמנהג המקום שנמצא בו.

⁴⁴⁶ ומשמע בפוסקים דבזה קיי"ל כר"י, ואף ת"ק לא נחלק עליו.

בן עשרים ולא נשא – לר"ה כל ימיו בהרהור עבירה.
 ותנא דבי ר' ישמעאל דהקב"ה אומר תיפח עצמותיו.
הנושא אשה כבר שיתסר –
 אר"ח דהוא סיבה להיות עדיף מחביריו, וכ"ש בר ארביסר.

ז.

חנוך לנער – פליגי ר' יהודה ור' נחמיה, ותרי לישני דרבא;
 י"א מט"ז עד כ"ב, וי"א מי"ח עד כ"ד.
לפ"א ברש"י; לענין להשיאו אשה. **לפ"ב;** לענין ללמדו תוכחות, וזה עיקר.

עד היכן חייב ללמד בנו – מקרא.
 ולא חייב ללמדו משנה, וכ"ש תלמוד והלכות ואגדות.
 ומקרא זו תורה, ולא נביאים וכתובים.
את בן בנו – לברייא א' אין חייב, לברייא ב' ולשמואל חייב.
המלמד את בנו תורה – לברייא א', כאילו למדו לבן-בנו עד סוף כל הדורות.
המלמד את בן בנו תורה – כאילו קיבלה מהר סיני.⁴⁴⁷

לעולם **ישלש אדם שנותיו**, שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד.
 והיינו ליומיו, **לרש"י** ימי השבוע **לתוס'** בכל יום עצמו.
ובזמן הזה – לת"א בתוס' סומכין על סדר רב עמרם שקודם פסוקי דזמרה.
ולר"ת סומכין על לימוד תלמוד בבלי שבלול מכולם.

פסוקי ס"ת – ה' אלפים ח' מאות ופ"ח פסוקים.⁴⁴⁸
חציון של אותיות ס"ת – וא"ו דגחון. ומספקא ליה לר"י מאיזה גיחא הוא"ו.
חציון של תיבות – דרש דרש.
חציון של פסוקים – והתגלח.⁴⁴⁹
 ומספקא ליה לרב יוסף והתגלח מאיזה גיסא.
 אין אנו בקיאים בחסירות ויתרות, ולא בפסוקים.⁴⁵⁰

פסוקי תהילים – חמשת אלפים תתצ"ן.⁴⁵¹
חציון של תהילים באותיות – עי"ן דיער (בפסוק יכרסמנה חזיר מיער).

⁴⁴⁷ ומשמע בגמ' בעובדי דריב"ל ורבב"ח ורבה בר"ה דה"ה בבנו, ובהאי קרא נכתב גם לבנים.

⁴⁴⁸ הגר"פ ציין שבמסורה שלפנינו איתא ה' אלפים ותתמ"ה.

⁴⁴⁹ והגר"פ ציין דלפנינו מצויין על פסוק ויאפד לו בו.

⁴⁵⁰ בגמ' אמרו על פסוק מסויים שבמערבא פסקי ליה לתלת.

⁴⁵¹ ותמהו בזה תוס' דאין כ"כ הרבה, אפי' אם נחלק כל התהילים לפסוקים בני ג' תיבות. ועי' מהרש"א וק"ר. ואפשר דגם בזה נפל ט"ס וצ"ל תהילים עם עוד ספר, וכעין הגהת הגר"א גבי דברי הימים.

חציין של תהילים בפסוקים – והוא רחום יכפר עוון.

פסוקי דניאל עם דברי הימים – חמשת אלפים תת"פ.⁴⁵²

דברי תורה – צריכין להיות מחודדין בפך, שאם ישאלך אדם אמור מיד.

והיינו כששואלים אותו דבר הלכה או שצריכין ללמוד הימנו.

כששואלים אם למד, לא לצורך לימוד – יאמר שאינו יודע, ואל יתגאה.

במילי דעלמא – ילמד אדם לשונו ולמר איני יודע.⁴⁵³

ל:

העוסקין בתורה בשער א' – אפי' אב ובנו רב ותלמידו נעשין אויבים.

ואינם זזים משם עד שנעשין אוהבים.

התורה – סם תם של חיים. והוא תבלין ליצר הרע.

יצר הרע – יוצרו קראו רע. מתחדש ומתגבר בכל יום.

אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו.

אם פגע בך – משכחו לביהמ"ד. אם אבן – נימוח,

אם ברזל הוא – י"ג מתפוצץ⁴⁵⁴, וי"ג מפעפע ואם סלע מתפוצץ.

אשה, אומנות, לשוט

האב חייב להשיא אשה לבנו – קחו לבניכם נשים.

וחייב להשיא בתו – ע"י שנותן לה לצרכיה ומלבישה ומכסה אותה.

האב חייב ללמד בנו אומנות –

לת"ק הוה חיים (והוקש לאשה או לתורה), **לר"י סברא** היא שלא ילסטם.

לימדו עיסקא – לת"ק יצא יד"ח, לר' יהודה לא מספיק.

חייב להושיטו בנהר – חיותיה הוא.

כיבוד ומורא אב ואם

כיבוד ומורא – נשים חייבות כאנשים.

כשרשות בעלה עליה – אין סיפק בידה⁴⁵⁵. נתגרשה – חייבת כאחיה.

השוה הכתוב אב ואם למקום – לכבוד⁴⁵⁶ ולמורא ולברכה.

⁴⁵² כהגהת הגר"א.

⁴⁵³ ברייתא במס' דא"ז, ולפ"ב בתוס' קאי גם על ד"ת, באופן שאין צריכין ללמוד ממנו, וכנ"ל.

⁴⁵⁴ ולהאי גירסא פי' ר"ת דילפי' מכפטיש יפוצץ סלע. ולגי' שניה ילפי' מפעפע מכאש, ומתפוצץ מכיפוצץ סלע.

⁴⁵⁵ ופי' תוס' משום דאין מצויה אצל אביה, דהא מעשה ידה מה"ת לעצמה.

⁴⁵⁶ ותוס' הביאו מירושלמי, דהקפיד יותר בכיבוד אב ואם, דאפי' אין לו, יחזר על הפתחים. ועיי' בזה להלן לב.

המכבד אביו ואמו – אמר הקב"ה כאילו כיבדוני.

לא.

[הקדים כיבוד אב לאם, ומורא אם לאב].

בזמן שאדם מצער אביו ואמו – אמר הקב"ה אילו דרתי ביניהם ציערוני.

העובר עבירה בסתר – כאילו דוחק רגלי שכונה, כשמצי כייף ליצריה.

לא מצי – ע"י חגיגה טז.

אסור לאדם שיהלך ד"א בקומה זקופה.

ר"ה בדרי"י לא הלך ד' אמות בגילוי הראש.

אבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים –

כשנשואים זה לזו, כיבוד אב קודם. בנתגרשה, שניהם שוים.

עד היכן כיבוד אב ואם – יש ללמוד מדמא בן נתינא (שלא ציער אביו והפסיד

פרקמטיא מרובה. ולא הכלים את אמו שביזתה אותו מאד).

ושילם לו הקב"ה, וק"ו למצווה ועושה שישלם הקב"ה שכרו.

סומא – לר' יהודה פטור ממצוות, וי"א שחייב.

לר"ת; סומא, ונשים במצוות שהז"ג – מברכין ברכות המצוות.⁴⁵⁷

המצווה ועושה – גדול ממי שאינו מצווה ועושה.

נשים במצוות שהז"ג – פטורות אפילו מדרבנן.

המברך ברכה שאינה צריכה – עובר משום לא תשא את שמו לשוא.

יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם, שמראה לו צרות עין.

ויש מטחינו בריחיים ומביאו לחיי עוה"ב, שמראה לו בלשון רכה צורך השעה.

לא:

אב ואם שרוצים לכבדו – יקבל.

ואם אביו בן תורה, לא יקבל ממנו.

אם רצונם בדבר שנחשב לבזיון – זהו כבודם.

לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ – אסור.

לצאת מא"י לכיבוד אב ואם – ריו"ח לא השיב, ורב אסי יצא.⁴⁵⁸

לצאת בשביל לקבל ארונם, שמתו – אין לצאת.⁴⁵⁹

⁴⁵⁷ וכן מנהג בני אשכנז. ובני ספרד נהגו כהרמב"ם וסייעתו דנשים אין מברכות מכמה טעמים.

⁴⁵⁸ לכי אם ריו"ח מספק"ל איך התיר ר"א לעצמו לצאת. וייתכן דחזא בדעתיה דריו"ח דמותר, רק ריו"ח חשב דמחפש עילה בעלמא לצאת, ולכן לא השיבו.

הנשמע בדבר אביו למקום – יאמר שלחוני, מהרוני, פטרוני בשביל אבי, ולא יאמר בשביל עצמי.

אם אינו נשמע בדבר אביו כדבר עצמו – עדיף שיתלה בעצמו. רש"י.

במותו – צריך ג"כ לכבדו. כגון:

היה אומר דבר שמועה מפיו בתוך י"ב חודש –

יאמר כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו.

מכאן והילך – אומר זכרונו לברכה לחיי העולם הבא.⁴⁶⁰

חכם – משנה שם אביו ושם רבו, שאומר; אבי מורי או רבי ומורי.

תורגמן – משנה שם אביו ורבו של עצמו.

ואינו משנה שם אביו ורבו של החכם.

איזהו מורא; לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו,

ולא סותר את דבריו, ולא מכריעו.

איזהו כיבוד; מאכיל ומשקה מלביש ומכסה (י"ג מנעיל) מכניס ומוציא.

לב.

משל מי – לר"י משל בן, לר"נ ב"א משל אב, וכך הורו רבנן.

וכן הלכה משל אב.

אם אין לאב – כופין לכו"ע את הבן לפרנסו.⁴⁶¹

ואפי' אין לבן, חייב לחזור על הפתחים כדי לזונו. (תוס' לא.).

ביטול מלאכה – חייב לכו"ע אפי' למ"ד משל אב.

להאכילו ממעשר שני – למ"ד משל אב, מאכילו אפי' עיקר סעודתו מדינא.⁴⁶²

ולמ"ד משל בן, עיקר סעודתו חייב להאכילו משלו,

ולהעדפה נותן לו מדינא ממעשר עני, אבל תבוא עליו מאירה.⁴⁶³

ב' אחים, ב' שותפים, אב ובנו, רב ותלמידו –

פודין זה לזה **מעשר שני**, וא"צ להוסיף חומש.

ומאכילין זה לזה **מעשר עני**. [בן לאביו, עי' מקודם].

⁴⁵⁹ כך מוכח ממה דאמר ר"א אי ידעי לא נפקי. ואגב, לפי הרמב"ם ותור"י ששקבה לפי שהיתה מטורפת, יוצא דין מחודש שבטרפה דעתם עליהם, נפטר מחיובו.

⁴⁶⁰ ועי' תור"י דזה דוקא באביו ולא באמו, ודוקא באומר דבר שמועה מפיו. ויל"ע.

⁴⁶¹ תוס' בשם שאילתות ועוד, ומביאים מקורות מהירושלמי.

⁴⁶² ומשמע בגמ' דבזה פשיטא דשייך עליו תבוא מארה, דהקשו רק אי הכי דמשל בן, וכבר פירנסו, אמי. ודו"ק.

⁴⁶³ מצד זילותא דכיבוד אב, ולא מצד המעשר עני. גמ'.

עד היכן כיבוד אב – כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ולא יכלימנו.⁴⁶⁴
 למ"ד משל אב, היינו בארנקי דאב. ומ"מ יש בזה כיבוד כיון דראוי ליורשו.
 ולמ"ד משל בן, אפי' בארנקי של בן.

הזורק במזיד בלא סיבה – הוי רשע וא"צ לכבדו.
 הזורק להטיל אימה – מותר. הזורק בשוגג – צריך עדיין לכבדו.⁴⁶⁵

להעמיד בנו בנסיון שיכלים אביו – אסור משום לפני עוור.
 ואם מחל לו, והדיע שמחול לו – מותר.
 [אם לא הודיעו – אע"פ שלא עבר בכיבוד אב, מ"מ צריך כפרה].
 לקרוע בגד לנסות אם יכלימנו – אסור, משום בל תשחית.
 ואם קורע במקום התפירה, מותר.

אמר אביו אל תחזיר אבידה – א"צ קרא דלא ישמע לו.
 אמר לו עסוק בכבודי, באופן דממילא לא ישיב – ילפי' מקרא דאבידה קודמת.
 [אבידתו ואבידת חבירו – אבידתו קודמת].
 כבוד אביו ואבידת עצמו – למ"ד משל אב, פשיטא דפטור מכבוד אביו.
 למ"ד משל בן, ס"ד דתוס' דחייב בכבודו, ומסקנתם דכה"ג פטור.⁴⁶⁶

[כופין על צדקה].

חייבי מיתות שנתערבו – ידונו בקלה, אפי' חייבי הקלה הם המיעוט.
 סקילה ושריפה – לר"ש שריפה חמורה, לרבנן סקילה חמורה.
 נסקלים ונשרפים שנתערבו – לר"ש ידונו בסקילה, אפי' רובם נשרפין.
 לרבנן ידונו בשריפה, אפי' רובם נסקלים.⁴⁶⁷

האב שעובר על דברי תורה – לא יאמר לו עברת על דברי תורה,
 וכן לא יאמר לו, כך כתוב בתורה.⁴⁶⁸
 אלא אומר לו, מקרא כתוב בתורה כך.⁴⁶⁹

אבא אומר השקיני מים ומצוה לעשות –

⁴⁶⁴ ועי' בזה עוד לעיל לא.

⁴⁶⁵ ובב' אופנים אלו חשיב שהאב נהנה מגוף הארנקי.

⁴⁶⁶ כיון דאין הנאתו מגוף האבידה.

⁴⁶⁷ אילו היו ב' מיתות שוות, הוה אזלי' בתר רובא. תוס'. ולמעשה לא משכחת לה.

⁴⁶⁸ עי' תור"י הזקן דהיינו בלשון תמיה.

⁴⁶⁹ עי' תור"י דר"ח והר"מ פירשו דאומר לו כשואל.

לאלעזר בן מתיא מניח כבוד אביו ועוסק במצוה,
לאיסי בן יהודה אם אפשר למצוה ליעשות ע"י אחרים, ילך בכבוד אביו.
והלכה כמותו.
האב שמחל על כבודו – כבודו מחול.

כבוד הרב ותלמיד-חכם

הרב שמחל על כבודו – לר"ח אין כבודו מחול, לרב אור"י כבודו מחול.
ולכו"ע צריך לעשות הידור. (לנוע מעט).

לב:

נשיא שמחל על כבודו – לר"א אין כבודו מחול,
ולר' יהושע ור' צדוק כבודו מחול.⁴⁷⁰
מלך שמחל על כבודו – אין כבודו מחול, לכו"ע.

קימה והידור

לת"ק: קימה והידור רק מפני שיבה שהוא חכם.
ולא מפני זקן אשמאי, ולא מפני יניק וחכים.
לריה"ג: קימה והידור גם מפני יניק וחכים, וכ"ש שיבה וחכים.
אבל לא מפני זקן אשמאי.
[זקן אשמאי – פירש"י רשע ועם הארץ. ור"ת פי' עם הארץ].
שיבה וחכים, אפי' אינו מופלג בחכמה. יניק וחכים, דוקא במופלג.
זקן שאינו מופלג ויניק שהוא חכים ומופלג – אין עומדין זה מפני זה.
ואם גם הזקן מופלג, חייב היניק לעמוד מפניו. תוס'.
לאיסי בן יהודה: קימה והידור גם מפני זקן אשמאי.⁴⁷¹
ולהלן לד. פסק רבי יוחנן כאיסי בן יהודה.

ונמצא:

שיבה שהוא חכם – לכו"ע חייבין בקימה והידור.⁴⁷²
זקן אשמאי – לת"ק וריה"ג פטורין, לאיסי ב"י חייבין.
יניק וחכים – לת"ק פטורין, לריה"ג (ואיסי ב"י) חייבין.
זקן גוי – לכו"ע אין חייבין מדינא לכבודו, ועי' לג.

⁴⁷⁰ ומסתמא כן ס"ל לר"ג עצמו ג"כ, דאי אין כבודו מחול לא הי' מזלזל בעצמו, דהא לעיל מוכיח ר' יוסף מוה' הולך לפניו, אע"ג דמאי הוי להו למיעבד, אלא ע"כ אי אין מחול לא היה עושה כך הקב"ה. ודו"ק. ואפשר דגם ר"א חזר והודה. וממה שהקשו מיתבי אין ראוי דהקושי מכו"ע, רק דא"א לומר דלכו"ע אין כבודו מחול, דעכ"פ איתא לר"י ור"צ דס"ל מחול.

⁴⁷¹ לא נתפרש להדיא מה דעתו ביניק וחכים. ויל"ע, כיון דהלכה כמותו. ומרש"י ד"ה אי ס"ד מוכח דפשיטא לי' דחייבין ביניק וחכים לאיסי בן יהודה. והתוס' הסכימו לדברי רש"י אלו.

⁴⁷² לריה"ג היינו אפי' אינו מופלג, ולת"ק לכ' אין הכרח. ולשונו יכול זקן אשמאי, משמע דרק מזה בא לאפוקי.

[שאר פרטי הלכות קימה והידור שבברייתא: א. בתוך ד"א, ב. בלי חסרון כס, ג. לא בביהכנ"ס וביה"מ, ד. לא יעצום עיניו, ה. זקן שלא יטריח – עי' בס"ד להלן לג.].

לג.

הידור אינו בממון – דילפי' קימה מהידור דאינו ביטול מלאכה, והידור מקימה דאין בה חסרון כס.

בעלי אומנויות בשעה שעוסקין במלאכתן – אין רשאים לעמוד מפני ת"ח. **לפ"א בתוס'**, היינו כשעוסקין במלאכת אחרים.⁴⁷³ **לפ"ב בתוס'**, היינו במלאכת עצמן, ורצה לומר דאינם חייבין.

מפני מביאי ביכורים – עומדין אפי' בעלי אומנויות, ושואלים בשלומן וכו'.⁴⁷⁴ **לר' יוסי בר אבין** משום דהוי מצוה בשעתה. **לדחיית הגמ'** כדי שלא תכשילן לעתיד לבוא.⁴⁷⁵

בבית הכסא, ובבית המרחץ בבית גוואי – אין לעמוד מפני ת"ח. **בבית המרחץ בבית בראי** – צריך לעמוד.⁴⁷⁶ **להרהר בד"ת** – מותר בכל מקום, חוץ מבית הכסא ובית המרחץ,⁴⁷⁷ והיינו בבית גוואי, אבל בבית בראי, מותר.

לעצום עיניו מקודם שנכנס לד' אמותיו – אסור. **קימה במקום הידור** – היינו בתוך ד' אמות. ורבו מובהק, כמלוא עיניו.⁴⁷⁸ ועי' להלן בעמ' ב'.

הזקן עצמו – ראוי שיקיף ולא יטריח. ואם מקיף, חיי. ועי' להלן דזה אע"פ שמטריח רק ב' פעמים ביום.

זקני גויים – ריו"ח הי' קם מפניהם, לפני משורת הדין. רבא לא היה קם, אבל היה עושה להם הידור (לנוע מעט).

⁴⁷³ ומ"מ גם במלאכת עצמן פטורין, דמשו"ה אסורין באחרים. ועי' תורא"ש.

⁴⁷⁴ ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום.

⁴⁷⁵ ועי' רש"י דנפ"מ לדינא, דלת"ב אם היו אנשים חשובים דאין לחוש שיחושו נבזים, א"צ לעמוד.

⁴⁷⁶ ומוכח בסוגיא זו דאף אם למדו דבר מועט כגון חלק ממדרש תהילים או חלק מתו"כ ג"כ צריך לעמוד מפניו.

⁴⁷⁷ ובגמ' איתא דיש עניין של אנוס שאין יכול להפסיק מלהרהר.

⁴⁷⁸ ואפי' בצד השני של הנהר. כדאי בגמ'.

אביי נתן ידיו לזקנים (שישענו עליו. ודחה רש"י הפי' להישען עליהם).
רבא שלח שלוחים. (לעזור לסבי. ודחה רש"י הפי' שיצא לקראתו).
רב נחמן משלח הסריסים. (לעזור. וכנ"ל).

לג:

אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו, אלא **שחרית וערבית**.
 והיינו התלמידים הקבועים. אבל אחרים חייבין לעמוד אפי' מאה פעמים.
 וכשיש פנים חדשות, גם הקבועים צריכים לעמוד.⁴⁷⁹
לת"א בתוס', אינו רשאי, היינו דאסור לו, (בקבועים, וכנ"ל).
ולת"ב בתוס' (תו"י), אינו רשאי, היינו דאינו חייב.⁴⁸⁰

בנו והוא רבו :

שיעמוד הבן מפני אביו – בעיא דלא איפשטא.⁴⁸¹
שיעמוד האב מפני הבן – בעיא דלא איפשטא.

מפני בעל מעשים – שמואל היה עומד.

ובכהאי גוונא ודאי ראוי לבנו לעמוד מפניו, אפי' הוא רבו.⁴⁸²
כשבנו נתחתן בנשיא – ראוי לאב לעמוד מפניו, מפני כבוד בית נשיא.⁴⁸³

כשהרב רכוב – כמהלך דמי, וחייבין לעמוד מפניו.

[**מצורע מטמא באוהל** – רק כשהוא יושב⁴⁸⁴. ולכן :
מצורע יושב תחת האילן – אפי' טהור עומד, נטמא.
המצורע עומד תחת האילן – אפי' טהור יושב, טהור.
אבן המנוגעת מטמא באהל – רק כשהנושאה יושב. וכמצורע].

מפני ספר תורה – חייבין לעמוד.

חכמים שעובר לפניהם חבר – אין צריכין לעמוד.

ת"ח בשעה שעוסק בתורה – לר"א אסור לעמוד בפני רבו,

⁴⁷⁹ עי' תוס' בכל זה, דבאופן דיש חשד שעדיין לא קם ב"פ, צריך לעמוד.

⁴⁸⁰ ומשמע מתו"י דמ"מ ראוי לעמוד, ולהכי הקפידו כל המקפידים שבסוגיין. ויל"ע.

⁴⁸¹ דמשמואל דחינו. ומ"מ הר"מ פסק כפשוטו דחייב, ועי' תור"י, וכך הכריע הש"ך בשם רמ"ע דלא כהשו"ע.

⁴⁸² ומוכח בגמ' דאין לתמיד לחלוק כבוד לאחר בפני רבו, אלא א"כ רבו בעצמו חולק לו כבוד, או שרבו נותן לו רשות, דהא כששמואל הי' עומד, לא הוצרך להתיר לר"י לעמוד, וכשלא הי' עומד, הי' אסור לו בלי רשות משמואל. ועי' תורא"ש דמפורש כן בפרק יש נוחלין. (ב"ב קיט :).

⁴⁸³ לדחיית הגמ' ע"כ היינו אפי' אביו רבו, ולהצד הראשון אין ראוי לכה"ג.

⁴⁸⁴ במשנתנו הגירסא דבעומד סגי לטמא ורק בעובר אינו מטמא, ויש ממפרשי התו"כ דמגיהים בה כבמשנתנו או מרשים דעכ"פ זהו המכוון, ואכמ"ל.

וכן סבר ר' שמעון בר אבא. ואביי לייט עלה.

חכם עובר – עומד מלפניו ד' אמות, וכיון שעבר ד' אמות יושב.⁴⁸⁵
אב בי"ד עובר – עומד מלפניו מלוא עיניו, וכיון שעבר ד"א יושב.
נשיא עובר – עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו.

לד.

איזהו מ"ע שהז"ג – סוכה ולולב שופר וציצית ותפילין.⁴⁸⁶
 מצה, שמחה והקהל – אע"פ שהז"ג, נשים חייבות.⁴⁸⁷
איזהו מ"ע שלא הז"ג – מזוזה, מעקה, אבידה ושילוח הקן.
 תלמוד-תורה פריה ורביה⁴⁸⁸, פדיון הבן – אע"פ שלא הז"ג, נשים פטורות.

המקורות לפטור בזמן גרמא, ולחייב באין הזמן גרמא –
 ע"י להלן בס"ד בסוף הסוגיא (לה). סיכום כל מהלך הסוגיא.

סוכה – אשה פטורה. האזרח.
 וס"ד לחייב, לאביי תשבו כעין תדורו, **לרבא** ג"ש מחג המצות.

תפילין – י"א שלילה לאו זמן תפילין, וקיי"ל דזמן תפילין.⁴⁸⁹
שבת ויו"ט, קיי"ל דלאו זמן תפילין, ולר"מ ור"י (להלן לה). זמן תפילין.
אשה, פטורה דהוקשה לתלמוד-תורה ב"פ.⁴⁹⁰

ציצית – לר"ש; **לילה** לאו זמן ציצית, והוי זמן גרמא, ונשים פטורות.
לרבנן; חייבין בלילה, ואין הז"ג ונשים חייבות. וקיי"ל כר"ש.
סדין (דפשתן) – פטורה מן הציצית. (גזירה משום כסות לילה לר"ש).
 י"א דציצית **חובת גברא**, והכי קיי"ל, וי"א חובת טלית.
 למ"ד חובת טלית, כלי קופסא חייבין בציצית לכו"ע אף בלילה.⁴⁹¹
כסות לילה – לר"ש פטורה אפי' לובשה ביום.
כסות יום – חייבת אפי' לובשה בלילה, ואפי' לר"ש.⁴⁹²

⁴⁸⁵ כ"ה הגי' שלפנינו. ורוב הפוסקים לא גרסו שעבר ד"א, רק וכיון שעבר. ועי' ש"ך שהביא הגירסא שלנו כגירסת רש"י והרא"ש.

⁴⁸⁶ תפילין פטורות לא משום הכלל, דהכלל יליף מיניהו, ומקורן מדהוקשו לת"ת. ועי' רעק"א למשניות שתפס בזה על הרע"ב. ותפילין היינו להלכה, אבל לר"מ ור"י דלהלן הוי שלא הז"ג. ובעמ' ב' נוסף גם ראי'.

⁴⁸⁷ לגבי שמחה, ע"י להלן דלאביי אין זה מצות האשה עצמה, ובסוף הסוגי' רבי יהודה ע"כ פליג על זה, עיי"ש (לה). ברש"י ד"ה משום.

⁴⁸⁸ והיינו כרבנן דלהלן. דלריו"ח בן ברוקא, חייבות.

⁴⁸⁹ ואין מורין כן. מובא תוס'.

⁴⁹⁰ ולא מקישים למזוזה לחייב, דלת"ת הוקש ב"פ ולמזוזה רק פ"א.

⁴⁹¹ עי' רעק"א ורש"ש שתמהו אמאי להאי מ"ד פשיטא לתוס' דחייבת בלילה.

פרשת ציצית בלילה – במערבא רק מתחילים, ואנו אומרים כולה.

מזוזה – נשים חייבות. נשי בעי חיי. ⁴⁹³

מעקה – איכא גם לאו דלא תשים דמים.

והיינו כשבונה בית ע"מ שלא לעשות מעקה.

הבונה ע"מ לעשות, ונמלך, או עשה ונפל – אין הלאו, רק העשה.

המגדל כלב רע, וסולם רעוע – כלול בלאו דלא תשים דמים.

נשים חייבות גם בהלאו וגם בהעשה. ⁴⁹⁴

אבידה – איכא גם לאו דלא תוכל להתעלם (וגם לא תגזול).

נטלה קודם יאוש ע"מ להחזירה, ואחר יאוש נמלך שלא להחזירה –

אין עובר משום הלאוין, רק העשה.

שילוח-הקן – איכא גם לאו דלא תקח האם על הבנים.

אם לקח האם ע"מ לשלח, ואח"כ נמלך ולא שלחה –

אין עובר משום הלאו, רק העשה.

יום-טוב – עשה ול"ת. ואשה אינה מצווה בעשה דיו"ט דהז"ג. ⁴⁹⁵

שמן שריפה – אין מדליקין ביו"ט, דאין עשה דשריפתו דוחה עשה ול"ת דיו"ט.

ועיי' אשה, לה"ר יוסף בתוס' ג"כ אין מדליקין. ⁴⁹⁶

עשה – דוחה ל"ת, ואינו דוחה ל"ת ועשה.

כשהעשה שעם הל"ת אינו – להי"מ העשה שכנגדו דוחה,

להר"ר יוסף אינו דוחה.

עירוב תחומין ושתופי מבואות – בהכל מערבין,

חוץ ממים ומלח וכמהין ופטריות. ⁴⁹⁷

עירוב חצירות – בפת, ומה שפירש"י בהכל, צ"ע.

⁴⁹² ומכאן חידשו תוס' דע"כ גדר זמן גרמא, א"צ שהזמן עצמו גורם החיוב, אלא סגי שהדבר המחייב תלוי בזמן. ועיי' אחרונים דלפ"ז פירות שביעית ייפטר נשים ממצות אכילתן בקדושה, ועוד. אכמ"ל.

⁴⁹³ ומשו"ה לא מקישים מזוזה לת"ת דפטור, ועיין בתוס' ד"ה גברא.

⁴⁹⁴ וכשאין הלאו, באופן הנ"ל, מ"מ חייבות מצד העשה. ולת"א בתוס' כשיהי' עשה אחר כנגד האבידה לא ידחה האבידה, משום דהוי עשה ול"ת. וכן בסמוך באבידה ושילוח-הקן.

⁴⁹⁵ כן שיטת התוס'. ועיי' רעק"א דשיטת הר"ן דאי לא משכח"ל הלאו בלי העשה, חייבות גם בהעשה.

⁴⁹⁶ לכו הי"מ שבתוס' חלוקין עליו.

⁴⁹⁷ דמידי דזיין בעינן, שמקום מזונותיו של אדם חשובה דירתו ושבתתו. רש"י.

מצה – חיובה בלילה הראשון, ואף נשים, דהוקש לאיסור חמץ.⁴⁹⁸

שמחה – ברגל, גם בנשים. מקרא ובנד ובתך.⁴⁹⁹

ועי' להלן עמ' ב' עוד מדיני השמחה.

הקהל – גם הנשים וטף, שנאמר אנשים נשים וטף.

תלמוד תורה – פטורות (כנ"ל כט:).⁵⁰⁰ **פדיון הבן** – פטורות (כנ"ל כט.).

פריה ורביה – קיי"ל כרבנן דפטורות (אין דרכה לכבוש).

לריו"ח בן ברוקא חייבות (ויברך אותם וגו'), וכדלהלן לה.⁵⁰¹

לד:

ראיה – אשה פטורה, שנאמר זכורך. ואין לומדין גז"ש מהקהל לחייב.

ומביאין עולה, וכולה לשמים.

קטן שאין צריך לאמו – חייב בראיה (מדרבנן).

קטן הצריך לאמו – פטור מראיה⁵⁰². (ועד ירושלים אמו הביאתו).

שמחה בנשים – לאביו בעלה משמחה, ובאלמנה משמחה זה שאצלו שרויה.

ר' יהודה (בסוף הסוגיא) ע"כ פליג אדאביי וס"ל דאשה עצמה מצווה.⁵⁰³

בזמן הבית – אין שמחה אלא בבשר קדשים.

וגם **אשה** עולה לירושלים, לאכול משלמי שמחה.⁵⁰⁴

[**לאביו** משל בעלה, **לר"י** מחויבת בעצמה].

בזמן הזה – אנשים ביין, נשים בכלי פשתן (בא"י) ובגדי צבעונין (בבבל).

נצטוו ישראל ברגלים **ג' מצוות** – ראיה, חגיגה ושמחה.

מורא – נשים חייבות (וכנ"ל כט.).

ואיצטריך קרא דלא נפטרנה לגמרי משום דאין סיפק בידה.

שני כתובין הבאין כאחד – **לר"מ** אין מלמדין, **לר"י** מלמדין.

ג' כתובין – לכו"ע אין מלמדין.

⁴⁹⁸ ועי' תוס' בעמ' ב' דל"ש ללמוד מדאיצטריך האזרח לאפוקי מג"ש. ועי"ש בגמ' דבא לאפוקי דלא נילף מסוכה לפטור.

⁴⁹⁹ כ"כ כאן רש"י. ובפסחים קט. אי' אתה וביתך, ועי"ש בתוד"ה שנאמר.

⁵⁰⁰ ועי' תוס' ד"ה גברא, אמאי לא נימא בת"ת נשי ג"כ בעי חיי.

⁵⁰¹ ואיצטריך קרא לאפוקי דלא נפטור מוכבשה. שם בגמ'.

⁵⁰² שאין יכול לרכוב על כתפו של אביו מירושלים לעזרה.

⁵⁰³ עי' לה. רש"י ד"ה משום. וכבר כתבתי דלשון הש"ס לעיל בעמ' א' דשמחה יוצא מהכלל, לכו"ג משמע דלא כאביו.

⁵⁰⁴ התוס' הבינו מרש"י דאשה גם בזמן הבית לא שייכא גם בבשר רק במאכל ומשתה וכלי פשתן, ולפי"ז לכו"ג א"צ להעלותה לירושלים. ור"ת מוכיח דמצוותה בבשר קדשים, ואין יוצאה אז בכלי פשתן. וע"כ עולה לירושלים.

לה.

שבת – נשים מצוות בשמירתה, וגם בזכירתה מן התורה, דהיינו לקדש.⁵⁰⁵

מהלך הסוגיא (לד. – לה.), מקורות לחיובי נשים במצוות עשה

א. למאן דס"ל (ר"מ ור"י) דתפילין הוי עשה שלא הזמן גרמא ;

לפטור מנשים מזמן גרמא – מה מצינו מראה,⁵⁰⁶

ואין להקשות ממצה והקהל, לר"מ דהו"ב כתובין (ולא צריכי).

ולר"י הוי מצה שמחה והקהל ג' כתובין.⁵⁰⁷

לחייב נשים בשלא הזמן גרמא – מה מצינו ממורא.

[ולריוחב"ב לא הוי ב' כתובין עם פ"ו, דצריכי].⁵⁰⁸

ואין להקשות מתלמוד-תורה, לר"מ דהו"ב כתובין,

[לרבנן עם פ"ו, ולריוחב"ב עם פדיון הבן].

ולר"י ע"כ ס"ל כרבנן, והו"ב כתובין, ת"ת פדיוה"ב ופ"ו. תוס'.⁵⁰⁹

ב. למאי דקיי"ל דתפילין הוי עשה שהזמן גרמא,

ולמ"ד ב' כתובין אין מלמדין,⁵¹⁰

לפטור נשים מזמן גרמא – מתפילין וראה, וצריכי.

ואין להקשות ממצה והקהל, דהו"ב כתובין דלא צריכי.

לחייב בשלא הזמן גרמא – ממורא,⁵¹¹

ואין להקשות מת"ת ופדיון הבן (לריו"ח דאין פ"ו), דהו"ב כתובין.

ג. למאי דקיי"ל תפילין זמן גרמא, ולמ"ד ב' כתובין מלמדין ;

פטור מזמן גרמא – מהיקש כל התורה לתפילין (למען תהיה),

ולחייב שלא הזמן גרמא – מדיוקא דהאי היקישא.⁵¹²

נשים בלאוין – מוזהרות. דהשוה לכל עונשים.⁵¹³

⁵⁰⁵ כ"כ תוס'. והגר"פ הביא דכן הוא לרבא, אבל לאביי חיובן הוא רק מדרבנן, וא"כ צ"ע לתוס' כתבו כן אליבא דאביי. ומש"כ תוס' על היין, זה לכ' ודאי אסמכתא בעלמא.

⁵⁰⁶ קצת פלא דלא הביאו בכל הסוגי' גם מסוכה דז"ג ומפורש בה לפטור. וכל זה הוא שיטת רש"י, אבל לתוס' (לו. ד"ה אלא) הלימוד לד"מ דפטורות בז"ג, הוא ממצה והקהל, דאין מלמדין היינו דמלמדין להיפך, והחיוב בשלא הז"ג הוא ממיעוטא דת"ת ופדיוה"ב, ועי' מהרש"א דכוונתם לחלוק על רש"י. וכן לר"י יהודה הלימוד מהג' כתובין.

⁵⁰⁷ ולאביי במקום שמחה י"ל קידוש היום, ועי' לעיל בשם הגר"פ שתמה בזה. ובתורא"ש הוסיף תוספת יוהכ"פ.

⁵⁰⁸ ולר"י יהודה אי הוי ס"ל כריוחב"ב ל"ק כלל, דב' כתובין אכתי מלמדין. אלא דע"כ לא ס"ל כוותיה.

⁵⁰⁹ ולכ' יש ליישב דהו"ב ליה ת"ת פדיוה"ב ותפילין ג' כתובין. ומהרש"א משמע דלא רצו לומר כן, כיון דאיכא מ"ד דלר"מ ור"י באמת נשים חייבות מתפילין, ועי' היטב בתורא"ש בד"ה אלא שפי' להדיא דמשו"ה לא הק' כלל ממ"ע שלא הז"ג דלר"י ממילא הו"ב בהדי תפילין. אמנם צ"ב דאח"כ בד"ה משום הק' ות"י תוס' ולא הזכירו תפילין. וצ"ע.

⁵¹⁰ עי' לה : תוד"ה ה"א, דבגז"ש ילפי' גם מא' מב' כתובין, ועי' גה"ש ורש"ש.

⁵¹¹ וה"ה י"ל ממוזהר, ועי' תוס' לה : ד"ה נשים שפי' אמאי צריכי, ועי' לו. ד"ה ולריו"ח שמ"מ תמהו אמאי הגמ' לא העמידה קושייתה על רבנן, ועי' תורא"ש.

⁵¹² לרש"י דאי פטורות א"כ נילף ז"ג מק"ו משלא הז"ג ולא נצטרך היקשא, ולתוס' מדלא כתיב היקשא גבי מצוה שלא הז"ג.

עונשים שבתורה – השוה אשה לאיש.⁵¹⁴

דיני ממונות – השוה אשה לאיש.

ההורג אשה – חייב כהורג איש, ושור שהרג משלם בעליו כופר.

לה:

[עבד – חייב במצוות כאשה, דהיינו ל"ת ומ"ע שלהז"ג].

כהנת בטומאת מת – אינה מצווה. (בני אהרן).

הקפת ראש – היינו המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו.

אשה בהקפת ראש – אינה מצווה. (הוקש להשחתה).

[אשה בהקפת דכהנים – אינה מצווה, ע"כ בני אהרן קאי ע"ז ג"כ].

השחתת פאת זקן – רק בגילוח שיש בו השחתה, כגון תער.

אבל במספרים מותר, דאין בו השחתה.

ובמלקט ורהיטני מותר, דאין זה גילוח.

אשה בהשחתת זקן – אינה מצווה.

אב"א סברא (אין לה זקן), ואב"א קרא (ראשכם – זקנד),

ולאב"א מגז"ש דפאת פאת.⁵¹⁵

וא"א לומר מק"ו מהקפה דכהנים, דבלא גז"ש ליכא ק"ו.⁵¹⁶

סימני טומאה בנגעים – בעור בשר, שער לבן. בראש או בזקן, שער צהוב.

זקן האשה והסריס לטומאת נגעים – מטמאין בשער צהוב.

לטהרת נגעים – פשיטא דנוהג בזקנם כל דיני טהרה (תגלחת וציפורים).

סריס – רק כשיש בו כל הסימנים. ומהם שאין לו זקן.

לא נולדו בו סימני סריס – עד רוב שנותיו, דינו כקטן,

כשהגיע לרוב שנותיו, הוי גדול והוי סריס.⁵¹⁷

איסור קרחה – ע"י בס"ד להלן לו.

נשים באיסור קרחה – למתניי חייבות, לאיסי פטורות.

טעמא דאיסי – י"א מבנים אתם, לאב"א מגז"ש דקרחה, לרבא מגז"ש דבין עיניכם.

⁵¹³ קצ"ב בלאוין דליכא בהו עונש, מנ"ל דמוזהרות.

⁵¹⁴ ובעריות מפי עונש נשים ג"כ. תוס'.

⁵¹⁵ ע"י תוס' דאחרי שמצינו זקן אשה לגבי נגעים שוב א"א ללמוד מסברא ומקרא הנ"ל.

⁵¹⁶ לפי מה שפי' מהרש"א בתוד"ה אם כן, אחרי הגז"ש באמת נפקא לן מק"ו ג"כ.

⁵¹⁷ ואפילו אח"כ גדל לו זקן, לא ישתנה דינו, ובכה"ג הוא דמשכחת לה זקן בסריס. תוס'.

גדידה על מת – אפילו שלא במקום שער, ונשים ג"כ אסורות לכו"ע.

גדידה ושריטה – לאיסי אחת הן, בין ביד ובין בכלי.

להחולקים עליו: יתכן דגדידה בכלי ושריטה ביד.⁵¹⁸

לו.

קרח דבני אהרן – לאיסי כהנות אינן מצוות.⁵¹⁹

ולתנא דמתני' מצוות.⁵²⁰

קרח ארבע וחמש קרחות – חייב על כל אחת ואחת.

מקום קרח – בכל הראש, ולא רק כנגד העיניים סמוך לפדחת.

קרח – היינו על מת. [ודינים אלו בין בכהנים ובין בישראל].

[**מקום הנחת תפילין** – בגובהה של ראש, כנגד בין העיניים, סמוך לפדחת].

ישראל קרויין **בנים לה'**.

כשאין נוהגים מנהג בנים – לר"י אינם קרויים בנים,

לר"מ קרויים בנים (שוטים). ואפי' רשעים ואפי' עובדי ע"ז,

וכששבים נקראים בני מעליא [בני קל חי].

הפעולות שבקרבת ובמנחות דלהלן – אינן נוהגות **בנשים**.

והיינו דאין מצוות, וגם העבודה נפסלת על ידן (ברוב העבודות).

ואלו הן:

במנחות: **התנופות** – שאין הישראליות בעלת המנחה מניפה, חוץ מסוטה ונזירה.⁵²¹

[**מנחה שלא הונפה** – אינה פסולה].⁵²²

וע"י כהנות: **ההגשות** (בקרן מערבית דרומית), **הקמיצות וההקטרות**.

בזבחים: **הסמיכות** – שאין הישראליות בעלת הזבח מצווה לסמוך.

[**זבח שלא נסמך** – כשר].⁵²³

וע"י כהנות: **המליקות בעוף**, [אבל **שחיטה** בזבח כשירה בזר ובנשים].⁵²⁴

⁵¹⁸ וכן לאביי ורבא אין הכרח לזה, לכאורה.

⁵¹⁹ היינו לאביי, ולתי' קמא ולרבא דמקור הפטור בקרחה דישאל איננו מקרחה דכהונה, אין הכרח לזה.

⁵²⁰ הן מצד דלא גריעי מישראליות. וגם מתוס' ד"ה אי מוכח דלתנא דמתני' הפסיק העניין לגבי קרחה, וא"כ גם מצד קרחה דכהונה מצוות.

⁵²¹ תנופת הנזירה, ע"י רש"י דלכ' הכוונה לזרוע בשילה, ושמרש"י משמע חלה ורקיק.

⁵²² וזוהי נפ"מ רק שאינה מצווה דס"ד למילף מסוטה ונזירה, אבל ל"ש פסול.

⁵²³ תוס'. ומקורו במנחות צג: וזוהי ע"כ נפ"מ רק שאינה מצווה דס"ד להיקשה לשחיטה, אבל ל"ש פסול. והסמיכה בסדר המשנה לכ' אינה במקומה, וע"י מהרש"א דזה באו התוס' ד"ה הסמיכות ליישב. וע"י תוס' מנחות דלא שייך סמיכה בלילה.

⁵²⁴ ע"י עמי' ב' תוד"ה ומה, שהביאו מזבחים מח: אי מליקת עוף בעי צפון, ושחיטת רוב הזבחים (מלבד שלמי יחיד) בצפון.

הקבלות, ובכללן ההולכות, וההזאות בחטאת העוף, ובכללן הזריקות בזבח.⁵²⁵

לז:

פסול נשים בעבודות כהונה – היינו אפי' לבשו בגדי כהונה.

כשלא לבשו – לת"א בתוס' הו' גם מחוסרי בגדים,

לת"ב אין בהן משום מחוסרי בגדים.

הזאה דפרה אדומה – בדורו של משה, בסגן (אלעזר).

לדורות – י"א בכהן גדול, וי"א בהדיוטות.

נשים – פשיטא דפסולות.⁵²⁶

פר כהן משיח – עבודתו בכה"ג, ופשיטא דנשים פסולות.

פר העלם דבר – מרבינן בהדיוט, ופשיטא לתנא דנשים פסולות.⁵²⁷

הזאות פנים אלו – בפנים, על הפרוכת ומזבח הזהב.

תנופת סוטה ונזירה ושלמים – כהן מכניס ידו תחת יד הבעלים ומניף.

לת"א בתוס' : מניח תחת ידו ממש. ול"ה חציצה (מגזירת הכתוב).

לת"ב בתוס' : הכהן אוחז תחת הכלי והבעלים למעלה.⁵²⁸

מנחת שותפין – אין בה תנופה.

[דבזאח"ז הו' ב' תנופות, ובב"א הו' חציצה].

הנפת ביכורים – הכהן אוחז בשפת הכלי מלמעלה והבעלים מלמטה.⁵²⁹

מצוות התלויות בארץ

כל מצווה התלויה בקרקע או גידוליה – נוהגת רק בארץ.

כגון : תרומות ומעשרות, חלה, לקט שכחה ופאה, שביעית.⁵³⁰

חוץ מערלה וכלאים, שאע"פ שתלויה בגידולי קרקע נוהגות גם בחו"ל.⁵³¹

חדש – לת"ק נוהג רק בארץ, ולר"א גם בחו"ל.⁵³²

⁵²⁵ זריקה דזבח בעינן מכלי, והזאה דעוף הוא בעצמו של כהן. תוס' עמ' ב'.

⁵²⁶ למ"ד בכה"ג מדפסול אפי' הדיוט, למ"ד בהדיוט מדאיצטריך תנא לרבות הדיוט. תוס'.

⁵²⁷ כן העתיקו התוס' דהריבוי להדיוט הוא בפר העלם דבר ולא בפר כהן משיח. וכן העתיקו גם ביומא ובמגילה. אמנם בתו"כ לפנינו הריבוי הוא דוקא בפר כהן משיח. ועי' מהרש"א, ובמלבי"ם פ' ויקרא אות רי"ג, ובמשנ"ל שצויין שם (רק נפל ט"ס וצ"ל בפרק ה). ועוד.

⁵²⁸ אבל באופן הקודם באמת לתי' זה הו' חציצה. וגם באופן זה רק מכח גזיה"כ מחדשים שמועיל, ולכן בשותפין דבסמוך א"א בכה"ג. מהרש"א. וקצ"ב מה יש לפסול בכה"ג בללא הגזיה"כ.

⁵²⁹ כן העתיקו התוס'. ועי' מהרש"א ורש"ש.

⁵³⁰ רש"י להלן. ומש"כ שם חדש ערלה וכלאים הוא רק לדוגמא דהוי חובת קרקע אבל דינם שונה וכבסמוך. וכל זה מן התורה, אבל מדרבנן עי' בסמוך לגבי חלה ותרומ"ע.

⁵³¹ רש"י העתיק דערלה הלכה וכלאים מד"ס, ותוס' כתבו בד"ה הרי דערלה מד"ס ועיי"ש ברש"ש שתמה. ועי' הסוגי' בזה להלן לח' : לט.

כל מצווה שהיא חובת הגוף – נוהגת בין בארץ ובין בחו"ל.
וכגון: שבת, תפילין, עבודת כוכבים, פטר חמור, מילה ועריות.

חלה – אינה נוהגת **בעיסה של גויים**. [החייב בא ע"י הגלגול].
ונוהגת מדרבנן גם בחוץ לארץ, בכל מקום.
תרומות ומעשרות – נוהגות מדרבנן בעיירות הסמוכות לא"י.
לת"ב בתוס' (עפ"י ירושלמי): ביטלום. דהקרקעות של המלך וקניינו מפקיע.
בא"י – חייבין בתרו"מ אף אם הקרקע של גוי (כגון המלך),
דאין קנין להפקיע.⁵³³
ערלה וכלאים בשל גויים – נוהגים.
[גבינות עובדי כוכבים – אסורין, לחד טעמא מפני שמעמידן בשרף ערלה].

ספק ערלה בחו"ל – ע"י לח: **ערלה דישראל** – אסור למוכרה, ודמיה אסורין.
נוטע מבריד ומרכיב – יש בהן משום ערלה.
מבריד – היינו כשפסק לינוק מהזקנה, אבל כשעוד יונק פטור מערלה.⁵³⁴
כשהרוב מוברכין – יש לאסור גם כשאין יודע ודאי שמוברך.
כרמי עובדי כוכבים – נהגו היתר,
לפי שאינן חותכין הזמורה מן הסדן, ועדיין יונק.⁵³⁵

חדש בזמן הזה – נראה לתוס' דאסור, ואף בשל גויים.
כשהרוב נזרעו קודם ט"ז ניסן – אין לאסור מספק.⁵³⁶
אם יודע שנזרעו אחר י"ז ניסן – יש להיזהר שלא יאכל מהם.

לז.

עבודת כוכבים – מצוה לאבדה.⁵³⁷
חדש – לת"ק דהוא ר' ישמעאל אין נוהג בחו"ל, ורק אחר כיבוש וחילוק.
ולר"א נוהג גם בחו"ל.⁵³⁸ וכנ"ל.

⁵³² כן הוא מסק' הגמ'. ות"ק הוא ר' ישמעאל. והיינו לאוכלו לפני העומר. וע"י להלן לט. דר"א פליג ומתיר ערלה בחו"ל ויתכן שגם כלאים, עי"ש.

⁵³³ והיינו בא"י, אבל בחו"ל קניין עכו"ם מפקיע, וכנ"ל.

⁵³⁴ והסימן שעוד יונק היינו כשעליו נוטין לצד השני.

⁵³⁵ וע"י רא"ש דיש שנתנו טעם כיון דאיכא למ"ד דמבריד מותר, והלכה כדברי המיקל בחו"ל.

⁵³⁶ ע"י רש"י דנזרעו לאו דוקא, אלא השרישו, ועי"ש לגבי ט"ז עצמו.

⁵³⁷ מובא בתוד"ה ה"ג. ואגב, נמצא דאף דע"ז היא חובת הגוף שלא לעבדה ומינה ילפי' להאי כללא, דחובת הגוף נוהגת גם בחו"ל, מ"מ דוקא העניין הנזכר פה היינו אבד תאבדון נוהג רק בארץ.

⁵³⁸ ולשיטתו נהג מיד בכניסה לארץ, ואין מקור לכיבוש וחילוק, לשיטתו. וכן מבואר להדיא להלן סוף עמ' ב'.

נסכים

בקרבן ציבור – נהג אפי' במדבר. לכו"ע.
בבמת יחיד – לרי"ש לא נוהג, לרי"ע נוהג.
קרבן יחיד בבמת ציבור – היינו פרשת נסכים, דנוהג. לכל הפחות משילה.⁵³⁹
במדבר ובגלגל – לרי"ש לא קרבו נסכים, לרי"ע קרבו.
מקום המשכן – במדבר, בגלגל (י"ד שנות כיבוש וחילוק), שילה, נוב וגבעון.
היתר במות יחיד – בגלגל ובנוב וגבעון. ולא במדבר ובשילה.
קרא דכי תבואו אל ארץ – לרי"ש לבמ"צ משילה, לרי"ע לבמ"י מגלגל.

ונמצא:

במדבר – **במות**, לא הותרו. **ק"צ** טעון נסכים.
ק"י בבמ"צ, לרי"ע קרבו נסכים, לרי"ש לא קרבו.
בגלגל – **במות**, הותרו. **ק"צ**, ודאי טעון וכנ"ל.
ק"י, לרי"ע טעון אפי' בבמ"י, לרי"ש אין טעון אפי' בבמ"צ.
בשילה – **במות**, לא הותרו. **ק"צ**, טעון וכנ"ל.
ק"י בבמ"צ, לכו"ע טעון.
בנוב וגבעון – הותרו **הבמות**. **ק"צ**, טעון וכנ"ל.
ק"י בבמ"צ, לכו"ע טעון. **ק"י בבמ"י**, לרי"ע טעון לרי"ש לא טעון.
שבת – נוהגת גם בחו"ל, וכנ"ל. ומותר להבעיר במדורת בית המוקד.⁵⁴⁰

לז:

מלך וביכורים – נוהגים רק לאחר כיבוש וחילוק.
חלה – נהגה מיד כשנכנסו, לכו"ע.
פסח במדבר – לא הקריבו, רק שנה ראשונה, והוי גנאי.
לת"א בתוס': היינו כמ"ד דביאה לבד הוי לאחר ירושה ושיבה.
ולפ"ז פסח ראשון, ופסח בימי יהושע, היה הוראת שעה ע"פ הדיבור.
ונחשב גנאי, כיון דלולא חטא מרגלים, הוי יורשים ויושבים מיד.
לת"ב בתוס': מדינא הוי חייבים, דביאה ר"ל עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס.
ולפ"ז פסח ראשון עשו, מדינא. ומה שלא עשו, מפני שהיו רובם ערלים.
וגנותם, שמפני חטאם, לא ה' רוח צפונית, ולכן לא מלו.
[ערל – אסור באכילת פסח].

⁵³⁹ דאז הוי לאחר כייבוש וחילוק.

⁵⁴⁰ כן העתיקו תוס'. ועי' רש"י שתמה דזה רק לס"ד, ולמסק' בא להתיר אברים ופדרים, ועי' תוס' סנהדרין לה: ד"ה מושבות שג"כ העתיקו ההו"א, ועי"ש ברש"י.

שבת – אינה צריכה קידוש ב"ד. **מועדות** – תלוין בקידוש ב"ד.

קידוש ב"ד – אינו אלא בשכנו של מקום.⁵⁴¹

חלב ודם – נוהגין גם בחו"ל, וגם בזמן דליכא קרבן.

מצה ומרור – נוהגין גם בחו"ל, וגם בזמן דליכא פסח.

איתא בסוף פסחים; דנפקא לן מבערב, לקובעו למצה חובה בזמן הזה.

לתוד"ה מושב; לתנא דפסחים **מבערב**, לתנא דהכא **ממושב**.⁵⁴²

לתוד"ה בזמן; **בערב** לחו"ל בזמן שביהמ"ק קיים, ו**מושב** לחו"ל בזמן שאין ביהמ"ק קיים.⁵⁴³

תפילין ופטר חמור – נוהגין אף בחו"ל, וכדלעיל.

ונהגו אף במדבר.

חדש – למ"ד אף בחו"ל, ה"ה קודם ירושה וישיבה.⁵⁴⁴

כשנכנסו בני"י לארץ – לא אכלו חדש עד ט"ז ניסן.

לר"א ור"ע היו אסורים, **ולר"ש** משום שלא היו צריכים.

איתא בס' יהושע;

ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, מצות וקלוי עד עצם היום הזה.

לר"א אבן עזרא "מחרת הפסח" לסוגיין היינו ט"ז ניסן, והוקשה לו מן התורה.

לר"ת מחרת הפסח היינו ט"ז ניסן, אבל עד עצם היום הזה היינו ט"ז.

לר"י מחרת הפסח היינו ט"ז, ממחרת אכילה, ובתורה הכוונה ממחרת השחיטה.⁵⁴⁵

לח.

תקופת ירידת המן – עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהן טעם מן עד ט"ו אייר.

בט"ז אייר החל המן לירד, ופסק אחר מ' שנה חסר ב' חדשים בז' אדר.

ונסתפקו ממך שבכליהם עד ט"ז ניסן.

⁵⁴¹ והיינו ביהודה. רש"י. וכדאי בסנהדרין יא.:

⁵⁴² ע"י מהרש"ל ומהרש"א שהאריכו בהאי תוס'. ומתורא"ש נראה להדי' דנפל ט"ס וצ"ל מפיק מבערב, ובאמת היינו קושיא דלהלן ממש, ודיבור אי' מתוס' ודיבור שני הוא גליון מתוס' אחרים. ומהרש"ל פשיטא ל' דהתוס' הראשון הוא הגליון, אמנם בתורא"ש הוא להיפך. ויש להוסיף דגם מש"כ בתוד"ה בזמן לענין עשה מצוה זו הוא כפול בדבריהם לעיל בד"ה הואיל.

⁵⁴³ קרא קמא לאו דוקא לחו"ל אלא ה"ה לטמא ושאר אונסין. וקרא דמושב נמי חו"ל לאו דוקא דבזה"ז אין נפ"מ בין אי"י לחו"ל.

⁵⁴⁴ דמושב פירושו בכל מקום, ולא אתיא למעט קודם ירושה וישיבה.

⁵⁴⁵ אולי רגליים לדבר שר"א אי"ע בא להוכיח לר"ת את שיטתו הידועה בפירושו על התורה דחז"ל נטו בדרשותיהם לפעמים מפשטי המקראות. ור"ת השיב לו דגם לשיטתו דלשון תורה ונביא אחד, אי"כ ע"כ יש להשוות ג"כ עצם היום הזה בתורה ובנביא, וא"ש דרשת גם לפשוטו ש"מ. ולר"ת צריך לדחוק לכ' דלשון הגמ' ממחרת הפסח לאו דוקא, וסמך על עצם היום הזה דאז אכול ולא קודם. ולמהרש"א נראה דוחק, ועיין בדבריו איך שפי' לר"ת. ויש להוסיף דגם ר"י הסכים לכ' ליסודו דהא"ע, ורק שאני הכא דפסח יכול להתפרש על האכילה ועל השחיטה. וכבר העירו דדברי ר"ת דאכלו ישן הוא דלא כהירושלמי המובא בר"ש דכשנכנסו לארץ נאסר להם גם תבואה ישנה מדין חדש, ואכמ"ל. ומש"כ ר"י לשון תורה נביאים וחכמים, אף דלא נזכר כאן חכמים, אפשר משום דבגמ' מצינו כן כמה פעמים (ע"ז נח: חולין קלז:). על תורה וחכמים והוא מוסיף נביאים משו"ה תפס גם לשון הגמ'. ואפשר עוד דכוונתו דמשמע בנדרים פרק שישי דבלשון חכמים פסח היינו כולל כל ז' ימי הפסח, והנודר עד שיעבור הפסח היינו אחר שביעי ש"פ. ואכמ"ל.

זמני פטירת משה ומעבר הירדן

בז' אדר נולד משה, ומת בז' אדר. ונמשכו ימי אבלו עד ז' ניסן.⁵⁴⁶

לרש"י: דיבר הקב"ה עם יהושע בח' ניסן,

וא"ל בעוד ג' ימים אתם עוברים, היינו ח' ט' י'.

והכינו צידה בימים אלו.

ובסוף ט' בכניסת י', אמר להם התקדשו כי למחר וגו'.⁵⁴⁷

ול"מ: דיבר עמו בז' ניסן.

ובעוד ג' ימים, היינו בלא אותו יום, ח' ט' י'.

והכינו צידה ביום ז' ח' ט'.⁵⁴⁸

וביום ט' שהוא מקצה ג' ימים עם ז', אמר להם למחר.

"ארץ נושבת" – לרש"י א"י, ול"מ שבתוס' ארץ סיחון ועוג.

"קצה ארץ כנען" – לרש"י ארץ סיחון ועוג, ל"מ תחילת א"י.

אכילת מצה מן החדש – לת"א בירושלמי אסור מדינא ול"א בזה עדל"ת.

ולת"ב בירושלמי, כזית שני אסור מדינא, וכזית ראשון מגזירה.⁵⁴⁹

א' אומר בשתי שעות וא' אומר בשלש – עיין פסחים יא:

עבד – יוצא בשש או ביובל. **נרצע** – יוצא כשפוגע בו יובל, כגון בשנה ז'.⁵⁵⁰

לרשב"י: חדש אסור בחו"ל מה"ת (כר"ע),

וכלאים וערלה אסורין בחו"ל מה"ת בק"ו.

לראב"ד: חדש מותר בחו"ל (כה"ש),

וכלאים וערלה מה"ת מותרין בחו"ל, וכדלהלן.

חדש – אין איסורו **איסור עולם**. שניתר ב"ז או בט"ז.⁵⁵¹

ויש היתר לאיסורו. לרש"י ור"ת היינו ביום ט"ז, ע"י הקרבת העומר.

⁵⁴⁶ דאדר חסר ויום הל' הוא ז' ניסן.

⁵⁴⁷ כן מיישבים תוס' לפירש"י. ומשמע דבליילה לא הי' קורא ליום ו' מחר, דהלילה שייך לו, וביום ממש עדיין ל"ש מקצה ג' ימים, אבל בסוף היום ותחילת הלילה אפשר לקיים שניהם.

⁵⁴⁸ זה לא נתפרש להדי' בתוס', אבל כך משמע, דמשו"ה קרא לסוף ט' מקצה ג' ימים וחשיב גם ליום ז', משום דכבר הכינו ג' ימים. וי"ל.

⁵⁴⁹ ע"י כאן בקה"י שהביא ג' קושיות מגדולי האחרונים ופלפל בדבריהם. א. קושיית התומים דנשתכחו השיעורים אז ולא הי' שייך עדל"ת. ב. קושיית המקנה דאיסור חמץ לא חל חדש וכל שאינו בב"ת חמץ אינו בקו"א מצה. ג. קושיית השעה"מ ד"א דבעינן מצה הראוי' לשבעה. וע"י עוד באחרונים בעלי הכללים שהביאו מירושלמי זה שהיו גזירות כבר אז, ולדא כמי שכי' דלא היו גזירות עד ימי דוד ושלמה. ואכמ"ל.

⁵⁵⁰ ע"י מהרש"ל שהאריך דיש כאן רבותא דאפי' פגע יובל מיד, אעפ"כ יוצא, וע"י מהרש"א.

⁵⁵¹ לר' יהודה כשאין עומר ב"ז, ויש חולקים. לרש"י ורוב הפירושים סוגיין ע"כ כר' יהודה. לר"י אין הכרח לזה.

להר"ר יו"ט יל"פ שמותר לזרוע באופן דיהי חדש.
להר"ר משה יל"פ ע"י שיחסרו ב"ד חדש אדר ויקדים לבוא י"ז ניסן.
 ולר"י קנה שהשריש קודם העומר, מותר גם מה שגדל בו אחר העומר.⁵⁵²
ומותר בהנאה.⁵⁵³
 ואינו בשאלה.

כלאים – אסורין הגפנים לעולם, ואסורין בהנאה,
 ואין היתר לאיסורן. **לרש"י** ור"ת דאין מעשה המתירן.
להר"ר יו"ט דמעשה הנטיעה בכלאים, אסור.
להר"מ דאין זה תלוי בזמן, וממילא אין כח לב"ד לגרום היתר.

ערלה – אסורין בהנאה. ונשארין באיסורן לעולם.
 ובשנה ד' מותרין ע"י פדיון, ובשנה ה' מותרין.
לרש"י; נחשב אין היתר לאיסורו דאין מעשה שיתיר פירות הערלה,
 ונחשב שאין איסורו איסור עולם, כיון דהפירות הגדלין אחר שני ערלה מותרין.
לתוס'; נחשב איסור עולם, דפירות הערלה נשארין לעולם באיסורן.
 ונחשב יש היתר לאיסורו, ונאמרו בזה ד' אופנים.
 א. **לר"ת** הנידון ברבעי, ויש היתר לאיסורו, ע"י פדיון.⁵⁵⁴
 ב. **להר"ר יו"ט** דיש היתר לנטוע ערלה.
 ג. **להר"ר משה מפונטייז"א**, ע"י ב"ד שמחסרין את כסלו ומקדימין את ט"ו בשבט.
 ד. **לר"י** היינו דיש היתר להאילן, דמה שיגדל בו אחר ערלה יהא מותר.

טבל ותרומת מעשר – אין נוהג בחו"ל [אפי' למ"ד חדש אסור בחו"ל מה"ת].
 ויכול לישאל על תרומה ומעשר. ומתחייב בתרו"מ ע"י המירוח.
 אין ללמוד חיוב בחו"ל במ"מ או ק"ו – לת"א דמה לחדש שאינו בשאלה.⁵⁵⁵
 ולת"ב דמה לחדש דאינו בא ע"י אדם.⁵⁵⁶

לח:

שיטת ראב"ש דחדש ערלה וכלאים שלא נהגו במדבר,
 אין נוהגין מה"ת בחו"ל וכנ"ל].

⁵⁵² ומקורו מירושלמי כדאי' במפרשים.

⁵⁵³ כגון לקצור לשחת ולהאכיל לבהמה. רש"י.

⁵⁵⁴ והראשונים נטו מדרכו כיון דבגמ' משמע ערלה. ולשיטתו ערלה עצמה יש לאסור בק"ו של שלש הוכחות.

⁵⁵⁵ בת"א ס"ל דזה לא הוי פירכא, כמ"ש בסוף התוס' דגם חדש ל"ש בלא מעשה זריעה. ובת"י זה ס"ל דהתם המעשה הוי רק היכי תימצא שיהי' חדש בעולם, אבל מירוח הוא מעשה הגורם חלות החיוב. והבן.

⁵⁵⁶ וטבל לא חמיר מינייהו. תוס'. ולכ' י"ל טפי דכל גדר איסור טבל הוא חיוב הפרשת תרו"מ, ולא ייתכן איסור טבל בלא חיוב הפרשת תרו"מ.

השמטת כספים – לא נהגה **במדבר**. [דתלויה לרש"י בשמיטת קרקע, ושביעית תלויה ביובל (לרש"י ולתוס'),⁵⁵⁷ ויובל אין נוהג כשאין רוב יושביה עליה]. ונוהגת **בחו"ל**. [כי קרא שמיטה לה', מכל מקום], בזמן שנוהגת שביעית בארץ. ורבותא יש בזה, דלא נילף מהיקש ליובל [או לשמיטת קרקע] דאין נוהגת בחו"ל.

שילוח עבדים – לא נהג **במדבר**. ונוהג **בחו"ל** [יובל היא מ"מ, ולא ילפי בארץ]. ובזמן שאין הדרור נוהג בארץ, אינו נוהג גם בחו"ל.

ונמצא:

יובל – תלוי ברוב יושביה, ולא נהג **במדבר**. ולא מגלות עשרת השבטים. **שביעית לרבי** – תלוי ביובל, שמיטה שמוט. [ירושלמי, לתוס' גם בבלי]. ובזה"ז דרבנן. **שמיטת כספים** – לרבי בזה"ז דרבנן. **לתוס'** כלול בהנ"ל, לרש"י הוקש לשמיטת קרקע. **ביובל** – שדות חוזרות לבעליהן, ועבודת קרקע אסורה, ואין שמיטת כספים. **בשביעית** – אין חזרת שדות.

למתני' במס' ערלה; **החדש** אסור מן התורה גם בחו"ל. **ערלה** בחו"ל הלכה. לשמואל הלכתא מדינא, לריו"ח הלכה למ"מ. **הכלאים** בחו"ל מדברי סופרים.⁵⁵⁸

ספק ערלה⁵⁵⁹ – בארץ, אסור. **בסוריא**⁵⁶⁰, מותר, אם כבר נלקט, ולא ילקוט בשבילו. למי"ד הלכתא מדינה, מקילין ככל ספר דרבנן, למי"ד הללמ"מ ע"כ כך נאמרה הלכה להקל בספק. **בחו"ל, לריו"ח** יורד ולוקח, ובלבד שלא יראנו לוקט.⁵⁶¹ **לשמואל**, לל"ק ספק אי יורד ולוקח או דשרי גם לראות ובלבד שלא ילקוט ביד. למר בריה דרבינא (אליבא דשמואל) יורד ולוקט, ובלבד שלא ילקוט ביד.

⁵⁵⁷ ומה שנוסף בתוס' שלפנינו בתוך דברי רש"י דלא נהגה שמיטה במדבר משום דל"ש זריעה, תמוה, עיי' רש"י.

⁵⁵⁸ ולהאי תנא ע"כ בכלאים יש מיעוט ולכן אין ללמוד ק"ו מחדש, ואין ק"ו לערלה דכלאים יוכיחו. תוס'.

⁵⁵⁹ או דספק אם עבר ג' שנים, או דיש בפרדס תערובת ערלה ושאר נטיות. רש"י.

⁵⁶⁰ דס"ל להאי תנא כיבוש יחיד לאו שמייה כיבוש.

⁵⁶¹ לפנינו ברש"י משמע שלא יראנו לוקט מערלה ודאי, ולהג' הב"ח אסור גם כשראהו לוקט מספק ערלה. ואכמ"ל.

ועי' להלן דהיתר דספק ערלה אין לדורשו בפירקא.

כרם הנטוע ירק – בארץ, אסור לקנות מירק הנמכר חוצה לו.

בסוריא, מותר.

בחול, לריו"ח יורד ולוקט, ובלבד שלא ילקוט ביד.⁵⁶²

לשמואל, לל"ק מספק"ל אי יורד ולוקח או יורד ולוקט,⁵⁶³

ולמר בריה דרבינא יורד ולוקט.

לט.

לבקש מחבירו שילקוט לו ערלה כדי שאצלו יהיה ספק – לוי התיר,

וכן נהגו רב אויא ורבה בר רב חנן לספק להדדי.

לר"א הגדול; אין כלל איסור ערלה בחול, ופסקו חריפא דפומבדיתא כוותיה.

ושלח ריו"ח; דהאומר כן לא יהא לו נין ונכד משליך בל בגורל בקהל ה'.

ויש לסתום הספק, שלא לדורשו בפירקא.

ויש לאבד ודאי ערלה, ופירש"י שלא לספק זה אצל זה.⁵⁶⁴

ופירות המקילים בערלה, טעונין גניזה.⁵⁶⁵

כלאים בחול לר"א – לרש"י ות"א בתוס' ג"כ מותר ולא גזרו,

לת"ב בתוס' ייתכן דמודה בזה דאסור מדרבנן.⁵⁶⁶

כלאים בחול

הרכבת האילן – אסור מה"ת בחול, ולוקין עליו.⁵⁶⁷

כלאי הכרם – הפירות אסורין בהנאה.

בחול, מה"ת מותרין לזרוע, ורבנן גזרו.⁵⁶⁸

אופן הזריעה: לר' יאשיה עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד.

דצריך ב' מינים מלבד הגפן, ושלא יהיה הגפן קיים מקודם.

⁵⁶² מפשטות רש"י נראה דהאיסור ללקוט מכלאים ודאי, וע"י הגוי שרי גם זאת, וכלשונו להלן דאסרו רק לזרוע כלאים או ללוקטם בידיהם. ולהג' הבי"ח אסור ללקוט אפי' מספק כלאים, וע"י הגוי שרי רק מספק.

⁵⁶³ והיינו דדינו שוה לערלה, או בשניהם לוקח או בשניהם לוקט.

⁵⁶⁴ ומ"מ משמע מרש"י להדיא דמודה ריו"ח לקולא זו, ודוקא אצלם שהקילו יותר מדאי גזר כן.

⁵⁶⁵ דברי רב אסי דכך נאמר ספיקא מותר, הובאו לעיל לח:.

⁵⁶⁶ ומ"מ קשיא להו אף כדאי' בתוס', ומה שהק' מהרש"א, עי' בתורא"ש.

⁵⁶⁷ ונאסר לבני נח. רש"י. אמנם עיי"ש בסנהדרין דהוא רק לר"א, וכלאי הכרם וזרעים לא נאסר להם לכו"ע. וכן נאסר להם הרבעת בהמה לר"א.

⁵⁶⁸ עי' לעיל תוד"ה תני חדש, דלת"י הראשון לר"א לא גזרו כלל בכלאים. ומה"ת מותרין משום מיעוטא דשדך, אע"ג די"ל ק"ו מחדש. ועי' רש"י דעיקר המיעוט הוא מאיסורא ולא כמו שהעתיקו תוס' דאין לוקין. עיי"ש.

לתוס': קי"ל כר' יאשיה, ושרי לכתחילה לזרוע תחת הגפנים.⁵⁶⁹
 ואיכא למ"ד בכמה משניות דזרוע תחת הגפן נאסר ג"כ.⁵⁷⁰
 כשזרוע חרצן וחטה ושעורה והתרו בו מצד כרס ומצד זרעים, לוקה שנים.

כלאי זרעים – אין הפירות אסורין **בהנאה**.⁵⁷¹
ובחול מותר לזרוע לכתחילה, ולא גזרו בה רבנן.⁵⁷²
אופן הזריעה: ב' מינים, ואף לר' יאשיה.

הזרוע כלאים באופן האסור – משמע בגמ' דראוי לנדותו.
הזרוע כמה מינים בערוגה אחת – זרע ד' מד' רוחות וא' באמצע.⁵⁷³

עיקרי השיטות בדין חדש ערלה וכלאים בחול (לז-לט)

חדש – לר"א דמתני' (לז.) ולר"ע (כל מושבות) ולרשב"י (לח.)
 ולסתם מתני' דערלה (לח:), **אסור מה"ת**.
 לת"ק דמתני' ולר"ש (ירושא וישיבה) ולראב"ד **מותר**.

ערלה – לרשב"י **אסור מה"ת** (מק"ו), למתני' אסור (ול"נ מקור),
 למתני' דערלה **"הלכה"**.
 בכוונת מתני' דערלה, לריו"ח הלכה למשה מסיני. לשמואל הלכתא מדינא.
 לר"א הגדול **מותר**. וכ"פ חריפי דפומבדיתא,
 ואריו"ח דהאומר כן לא יהא לו וכו'.

הרכבת האילן – אסור מן התורה לכו"ע.
כלאי הכרם – לרשב"י אסור **מה"ת** (מק"ו), למתני' אסור (ול"נ),
 למתני' דערלה **מדברי סופרים**.
 לר"א הגדול לת"ב בתוס' (לט.) מדרבנן. לת"א ולרשב"י **מותר**.
כלאי זרעים – מותר לכו"ע.

⁵⁶⁹ בא"י מין א', דב' מינים אסור מצד כלאי זרעים, ובחול"ל אפי' ב' מינים. ומ"מ טוב ליזהר שלא לזרוע בג"ט הסמוכין לעיקר האילן, דמיחזי כמרכיב זרע באילן. תוס'.

⁵⁷⁰ במתני' דמעביר עצץ נקוב, והראי' היא דא"צ מפולת יד, דאי' בגמ' להדי' דלר' יאשיה הי' בעצץ ב' מינים. וכן מתני' דמסכך גפנו וכו'. ועי' רמב"ן דהרמב"ם ס"ל דל"ק מהני מתני' כיון דר"י מודה דנאסר גם במין א' וגם בלא מפולת יד, ופליג רק לעניין מלקות על הזריעה. והרמב"ן מסכים לזה רק לעניין בלא מפולת יד, יעוי"ש.

⁵⁷¹ ואף באכילה מותרין כדאי' חולין קט"ו א' ונפסק בר"מ פ"א מכלאים ה"ז. וכן הביא כאן בתור"י הזקן ממתני' רפ"ח דכלאים.

⁵⁷² וכדעבד רב יוסף, ואע"ג דאמר לאו מילתא היא, הא כבר תירצה אב"י. תוס'. וכן מוכח מעובדא דלא חווריתו. וההיתר מה"ת הוא אפי' בלא מיעוטא, אלא כיון דהוי חובת קרקע, ואין בזה ק"ו. תוס'. וכוונתם כיון דמותרין גם באכילה, וכנ"ל, א"כ ל"ש כלל איסור עולם והיתר לאיסור. [מלבד להר"ר יו"ט, עי' רש"א].

⁵⁷³ עי' הפרטים בשבת פד:.

לט:

שכר מצוה בעולם הזה

כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום באל"ח ותלמוד תורה – אוכל פירותיהם בעוה"ז.

ואפי' זכויותיו שקולין לעוונותיו ואלו ביניהן, מכריעות.⁵⁷⁴

בשאר המצוות – תנן במתני' דמיטבין לו, והיינו כשזכויותיו יתירין.

לאביי : לרש"י, היינו שמריעין לו כדי להטיב לו בעולם הבא, כדתניא.

לר"ת, רוב ימיו בטובה ופעמים עושים לו יום רע, והיינו דתניא.

לר"ב : למתני' מיטבין, ולברייטא מריעין כר' יעקב (דשכ"מ ליכא בעוה"ז).

[כשאנו עושה מצוה, שעוונותיו מרובין –

לאביי, לרש"י מיטבין, ולר"ת פעמים עושים לו יום טוב.

לר"ב, למתני' מריעין. ולר' יעקב מיטבין].⁵⁷⁵

העושה מצוה – (מלבד בעוה"ז וכנ"ל), מאריכין ימיו ונוחל חיי עוה"ב, כשזכויותיו יתירין.

וכשאין עושה מצוה, שעוונותיו יתירין, להיפך.

שלוחי מצוה – אינן ניזוקין אפי' בחזירתן,

והיכא דקבוע היזיקא לא סמכין אניסא.

מחשבה רעה – עי' להלן מ.

בא דבר עבירה לידו ולא עבר – נותנין לו שכר כעושה מצוה.

מ.

בא דבר ערוה לידו וניצל – עושין לו נס.

טוב לשמים ולבריות – אוכל פירות בעוה"ז.

ולחכי לא תנן שילוח הקן גבי אכילת פירות בעוה"ז, דאינו טוב לבריות.

רע לשמים ולבריות – גמול ידיו יעשה לו. כשאין עושה פירות.

בעבירה שעושה פירות (כגון חילול השם) – יש פירות לעונשה.

מחשבה טובה בישראל – מצרפה למעשה. **בעכו"ם** – לא.

⁵⁷⁴ ליחשב צדיק גמור. דליחשב בינוני בלאו הכי כך היא המדה, ורב חסד, תוס'. ולפנינו אי' גם הכנסת אורחים, והגרי"פ ל"ג לה, וכן להלן (מ). ליתא. ועי' רש"י אם לאביי לרש"י אכתי צריך לדרב שמעיה. ואכמ"ל.

⁵⁷⁵ ועי' להלן מ: דברי ראבר"צ על יסודי הצדיקים וטובת הרשעים בעוה"ז.

מחשבה רעה בישראל – אין מצרפה כשלא עשתה פרי. בעכו"ם – כן.
מחשבת עבודת כוכבים – אף בישראל מצרפה.
מחשבה שעשתה פרי, ומחשבת מי שעבר ושנה – מצרפה למעשה.

כשמצי כיף ליצריה ועובר בסתר – ראוי שלא בא לעולם.
כשלא מצי כיף ליצריה – נוח שיעבור בסתר ואל יחלל ש"ש בפרהסיא.
וילך למקום שאין מכירים, וילבוש שחורים וכו'.⁵⁷⁶

כל שלא חס על כבוד קונו – ראוי לו שלא בא לעולם.
לרבה היינו המסתכל בקשת, לר' יוסף היינו עובר בסתר, וכנ"ל.
תנן: אין מקיפין בחילול השם, אי שוגג ואי מזיד.
למר זוטרא שאין עושין כחנווני, למר בד"ר שאם היתה שקולה מכרעת.

מ:

היחיד – נידון אחר רובו. העולם – נידון אחר רובו.
צדיק גמור שמורד ותוהה על הראשונות – איבד את הראשונות.
רשע גמור שעשה תשובה – אין מזכירין לו רשעו.

ישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ – לא במהרה הוא חוטא.
אינו במקרא, במשנה ובדרך ארץ – אינו מן הישוב, ופסול לעדות.⁵⁷⁷

תלמוד ומעשה – לר"ט מעשה גדול. לר"ע וזקנים ור' יוסי תלמוד גדול.
[רש"י במס' ב"ק פירש דמדברי הזקנים מוכח דמעשה גדול. ותמוה לתוס'.]

לשבח את המת – לריו"ח קיים אמרינן. לימד לאחרים לא אמרינן.
למד לעצמו אמרינן. לרש"י דהוא פחות ממעשה, לתוס' דאם קיים ע"כ למד.
ללמד לאחרים, אף לרש"י ע"כ גדול ממעשה.

בא לימלך אם ילמוד תחילה או יעסוק במעשה –
לרש"י ותוס' לא נתפרש להדיא.

לי"מ (שאילתות) לימוד עצמו קודם, וללמד לאחרים לא יקדים קודם המעשה.⁵⁷⁸

זמן הנהגת המצוות – תלמוד תורה, ממתן תורה. חלה, מכניסה לארץ.

⁵⁷⁶ ובתוס' העתיקו לפיר"ח דח"ו שהותר לעבור, והגר"פ צצין דבתוס' חגיגה השיגו על זה. ועי' בח"א מהרש"א.

⁵⁷⁷ ועי' להלן דדרש בר קפרא דיש להתרחק ממנו, דע"כ מושבו מושב ליצים.

⁵⁷⁸ התוס' כאן קיצרו, ועיי"ש בב"ק דלהשאילתות היינו עובדא דריו"ח דקודם משי ידיה ואנח תפילין ורק אח"כ ענה לשואליו. ודברי מהרש"א בזה צ"ב.

תרומות ומעשרות, אחר י"ד שנה מכניסתן.

שמיטת כספים, אחכ כ"א שנה, שמיטת קרקע מתחילת כ"א.

יובל אחר ס"ג, דמשמט בתחילתו, תחילת ס"ד.

דין המבטל תורה ושכר הלומד, קודם לדין ושכר המעשה.

[דין: היינו פירעון. אבל לשאול מקדימין על משא ומתן באומנה. תוס'].⁵⁷⁹

האוכל בשוק – דומה לכלב, וי"א דפסול לעדות והלכה כמותם.

לתלמיד; אין שבח בכל אופן לאכול בשוק.⁵⁸⁰

לשאר העולם; לר"ח האיסור הוא כשחוטף (פחות משו"פ, או דאין קפידא).

להר"ר אליהו היינו כשטועם משל כל המוכרים.

ולר"ת היינו כשאוכל סעודה דפת.

הדרן עלך האשה נקנית

⁵⁷⁹ והגרי"פ ציין לתוס' סנהדרין שחלקו באופן אחר. וידועין דברי הגר"א בזה דכל הו' שאלות דאי' במס' שבת מכוונין כנגד לימוד הששה סדרים, ונשאת ונתת באמונה, היינו אם למדת בסדר זרעים וכדאי' התם אמונת זה סדר זרעים, ועיי"ש איך שמכוונים הדברים באופן מופלא.

⁵⁸⁰ היינו אפי' סעודת עראי משל עצמו.

פ' האיש מקדש

מא.

האיש מקדש אפי' בשלוחו, ומצוה בו יותר מבשלוחו.
ואם אינו מכירה – ללישנא בתרא יש איסור לקדש ע"י שליח,
 בלא שיראנה. (אם יכול לקדש בעצמו. רש"י).
 [מצוה לעסוק בצרכי שבת בגופו, כי הא דר"ס ורבא].

האשה מתקדשת אפי' ע"י שלוחה, ומצוה בה יותר מבשלוחה.
 ומצדה אין איסור בלא שראתהו,
 (אלא שבכה"ג המקדש עובר איסור אם אינו מכירה).

האב מקדש את בתו נערה אפי' ע"י שליח.
 ואסור לקדש את בתו קטנה. [בדיעבד, מקודשת אפי' ע"י שליח].
 ובזמן שהגלות מתגבר, נוהגין לקדש קטנות,
 (שמא למחר לא יהא לו לתת נדוניא).

מא. - מב.

שליחות מנלן

בגיטין – לרש"י,

ושלח (קמא) – שהאיש עושה שליח, ושלחה – שהאשה עושה.
ושלח (בתרא) – שהשליח עושה שליח.
 ושלחה (בתרא) שקטנה ושוטה שחוזרת אינה מתגרשת.

לר"ח,

שלח (בתרא), שהוא עושה. שלחה, שהיא עושה.
 ושלחה (וי"ו), ששליח עושה.
שלחה (קמא) – שקטנה ושוטה אינה מתגרשת.
 (ולכא למילף קידושין, דהוי מדעתה.
 ותרומה וקדשים, דהוי קדש).

בקידושין – ויצאה והיתה.

(למסק', אפשר גם מתרומה וגירושין. תוס' עמ' ב').

בתרומה – לס"ד "גם" אתם.

(ולכא למילף גירושין וקידושין, שאינם במחשבה,

וקדשים, דהוי קדש ממש).

למסק' יליף מגירושין וקדשים.

גם אתם, למסק' – לרבנן ממעט שליח גוי,

לר"ש דלא תימא אתם למעוטי שליח.

(בחטאות – אפשר מפרו של אהרן. תוס').

בקדשים – לריב"ק ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל,

(ולכא למילף מכאן, דרוב מעשי קדשים ע"י שליח,

וגירושין, גם משום שאינו במחשבה).

לר' יונתן, כשיש לו שותפות, מיניה דושחטו,

ומאיש שה לבית אבות, לרבות גם כשאינו לו שותפות בגוויהו.

בכל התורה – במה הצד מגירושין וקדשים.

זכיית אפוטרופוס ליתומים (במקום חוב) – ונשיא אחד, ועי' להלן.

הדינים שבסוגיא

דיני תרומה

מה"ת בכל שהוא, מדרבנן; עי"פ א' מ-40, עי"ב מ-50 עי"ר מ-60.

שליח תורם כדעת בעה"ב (עין יפה או בינונית או רעה).

אם אין יודע – תורם א' מ-50.

תרם א' מ-40 או מ-60 (שכך אמדו בטעות –

- תרומתו תרומה. (אפי' מוחה בעה"ב אח"כ).

תרם שליח מן היפות, וא"ל בעה"ב כלך אצל יפות –

נמצאו יפות מהן, תרומתו תרומה (שע"כ

- חסר עד מג: -

מג:

קבלת הגט

נשואה – היא מקבלת גיטה ולא אביה. אפי' בקטנה (אינה חוזרת).
 (וכן יתומה היא מקבלת גיטה אפי' בקטנה, מפעוטות).
נערה מאורסה – אביה מקבל.
היא – לר"י לא מקבלת, לרבנן מקבלת. (לר"ל מד. ר' שמעון כר"י).
קטנה מאורסה, לרבנן – לרש"י קודם חזרה אינה מקבלת,
 לריב"ם (והודה רש"י) מקבלת.
 ומ"מ אמרה התקבל, אין מגורשת עד שיגיע גט לידה.
 קטנה (יתומה או נשואה, או לרבנן) שעדיין משלחה והיא חוזרת,
(דהיינו אין יכולה לשמור גיטה) – אין מתגרשת ע"י עצמה.
ע"י אביה – לרש"י א"א, לתוס' אפשר.
שוטה – אין מתגרשת לכתחילה.
 איכא למ"ד משום גרירה וא"י למ"ד משום דחוזרת.
עבר וגירש – למ"ד משום גרירה מגורשת,
 למ"ד משום דחוזרת אין מגורשת.
יש לה אב המשמרה, או גירש כשחלומה –
 למ"ד משום גרירה אסור לגרשה, למ"ד חוזרת מותר לגרשה.

קבלת קידושין

קטנה (אפי' אין לה אב) ודאי לא מקבלת קידושין. אביה – מקבל.
נערה – האב מקבל.
היא – לר' יהודה לא מקבלת.
לרבנן – לריו"ח לא מקבלת (ל"ק דמפקעת, ל"ב דצריך דעת מקנה),
 לר"ל מקבלת (ויצאה והיתה). (חברותא כולה כר"י. מד.)

מד.

קבלת מאמר – לרבי א"צ דעת (כיבוס), לרבנן צריך (כקידושין).
בקטנה – צריך דעת אביה (לרבנן היינו רצון, לרבי להודיע. תוס').
בנערה – דעת אביה ודאי מועיל,
דעת עצמה – לר' יהודה לכאורא לא מועיל,
 לר"ל (ולל"ק) מועיל משום דזקוקה ועומדת.

לרבנן – לר"ל ולל"ק מועיל (משום דזקוקה),
לל"ב, לרבי מועיל, לרבנן דרבי לא מועיל.

[נערה (לר"ל אליבא דרבנן) ששלחה לקבל קידושין – ע"י ראשונים]
התקדשי לי בתמרה זו התקדשי לי בזו – צריך שיהא בכ"א שו"פ.
אבל ב"התקדשי" אחד – מצטרפין לר"ש, ותנאי דבסמוך פליגי.
חמשה שתובעין אותו וכפר להם בשבועה –
לר"מ בכלל חייב אשם 1, בפרט חייב 5. וע"י ביאורו במס' שבועות.
לר"י – לרש"י לא לך, לא לך – חייב 5. לא לך ולא לך – אחת.
לר"ת ולא לך – חייב 5. לא לך – אחת (על הראשונה).
לר"א – רק שבועה באחרונה מחייבת 5.
לר"ש – רק כשאומר שבועה לכל אחד חייב 5.

מד:

נערה שיש לה אב שעשתה שליח לקבל גיטה (לרבנן דר"י) –
מספ"ל לרבא אי מועיל, ופשט ר"נ דאין מועיל.
[עבד יכול להיות חצר, רק בישן ומשמרתו (וכפות).
וה"ה בת, וע"כ דלאו מדין חצר מקבלת].
קטנה שעשתה שליח – אף בלא ר"נ אין מועיל, ומתגרשת רק בקבלתה.
(בקבלתה, אם יש לה אב – ע"י מג:).
ואם הסכים האב – מתגרשת מיד בקבלת השליח.
נערה – באין לה אב, ודאי מועיל שליחותה,
יש לה אב – היינו דר"נ דאין מועיל. נתרצה האב – מועיל.

קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה –
בשידכו – לרב ושמואל צריכה גט ומיאון (וכן לאב"י ורבא מה:).
לעולא, לתוס' מודה.
לרש"י (ותוס' מה:): ס"ל באיכ"ד דא"צ גט ולא מיאון.
בלא שידכו – לר"ש פי' ר"נ דא"צ גט,
אבל מיאון מוכח מסוגיא דצריך.
לעולא כ"ש דא"צ גט ולא מיאון.
נערה שנתקדשה שללד"א (לר"ל אליבא דר"י ולר"יח אליבא דכ"ע) –
בשידכו לר"ש (ולתוס' אף לעולא) – צריכה גט.
ומיאון ל"ש (וע"י ראשונים בשם שאלתות).

להלכה – תוס' מה: בשם שאלתות ורי"ף פסקו דא"צ גט ולא מיאון ואפי' בשידכו (כעולא לפירש"י).

ט"ו נשים פוטרות צרותיהן וצ"צ מן החליצה ומן היבום.
ואם מתו או מיאנו או נתגרשו או נמצ' איילונית – צרותיהן מותרות
[בבתו משכח"ל מיאנה בחיי אביה –

או ביתומה בחיי האב דהיינו שכבר נישאת, ובעי' מיאון ומספיק,
 או לרו"ש בקידשה עצמה בלא שידכו. דבשידכו, צריכה גם גט]

מד: - מה.

לת"ק אין האב מוכר בתו לקרובים (שאין להם בה קידושין),
 לר"א מוכר.

לקרובים שיש להם בה קידושין (כגון חייבי לאוין) – מוכרה לכ"ע,
כגון; אלמנה לכה"ג,

ומשכח"ל בנתאלמנה מייעוד ולריבר"י דבסמוך דשרי בכה"ג למוכרה.
 ולרו"ש משכח"ל נמי בקידשה עצמה ולא שידכה האב, ועדיין לא מיאנה
וכגון; גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. ומשכח"ל בקידושי יעוד וכנ"ל.
 ולרו"ש בקידשה עצמה בלא שידך, ואירע שגירשה (או מת ונחלצה).
 אין אב מוכר בתו לשפחות אחר שקידשה, ואפי' ששידכה (תוס').

קידושי יעוד – לת"ק במעות הראשונות,

לר"י בר"י ע"י פרוטות פעולה שיש לו עליה.

ונפ"מ כדלעיל דאחר שמכרה ונתייעדה ונתאלמנה, לת"ק אין מוכרה
 לריבר"י מוכרה.

מה.

מת המקדשה שלא לדעת אביה, ונפלה לפני אחיו ליבום –

אם עשה בה מאמר – צריכה גט למאמרו (שמא נתרצה למאמר שני),
 וחליצה לזיקתו (שמא נתרצה לראשון).

ומיאון – שמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה

(שלא נתרצה לראשון ונתרצה לשני),

וחיישי' דתופסין, שמא לא נתרצה לראשון ולא לשני (גמ'),

ושמא נתרצה לראשון ולא לשני (רש"י).

ושמא נתרצה לראשון ולשני (ר"ש מקוצי).

אם לא עשה בה מאמר – צריכה רק חליצה (שמא נתרצה לראשון).

אחות גרושה בחייה – אסורה מה"ת, אחות חלוצה (וזקוקה) רק מד"ס.
נפלה לפניו אחו"ג – פטורה לגמרי, נפלה לו אחו"ח, חולצת ול"מ.

מה:

המקדש אשה לבנו שלא מדעתו –

[לר"ש לכי ראוי לחוש דילמא ארצייה קמיה ולהצריכה גט ומיאון]
לרבינא ל"ח שמא נתרצה הבן (דלא ס"ל כר"ש אפי' בשידכו).
והכי קי"ל. תוס'.

קטנה שהלך אביה למדינת הים –

לר"מ מיוני אסורה להתקדש (חיישי' שמא יקדש),
ואם קידשה, אסור לקיימה.
לר"ת יכולה להתקדש ע"י אמה ואחיה,
(ומותר לבוא עליה דבכל שעה שמא קידש ל"א). וכ"ה בה"ג.
ואם אח"כ בא האב א"צ לקדשה. וכן כשגדלה גדלי קידושין בהדה.
אם מת האב במדה"י – מודה רבנו מנחם שמותרת להתקדש.
כהן שהלך למדה"י – אשתו אוכלת בתרומה, שמא מת ל"ח,
גירשה שעה א' קודם מיתתו – קי"ל כר"י דאסורה, שמא ימות חיי'.

המקדש קטנה שלא מדעת אביה דרך בזיון, כגון ;

בכישא דירקא (אפי' בבית) או בשוק (אפי' בכסף) –

אפי' לר"ש אי"ח שמא נתרצה האב.

אב שהבטיח (לאשתו) לקדש בתו לפלוני, ובשעת סעודת חיתון (קודם

שנתקדשה לפלוני) קידשה אחר (אפי' קרובו) שלא מדעתו –

- אפי' לר"ש אי"ח לקידושין,

לאבבי אפי' לא טרח האב בסעודה, (לא יעשו עולה).

לרבא דוקא בטרח. **בלא טרח** – לר"ש חיישינן.

נתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדה"י ונשאת –

לרב אוכלת בתרומה עד שימחה האב,

לרב אסי אינה אוכלת [מדרבנן, ככל ארוסה].

אם מתה – אפי' לרב אין יורשה.

(ועי' ראשונים אם מטמא לה וכדו').

להלכה – יש פוסקים כרב אסי, ור"ת פסק כרב.

[**מגילה שלא בזמנה** – בעשרה.

בזמנה – לרב ביחיד לר"א בעשרה, וקי"ל בעשרה כר' יוחנן.

מגילה בין הכתובים – בציבור לא יצא, ביחיד יצא.

נתקדשה לדעת ונשאת שלא לדעת, ואביה כאן –

לר"ה אינה אוכלת (אפי' לרב), לר' ירמיה אוכלת (אפי' לר"א).

נתקדשה שלא לדעת וניסת שלא לדעת ואביה כאן –

לר"ה אוכלת, לר"י אינה אוכלת, ונראין דבריו לעולא.

מו.

קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה –

אביה יכול למחות (ומועיל לגמרי אם מחה מיד כששמע,

אבל אם שתק בתחילה, לר"ש לעיל מד: חישיי שמא נתרצה. תוס').

היא – לרב יכולה למחות, לרש"י רק קודם שנתרצה האב,

לתוס' גם אח"כ.

לרב אסי אין יכולה.

(אם שומע בתחילה כשמקדשה שאין רוצה, ודאי יכול לקדשה בע"כ).

פיתוי

האב יכול תמיד למאן, ומיאוונו מחייב קנס.

מיאון הבת – אם פיתה לשם אישות, לרב מועיל [ומחייב קנס],

לר"א אין מועיל למנוע נישואין,

ולר"מ נתחדש דמ"מ מיאונה מחייבו קנס.

אם פיתה שלא לשם אישות – למניעת קידושין א"צ מיאון כלל,

לר"א, לגירסתנו, נתחדש דמיאונה מחייב קנס,

[לת"י א' בתוס' אף כשהא מקדשה לו כעת,

לת"י ב' דוקא כשנתיימרה, ומיאונה מעכב הקידושין],

לרב (ולפי הי"מ לר"א) לא נתפרש.

להצריך קידושין אחרים (כשארין מיאון) –

בפיתה שלא לשם אישות ודאי צריך.

בפיתה לשם אישות, לאביי יתכן (שיש שיטה) שצריך דעת האב,

(לרש"י קידושין אחרים, וי"א דסגי דעת).

האומר התקדשי בזו, התקדשי בזו – אם יש בא' מהן שו"פ מקודשת, אם אין שו"פ בא' אין מקודשת,

ואפי' אם תאכל מיד (אוקימתא דרו"ש).

(אם מסכימה להתקדש בפחות משו"פ – אין מועיל).

בזו ובזו – לר"ש מקודשת אפי' אם יש שו"פ רק בכולן.

אם אוכלת – לרב ושמואל יוכל להיות דמקודשת בשו"פ בכולן, דאינם מלוה (תוס' עמ' ב').

לרב אסי מקודשת רק אם יש שו"פ באחרונה.

(אבל בראשונות הוי מקדש במלוה).

התקדשי לאחר ל' – מקודשת אפי' נתאכלו המעות.

המקדש במלוה – ש"מ מדר' אמי דאין מקודשת.

המקדש במלוה ופרוטה – ש"מ מדר"א דמקודשת.

מז:

התחיל לקדשה בפרוטה זו ובזו [וחזר בו באמצע] –

לרב אמי הוי מעות פקדון (ואם תאכלם, מלוה),

לר"ש יוכל להיות דהוי מתנה,

(ול"ד למקדש אחותו, לרב, דהכא אפשר שיחול).

המקדש אחותו – לרב מעות חוזרים, לשמואל מעות מתנה.

הפריש חלתו קמח – אינו חלה מה"ת, וגזל ביד כהן.

שיעור עיסה להתחייב בחלה – 7 לוגין מדבריות וביצה וחומש,

שהן ו' לוגין ירושלמיות, שהן חמש לוגין (רבעים) צפוריות.

עיסה פחות מכשיעור, והשלים לשיעור ע"י עיסה הפטורה מחלה – לא מתחייבת.

הפריש מנקוב (החייב מה"ת) על שאינו נקוב (החייב רק מדרבנן) –

אין הכהן מחזיר. והשאינו נקוב מתוקן. תוס'.

אבל התרומה עצמה לא תאכל מה"ת עד שיפריש עליה ממק"א,

(ולרש"י ה"ה מיניה וביה).

הפריש משאינו נקוב על הנקוב – אין הכהן חייב להחזיר,

וצריך לחזור ולתרום מה"ת על הנקוב.

מצוה מה"ת לתרום מן היפה, ולא מן הרע על היפה.

הפריש מן הרע – חל מה"ת (וא"צ לחזור ולתרום), אבל נושא חטא.

[למ"ד אי עביד מהני, חטא א' על הפרשתו,
למ"ד ל"מ, א' על מעשה הפרשתו, והב' על שהתרומה רעה].
התורם קישות ונמצאת מרה, אבטיח ונמצא סרוח –
תרומה לכהן, ויחזור ויתרום מדרבנן (וגרע מסתם רע הנ"ל).
[**כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד –**
לשיטה א' מהני, ולכן לקי,
לשיטה שניה לא מהני, ולקי משום דעבר אמימריה דרחמנא].

כללי החשש מחורבא

הפרשת חלה מקמח – אע"ג דאדם יודע דאי אפשר,
מ"מ סבורין שמועיל מחילת כהן.
לת"י א' בגמ' חיישי' גם לחורבא דכהן, ובחד מנא לא צאית,
(כגון שיחשוב שהקמח פטור מחלה ואין מצטרף),
ולכן חייב להחזיר ול"ס לחייבו להוציא עליה חלה ממק"א.
בתרי מנא צאית (אפי' לת"י א') וסגי שיפריש ממק"א,
(כגון כהן שקיבל תרומה מנקוב על שאינו נקוב).
לת"י ב' לחורבא דכהן ל"ח כלל, דציית,
וחיישי' (בדאורייתא) לחורבא דבעה"ב בחד מנא,
(כגון דיחשוב דהכהן מחל שקיבל קמח, ויאכל עיסתו בטיבלא)
ולא סגי שיחזור ויפריש (בחד מנא) רק בעינן שיחזירו לו.
בתרי מנא – ציית, וסגי שיחזור ויתרום, כגון משא"י"נ על נקוב.
בפסול דרבנן (כגון רע דקישות ונמצאת מרה) –
אפי' בחד מנא סגי להצריכו שיחזור ויתרום.

מז.

התקדשי או באלון או ברימון – צריך שיהא שו"פ בא' מהן.
התקדשי באלו, ומנחת – מספיק שו"פ בכולן.
התקדשי בזו ובזו, ומנחת –
למתני' ולת"ק דברייטא (כללא) מספיק שו"פ בכולן,
לרבי בזבחים (פרטא) וצריך שו"פ באחת (ואפי' אוכלת. רו"ש).
אמר באלו – אפי' אוכלת סגי שו"פ בכולן (מדנפשה קאכלה).
בזו ואוכלת בזו ואוכלת (לרבנן דהוי כללא) –
לרב אמי (דהראשונות מלוה) עד שיהא באחרונה שו"פ,
לרו"ש אפי' שו"פ בכולן מקודשת (דמעות מתנה ואינם מלוה).

[אמר בשחיטת הזבח, ע"מ לאכול כזית למחר, כזית בחוץ –
הוי ב' מחשבות (ועי' זבחים),
ע"מ כזית למחר כזית בחוץ – לרבנן מחשבה אחת,
לרבי ב' מחשבות (ולר"י חייב כרת משום לשון ראשון)].

מז. - מז :

המקדש במלוה – אינה מקודשת ואפי' כשחלק מהמעות בעין.
[אם לא התחיל כלל להוציא – תלוי בפלוגתא דתנאי להלן עמ' ב'.]
הקונה מכר במלוה – אין קנוי, (ועי' רי"ף ורמב"ם בסוגי דפ"ק).
התקדשי לי במנה ונתן דינר – מקודשת וישלים (לא כסיפא).
במנה ונתן 99 – לת"ק מקודשת,
לי"א אינה מקודשת (בכה"ג כסיפא).
בכה"ג במכר לכ"ע קנה (דליכא כיסופא, רא"ש).

מז :

התקדשי בפקדון ומצאתו שנגנב או שאבד –
אם קיבלה אחריות, החלק שנגנב הוי מלוה ואינה מקודשת בו,
ומקודשת רק אם נשתייר שוה פרוטה⁵⁸¹.
וכ"ש אם לא קיבלה, דא"מ במה שנגנב.
המקדש במלוה שלא התחילה להוציא ממנו כלום –
לת"ק מלוה ברשות לזה לחזרה, ולא חשיב שנותן מידי, וא"מ,
לר"מ (כיון שלא הוציא) ברשות מלוה, ונחשב שנותן, ומקודשת.
[אם לא הוציא, ונגנב – אף דחייב, מ"מ לר"מ עדיין ברשות מלוה]
לענין אונסים – לרבנן דבי רב, לת"ק ברשות לזה לר"מ ברשות מלוה,
לרבה, לכ"ע ברשות לזה.
בשאלה – משעת משיכה חייב באונסים, אף קודם שהשתמש,
לגבי חזרת המשאיל, עד שהשתמש (ביקע) יכול לחזור (אפי' לת"ק).

מז : - מח.

התקדשי לי בשטר חוב –
בשטר חוב דידה, היינו מלוה, וקיי"ל שאינה מקודשת.
(אפשר לקדש בזכות שאינה בעין, אם הוי נתינת דבר חדש).

⁵⁸¹ [עי' ברשב"א ורא"ש דיש אופנים שדעתה על כל הפקדון וא"מ].

בשטר חוב דאחרים –

אם רק מסר ולא כתב, לרבי בכה"ג נקנה, ומקודשת, (לתוס' רק באמר קני כל שיעבודו).

לרבנן בכה"ג לא נקנה, וממילא אינה מקודשת.

(לענין מכירת שטר – לרבי סגי מסירה, לרבנן מסירה וכתובה, וקיי"ל כרבנן. תוס' כאן).

אם כתב ומסר, ולא כתב קני כל שיעבודו –

לר"פ בכה"ג אין קונים, ואינה מקודשת.

ולפי אופן ב' בסוגיא, ר"מ פליג וס"ל דקונים ומקודשת, וע"ע להלן ורבנן כר' פפא.

(אליבא דרבי – לתוס' כאן ס"ל לר"פ דצריך לומר וכל שיעבודו).

כתב הוא וכל שיעבודו, ומסר –

למאן דפליג אשמואל (ר"מ באופן ג') ודאי מקודשת,

לשמואל [דהמוכר שט"ח יכול למחול, ואפי' יורש מוחל],

לאופן ג' אינה מקודשת (ל"ס דעתה, כיון דיכול למחול).

לאופן ד' – לר"מ מקודשת (אשה סמכה דעתה), לחכמים אי"מ.

(קנה קרקע בשט"ח – לשמואל ודאי אין מכור. רש"י).

מכירת שטרות – לתוס' כאן מדרבנן (ויש חולקים).

[המוכר שט"ח והלוה בפנינו – לתוס' א"א למחול, ועי' להלן].

התקדשי במלוה ע"פ שיש לי על אחרים ומקנה במעמד שלשתן –

לר"מ מקודשת (דמעמ"ש מועיל גם במלוה, וכן המסק' בגיטין),

לחכמים אינה מקודשת (דמעמ"ש אין מועיל במלוה).

הקנה מלוה במעמ"ש, ומחל – אפי' לשמואל אין מחול. תוס'.

ועי' ראשונים דפליגי.

בפקדון לכ"ע מועיל מעמ"ש.

(המקדש במלוה במעמ"ש, למאי דקי"ל דמועיל במלוה –

לתוס' ודאי מקודשת.

להרשב"א, לאופן ג', לשמואל אין מקודשת,
לאופן ד', פלוגתא אי סמכה דעתה).

מח.

המקדש בקידושי שטר שאין בו עדים ואינו שו"פ, ומסר בפני עדים –
לר"מ אי"מ, לר"א מקודשת, לרבנן ספק (וצריכה גט מספק).
אם שו"פ – לרבנן מקודשת בודאי,
לר"מ – לרש"י ותוס' אי"מ (ועי' ראשונים).

קדשה בשטר (שאין שו"פ) שלא לשמה – לר"ל אין מקודשת.
לאופן ב' – לר"מ אי"מ, לר"א מקודשת, לרבנן ספק.
(בשו"פ כנ"ל).

קדשה בשטר (שאין שו"פ) לשמה ושלא מדעתה –
לרבא ורבינא מקודשת, לר"פ ור"ש אי"מ,
לאופן ג' – פלוגתא דתנאי, כנ"ל. (בשו"פ כנ"ל).

מח. - מח:

עשה לי שירין נזמים וטבעות (והזהב שלה) ואקדש אני לך –
כ"ז שלא החזיר לה, מפשטות הסוגיא משמע דאינה מקודשת,
(ועי' בזה בראשונים).

אחרי שמסר – אם לא הוסיף נופך משלו –
אם סוברים, או ;

א. המקדש במלוה, אינה מקודשת,
ב. אינה לשכירות אלא לבסוף, (ת"ק דר"ט),
ג. אומן קונה בשבח כלי – מקודשת.
למאי דקיי"ל המקדש במלוה אי"מ,
וקיי"ל נמי ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף כר"נ וריה"נ (תוס'),
אם נסבור אין אומן קונה בשב"כ – אין מקודשת.
להסברות דאי"מ, אם הוסיף נופך משלו –
לר"נ דעתה אמלוה ואי"מ, לריה"נ דעתה אפרוטה ומקודשת.

אם אומר בשכר שעשיתי, שלא התנו קודם (שהחזיר, רש"י) –
אינה מקודשת למאי דקיי"ל דבמלוה אי"מ.

הבונה לגוי והגיע לחופה שמעמידין בה ע"ז – אסור לבנותה.
בנה – למ"ד ישנה לשמתוע"ס, שכתו מותר. והכי קי"ל, וכנ"ל.

שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, אף למ"ד ישנה וכו'.
 פועל יכול לחזור בו בחצי היום אף למ"ד אינה וכו'.
 (והנפ"מ **בהאי פלוגתא** – לקידושין ולשכר בית ע"ז, וכנ"ל).

מח:

התקדשי לי בכוס זה –

במים – לרש"י מקודשת רק בכלי, ומים לא מצטרפים לשו"פ,
 לר"ת בו ובמה שבתוכו (דבטל לכוס).
ביין – לרש"י רק במה שבתוכו (דכך הדרך לשתות ולהחזיר הכוס),
 לר"ת בו ולא במה שבתוכו,
 (יין לא בטל לכוס, ומ"מ לא מסתבר שהכוונה אליו).
בציהרא (ציר דגים או שמן) –

לרש"י בו ובמה שבתוכו (דהכלי צריכין לשומרו בו),
 לר"ת במה שבתוכו ולא בו,
 (דחשוב והכונה אליו, ומ"מ כוס לא בטל).

התקדשי לי בכוס זה של יין ונמצא דבש, או להיפך –

לת"ק אינה מקודשת, לר"ש בהטעה לשבח (ע"י נזיר לא:). מקודשת.
ע"מ שאני עשיר ונמצא עני – אינה מקודשת.
עני ונמצא עשיר – לת"ק אי"מ, לר"ש מקודשת.
 (- ע"י מהרש"א דביין ועשיר ל"ק על ר"ש -).

בדינר של זהב ונמצא כסף ואפי' להיפך – אינה מקודשת לכ"ע.
(המוכר חומץ ונמצא יין או להיפך – המוכר והלוקח יכולין לחזור,
 ומסתמא ה"ה לקידושין דאינה מקודשת).

בדינר כסף ונתן שנים וכדו' – מודו רבנן דמקודשת, (רש"ל בתוס').
 (ואף דלמסקנת מהרש"א אי"ז כתוב בתוס', מ"מ מסתמא הדין אמת).
 (לא יישן בתפילין שבידו אפי' עראי, ושבראשו לא יישן קבע,
 ובפרס סודרא, הכל מותר).

אמר לשלוחו הלויני דינר כסף וקדש פלונית, והלוהו זהב,

(והשליח והאשה יודעים) –

לאביי, לת"ק אי"מ, לר"ש מקודשת כדלהלן,
(ועי' בראשונים אי למסק' נשתנה הדין).

[הא דמקודשת לר"ש –

היינו בקידש בזהב בערך דינר כסף, או שמחל הנותן,
אבל בלאו הכי – מודה ר"ש דהבעל מקפיד ואינה מקודשת⁵⁸².
אם השליח או האשה אינם יודעים דהוי זהב – אי"מ.

אמרה לשלוחה קבל קידושי שא"ל פלוני התקדשי בכסף, ונתן זהב –
לת"ק אי"מ, לר"ש מקודשת (אפי' אם היה צרור עד שהגיע לידה).

מט.

גט פשוט – עדיו מתוכו, וזמנו כאותה שנה.

מקושר – עדיו מאחוריו, בין קשר לקשר. וזמנו כשנה שלאחריה.
(מקושר תקנו לכהנים. וצריך ג' קשרים ע"י שתופר החלק שהשאר,
ועדיו כמנין קשריו, ויכול להרבות קשרים ובלבד שירבה עדים.
ויתר הטופס, מלבד השיטות התפורות, כתוב כרגיל).

פשוט שעדיו מאחוריו – פסול.

מקושר שעדיו מבפנים – לת"ק פסול, לרחב"ג כשר.
פשוט שהשאר חלק (אפי' הרבה) בין שיטה לשיטה, כשר.
(ויש להרבות עדים כמנין השיטות של חלק.
פשטות התוס' ועי' מהרש"א).

ציוה לכתוב גט, ועשו להיפך ממנהג המדינה (פשוט או מקושר), פסול
ציוה מקושר ועשו פשוט – פסול לכ"ע (אפי' כשהמנהג בשניהם).
ציוה פשוט ועשו מקושר, והמנהג בשניהם – לת"ק פסול, לרשב"ג כשר.

התקבל לי גיטי ממקום פלוני, וקיבל לה ממק"א –
לת"ק פסול, לר"א כשר.

ע"מ שאני לוי ונמצא כהן, ממזר ונמצא נתין (שבח יוחסין) –

⁵⁸²(תוס' להגהת מהרש"א, ותו"י ותורא"ש. ועי' רשב"א).

אינה מקודשת אפי' לר"ש.

(וכ"ש כהן ונמצא לוי, נתין ונמצא ממזר, וכדלהלן מט:).

ע"מ שאין לי בת או שפחה גדולה ויש לו –

לר"ש מקודשת (שבח ממון). (ולת"ק לא).

שאין גדלת (חשובה או מקלעת שער) ויש – אפי' לר"ש אי"מ.

(שיש לו, ואין לו – לכ"ע אי"מ, וכדלהלן מט:).

ע"מ שאני קריינא – לת"ק כיון שקרא ג' פסוקים בביהכנ"ס, מקודשת.

לר"י שקרא ותרגם כתרגום שלנו.

אגב –

המתרגם פסוק כצורתו – ה"ז בדאי.

לרש"י כגון לא תסהיד על דינא (דאדרבא מצוה),

לר"ח דמתרגם וחזו ית אלקא (דאי"ז אמת).

המוסיף בתרגום – ה"ז מחרף ומגדף.

לרש"י סתם תוספת מדעתו שלא ניתן מסיני (דמבזה דברי המקום),

לר"ח דמתרגם וחזו ית מלאכא דה' (שנותן שבח המקום למלאך),

[אבל בגוונא דרש"י, לר"ח אי"ז מגדף].

ע"מ שאני קרא – עד שיקרא תנ"ך בדיוק.

ע"מ שאני שונה – לחזקי' (ולר"מ) הלכות דהיינו הלכה למשה מסיני,

(רש"י. ועי' רי"ף ורא"ש שפי' משנה).

לריו"ח (ולר"י) מדרש תורה, דהיינו ספרא וספרי.

מט:

ע"מ שאני תנא – עד דתני הילכתא ספרא ספרי ותוספתא.

שאני תלמיד – ששואלין ד"א מתוך מקום א' אפי' קל ככלה, ויודע.

(הקל שבכלה – לרש"י דבלא סברא,

לתוס' שבת קיד בשם ר"י שהכל יודעין מהדרשה).

שאני חכם – ששואלים אותו דבר חכמה (סברא) בכ"מ ואומרה.

שאני גבור – שחבירו מתייראין ממנו מפני גבורתו.

שאני עשיר – שבני עירו מכבדין אותו מפני עושרו.

שאני צדיק – אפי' רשע גמור [ספק] מקודשת.

שאני רשע – אפי' צדיק גמור [ספק] מקודשת.

עשרה קבין ירדו, תשעה נטלו –

חכמה – א"י. יופי – ירושלים. עשירות – רומים קדמונים.

עניות בממון – בבל. גסות – עילם (אחר שהשתרבב מבבל).

(סימן לגסות – עניות בתורה).

גבורה – פרסיים. כנים – מדי. כשפים – מצרים.

נגעים – חזירים. זנות – ערביא. עזות (ממזרות) – מישן.

שיחה – נשים. שכרות (או שחרות) – כושים. שינה – עבדים.

מט:

ע"מ שאני כהן ונמצא לוי ולהיפך, נתין וממזר ולהיפך,

בן-עיר ובן-כרך ולהיפך, ביתי קרוב למרחץ ונמצא רחוק ולהיפך,

יש לי בת ושפחה מגודלת (להו"א לעיל ממש, למסק' לרש"י חשובה

לר"ח מקלעת) ואין לו ולהיפך, אין לו בנים ויש לו ולהיפך –

- אינה מקודשת. וכן היא שהטעתו.

אפי' אומרת בלבי היה להתקדש אעפ"כ – אינה מקודשת,

(להו"א משום דדשב"ל נגד תנאו ל"ה דברים, למסק' ככל דשב"ל).

(ועי' לעיל דר' שמעון לא פליג על מתני').

דברים שבלב

דברים שבלב – אינם דברים.

כגון ההוא דזבין אדעתא למיסק לא"י ולא אמר כן בפיו.

אם היה אומר בפיו בלא לכפול – הי' מועיל,

לרשב"ם כיון דהוי ממון ולתוס' דיש אומדנא ע"י גילוי דעתו.

ונפ"מ דאם נאנס, לל"ב דלהלן (נ). אונס שצריך תיור,

ולל"ק אונס שלא מועיל אפי' תיור – בטל המקח.

יש דברים דקי"ל דבעי' בהו תנאי כפול.

לרשב"ם בממון א"צ (רק באיסור), ולא נהירא.

ויש דברים דבעי' גילוי מילתא אבל א"צ תנאי כפול,

(כגון אדעתא למיסק הני"ל).

ויש דברים דאפי' גילוי מילתא א"צ,

כגון; כותב נכסיו ושמע שיש לו בן, וכותב כל נכסיו לאשתו.

ג.

נדר עולה – כופין אותו עד שיאמר רוצה אני.

(ודשב"ל ל"ה דברים, ובפרט בכפרה).

גיטין ושחרורין שחייב להוציא ע"פ דין –

כופין עד שיאמר רוצה (דשב"ל לה"ד ובפרט במצוה).

המקדש ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת ונמצאת לוייה וכד' (עי' סד) –

מקודשת, לכה"פ לחומרא, להצריכה גט,

ולמסק' אפי' לקולא, דשב"ל לה"ד.

הבא לי מעות (שהן הקדש, ושכח) מהחלון או מהדלוסקמא, והביא –

בעה"ב מעל.

(לא עשה שליחותו, שליח מעל. הי' בעה"ב מזיד או נזכר, שליח מעל)

אפי' אמר בעה"ב בלבי הי' לכיס שני – מעל,

(אע"ג דנאמן במיגו דנזכרתי, הוי דשב"ל).

[אמר מזיד הייתי (או נזכרתי) –

לת' א' בתוס' אין נאמן, לר"מ בתוס' נאמן].

מכר בפירוש ע"מ לעלות, ועלה ולא איתדר –

לל"ק דרבא חשיב לא נתקיים התנאי, לל"ב נתקיים.

מכר ע"מ לעלות, ואינו עולה בפשיעה – אין המכר בטל.

באונס גמור – בטל.

באונס שאפ' ע"י שיירה – לל"ק דר"א לא בטל לל"ב בטל.

צא וקדש במקום פלוני וקידש במק"א – אינה מקודשת,

(דשם אוהבים אותו ולא יאמרו עליו גנאי).

הרי היא במקו"פ – מקודשת.

וכן תן גט במקו"פ ונתן במק"א – אינה מגורשת,

(בהאי אתרא ניחא לי דנבזי).

הרי היא במקו"פ – מגורשת.

המקדש ע"מ שאין נדרים או מומין, ונמצאו – אי"מ כלל (וא"צ גט).

כנס סתם (עי' כתובות אי אפי' אחר שקדשה בתנאי), ונמצאו –

תצא בלא כתובה. אבל גט צריכה מדבריהם או מספיקא.

מומין לענין הנ"ל – כל המומין הפוסלין בכהנים,

(ועי' בכתובות שהוסיפו עוד).

נ:

המקדש 2 נשים בפרוטה, ואפי' אחת בשו"פ, ואפי' קטן שקידש –
אע"פ ששלח סבלונות לאחר מכן, אינה מקודשת.

שלח סבלונות (עי' בסמוך) בלא שידוע לנו שקידש מקודם –
לר"ה ורבה חוששין, לאביי לל"ב יש להסתפק,
למסקנא (ר"פ) –

באתרא דכולם מקדשי והדר מסבלי פשיטא דחיישין.
רובם מקדשי והמ"ס ומיעוטם להיפך – חיישין, (לרש"י מפו',
לר"י כ"ש מרובא לקולא, לר"ח כ"ש ממיעוטא לחומרא).
כולם מסבלי והדר מקדשי – אין חוששין (לר"י פשיטא).
רובם מסבלי והמ"ק ומיעוטם להיפך – לר"י מפו' בגמ' דא"ח,
(ומסתמא ה"ה לרש"י), לר"ח מפורש בגמ' להחמיר.
[מצינו לפעמים דמחמירין כמיעוט – כגון נפל למים שא"ל סוף].

לרש"י כל הנ"ל דחוששין, היינו בשידך, ושלח בעדים,
להר"מ בתוס' גם בלא שידך, ובשלח בלא עדים.

הוחזק שטר כתובה בשוק –

באתרא דמקדשי והדר כתבי, חיישי' (להצריכה גט),
ואפי' באתרא דלא שכח ספרא.
באתרא דכתבי והדר מקדשי, לא חיישין.

אגב – נתן קידושין ול"פ, מקודשת רק בעסוקין מענין לענין בא"ע.
נתן נייר חלק – ס"ד דמגורשת ודאי דבמי מילין כתבו, ועי' גיטין.
שטר שזמנו כתוב בשבת או ביוכ"פ – כשר.

המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת – אינן מקודשות,
(משום כל שאינו וכו', ולרבא גם משום דאין מסורין לביאה),
ואין כרת על ביאת אחת מהן.
5 נשים ובהן 2 אחיות ואמר כולכם מקודשות בב"א (ע"י שליח) –
למ"ד את וחמור ל"ק, אין אחת מקודשת.

(למאי דקי"ל קני, נכריות מקודשות, ולאביי גם 1 מאחיות).
אמר כולכם ואחת מאחיות, או הראוי לביאה – ע"י להלן נא:
 [קי"ל קידושין תופסין בח"ל כגון אלמנה לכה"ג וגו"ח לכה"ד,
 ואין תופסין בח"כ].
 [מתו 2 אחין הנשואין 2 אחיות – לר"ש פטורות אפי' מחליצה,
 ואם בא על אחת, חייב כרת דאשת-אח (ולא דאחות אשה)].

נא.

כל שאינו בזה אחר זה – אפי' בבת אחת אינו,
 במילתא דליתא לחצאין, וליתיה בטעות, (כגון 2 אחיות).
המרבה במעשר – פירותיו מתוקנין (דאי' לחצאין) ומעש' מקולקלין.
 (האומר תתקדש למעשר פלגא פלגא דחיטתא – קדשה).
צאו 2 בעשירי וקראן עשירי – מעורבין מעשר (דאי' בטעות) ושלמים
 וכשיסתאבו, יבי' בהמה ויחלל עלי' השלמים שבהן, ויאכלו לבעי'.
 (מעשר – כשהוא תם, קרב. במומו, נאכל לבעלים).
קרא עשירי לעשירי, ואח"כ לי"א עשירי – לא קדוש י"א כלל.
קרא ל-9 עשירי, ול-10 תשיעי, ול-11 עשירי –
 תשיעי נאכל במומו, עשירי קרב כמעשר, י"א שלמים.

המביא 80 לחמי תודה –

אמר יקדשו 40 מתוך 80 (והשאר לאחריות), קדשי,
 (ועי' במנחות איך נאכלין).

לא יקדשו 40 א"כ קדשו 80 – לא קדשי (מדין כל שאינו).
בסתם – לחזקי' לאחריות מכוין וקדשי, לר"י לקרבן גדול ול"ק.
הקדיש לחמים בטעות (כגון נתכוין שחורות ונמצאו לבנות) –
 ל"ה הקדש (ככל הקדש בטעות דקי"ל כב"ה דל"ה הקדש).
 אין הלחם קדוש אלא בשעת זביחה.
הקדיש 40 בשעת זביחה, והוסיף עוד – השניים לא קדשי.
 א"א להקדיש 80 חצאים (דהוי פרוס).

קידש א' מ-2 אחיות (וכדו') והיינו קידושין שאין מסורין לביאה –
 לאביי הוי קידושין. לרבא ל"ה קידושין (ואיתותב להלן נב.).

נא:

אמר לחמש נשים (הנ"ל נ:), הראוי' מכם לביאה תתקדש לי –

לכ"ע נכריות מקודשות ולא אחיות.

כולכם וא' מאחיות – לאביי מקודשות כולם וא' מאחיות,

לרבא רק נכריות מקודשות, (ומ"מ ל"ה את וחמור).

המקדש בתו סתם –

יש לו קטנה וגדולה, קטנה מקודשת ודאי.

(לרבא אפי' כשהבוגרת שלחתו, וגם הקנתה לו הכסף,

ואפשר דה"ה לאביי).

יש לו כמה קטנות – לרבא אין מקודשות, לאביי מקודשת א' מהן.

[בת קטנה רמיא עליו לקדשה].

יש לו 2 כתי בנות, ואמר קידשתי הגדולה –

בהוכרו ולבסוף נתערבו – לר"מ כולן אסורות חוץ מקטנה שבקטנות,

לר' יוסי רק גדולה מקודשת.

(עי' רש"י דלר"מ גם אמצעית שבקטנות בספק, וצ"ע מסוגיא דלהלן).

מעורבות מעיקרא, לר"מ – לאביי כנ"ל, לרבא כולן מותרות.

מי שקידש א' מאחיות, ואינו יודע –

בהוכרו ולבסוף נתערבו, נותן גט לשניהם.

במעורבות מעיקרא – לאביי כנ"ל לרבא כולן מותרות.

מת (באופן דיש ספק, דהיינו הוכרו לכ"ע ולאביי גם מעורבות) –

הי' לו אח 1 – חולץ לשתיהן,

היו לו 2 – 1 חולץ ברישא ואח"כ השני מייבם השניה.

קדמו וכנסו, אין מוציאין.

(אחות זקוקה אסורה מדרבנן,

פקעה זיקתה אחר שכנסה באיסור, מותר לקיימה.

אחות חלוצה אסורה מדרבנן רק על החלוץ).

2 שקידשו 2 אחיות ואינם יודעים איזה –

בהוכרו מעיקרא – כ"א נותן 2 גיטין.

במעורבות – לאביי כנ"ל, לרבא מותרות.

מתו (באופנים שיש ספק קידושין) –

לזה אח ולזה אח – זה חולץ לשתייהן וזה חולץ לשתייהן.

לזה 1 ולזה 2 – ה-1 חולץ ברישא לשתייהן,

והשנים, 1 חולץ ברישא לאחת ואח"כ יכול אחיו לייבם השניה.

נב.

הלכה כאביו דקידושין שא"מ לביאה הוי קידושין.

א' מחמש בנותיך מקודשת לא' מחמש בניי –

כל אחת צריכה 5 גיטין (ולרבא א"צ כלום).

מת א' מהם – כ"א צריכה 4 גיטין, ו-1 מהד' גם חולץ.

האומר בתך מקודשת לי –

אם שידך אחת, היא מקודשת ודאי, ואחיותיה אינן בספק.

ואפי' בלא שידוך ממש, אלא שנתרצו על אחת. ר"ת.

בלא ששידך ובלא ריצוי – לר"ת מקודשת הגדולה,

ולר' מנחם כולן בספק וצריכות גט, ולמעשה הסכים ר"ת.

הלכה כאביו לגבי דרבא ביע"ל קג"ס.

י – יאוש שלא מדעת. ע – עד זומם אי למפרע הוא נפסל.

ל – לרש"י לחי העומד מאליו,

לר"ת ימי לידה שאינה רואה בהם אי עולין לספירת זיבתה,

לבני נרבונו (לא) אפשר ולא קמיכוין.

ק – קידושין שלא נמסרו לביאה, וכנ"ל.

ג – גילוי דעתא בגיטא. מ – מומר אוכל נבילות להכעיס.

קיי"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס, חייב.

המקדש בפירות שביעית – מקודשת (וכ"ש בשאר הפקר שזכה בו).

(שביעית ניתנה לאכלה ולא לדבר אחר כעין סחורה).

לקדש לכתחילה בפ"ש – לתוס' כאן אסור,

(לתוס' ע"ז מספקא להו דאולי מותר, ועיי"ש בגה"ש).

אשה נעשית שליח לחברתה ואפי' במקום שנעשית לה צרה.

ולפי' שני בתוס' אף כשקיבלה בשתיקה (ועי' רא"ש).

(לעדות - אין צרה נאמנת אפי' בעדיות שאשה כשרה כגון מת בעלה).

נב - נב:

קידושין בגזל

קידשה בגזל [קודם יאוש] -

בלא שדיך - אינה מקודשת אפי' בגזל דידה,

(ואפי' מדרבנן אין מחמירין).

(רק לר"ש דסתם גזילה יאוש בעלים, מקודשת אף בגזל דאחרים,

ולא קי"ל הכי).

בשדיך - בגזל דאחרים, אין מקודשת. בגזל דידה - מקודשת.

[לאחר יאוש - מקודשת בכל אופן].

גזל חמס וגניבה, שוין.

(גניבה - כשנודע לנגנב, קי"ל סתם גניבה יאוש בעלים).

גזל ולא נתייאשו הבעלים -

הנגזל אין יכול להקדיש לפי שאינו ברשותו,

והגזלן אין יכול להקדיש לפי שאין שלו,

(ואף מדרבנן לחומרא, אין קדוש).

נב:

אריס שקידש במוזא דשמכי - אין מקודשת.

(וכששוה כמה פרוטות ואמר התקדשי בחלקי - עי' ראשונים).

קידש בכישה (אגודה בגודל שוה לשאר אגודות) - מקודשת.

אריס שקידש בכלי של שכר (לתוס' בשליחות בעל השכר) -

אין מקודשת אפי' אמר כלך אצל יפות ונמצאו יפות, (כיסופא).

(התורם שלא ברשות, ובא בעה"ב ואמר כלך אצל יפות -

אם נמצאו יפות מהן - תרומה, ואם לאו - אין תרומה.

היו הבעלים מלקטין ומוסיפין - בין כך ובין כך תרומתו תרומה).

המקדש בחלקו לאחר שחיטה -

לר"מ בין קק"ד ובין קק"ל אינה מקודשת (שולחן גבוה) וכן לריו"ס.

לר' יהודה קודם חזרה מקודשת.

לריו"ח חזר והודה לר"מ, לרב לא הודה.

[בעלים שקידש בקק"ל מחיים – לריה"ג מקודשת].

כהן שקיבל חלקו –

אין טוה"נ שלו למוכרו ולקבל על זה ממון. ועי' תוס'.

[המקדש ע"מ שאדבר עליך לשלטון – מקודשת].

אשה בעזרה – לרש"י אסורה ליכנס, לתוס' מותרת (רק לא שכיח).

סוטה ונזירה – נכנסות להניף. שחיטת קדשים כשרה באשה.

(חיל – אין טמא מת נכנס לשם,

עזרת ישראל – אין מחוס"כ נכנס לשם ולרש"י אף אשה לא,

וחייבין עליה חטאת.

עזר"כ – אין ישראלים נכנסין אלא לסמיכה שחיטה ותנופה).

קידושי אישה בקק"ד בעזרה (שלא נפסלו ביוצא), משכח"ל;

או בקטנה ונערה ע"י אביה הנמצא בעזרה, או ששלוחה בעזרה,

או שדחקה ונכנסה,

נג.

אין חולקין מנחות כנגד זבחים ולא כנגד עופות,

ולא עופות כנגד זבחים, ואפי' מנחות כנגד מנחות אסור.

ולא רק מנחת מחבת כנגד מרחשת או להיפך –

אלא גם מחבת ראובן כנגד מחבת שמעון.

אבל באותה מנחה עצמה – חולקין בצורת חלוקה ע"י גורל. תוס'.

[לר"י קודם חזרה – הי' אפשר לחלוק כמו שאפשר לקדש].

וכן בקק"ל אין חולקין.

איש חולק אפי' בע"מ. קטן אין חולק אפי' תם.

[קידש בתרו"ג ובתרו"מ ובחלה, ובשביעית-כ"ל – מקודשת].

נג. – נג:

קידש במעשר שני

לר"מ בין במזיד בין בשוגג לא קידש,

דמע"ש לר"מ ממון גבוה, (אפי' בירושלים).

(ואין מתחלל, דלא מצינו מעשר מתחלל).

לר"י במזיד קידש, דמע"ש ממון הדיוט, ועי' להלן. (וע"ע נו.).

בשוגג ל"ק, דהוי קידושי טעות, דאינה רוצה טירחא דאורחא,

ולר' יעקב אפשר דאף אם היא רוצה,

עדיין ל"ק דהוא לא רוצה משום אונסא דאורחא.

קידש במע"ש במזיד לר"י –

לפי א' ברש"י אחריות על הבעל, ומשמע שהקידושין חלין בירושלים,

לפי ב' (והסכימו לזה תוס') נחשב שו"פ והקידושין חלין מיד.

מע"ש בגבולין – לר"מ ודאי ממון גבוה,

לר"י למסק' תוס' ממון הדיוט.

[מע"ש – צריך ליפדות על כסף צורה. בירושלים אין פודין.

הפודה מע"ש שלו (לר"י גם שקיבל) – מוסיף חומש.

עיסת מע"ש בירושלים – לר"מ אין חייבת בחלה, לר"י חייבת.

בגבולין אין חייבת אפי' לר"י (משום דאסורה באכילה).

נג: - נד.

המקדש בהקדש

בשוגג – לר"מ לא קידש,

לריו"ח ועולא דס"ל דהוי טעות ולא חל (המכר או) קידושין,

ועי' להלן לענין מעילה.

לרב, בהקדש רגיל מועלין ומתקדשת,

ורק בבגדי כהונה לר"מ ניתן ליהנות ואין מעילה ולכן ל"ק.

לר' יהודה קידש,

(לריו"ח דס"ל דל"ה טעות,

ולרב ס"ל דבגדי"כ ל"נ לשאר הנאות, וקידש אם לא נתחנכו עדיין)

במזיד – לר"מ קידש, דס"ל הקדש במזיד מתחלל,

ולרב אפי' בבגדי"כ לא ניתן למזיד, ומקודשת אם לא נתחנכו.

לר' יהודה ל"ק, דהקדש במזיד אין מתחלל (ולא קיבלה כלום).

(בגדי כהונה שנתחנכו – לכ"ע בכ"ג לא מתקדשת,

כי כלי שרת אין מתחללין, וכדהלן).

מעילה וחילול בהקדש

במזיד – לר"מ מתחלל (אע"פ שאין קרבן) ולר"י אין מתחלל.

בשוגג – לר"י מתחלל ומביא קרבן בין בהוצאה ובין באכילה,

לר"מ, לריו"ח באכילה כנ"ל (וה"ה הדלקה וכל הנאה),

אבל בהוצאה (בין בקידושין ובין במכר) אין מתחלל.
לרב, מודה לר"י דמתחלל גם בהוצאה.

גזבר המפקיד מעות מותרין –

אצל שולחני – רשאי להשתמש, ואם הי' הקדש גזבר מעל.
אצל בעה"ב – אין רשאי, ובעה"ב מעל.
אצל חנוני – לר"מ כבעה"ב לר"י כשולחני.
(לריו"ח ע"כ ר"מ רק לדבריו דר"י קאמר).

כתנות כהונה – ניתנו ליהנות הנאת לבישה אף שלא בשעת עבודה.

שאר הנאות – לר"י לא ניתן, ומועלין.

לר"מ לפי רב ניתן בשוגג, וכשלא בלו אין מועלין,

כשבלו – מועלין.

הקדש שמועלין בו – יוצא לחולין, ולא שייך אח"כ למעול.

בכלי שרת – אין מתחלל, ושייך בו מועל אחר מועל.

(כ"ש מתחנך ע"י עבודה).

בגד"כ שמעלו בהן (דהיינו במזיד או לר"י אף בשוגג לא בלבישה) –

נתחנכו, לא יצאו לחולין, לא נתחנכו, יצאו לחולין.

נד.

שקלים הנמצאים בתקלין חזתין – עומדים להקרבה, ומועלין.

תקלין עתיקין ושיירי הלשכה –

לר"י (למסקי) מועלין דעומד להקרבה,

ולר"מ לרב אין מועלין דניתנו גם ליהנות (לחומה),

ולת"ק אין מועלין, דאין עומד להקרבה כלל.

חומת העיר ומגדלותיה וכל צרכי העיר – באין משיירי הלשכה.

וע"ע להלן.

חומת העיר – ניתנה ליהנות בצילה ועליה.

לשאר הנאות – לרב, פלוגתא דר"מ ור"י.

אבני ירושלים שנשרו – לר"י מועלין (למ"ד דלר"י ירושלים קדשה),

לר"מ, לרב, אין מועלין.

ככר זה כאימרא, כדירים, כעצים, כאישים, כהיכל וכמזבח – נדר.

כירושלים – י"א לר"י דלא קדושה ול"ה נדר,

(ואם יטול מאבני החומה לביתו לא מעל),

וי"א דקדושה, והוי נדר.

שקלים

בא' אדר מפנים את הלשכה מהשיריים, ומהן עושין חומת העיר וכדו'.

בא' אדר משמיעין, ובאדר מביאין בלשכה, עד א' ניסן.

בא' ניסן תורמין בג' קופות של ג' סאין,

ומקריבין מהן עד פרוס עצרת.

מי שהביא אחר א' ניסן, נותן ב"תקלין חדתי".

בפרוס עצרת (לתוס' א' סיון לרש"ש ל"ה לעומר) תורמין כנ"ל,

גם מהתקלין חדתי, ומקריבין עד פרוס החג.

מי שהביא אחר פרוס עצרת, נותן בתקלין חדתי.

בפרוס החג (א' תשרי) תורמין גם מתקלין חדתי,

ומקריבין עד שייגמרו.

מי שהביא אח"כ – נותן בתקלין חדתי.

נגמרו – חוזרין לקופות של פרוס עצרת,

נגמרו – חוזרין לקופות של פרוס הפסח.

נגמרו, לר"י (ואולי ר"מ מודה) תורמין מתק"ח של אחר פרוס החג.

לר' יהודה לא תרמו משיירי הלשכה,

לר"מ לפעמים הוצרכו לתרום מהנשאר בלשכה, שהובא בשנה זו.

אם לא נגמרו הקופות – י"א רקועי פחין וי"א כ"ש וי"א קיץ המזבח.

מי שהביא אחר שנסתיימה השנה – נותן ב"תקלין עתיקין".

ודינם כשיירי הלשכה, לחומת העיר וכדו', וכנ"ל.

משקלים שעבר שנה מאז שהובאו –

לתי' א' בתוס' היכא שלא אפשר מקריבין (עי' רש"ש שכ"מ בגמ'),

לתי' ב' לא עמדו בכה"ג להקרבה אף לר"מ (ואין מועלין).

מדבר העומד להקרבה מועלין, ולא מדבר העומד לצרכי חול,

ולכן מועלין בחדתי, וכנ"ל.

ולכן בעתיקין ושה"ל – לת"ק הנ"ל אין מועלין,

ולר"מ (ולרב היינו ר"י) מועלין, לת"ב וירושלמי רק עד שנה,

(ולכן צ"ע מדוע י"א דמועלין באבני מזבח והיכל ועזרות

שעומדין כמה שנים).

נד:

אבני מזבח והיכל ועזרה, דקדושים – באין מבדק הבית, ולמ"ד מועלין בשיירי הלשכה (דקדוש), אף משה"ל.

חוץ לחומת העזרה (כגון חומת העיר) –

למ"ד ירוש' אינה קדושה בא מדבר שאין קדוש, (כגון משיירי הלשכה למ"ד אין מועלין). ולמ"ד קדושה, בא מדבר קדוש, כגון בדק הבית, או שה"ל למ"ד מועלין בה.

לבר-פדא, לר"מ אין הקדש מתחלל בשוגג בהוצאה, ואין קרבן, אלא באכילה, וה"ה הנאה, ולא רק כילוי כהדלקת-נר. [ומתחלל בכה"ג רק כשיעור הנאתו, ולא כל החפץ, ע"י נה.]. (וכן ס"ל לר' יוסי ברי' חנינא להלן נה.).

הלכה כר"מ דמעשר שני ממון גבוה. והלכה כר"י דהקדש בשוגג מתחלל גם בהוצאה, ובמזיד אין מתחלל.

כרם-רבעי – מעלין לירושלים,

או פודין ומעלין הדמים, ונוהג בכל השנים.

לב"ש אין לו חומש כשפודה, ואין לו ביעור בשנה ג' ו'. לב"ה יש לו חומש ויש לו ביעור. לב"ש יש לו פרט (הנושר) ועוללות (אשכול בלא פסיגין), לב"ה (דילפי ממעשר), לר"מ אין לו לר"י יש לו. [מעשר – לר"מ אין לו פרט ועוללות, לר"י יש לו].

שילח מעות הקדש ביד חש"ו לקנות –

עשו שליחותו (והוא שוגג), מעל.

לא עשו – לא מעל, וחנוני מעל לכשיוציא (ע"י רש"ש).

שילח ביד פקח – נזכר גזבר מעל שלח,

נזכרו שניהם – חנוני מעל לכשיוציא.

[וכ"ז למאי דקי"ל כר"י,

אבל לר"מ נזכר מתחלל, ושוגג בהוצאה אין מתחלל ופטור].

הפודה מע"ש שלו – מוסיף חומש.

ניתן לו המעשר במתנה – לר"מ אי"ז שלו, לר"י הוי שלו.

ניתן לו הטבל במתנה –

למ"ד מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו, הוי שלו אף לר"מ.

הפודה נטע רבעי שלו – מוסיף חומש (לב"ה).

ניתן לו – לר"מ אי"ז שלו.

ניתן לו כשהוא סמדר –

למאי דקי"ל סמדר אינו פרי, הוי שלו אף לר"מ.

[סמדר ערלה – לר' יוסי אסור, להנ"ל מותר].

משך מעשר בסלע –

לר"י קנה (אע"פ שלא נתן הדמים).

ואם עמד אח"כ בשתיים, נותן לו רק סלע, והשתכר סלע.

לר"מ לא קנה (כשאר ממו"ג) ונותן ב' סלעים.

הקדש נקנה רק בכסף, (ולא קרקע בשטר וחזקה ולא מטל' במשיכה).

נה. - גה:

בהמה שנמצאת בסמוך לירושלים (כשיעור שמירושלים עד מגד"ע) –

את הבהמה עצמה אי אפשר להקריב,

זכר בן שנה ספק עולה ספק שלמים, (ובן 2 גם ספק אשם).

נקבה בת 2 ספק שלמים ספק תודה, ובת 1 גם ספק חטאת.

אם בא לתקן את הבהמה הנמצאת –

לר' אושעיא,

לר' יהודה (דא"א לחלל במזיד ולא קדושה"ג) אין עצה כשהוא תם,

לר"מ יכול לתקן מיד ע"י חילול כדלהלן.

לתוס' קודם מכוון לגזול ועי"ז יוצאה לחולין.

(מהרש"א ותורא"ש. לרש"ל ורש"ש מיירי שכך עשה מעצמו).

לרש"י א"צ לזה אלא מיד פודה כבסמוך.

ולפ"ז נתחדש לר"מ; לרש"י דתמימין נפדים,

לתוס' דגם קדושה"ג מתחללת במזיד.

לריו"ח אין אומרים לו לפדות תמימים (ולתוס' בפרט בגזילה),

אלא ממתין עד שיפול מום ואח"כ עושה כדלהלן.

(ולפי ריו"ח א"צ לחדש לר"מ דקדושה"ג מתחללת).

ומביא בזכר בן שנה, 3 בהמות, (או 3 דמים) ומתנה;
אם הנמצא עולה, תהי' ה-1 עולה תחתיו,
וה-2 שלמי נדבה, וה-3 תודת נדבה.
ואם הנמצא שלמים, תהי' ה-2 שלמים תחתיו⁵⁸³,
וה-1 עולת נדבה, וה-3 תודת נדבה.
ואם הנמצא תודה תהי' ה-3 תחתיו, וה-1 וה-2 עולת ושלמי נדבה.
ומביא גם לחם לתודה.
והשלמים נאכל רק ליום ולילה (שמא פסח שעבר זמנו היה).
- לרש"י הקדושה מתחללת מהבהמה למה שמביא,
לתוס' כבר נתחלל ע"י גזילתו, ורק משלם כל ספיקי גזילתו. –

והבהמה הנמצאת נאכלת במומה (ואף לר"א שחילל מיד, ממתין מלאכול)
ואין נשחטת באיטליז ולא נמכרת בליטרא (מספק בכור ומעשר).
(ולאשמות או פסח בזמנו לא חיישי' כדאי' בגמ').

ובזכר בן 2 (דאיכא לספוקי גם באשם גזילות ומעילות דשכיח) –
יבי' כנ"ל, והבהמה עצמה תרעה עד שתסתאב ויפלו דמיה לקיץ המזבח.
בנקבה בת 2 – מביא 1, 2 לשלמים ו-1 לתודה, ולחם.
[והנמצאת נאכלת כדרכה].
בנקבה בת שנתה – כנ"ל, והבהמה עצמה כונסה לכיפה (שמא חטאת).

נח.

מעילה וחילול

קדושת הגוף למזבח, כגון קרבנות וכלי שרת –
אין מתחללין [בין בהנאה ובין בהוצאה].
(לר' אושעיא אליבא דר"מ נתחדש דבמיד מתחלל גם קדושה"ג,
בין קק"ד ובין קק"ל).
המועל בכ"ש, כיון דאין מתחלל, יש אחריו מועל,

⁵⁸³ לתי' א' בתוס' אפשר להתנות על בהמה זו גם משום אשם מצורע, אמנם להר"ש מקוצי אין להתנות על אשם.

כגון רכב על בהמה קדושה (אפי' ע"מ לגזול), ובא אחר וכו' –
כולן מעלו.

בשאר הקדש

במעילה בשוגג – לר"י מביא קרבן אפי' בהוצאה,
לר"מ (לריו"ח) רק באכילה.

ולגבי חילול – בהוצאה (עי' בסמוך הגדר),
לר"י נתחלל הכל. (ולר"מ לא נתחלל ולא עבר איסור).
באכילה והנאה (בלי כונה לגזול) –
נתחלל בכדי הנאתו, ועיקר החפץ בקדושתו.
(וגזבר בכה"ג לא מעל כלל).

ונמצא לענין מועל שני ;
בהוצאה, לר"י אין מועל אחר מועל,
(וכ"ש לר"מ לריו"ח דשניהם אין מועליו).
(ולכן קרדום שאינו כ"ש ונתן במתנה לחבירו וכו' רק ראשון מעל).
באכילה, שייך מועל אחר מועל בין לר"מ בין לר"י.
(ולכן ביקע בקרדום שלא ע"מ לגזול ובא חבירו וכו' – כולן מעלו).

במזיד אין קרבן. ועבר איסור.
ולענין חילול – לר"י אין מתחלל,
לר"מ, בהוצאה – נתחלל הכל. **בהנאה –** כדי הנאתו.
[הוצאה – היינו או שסובר שזה של חבירו ובא לגזול,
או שסובר שזה שלו ובא ליתן לחבירו].

(קק"ל – אין בהם מעילה להתחייב בקרבן).
תמימים אין נפדים (ועי' לעיל לר"א לר"מ לרש"י). בע"מ נפדים.
(יורשים שטבחו פרה – ידעו שהיא שאולה, חייבין הכל,
כסבורין שלהן, דמי בשר בזול).

נה:

דיני קדשים

שלמים טעונים 2 מתנות. בכור ומעשר רק מתנה אחת.
אשם גזילות מעילות ושפחה-חרופה – בן 2 שנים.
אשם נזיר ומצורע – בן שנה.
פסח שלא בזמנו – שלמים, ונאכל ליום ולילה.
חטאת שאין קריבה (כגון 5 חטאות) – מתה בכיפה.
וכל שבחטאת מתה, באשם – ירעה עד שיסתאב, ודמיו לקיץ המזבח.
 אין לחם בא נדבה, והוי חולין בעזרה.
שלמים בעי סמיכה, ולא מעכב. אשם – לא בעי סמיכה.
 קי"ל דאין מביאין קדשים לבית הפסול, ותנא דסוגיין פליג.
 שלמים טעונים נסכים לספלים. אשם אין טעון.
 נסכי נדבה לאישים (ועי' בזבחים צא: פלוג' דתנאי בזה,
 ועי' בתוס' חולין דיכול לכ"ע לפרש נדבה לספלים).
 עולה ושלמים ותודה באין נדבה. חטאת ואשם אין באין.
 לב ב"ד מתנה על חטאות ציבור שאם יאבדו יהיו חולין.

נה: - נו:

בהמה ממועות מעשר שני

בהמה טמאה (וה"ה עבדים וקרקעות) אין לוקחין אפי' בירושלים,
 וגם בדיעבד אין מתחלל, ועי' להלן.
בהמה טהורה – בירושלים לוקחין.
חוץ לירושלים – אין לוקחין בהמה נקבה אפי' טהורה,
 [לרש"י או כסף צורה או שמא תכחיש, לתוס' שמא יגדל].
זכרים – לר"מ לוקחין לכתחילה,
 לחכמים ולברייתא דמע"ש אין לוקחין.
בדיעבד (נקבה לכ"ע, וזכרים לחכמים) –
 בבעלת-מום אין מתחלל (אע"פ דהוי רק מדרבנן),
 בתמימה מתחלל, וכדלהלן.

[הקונה במע"ש דבר שאינו אוכל (דרך חילול) –

אסור מלבד כסף צורה.

אבל הקונה אוכל לאוכלו בירו', לתוס' בכה"ג שרי ודלא כרש"י.

מי שיש לו מעות בבל שאין יוצאין בירו' –

זבין בהמה בבבל וממטי לה בירושלים.

(לת"א בתוס' רק (זכר) לר"מ, לת"ב גם לרבנן בכה"ג שרי).

על בהמה חיה ועוף שחוטין – לכ"ע מתחללין].

לקח בהמה טהורה תמימה חוץ לירו' –

בשוגג, יחזרו דמים למקומן.

במזיד, ע"מ להעלות (לשם שלמים) – תעלה ותיאכל במקום.

ע"מ להוציא לחולין (לרש"י לאכול חוץ לירו'

לתוס' שהתנה שהמעות יישארו בקדושה) –

- יחזרו דמים למקומן.

(לתוס' באופן של רש"י – אי"ז לפני עור, ולא קנסי' למוכר).

[דרך בהמות הניקחות בכסף מעשר, ליקרב שלמים.

לקוח בכסף מעשר – לר"י אין חוזר ונפדה.

לפני עור – שייך רק בדקאי בתרי עברי דנהרא].

המקדש במע"ש – בסתם אשה אף לר"י לא קידש,

(לרש"י קנס לתוס' גזירה).

[**אם ברח –** אפשר דקידש, ויאכל הבעל כנגדן].

באשה חבירה (דיודעת שאין מתחלל ותעלם לירו') – בזה לר"י קידש.

לקח בהמה טמאה וכו' –

אם ברח המוכר, יאכל הלוקח כנגד מעותיו שביד המוכר.

ואם הוא לפנינו – יחזרו דמים למקומן.

נז:

המקדש באיסורי הנאה – אינה מקודשת, ועי' בסמוך.

וכגון; ערלה, כלאי-הכרם, שור-הנסקל (לר"ת נז: דוקא לאח"מ),

עגלה-ערופה, צפורי-מצורע (עי' נז: באיזה צפורים ומת),

שער-נזיר, פטר-חמור (עי' נז: אי גם מחיים),

בשר בחלב (עי' נז: דלר"ש מקודשת), חולין שנשחטו בעזרה.

וה"ה; בפגול נותר וטמא,

וה"ה בחמץ-בפסח למ"ד אסור בהנאה (דלא כריה"ג),

וה"ה ע"ז ושביעית לאחר הביעור.

מכר את האיסוה"נ (מלבד ע"ז ושביעית) וקידש בדמיהן – מקודשת.

ע"ז ושביעית תופסין דמיהן, וקידשה בדמיהן, אינה מקודשת.

אם האיסוה"נ שו"פ ע"י השימוש שלא כדרך הנאתו,

והאשה יודעת שזה איסוה"נ – לתוס' מקודשת.

(והא דאיי"מ, היינו רק בדלא שו"פ כלל, או שאינה יודעת).

[כל איסוה"נ שרי ליהנות מהן שלא כדרך הנאתן].

ערלה – אסורה בצביעה (אע"ג דחזותא לאו מילתא),

והיינו מפרי או משומר לפרי.

ואסורה ליהנות בהדלקתה (אע"פ שמכלה, ולא כתרומה טמאה).

שור הנסקל אסור בהנאה, גם אם שחטו אחר שנגמר דינו לסקילה,

ואפי' שחטו בסכין (ולא רק בצור).

[בכל שוחטין, בין בצור בין בזכוכית בין בקרומית של קנה].

עורו – ג"כ אסור בהנאה.

[שור הנסקל מחיים – עי' להלן נז:]

[י"א דשור תם שהרג פטור מחצי כופר,

וכן י"א ששור פטור מדמי ולדות].

נז.

לר"ע יש מצות מורא בת"ח (משא"כ לשמעון העמסוני⁵⁸⁴)

עגלה ערופה אסורה בין מחיים ובין לאחר עריפה, (תוס').

ומחיים נאסרת משעת ירידתה לנחל איתן ע"י זקני העיר.

[עגלה ערופה צריכה שלא תהיה טריפה].

ציפורים טריפות פסולות למצורע.

ציפור השחוטה – לר"י נאסרת משעת שחיטה,

⁵⁸⁴ י"מ שגם הוא מודה, רק דס"ל דלא שוה לכבוד המקום.

לר"ל משעת לקיחה. (וכבר פליגי בזה תנאי).

נשחטה באופן שנתנבלה (כגון ניקב הושט) –

לר"י מותרת, לר"ל נשאת אסורה.

נשחטה בלא אזור וכו' (שחיטה שאינה ראויה) –

לר"י למ"ד שא"ר לש"ש, מותרת, לר"ל לכ"ע אסורה.

[שחיטה שאינה ראויה –

לר' יעקב שמה שחיטה (ואף בכגון הנ"ל לר"י אסורה) לר"ש לש"ש].

ציפור המשולחת – לאחר שילוח ודאי מותרת.

משעת לקיחה – לר"ל אסורה, לר"י מותרת.

בין שחיטת חברתה לשילוחה – לר"ל נשאת באיסורה,

לר"י, לרש"י מותרת, לתוס' אסורה.

שחטה שנמצא בה טריפה שע"כ נולדה כך (כגון ניטל הכבד) –

אף לר"ל מותרת.

בספק אם נטרפה אחר לקיחה – אסורה מספק, (וצ"ע לרש"י).

(כגון ניקב קרום של מוח או נחתכו רגליה או ניקבו הדקין).

כשנמצא טריפה (אפי' בשחיטה) – יקח זוג לשניה.

נז:

מוקצה ונעבד אסורין לגבוה, וכן רובע ונרבע.

להדיוט – מוקצה ונעבד מותר,

רובע ונרבע בעדים אסור (והיינו שור הנסקל הנ"ל).

[שור אינו נסקל אלא בשני עדים].

לר"ת שור הנסקל (בין בנגיחה ובין ברביעה) מחיים מותר,

ונאסר רק בשחיטתו או בסקילתו.

הצפור משתלחת לשדה ולא לים ולא למדבר ולא לעיר.

לרש"י צריך המשלח לעמוד דוקא בעיר,

(ולפ"ז אחר כפרה ה"י הכהן או שלוחו נושאה לעיר כדי לשלח⁵⁸⁵)

לתוס' יכול לעמוד בשדה וישלח לצד חוץ לעיר (רש"ל רש"א תורא"ש).

⁵⁸⁵ לכו המצורע עצמו אסור עוד ליכנס עד השילוח, ומש"כ התוס' "הוא" היינו הכהן, ועי' תורא"ש.

פטר-חמור לאחר עריפה אסור בהנאה לכ"ע (ואינה מקודשת).
קודם עריפה – לר"י אסור בהנאה, לר"ש מותר (ומקודשת בפט"ח חי).
בשר-בחלב – אסור לבשלו ואסור באכילה,
בהנאה – למתני' ולר"ש אסור, לרשב"י משום ר"ש מותר (ומקודשת).
 (טריפה מותרת בהנאה).

קדשים ששחטן בחוץ – חייב כרת.
בהנאה – לרש"י אסור, לתוס' מותר (מה"ת).
קדשים שמתו – יצאו מידי מעילה).

חולין בעזרה - ואפי' בע"מ ואפי' חיה ואפי' עופות –
 אסורין לשחטן (ואין כרת) ואסורין באכילה ובהנאה.
חיה – ילפי' מבהמה דבשחיטה, וגם עופות בעי שחיטה.
 חיה פסולה להקרבה).

- חסר עד דף ס' -

ס:

ע"מ שיש לי בית כור עפר – הביא עדים שיש לו, מקודשת ודאי,
 לא הביא, מקודשת ספק.
שיעור בית כור – כמו 50 אמה על 1500, דהיינו 75000,
 ובריבוע, קרוב ל-274 על 247 אמות.
ע"מ שיש לי במקו"פ – אם אין לו שם, אינה מקודשת.
ע"מ שאראך – אם מראה לה שלו, ה"ז מקודשת,
אם מראה בבקעה, אפי' באריסותו – אינה מקודשת.

סא.

[המקדיש שדהו בשנת יובל עצמה] – איכא למ"ד אינה קדושה,
 ואיכא למ"ד קדוש ויוצא].
המקדיש שדה אחוזה בזמן שיובל נוהג –
 נותן 50 שקל בעד בית זרע חומר (כור) שעורים, בין יפה או רעה
[שדה מקנה] – נפדה בשווי. וכן שדה אחוזה בזמן שאין יובל].
הקדיש בית-לתך חצי-לתך סאה תרקב וחצי-תרקב ואפי' רובע –
 נפדה לפי חשבון הנ"ל.

היו נקעים או סלעים פחותין מי' טפחים –

נמדדין עמה אפי' הנקעים מלאים מים.

י' טפחים – סלעים אין נמדדין,

נקעים, אם אין מלאים מים, נמדד כשדה אחוזה, אבל בפני עצמה.

[ונפ"מ; לרש"י שמקום המדרון אינו בחשבון רק הקרקעית,

לרשב"ם שיוכל לפדות זה בלא זה,

אבל ז"א דבשדה אחת ג"כ אפשר לגאול לחצאין].

אם מלאים מים (אין ראוי לזריעה) – נדונים בפ"ע כשדה מקנה.

[וכן המקדיש בור וגת ושובך – קדוש כשדה מקנה,

ואפי' המקדיש שדה סתם, קדוש בור שבתוכו].

המוכר בית כור עפר –

סלעים ונקעים של י"ט, אפי' בלא מים, אין נמדדין עמה.

פחות מכאן – נמדדין עמה.

המקדש (הנ"ל) ע"מ שיש בית כור – נקעים ריקים נמדדין,

[של עשרה ומלאין – אין נמדדין].

סא. - סא:

תנאי לא כפול – לר"מ אינו תנאי (שאפי' לא נתקיים התנאי, חל),

לרחב"ג תנאי.

[ועי' מט: פלוגתא דרשב"ם תוס'].]

לר"מ צריך תנאי קודם למעשה והן קודם ללאו.

לרש"י, כו"ע מודו לזה (דהיינו רק לגבי תנאי קודם למעשה),

לתוס' רחב"ג פליג.

אם הי' משה אומר לבגוב"ר רק "אם יעברו ונתתם" ולא היו מקיימים –

לא הייתי יודע אם; לא יקבלו כלום,

או שיקבלו רק חלק בגלעד,

או שיקבלו חלק בגלעד ובכנען,

ולגבי נטילת כל הגלעד (כנגד חלקם בכנען) – לר"ח זה ודאי לא,

ולר"מ גם בזה הי' מקום להסתפק.

אם הי' אומר גם "ואם לא יעברו ונאחזו בתוכם" –

לר"מ היה מובן שיטלו גם בגלעד וגם בכנען,

(וע"כ "בארץ כנען" לכפול שלא כל גלעד).

לר"ח הי' רק מובן שיטלו בגלעד,

(והוצרך "בארץ כנען" שנוטלין גם בכנען).

אם ב"ג לא היו עוברים כלל –

לרש"י היו מקבלים, לתוס' לא היו מקבלים.

סא:

שבועת אליעזר –

לרש"י הי' שבועה שלא יטול מבנות כנען בתנאי אם לא הלך לחרון,

ואילו היה הולך ולא נתנו לו, היה מותר בבנות כנען⁵⁸⁶.

(ובלא כפילא – לר"מ היה אסור בכנען,

לרחב"ג הי' חייב ליטלה בע"כ או בע"כ דקרוביה).

לתוס' היו ב' שבועות,

ושבועה דבנות כנען קיימת אף אי היה הולך לחרון,

(ושבועה דחרון בלא כפילא – לר"מ היה נחשב שעובר אף אי הלך,

לרחב"ג לא היה נחשב שעובר)

(ולפ"ז נשבע שיעשה, ואין בידו לקיים –

לר"ח אי"ז עובר על שבועתו כלל).

סב.

בהשקאת סוטה –

להו"א היה הכהן אומר (בשבועה א') רק אם לא שכב הנקי,

ולר"ח סגי, ולר"מ לכאור' צריך לכפול ואם שכב לא הנקי.

ואם היה כופל כן –

חשיב הן קודם ללאו דאנו רוצים שיתקיימו דבריה, תוס'.

(וצ"ב למעשה. ועי' ט"ז וש"ך בהקדמתם).

[לר' חננאל באמת ל"ח הן קודם, אלא דפותחין בזכות].

למסק' – לרש"י כאילו כתב תחנקי אם שטית (וצ"ע לר"מ דמעשה קודם)

לר"י הכהן היה כופל להדיא אם שכב חנקי,

לר"ח הכפילה בזה שאומר כי שטית סופך להיות מבלעדי אישך

מצות הזאה –

⁵⁸⁶ וכן פירש בחומש פסוק ח'.

שהזאה ראשונה תהיה לא לפני ג' לטומאתו, ולאחריה אפשר,
(ועיי' יומא למ"ד הזאה בזמנה מצוה),
הזאה שניה בדיוק ד' ימים לאחר הראשונה.
ושניהם לעיכובא, בין לקדשים ובין לתרומה.

המקדש אשה וסבר שהיא כהנת או לוייה או עניה או עשירה וטעה –
ה"ז מקודשת. (שלא הטעתו).

דבר שלא בא לעולם

ה"א מקודשת לי לאחר שאתגייר, שתתגיירי, שאשתחרר, שתשתחררי –
אינה מקודשת.
וכן לאחר שימות בעלך, שתמות אחותך (אשתי),
שיחלצו לך (למ"ד אין קידושין תופסין ביבמה לשוק),
וכן האומר אם ילדה אשתך נקבה ה"ז מקודשת לי – אי"מ.
[ואם הוכר עוברה – עיי' להלן סב:].

מחובר לאו בר הפרשה הוא אפי' בדיעבד. (לרש"י דגנך לתוס' ממנו).
תרם מתלוש עליו – אי"ז תרומה כלל, והמחובר חייב כשיתלש,
והתלוש כולו טבל (ואם יתרום עליו ממק"א כולו חולין).
לכתח"י אין להפריש עד הכרי, אבל חל בדיעבד משנתלש.
מעש"ר שהקדימו בשיבולין תלושין – פטור הלוי מתרו"ג.
תרם מדבר ממורח על שאין ממורח – תרומה.

דבר שלבל"ע, שבידו להביאו לעולם ולהחיל – חל אף שלא בל"ע.
כגון; פירות ערוגה תלושים יהיו תרומה על מחובר לכשיתלש,
או מחובר לכשיתלש יהיה תרומה על פירות תלושין.
[ומ"מ גירות עצמו לאו בידו וכנ"ל – מי יימר דמזדקקו ליה תלתא⁵⁸⁷]

סב:

גר צריך שלשה לקבלת מצוות, לעיכובא. וא"צ מומחין.
לטבילה – (עיי' רש"י), לתוס' סגי בינו לבין עצמו⁵⁸⁸,

⁵⁸⁷ ועיי' בראשונים דאפי' דנחשב גם דעת אחרת, וגם אין בידו לקדשה.

לתי א' בתוס' לכתחילה בעי שלשה.
 [גר שמל ולא טבל – לאחר זמן ה"ה בחזקת גר, שודאי טבל לקריו,
 אשה המתגיירת, מושיבין במים, וג' ת"ח מודיעין מצוות ומקבלת.
 ובשעת טבילתה – לתי"א בתוס' עדיין מצוה בג' לת"ב סגי בתרי.
 בממון – גזלות וחבלות בעי ג' מומחין, הודאות והלואות סגי בחד]

המקדש שפחתו לאחר שאשחרר – אי"מ.
 (או דהוי דעת אחרת, או דהקידושין לא בידו,
 ולמ"ד דבעי קבלת מצוות בשעת שחרור, דמי יימר).
 בשעת קנין עבד – מטבילין לקבלת מצוות.
 כשמשחרר, ג"כ מטבילין. איכא למ"ד לשם קבלת מצוות,
 ואיכא למ"ד לשם גמר גירות בעלמא.

[הנותן פרוטה לפנויה לקדשה לאחר שיקדשנה ויגרשנה, שפי"ד]
 הנותן ב' פרוטות, בא' מקדשה מיד וא' לאחר שיגרשנה –
 ספק דרבי אושעיא.

סג:

קדשתי את בתי ואיני יודע למי – אסורה לכל העולם.
 בא אחד ואמר אני קידשתיה – נאמן ליתן גט ולהתירה.
 ואם רוצה לכונסה – לרב א"א, לר' אסי אפשר ותני כוותיה.
 ז"א אני קידשתיה וז"א א"ק – שניהם נותנים גט ומותרת,
 ואם נתן א' גט, השני כונס אפי' לרב.
 כנסה (בשנים, ולר"א אפי' בחד) ואח"כ בא אחר ואמר אני קדשתי –
 אין נאמן לאוסרה.
 קדשתי בתי ואח"כ זינתה (בעדים) – לרב ור"ח אין נסקלת ותני"כ,
 לרב אסי נסקלת.

אמרה נתקדשתי ואיני יודעת למי – אסורה לכל העולם (שו"א אנפשא).
 בא א' ואמר אני קידשתיך – אינו נאמן לכנוס.
 זינתה – אינה נסקלת (שו"א אינה נאמנות אפי' לר"א).

⁵⁸⁸ ולשון "בחד, לאו דוקא, עי' תוס' יבמות דיש ראי מאשה כה"ג דע"כ אפי' חד ליכא.

בני זה בן ט' או בתי בת ג' –

לר"ח נאמן לקרבן אבל לא למכות ועונשים ותנ"י כוותיה.

בני זה בן י"ג או בתי בת י"ב –

אם לא הביאו שערות, הרי הם קטנים לכל דבר.

הביאו שערות – נאמן לנדרין לחרמים להקדשות ולערכים.

(לש"י ר"י קמא בריבוי שערות או הגדילו א"צ לנאמנותו,

ולש"י ב' בכל גווני א"צ לנאמנותו).

למכות ועונשים – לרש"י (בפשטות), אין נאמן בשום אופן,

(אפי' ריבוי שערות והגדילו בקומה).

(ואפשר לחלוץ רק כשיש עדים על שנים דיבם ודיבמה,

וכן להרוג בביאת עריות וכדו').

לשיטה' א' בר"י, אם הביאו ריבוי שערות או הגדילו בקומה –

הרי הם בחזקת גדולים (ונפ"מ לחליצה וכדו').

אם הביאו רק ב' שערות ולא הגדילו – אין נאמן.

לשיטה' ב' בר"י, אפי' הביאו רק ב"ש ולא הגדילו –

הרי הם גדולים לכל דבר.

(ואב נאמן לומר באותה שעה שנדר וכדו' היה גדול).

סד.

קדשתי את בתי הקטנה – נאמן (וכנ"ל).

קדשתיה וגרשתיה ועדין היא קטנה – נאמן ואסורה לכהן.

(למסק' ילפי' לה מקרא ד"את בתי נתתי").

קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה והרי היא גדולה – אינו נאמן.

נשבית ופדיתיה – בגדולה, אין נאמן.

בקטנה – לס"ד (דטעמא משום לאו בידו),

למאי דקי"ל קידושין תופסין בחי"ל,

וכן למאי דקי"ל דכשרה מתחללת בביאת חלל – נאמן.

רק לרדב"י דביאת חלל אין פוסלתה,

ונסבור ג"כ דאין קידושין תופסין אפי' בחייבי עשה – אין נאמן

[ואפי' לשיטות אלו,

משמע ברש"י דא"נ רק לתרומה, אבל לאוסרה לכהן נאמן].

למסקנא אין נאמן לכ"ע, דכה"ג אין דין "את בתי נתתי",
(ול"ש בידו לגרש, וגם לא לקדש).

ביאת חלל בבת ישראל – לרדב"י בתה כשרה וה"ה היא עצמה,
ולא קי"ל הכי.

עמוני ומואבי כותי נתין (חלל-לרבנן) ממזר מצרי ואדומי –
פוסלין כהנת לויא וישראלית.

קי"ל קידושין תופסין בחי"ל.

לר"ע אין קידושין תופסין בחי"ב לאוין השוין בכל.

בחי"ל דכהונה (כגון אלמנה לכה"ג) – לר' סימאי מודה דתופסין,
לר' ישבב אין תופסין.

בחי"ב עשה – לר"ס כ"ש דתופסין, לר' ישבב ספק בגמ'.
אלמנה לכה"ג וכדו' – מתחללת וזרעה מתחלל.

סד. - סד:

מי שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים (להתיר)

או יש לי אחים (לאסור) –

לס"ד דרבא נאמן להתיר ואין נאמן לאסור.

(ובכה"ג שאינו חזרה, אפי' ר"נ מודה דא"נ לאסור).

(ויל"ע לרבא אי נאמן נגד חזקה).

לאביי - כשמוחזק בלא בנים ובלא אחים (דהיינו אינה זקוקה) –

לכ"ע נאמן דיש לו בנים (דחזקה מסייעתו) ונפ"מ גם לכשיבא אח,

(רש"י. ועי' מהרש"א)

ואין נאמן דיש לו אחים (נגד חזקה) אפי' לר"נ.

אם יהיה מוחזק באחים ובלא בנים (חזקת זקוקה) –

לת"י א' בתוס' יהיה נאמן אפי' לר"נ,

(מיגו דאי בעי פטרה, ולר"נ בצירוף א"א חוטא ול"ל)

לת"י ב' אין נאמן אפי' לרבי (דשמא בשעת מיתתו אין לו כח לגט)

היה מוחזק באחים ובלא בנים (חזקת זקוקה) –

ואמר בשעת קידושין יש לי בנים או אין לי אחין (ולא חזר בו) –

נאמן לכ"ע במיגו דמצי פטר בגיטא⁵⁸⁹ (אע"ג דכנגד חזקה).
 (לרבי מיגו זה כעדים, לר"נ כחזקה בצירוף א"א חוטא ול"ל).
חזר בו ואמר אין לי בנים או יש לי אחים (לאוסרה) –
 לרבי אין נאמן (נגד מיגו דכעדים),
 לר"נ נאמן (מתבטל א"ח ומסייע לחזקה קמייטא דלא בטלה).

סד:

המקדש בתו סתם – אין הבגרות בכלל, (כשיש קטנה).
 ולרבא אפי' שלחתו ואמרה כסף קידושיי לך (ואפי' דאביי מודה).
 היתה קטנה אחת, מקודשת.
בשתי קטנות – לרבא שתיהן מותרות (א"מ לביאה),
 לאביי ספק קידושין לשתיהן.

יש לו 2 כתי בנות ואמר קידשתי הגדולה –
 לר"מ כת ראשונה (גם אמצעית) וגדולה שבכת שניה, אסורות.
 (אמצעית וקטנה שבשניות, מותרות).
 לר"י הגדולה שבגדולות מקודשת ודאי וכולן מותרות.
אמר קידשתי הקטנה – לר"מ כת שניה וקטנה שבגדולות אסורות,
 לר"י קטנה שבקטנות מקודשת ודאי וכולן מותרות.

הנודר עד הפסח – אסור עד שיגיע. (וכ"ש באין זמנו קבוע).
עד שיהא – בזמנו קבוע, אסור עד שיצא,
 באין זמנו קבוע, עד שיגיע (רש"י).
עד פני – באין זמנו קבוע (כגון קיץ קציר ובציר), עד שיגיע.
 בזמנו קבוע (כגון פסח), לר"מ עד שיצא,
 (להו"א לשיטתו דמחית לספיקא, למסק' דמשמע עד דמפני),
 לר"י עד שיגיע (להו"א לא מחית, למסק' משמע עד קמי).

סה.

קדשתיך, (למסק' היינו בפני פלוני ופלוני והלכו למדה"י),
והיא אומרת לא קדשתיני – הוא אסור בקרובותיה,
 והיא מותרת בקרוביו, וא"צ גט אפי' מדרבנן.

⁵⁸⁹ [לרש"י שיכתוב לה סמוך למיתה, לתו"י שיכתוב כעת ויגרשנה בו סמוך למיתה].

קדשתי וה"א לא קדשתיך –

הוא מותר בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו.

ואם יש בידה כתובה – אין נאמן ואסור בקרובותיה.⁵⁹⁰

קידשתיך והלה אומר קדשתי בתי –

הוא אסור בקרובות גדולה, ומותר בקרובות קטנה.⁵⁹¹

והיא מותרת בקרוביו⁵⁹²,

ובתה מותרת בקרוביו (אפי' ביתומה קטנה, ראשונים).

קידשתי בתך וה"א קדשתי –

הוא אסור בקרובות קטנה ומותר בקרובות גדולה⁵⁹³,

גדולה אסורה בקרוביו וקטנה מותרת בקרוביו.

באומרת קדשתי – מבקשין ממנו ליתן גט,

ואז ייאסר בקרובותיה, אבל פטור מכתובה.

ואם נתן מעצמו – חייב כתובה.

(ועי' רשב"א בחכם שפירש וכשלא פירש).

[ארוסה שלא כתב לה כתובה ונתאלמנה (או נתגרשה) –

איבעיא בכתובות אי יש לה כתובה.

בסוגיין מוכח דס"ל לרב דיש לה כתובה].

המקדש בלי שום עד – אין חוששין לקידושין אפי' שניהם מודים,

ומותרת בלי גט.

המקדש בעד אחד –

לשמואל אין חוששין לקידושין אפי' שניהם מודים, וכנ"ל.

וכן אמרו משמיה דרב או דרבי, וכן אמר ר' כהנא.

(לר' פפא חוששין, ולר' יהודה מספקא ליה).

כשא' מודה – למ"ד חוששין, ה"ה כאן אסור למי שמודה.

⁵⁹⁰ תוס' לפי מהרש"א ומהר"ם. ועי' ר"ן דגם בכה"ג נאמן באתרא דכתבי והדר מקדשי. ועי' רש"י דכה"ג שהכתובה בידה, הוי ראי' לקידושין בכל אתר, ועי' תוס' נ: סוף ד"ה חוששין, וצ"ע.

⁵⁹¹ בקטנה עצמה אסור, דשוי"א בת אשתו

⁵⁹² אבל בו אסורה, דשוי"א חמותו.

⁵⁹³ ולא בגדולה עצמה, דשוי"א חמותו.

האומר קידשתיך בפני ע"א –

למאי דק"ל כשמואל, הוא עצמו מותר בקרובותיה.

המגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי –

אם ע"א מעיד שקידשה בביאה, ושניהם מודים –

לר"פ צריכה גט שני, ולא ק"ל הכי.

אם העידו שנים על יחוד –

לבי"ש א"צ ג"ש, ולב"ה בגירושין מנישואין צריכה.

בגירושין מאירוסין – אפי' לב"ה אינה צריכה.

סה:

שנים שבאו ממדה"י, ז"א זו אשתי וזו חבילתי, וכן השני,

והיא אומרת אלו עבדיי וזו חבילתי –

(אי לכולם יש עדים, יכולה לינשא. מהרש"א.

ועי' ק"ר. ועכ"פ אם נשאת לא תצא).

אם להם יש עדים ולה אין –

אינה יכולה לטעון שהם עבדיה,

ולא על החבילה, ואינה בכלל הספק.

(ונפ"מ; לרש"י, רק על מותר הכתובה,

ולהרש"ש אפי' כתובה לא תיטול כשיגרשוה, עיי"ש).

אם לכולם אין עדים – מותרת לשוק בלא גיטין,

(ואפי' אם יש עד א' מותרת לשוק לכ"ע).

והחבילה תהא מונחת משום ספק שלשתן.

ואם נתנו לה שניהם גט, לר"מ גובה כתובתה מן החבילה,

(והמותר ספק לכולן).

[לרבנן אין גובין כתובה ממטל',

ועי' בראשונים דמהכא מוכח דאפי' מיניה].

בממון – א"צ עדים לקיום הדבר, כגון חלוקה.

וה"ה לקנין שא"צ עדים (אפי' קנין סודר).

ולבירור צריך 2 עדים. ומועיל הודאת הבע"ד (בנוגע לעצמו).

(בקידושין וכדו' ל"ש הודאת בע"ד, כיון דחב לאחריני).

[קנין הנעשה בפני 2 – א"צ רשות לכתוב שטר.

פשרה קי"ל דצריכה קנין. ונעשית ביחיד].

סח: - סז.

נאמנות עד אחד - הכללים

באופן דמכחיש – נאמן העד רק כשבידו.
 לאבוי צריך בידו השתא, וקי"ל כרבא דסגי שהיה בידו פעם.
באופן ששותק, ושתיקתו כהודאה (כיון דהיה לו לידע) –
 נאמן העד אע"פ שלא היה בידו מעולם.
 (ושתיקה מועלת לחייב גם קרבן ואפי' לטומאה,
 ואפי' לאיסור הקרבה).
באופן שאינו יודע – נאמן העד רק כשבידו,
אבל אם העד מהימן כבי-תרי (כגון ששלחו לשמור) – אסור.
אם אפשר לברר – יש לחוש לדברי העד,
 אפי' אין בידו, ואין הבעלים שותק, ואין נאמן כבי תרי.
 [להתיר (לא נגד איתחזק), כגון בשר זה מנוקר,
 או חתיכה זו של שומן – נאמן בלי הנ"ל].

הדינים

אמר ע"א אכלת חלב ומכחיש, או אינו יודע – פטור (ול"ש בידו).
אמרו לו אכלת חלב וידעת, ושותק – חייב
(סתם אכלת ושותק – הוי כאיני יודע).
שנים שאמרו אכלת והוא אומר לא אכלתי – לר"מ חייב לרבנן פטור.
 אמר איני יודע, לר"מ כ"ש דחייב,
 לרבנן – עי' מהרש"א וק"ר (ונפל ט"ס בק"ר).
אמר ע"א נטמאו טהרותיך (או נתנסך יינך), ומכחיש או אינו יודע –
אם ביד העד לטמאות – נאמן.
אם היה בידו ועכשיו (בפעם ראשונה שפוגשו) אין בידו –
 לאבוי אין נאמן, קי"ל כרבא דנאמן.
אם לא היה בידו – אין נאמן (אא"כ מהימן כבי תרי).
כששותק (שתיקה שהיא כהודאה, דהיינו בפניך נטמאו) – נאמן.
א"ל עד א' שורך נרבע (ל"ש בידו) – כמו אכלת חלב ע"פ עד א'.
 [מהימן כבי תרי, יכול להתברר, לא נגד איתחזק – עי' מקודם].

סו.

אמר לו עד א' אשתך זינתה ושותק –

לאביו נאסר באשתו (אם העד אינו גזלן),

דע"א נאמן בצירוף רגליים לדבר אפי' בדבר שבערוה.

לרבא מותר (בעד רגיל, דא"נ בדשב"ע רק תרי).

כשמהימן כבי תרי – אפי' לרבא נאמן ואוסר.

אם מודה הבעל בפירוש – אסור מדין שויה אנפשיה.

אחרי קינוי וסתירה – ע"א נאמן אפי' במכחיש.

מותר ללבוש ציץ שלא בשעת עבודה (אף למ"ד דמכפר תמיד). ר"ת.

שאר בגדי כהונה – מרש"י משמע דמותר אבל תוס' אוסרים.

שנים אומרים נשבית ושנים אומרים לא נשבית –

היא עצמה – לרש"י אפשר דהיינו מתירים לכהן (וצ"ע),

ולאכול בתרומה דרבנן, אף לתוס' מותרת.

נשאת ונולד לה בן – פסול לכהונה,

(לרש"י משום דחזקת האם ל"מ לבנה,

לתוס' בדאו' לא סמכינן אחזקה במקום תרי ותרי).

לתרומה דרבנן – לרש"י אפשר דמ"מ (אע"פ דאם מותרת) בנה אסור,

לתוס' חזקתה מהני לבנה (וה"ה לבתה).

[**תרי ותרי –** קי"ל דמה"ת אזלי' בתר חזקת כשרות,

ומדרבנן הוי ספיקא שלא נתחשב בחזק"כ.

לתוס' החמירו בזה רבנן רק לגבי דאורי"י כגון יוחסין,

ולא לגבי איסורים דרבנן.

חזקת האם – לרש"י לא מהני לבנה או בתה, לתוס' מהני].

אם שנים אומרים נשבית, ושנים הזימום – מותרת.

העידו שנים אחרים שנכנסה שפחה תחתיה וכדו' – מותרת.

א' אומר נשבית ושנים אומרים לא נשבית – מותרת.

א' אומר נשבית ויש רגליים לדבר – לאביו נאמן לרבא אין נאמן.

סז:

מקוה שהיה מלא ונמצא חסר, טהרות שנעשו באמצע –

לר"ט ס"ד דטהורות משום חזקת מקוה,

לר"ע טמאות משום חזקת טומאה, והודה ר"ט.

ע"א על מקוה לפוסלו – נאמן.

(ועי' בפוסקים דבלאו בידו נאמן רק כשאינו נגד איתחזק).

כהן שעבד ונודע שהיה חלל (כגון בן גרושה) – עבודתו למפרע כשרה.

עד א' מעיד שהוא חלל ושותק – לאביי נאמן לרבא אין נאמן.

נודע שהיה בעל-מום – עבודתו פסולה.

עד א' מעיד שהוא בעל-מום – פסלין עד שיברר אפי' מכחישו.

נודע שהיה טמא – לתוס' ס"ד דר"ט להכשיר, והודה לר"ע דפסולה.

כללי דין הולד

א. יש קידושין ואין עבירה – הולד הולך אחר הזכר.

ונפ"מ; דהולד כהן או לוי כאביו אפי' אמו ישראלית,

וישראל או לוי כאביו אפי' אמו כהנת.

[ועי' להלן סז. עוד אופנים השייכים לכלל זה].

ב. יש קידושין (בחיי"ל למאי דקי"ל דלא כר"ע) ויש עבירה –

הולד הולך אחר הפגום.

ונפ"מ; אלמנה לכה"ג, גו"ח לכה"ד – הולד חלל,

ממזרת ונתינה לישראל, בת-ישראל למו"נ – הולד ממזר.

ג. אין לה קידושין לבועל ויש לה על אחרים – הולד ממזר.

והיינו הבא על חייבי כריתות (וכ"ש חייבי מיתות).

ד. כשאין לה קידושין לכל העולם – הולד כמותה.

והיינו דולד שפחה עבד, וולד גויה, גוי.

אין קידושין תופסין – (לר' יהושע, עי' תוס' סז:).

לר"ש בחייבי כריתות, לר"ע בחייבי לאוין.

והולד ממזר לר"ש ולר"ע ממי שאין תפיסת קידושין. וקי"ל כר"ש.

סז.

גר – לר' יהודה אסור בממזרת,

לר' יוסי מותר (גרים לא איקרו קהל).

נשא ממזרת – הולד ממזר אפי' לר' יוסי. וה"ה ממזר שנשא גיורת.

גר מצרי (וה"ה אדומי עמוני ומואבי) –

אפי' לר' יהודה מותר בממזרת, והולד ממזר.

חלל שנשא בת ישראל – לרבנן הבת חללה, לר' דוסתאי בר"י כשרה.

ישראל שנשא חללה – הבת כשרה לכ"ע.

[**חללה** – אסורה לכהן. כהנות כשרות מותרות לפסולי כהונה].

מצרי שני שנשא מצרית ראשונה – לרבב"ח בנה שלישי, לר' דימי שני.

(**ומצרי ראשון שנשא מצרית שניה** –

לכ' לרבב"ח בנה שני ולר"ד שלישי).

[מצרי ואדומי שנתגייר ובנו, אסורין בקהל ה'. ורק נכדו מותר].

נתגיירו מב' אומות ונישאו – אמר רבין דהולד הולך אחר הפגום,

(ועי' בעמ' ב').

"כל מקום" דכללא קמא – יכול לרבות ישראל שנשא חללה,

ולרבב"ח מצרי שני,

(ולרבנן גם חלל שנשא בת ישראל, ועי' תוס').

"איזו" יכול למעט – לר' דוסתאי חלל שנשא בת ישראל,

ולר"ד מצרי שני, ודרבין הנ"ל,

ולר' יוסי גר שנשא ממזרת,

(ואפי' לר' יהודה גר מצרי שנשא ממזרת).

"כל מקום" דכללא בתרא – לר' יהודה לאתויי גר שנשא ממזרת,

(לר' יוסי תנא אידי דרישא, וכן "איזו" בתרא לכ"ע).

סז:

ז' אומות (הנקראים כנענים), אסור לחיותם, ואסור לקנות מהם עבד.

כנעני הבא על סתם גויה – הולד כאביו, ואסור לקנותו,

גוי שבא על הכנענית – הולד כאביו ומותר לקנותו.

מצרית ואדומית דינה כמצרי ואדומי.

עמוני (ומואבי) אסור לעולם, עמונית מותרת מיד.

מצרי ראשון שנשא עמונית – הבת אסורה כמצרית, (הבן ממ"נ אסור).
מצרי שני שנשא עמונית – הבת מותרת ממנ"פ, (והבן אסור כעמוני).
עמוני שנשא מצרית ראשונה – הבן אסור ממ"נ, והבת אסורה כמצרית,
עמוני שנשא מצרית שניה – הבן אסור כאביו, (והבת מותרת ממ"נ).

המקור שלא תופס קידושין בעריות

באחות אשה כתיב לא תקח, לכתחילה,
 וכתיב והיתה לאיש אחר דאפי' בדיעבד לא תופס לבעל אחותה.
 [בן באשת-אב ושאר חייבי-מיתות לכתחילה לא, ק"ו מאחות אשה,
 וחייבי כריתות, במה מצינו].
שאר רוב העריות – אפשר ללמוד מאחות אשה במה מצינו,
 מלבד אשת איש ואשת אח.
 למסק', לר' יונה כולחו ילפי מהיקישא לאחות אשה,
 לר' אחא ב"י מק"ו מיבמה לשוק,
 (לתוס' לר' אחא נמי מהיקישא, וק"ו רק דלא נקיש לנדה).
 [אחות אשה אסורה לבעל אחותה בחייה, אפי' נתגרשה אחותה].

לר"ע ור"ש תפיסת קידושין וממזרות תליא הא בהא.
 לר"י אע"פ דס"ל אין ממזר מחי"כ, מ"מ מודה דלא תפסי קידושין,
 וגם מודה דפגום (תוס' להלן סח).

סז.

המקדש נדה – תופסין קידושין. הבא על הנדה אין הולד ממזר לכ"ע.
בא על אשתו שזינתה (דהוי בלאו) בין קודם שגירשה בין אח"כ –
 אין הולד ממזר אפי' לר"ע.
 (והטעם: לרש"י קודם גירושין דהא עדיין אשתו,
 ומוסיף הר' שלמה מדרו"ש דממילא אח"כ לא גרע,
 לר"י מקרא דאחרי אשר הוטמאה (סוטה) להיות לו לאשה, ודחוהו.
מחזיר גרושתו משנשאת – לר"ע לא תפסי קידושין והולד ממזר.

יבמה לשוק – בלאו, ולא תפסי קידושין (לרב).
שאר חייבי לאוין – קי"ל דתפסי קידושין,
 לר"ע, אין קידושין תופסין בחייבי לאוין.
 באלמנה לכה"ג, לר' סימאי אליבא דר"ע תופס, לר' ישבב ל"ת.

בחייבי עשה – לר"ס ל"ת, לר"ש ספק.

בעולה לכה"ג – ודאי תופס.

"שנואה" בנישואיה ומ"מ תפסי – לדידן מיירי בחייבי לאוין,

לר' סימאי אליבא דר"ע בחי"ל דכהונה,

לר' ישבב בל"ק בחייבי עשה, בל"ב בבעולה לכה"ג.

(במצרית א"א לאוקמי, דלא הוי מאותו עם של האהובה).

סח:

בשפחה אין תפיסת-קידושין – עם הדומה לחמור.

ולדה כמותה – (שאינו ישראל כשר – ק"ו מיש קידושין ואין עבירה).

ואינו בנו של הישראל ליורשו וליטמא לו,

ולפטור אשת אביו מיבום או לייבם אשת-אחיו – מהאשה וילדיה.

(למסק' אפשר למילף מכי-תהיינה – וילדו לו).

כשהבועל ממזר – ע"י סט. אי ולד השפחה ממזר.

נכרית לא תפסי קידושין –

ז' אומות אפשר ללמוד לרש"י מלא תתחתן בם,

(וצ"ל דלולא קראי דלהלן הוי מוקמי בגיותן).

לר"ת מסיפיה דקרא דלא תקח. (למסק' אפשר ללמוד מקראי דלהלן).

[מלא תתחתן ילפינן ביבמות, דז' אומות אסורין בגירותן,

והבא עליה בגיותן למסק' לא עבר על לאו זה].

ולדה כמותה – כי יסיר את בנך,

לרש"י מדלא כתיב כי תסיר את (בן) בנך על בתו לא תקח לבנך,

לר"ת בפ"א א' מדלא כתיב כי יסיר (החותן) את בן-בנך מביתו,

ובפ"ב כי יסיר החותן בנך היינו ע"י שזרעו גוים, ונדחה בתוס'

(למסק' אפשר ללמוד מכי תהיינה וילדו לו).

בשאר אומות – לר"ש מכי יסיר,

לרבנן מ"אחר כן (ביפת תואר) וגוי והיתה לך לאשה" (ולא קודם)

ולדה כמותה – כי תהיינה וילדו לו (ר"ל כשאין הויה הולד לא לו).

גוי ועבד הבא על ישראלית – הולד ישראל.

(וילפ"י מהאי קרא דכי יסיר, לרש"י ולר"ת לשיטתם, ע"י תוס').

ומיקרי פסול (ואין ראיה מרבינא דהוי ממזר).

ס.ט.

האומר לשפחתו ה"א בת חורין וולדך עבד –

לריה"ג הולד ממילא בן חורין (האשה וילדיה),
לרבנן דבריו קיימין והולד עבד.

ממזר שנשא שפחה – לר"ט הולד עבד ואינו ממזר,

לר"א הולד עבד ממזר. ואר"י א"ש הלכה כר"ט.

מותר לממזר לישא שפחה לכתחילה.

לר"ט יכולין ממזרין לטהר זרעם,

ע"י שיקנה שפחה ויבא עליה וישחרר הולד.

(בממזרת ל"ש עצה זו, דגם כשיבא עליה עבד הולד ממזר כמותה).

אין עבד עברי נוהג, אלא בזמן שיובל נוהג.

(מכרוהו ב"ד בגניבתו ויש לו אשה, רבו מוסר לו שפחה כנענית,

ולר"א אף במוכר עצמו.

באין לו אשה, אין רבו מוסר לו בכפיה,

אם רוצה – הט"ז מוכיח מסוגין כהמ"ל בשם הריטב"א דמותר).

[**ישראל שנשא ממזרת –** הובא סו:].

הדרן עלך פרק האומר

פרק עשרה יוחסין

כהנים לויים וישראלים – מותרין זה בזה.
לויים, ישראלים, חללים (שנולדו מפסולי כהונה), גרים וחרורים – מותרים זה בזה.
 [כהנים אסורים בחללים כדמפורש בקרא, ובגירות ומשחררת, שהן בחזקת זונה, ע"ע להלן עח].
 גרים, חרורים, ממזרים, נתינים (גבעונים),
שתוקי (שמכיר אמו ולא אביו), ואסופי (שנאסף בשוק) – מותרין זב"ז.
 [גרים בממזרים, היינו לר' יוסי דלא כר' יהודה,
 שתוקי ואסופי דהיינו ספק ממזר דמותר בודאי ממזר, מגזיה"כ].
שיטת אבא שאול – עי' להלן עד.

סט:

בבל – הרי היא סלת נקיה לר"א, ולרבא. (אביי בתי' קמא פליג).
 כל הארצות עיסה לא"י, (כיון שבא"י עסוקין לבדוק ביוחסין),
 (שבן א"י הנושא אשה מהן צריך לבדוקה, משא"כ להיפך).
 וא"י עיסה לבבל (וכנ"ל. שעלו לאביי רוב הפסולין ולרבא כולן).
 (ועי' להלן עב: די"א דרבנן פליגי על זה).

הוחזק לאכול בתרומה דאורייתא –

י"א דמעלין ליוחסין וי"א דאין מעלין.
הוחזק רק בתרומה דרבנן – ודאי אין מעלין ליוחסין.
הי' מוחזק לאכול בתרומה דרבנן, ולא מוצא ספר יוחסין –
 לתי' קמא גדולה חזקה,
 ואוכל אפי' בתרומה דאורייתא אבל לא בקדשים,
 ובכה"ג אין מעלין ליוחסין אפי' למ"ד מעלין,
 (לרש"י משום דחזין דאין אוכל בקדשים,
 ולתוס' משום דידוע דלא מצא ספר יוחסין).
 ולתי' בתרא אוכל רק בתרומה דרבנן,
 (ואין מעלין מזה ליוחסין, וכנ"ל).

ע.

בת כהן שנישאה לישראל ומת בלא זרע – חוזרת לתרומה ולא לקדשים.

עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל – י"א דהולד ממזר,

וי"א דהולד כשר. (ועי' לעיל סח: ועי' להלן עה:).

(כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו (פירש"י פסולה) –

כאילו חרש לכל העולם וזרעו מלח).

כל הנושא אשה לשם ממון –

הוי"ן לו בנים שאינם מהוגנים, וממונו פלט לזמן מועט.

הפוסל אחרים ואינו מדבר בשבחו שחל עולם – במומו פוסל.

המצער שלוחא דרבנן – רב נגדיה, ומותר אפי' לשמתו (עי' עמ' ב').

ת"ח אין מחוייב ללכת לדון בפני מי שקטן ממנו.

(רק כשיש בזה יקרא דבי נשיאה ראוי לילך).

כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה.

(ופורתא שרי).

אין משתמשין באשה אפי' קטנה.

קול באשה – ערוה.

ע:

אין שולחין שלום לאשה אפי' ע"י בעלה.

אבל לשאול בשלומה, מותר ע"י בעלה. (ע"פ התוס').

הפוסל – לר' יהודה שרי אפי' להכריז על פסולו,

לר' נחמן אפשר דרק למיחש מיבעי.

מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא – עבדא הוא,

(ושרי להכריז אפי' לר"נ, ואולי רק בצירוף שפוסל אחרים בזה).

ת"ח שמורה הלכה ובא – אם קודם מעשה אמרה שומעין לו,

ואם לאו – אין שומעין לו.

כהן שיש בו עזות פנים – י"א דאתי מעבדי פשחור,

וי"א דאין להרהר אחריו.

(הנושא אשה שאינה הוגנת, כשהקב"ה משרה שכינתו אין מעיד עליו).

קשים גרים לישראל כספחת (גם אחרי שנתגיירו) –

י"מ שמביאין פורענות ע"י שחוטאין וישראל ערבין,

(ולרש"י ז"א, דאין ערבות לגרים, ולתוס' נדה יתכן שיש).

וי"מ (ברש"י) שמלמדים את ישראל לעשות כמעשיהן הרעים).
 י"מ שקשה לזהר מהונאתם (שהזהרנו עליה בהרבה מקומות).
 (וי"מ שע"ז ישראל בגלות כדי לקבץ גרים,
 אבל ז"א דזה שייך רק קודם שנתגיירו).
 וי"מ לפי שמדקדקין במצוות, ומזכירין עוונותיהם של ישראל.
 ומסק' תוס' שנטמעין בישראל ומקלקלין היחוס ומונע השראת השכינה.

(גוי שבא להתגייר –

אומרין לו תדע שישראל דוויין וכו', כדי שיפרוש).

עא.

י"א שלעת"ל הקב"ה מטהר השבטים לייחוסם, ושבטו של לוי תחילה.
 וי"א שמשפחה שנטמעה (כגון ממזרים ע"י כסף) נטמעה. ותנא כותיה.

י"א דאין שחיטה לעוף מה"ת.
 קי"ל דא"י עיסה לבבל ולא להיפך.
משפחות שנתקרבן בזרוע וידועות – אליהו מרחק.
 (ומקרב את שריחקום בזרוע).

חכמים מוסרים פסולי יוחסין לתלמידיהם –

י"א פעמיים בשבוע, וי"א פעם בשבוע והכי מסתברא.
הריני נזיר אם לא אגלה משפחות – יהיה נזיר ולא יגלה.
שם בן 4 אותיות (קריאתו וכתובתו ופירוש) –
 חכמים מוסרין לתלמידיהן, י"א פעמיים בשבוע,
 וי"א פעם בשבוע, והכי מסתברא. ואסור למידרשיה בפיקרא.
 שם בן 12, משרבו הפריצין מוסרין רק לצנועים שבכהונה,
 והן מבליעין אותו בנעימת אחיהן הכהנים.
 שם בן 42, אין מוסרין אלא לצנוע ועניו, ועומד בחצי ימיו,
 ואינו כועס, ואינו משתכר, ואינו מעמיד על מדותיו.
והיודעו וזהיר בו ומשמרו בטהרה – אהוב למעלה וכו'.

עא:

הבא לישא אשה מיוחסת מ-4 אמהות (ע"י להלן עו.) –
 מבבל בחזקת כשר ומשיאין לו, עד שיוודע במה נפסל.

משאר ארצות מוציאין ממנו, עד שיוודע לך במה נכשר.
מא"י – להשיאו, צריך בדיקה. ואין מוציאין, עד שיוודע פסולו.
 אין סומכין בזמננו (שיש רמאין) על סיחתו כבבל.
 לישא סתם ישראלית, מותר אפי' לנולד מגוי שאמו ישראלית.
הבא לבדוק בבבל – אינו בודק אלא שתיקותא.
2 בני"א המתגרין זב"ז – שמץ פסול יש בא' מהן. וכן 2 משפחות.

בבל – כולה מיוחסת. מישון – כולן פסולין (עי' להלן עב:).
מדי – רובן כשרין. **עילם** – כולם פסולין.

גבולי בבל (ע"פ המהרש"א בתיקון טעויות המדפיסים)

עב.

גבולי בבל – לענין גיטין (שא"צ לומר בפני נכ' ובפ"נ) –
 לר"פ תלוי בפלוגתא (לדרום הפרת),
 ולר"י לכ"ע עד ארבא תניינא דגישרא.

חביל ימא (דהיינו פרת דבורסי) שוניא וגוביא וציצותא –
 מיוחסות (ולא איערבו בהו כותאי). מושכני עצמה – מיוחסת.
 שוט מישוט – מיוחסת. וכן כל שבין הנהרות (עי' תוס') – מיוחסת.
 חילזון נייהוונד – מיוחסת.
 חלזון, הדייב, גינזק, חמדן וחברותיה (וי"א ניהוונד וחברותיה) –
 דהיינו; כך, מושכני (אינה מושכני), חוסקי ורומקי –
 כולן פסולות.
 הומניא, מסגריא – פסולות. **בירקא** – תערובת פסולין.
בירתא דסטיא – פסולין.

עב:

מישון – י"א דשלחו לשם עבדים, ופסולין.
 ולשמואל לא חשו לה משום עבדות ולא משום ממזירות,
 (או משום דס"ל דלא שלחו, או דאעפ"כ כשרין מדאפקרינהו),
 רק משום חללות.
(המפקיר עבדו – יצא לחירות. וקי"ל דצריך ג"ש ולשמואל א"צ).

א"י וכל הארצות – י"א דכל הנ"ל דבחזקת פסולות היינו רק לר"מ, אבל לרבנן בחזקת כשרות, וי"א דלא נחלקו חכמים על זה.

ממזירי ונתיני לעת"ל – לר"י טהורים לר"מ טמאים. והלכה כר"י.

עב:

גר בממזרת – לר' יוסי מותר ולר' יהודה אסור. והולד ממזר לכ"ע.

גר, משוחרר, וחלל – מותר בכהנת, (לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין). אע"פ שכהן אסור בגיורת ומשוחררת וחללה.

עג.

(פסולי קהל אסורין בכהנים ולויים וישראלים, ולר' יהודה אף בגרים, משא"כ לר' יוסי). מה"ת שתוקי מותר בממזרת ובישראלית.

רבא ור' זירא פסקו דגר מותר בממזרת (וגם בכהנת, וכנ"ל).

שתוקי

בישראלית – מה"ת מותר וכנ"ל. (באופן שהבועל פירש, משום רוב, כשהיא פירשה, מדין ממזר ספק). **מדרבנן אסור** – למסק' משום דמעלה עשו ביוחסין.

שתוקי בשתוקית – ע"י עד. פלוגתא דת"ק ור"א (וע"י עה. להלכה). להמתיר בשתוקית, מותר גם בבת שתוקית.

אסופי

מה"ת מותר בישראלית, (דארוסות ומדה"י נגד פנויות ורעבון הוי ספק, ושרי). **מדרבנן אסור** – למסק' משום דמעלה עשו ביוחסין.

אסופי באסופית – כמו שתוקי בשתוקי הנ"ל.
 להמתיר, מותר גם בבת אסופית. (עי' רש"ש דכצ"ל ולא בת אסופי).
ארוסה שעברה – עי' עה. דהוי ספק פסול, ועי"ש.
עיברה והשליכתו – לתי' א' בתוס' ממזר ודאי,
 (אולי אפי' אם תאמר שמהארוס עברה).
 (לתי' ב' יל"ע).
בעלה במדה"י ועברה –
 אם לא השליכתו ואומרת שבא ע"י שם, הולד כשר.
השליכתו לתי' א', או שלא אומרת לתי' ב' – הולד ממזר.
 (יל"ע אי התירוצים פליגי זה על זה).

דיני אסופי

מצאו מהול – אין בו משום אסופי.
 איבריו מתוקנים (וי"מ מלובנים), משוח בשמן, מלא כחול,
תלוי בו; קשרים, קמיע-כתב, קמיע-עיקרין – אינו אסופי.
תלוי בדקל – במקום שחיה מגעת, אסופי.
 למעלה מכך, אינו אסופי.
תלוי בזרדתא – סמוך למתא, אפי' גבוה, אסופי.
בביכנ"ס – סמוך לעיר דשכיחי רבים, אינו אסופי. רחוק, אסופי.
פירא דסופלי (חפירה של מאכל בהמה) – אסופי.
חריפתא דנהרא – לא אסופי. **פשרא** – אסופי.
צידי רה"ר – לא אסופי (אפי' לא בשני רעבון),
אמצע רה"ר – אסופי (אפי' בשני רעבון).
אביו ואמו מעידין עליו – כ"ז שבשוק נאמנין.
נאסף מן השוק – בסתם שנים, א"נ. בשני רעבון, נאמנים.

3 נשים הישנות משולבות במטה ונמצא דם תחת אחת מהן –
 כולן טמאות.

בדקה א' מיד ממש ונמצאת טמאה – היא טמאה וחברותיה טהורות.
 חיה נאמנת לאלתר לומר זה יצא ראשון. **אם יצתה וחזרה** – אין נאמנת,
אם רק החזירה פניה – לת"ק נאמנת, לר"א אין נאמנת.

נאמנת חיה לומר זה כהן וזה לוי זה נתין וזה ממזר.

אם יצא עליה ערער תרי – אין נאמנת.

ערער חד – לאיבעי"א ג"כ א"נ (כיון דליכא חזק"כ נגד העד).

[כשיש חזקת כשרות – אין ערער פחות משנים].

בעל מקח כשמקחו בידו –

(כשקיבל מעות משניהם מא' מדעתו ומא' בע"כ) –

נאמן לומר לזה מכרתי ולזה ל"מ.

אם קיבל רק מא' מהן ואומר לשני מכרתי –

לרש"י יתכן שנאמן, לר"ת ל"נ (מיגו נגד אן סהדי).

כשאין מקחו בידו – לר"ת תמיד לא נאמן.

לרש"י, כשקיבל רק מא', נאמן לומר לאותו שנתן מעות מכרתי.

ואם קיבל משניהם ואומר לזה מדעתי ולזה בע"כ –

ל"נ. [אפי' טוען שזוכר].

בזמן שבידו – אם היה טוען לא מכרתי או חזרתי וקניתי, נאמן.

שני לוקחין אוחזין בטלית –

אם קיבל כסף משניהם ואינו זוכר ממי מדעתו –

זה נשבע שאין לו בה פחות מחציה וכן השני, ויחלוקו.

אם טוען שזוכר – לגירסת רש"י א"נ, לר"ת נאמן לגבי הא דלהלן.

כשקיבל כסף מא' ומעיד –

לרש"י נאמן לגמרי להוציא החצי מהשני,

לר"ת נאמן רק לפטור משבועה את זה שמסייע לו,

ולחייב את השני שבועה דאורייתא.

עד.

נאמן דיין לומר לזה זיכיתי ולזה חייבתי,

(כשנקרע שטר-זכות) והבע"ד עומדים בפניו.

כשאין לפניו (ואין שטר זכות) – יכול לשוב ולדון.

בדין שעושין שודא דדיינא – אין נאמן.

שודא דדיינא (כגון נכסיי לטוביה ובאו 2 טוביה קרובים ושכנים) –

לרש"י לפי ראות עיני הדיין, לר"ת איך שירצה.

ורק דיין קבוע יכול לעשות שודא. (וצ"ב לרש"י).

(הולך מנה לפלוני ומצאו שמת – ע"י סופ"ק דגיטין).

2 שטרות היוצאין ביום א' –

בירושלים נותנים למי שקדם כתיבתו בשעות.

בשאר מקומות – שודא דדיינא.

[בדין שיש לעשות שודא וטעה הדיין – ע"י כתובות צד:].

3 נאמנין על הבכור; חיה – לאלתר, וכנ"ל עד:.

אמו – כל שבעה.

אביו – לעולם. (להרמב"ם גם בתוך ז',

להק"נ בדעת רש"י רק מאחר ז', ולכ' אינו מוכרח).

אב שאומר בני זה בן-גרושה (או ממזר) – לר"י נאמן, לחכמים א"נ.

(אמר על תינוק בין הבנים זה בכור,

יל"ע לרבנן אי א"נ אפי' לבכורה או דפלגינן נאמנות).

שתוקי, ואמו אומרת בן מיוחס הוא – לר"י אין נאמנת,

לר"ג ור"א נאמנת, י"א דרק על עצמה (שלא נתחללה מתרומה),

וי"א גם על הולד.

י"א דרק ברוב כשרים,

וי"א דגם ברוב פסולין,

(כגון ארוסה או רוב העיר אין משיאין לכהונה).

לאב"ש נאמנת גם על הולד [וגם ברוב פסולין], והלכה כאבא שאול.

כל האסורין לבא בקהל (ממזירי ונתיני שתוקי ואסופי) –

לת"ק מותרין לבא זב"ז (גם ודאן בספיקן).

לר"א רק ודאן בודאן (ממזירי בנתיני) מותרין,

אבל ספיקן (שתוקי ואסופי וכותי) בודאן (ממזירי ונתיני),

או ספיקן בספיקן – אסורין.

[להלכה – ע"י עה:].

עד:

גיורת פחותה מבת ג' שנים –

לר"ש מותרת לכהן ופליגי עליי. ועיי' להלן עח.
 למ"ד (ר' יוסי) גיורת מותרת בממזר, ה"ה פחותה מבת ג"ש.
אלמנה גרושה חללה וזונה – אסורות בפסולי קהל לכ"ע.
 (ומוכח מסוגיין דה"ה גר שנשא ישראלית, אפי' למאן דמתיר לכהן)
 (גר בכהנת וממזרת – עיי' לעיל עג).
בת-גרים – לר"ש הנ"ל כ"ש דמותרת לכהן,
 לראב"י אסורה אבל רק אם האב והאם גרים
 אבל בת גר וישראלית מותרת לראב"י לכהן. (ועיי' עז).
 (בת חלל וישראלית לכהן, עיי' פלוגתא סז).
בת חלל וחללה – אסורה לכהן לכ"ע, ולכ"ע אסורה לממזר וכנ"ל.

ממזר – לר' יהושע רק מחייבי מיתות, לר"ש התימני גם מחיי"כ.
 לר"ש בני חי"כ מותרין בבני חי"מ, משא"כ לר"י.
 לר' יהודה ס"ד כר"י. למסק' סוגיין אין הכרח.
אנוסת אביו – לר' יהודה בלאו, משא"כ לרבנן.
 (ר' יהושע יכול לסבור כר' יהודה או כרבנן).

גר-עמוני ומואבי (מצרי ואדומי) –

מותר בממזרת אף לר' יהודה (דס"ל דסתם גר אסור).

עד: - עה.

כותי נתין חלל ממזר ומצרי-ראשון שבאו על הכהנת לוייה וישראלית –
 פסולה לכהונה.

מצרי שני – לת"ק פוסל, לר' יוסי ולרשב"ג אין פוסל.
עמוני ומואבי – לת"ק ור' יוסי פוסל, לרשב"ג אין פוסל.
כה"ג באלמנה – פוסלה ופוסל זרעו.
[מצרי ואדומי שלישי – מותרין. עמונית ומואבית – מותרות].

אלמנת עיסה – בתה (מהעיסה) פסולה לכהונה לכ"ע.
האלמנה – לר' יהושע ולריב"ב מותרת (ספ"ס),
 לת"ק ור' יוסי ורשב"ג אסורה.

[לרש"י, היינו נשואה לספק חלל, וצ"ע אמאי יש מכשירין אלמנתו, לר' יוסף טו"ע, נשואה לספק-ספיקא חלל,⁵⁹⁴ לתוס' בכתובות, נשואה לא' ממשפחה שנתערב בה ספק חלל].

ודאן בספיקן ולהיפך או ספיקן בספיקן –

לרב הלכה כר"א דאסור (אע"ג דליכא ארוס למיתלא ביה), לשמואל מותר. וקיי"ל דאסור (תוס').
ארוסה שעיברה – הולד אסור בישראל.
בממזרת – לרב אסור (אפי' ברוב פסולין), לשמואל, לל"ק מותר (לל"ב אפשר דמודה לרב, ע"י תורא"ש וצ"ע). ומשתיקין אותו מדין כהונה, ומוציאין מידו נכסי אביו ואע"ג דתפס (ורב ל"פ).
אם בדקנו אמו – פלוגתא דתנאי, וקיי"ל כשמואל דפסק כר"ג דנאמנת. (ע"י עה.).

גר עד 10 דורות (לר' יוסי) מותר בממזרת,
לאחר 10 דורות לת"ק ולי"א⁵⁹⁵ **לאחר שנשתקע שם גוי ממנו** – אסור מדרבנן.

לר"א כותי לא ישא כותית, וע"י מסק' הטעם לקמן עו.

ע"ה:

גוי ועבד הבא על בת ישראל – לר"ע הולד ממזר, (בעבד משום חיי"ל. בגוי משום דל"ת קידושין ולר"ע א"צ דומיא ממש דאנוסת-אביו). וכן ס"ל לריו"ח וכן לההוא תנא ביבמות, (אבל מטעמים אחרים). אבל לר' ישמעאל אין הולד ממזר (וע"י תוס' דא"י מוכרח), וכן לר"א אין ממזר מחיי"ל.

אם נסבור כותים גרי אריות, ונסבור שנתערבו בהם בנות ישראל – א"כ כותי לא ישא כותית (אם הולד מגוי ממזר), שמא ישראל נושא גויה ולהיפך.

⁵⁹⁴ ע"י הציור ברש"י בכתובות, וע"י בהשמטות לרשב"א סוף מכילתין.

⁵⁹⁵ (וע"י תורא"ש דלאו היינו שם ע"ז, וע"י רש"י דמאחר מת"ק).

(אם הולד כשר – לתי' א' בתוס' דע"כ הוא גוי, מותרין,

ולתי' ב' בתוס' דהולד ישראל כשר, כ"ש דאסורין).

אם נתערבו רק בנות ישראל, יועיל גירות.

(ולר' יוסי יועיל אף אי הולד ממזר).

ואם נתערבו גם בני ישראל (והולד ממזר) –

אז כותי לא ישא כותית, ואפי' ע"י גירות.

ישראל בשפחה או להיפך – בלאו דלא יהיה קדש או קדשה,

עכו"ם בישראל – אסור לקדש באזהרה דבתך לא תתן לבנו וגו',

ביאה, לא מצינו לאו רק גזירת ב"ד של שם (ואפי' דחשיב עשה).

פסולי קהל שבאו על כהנת לוי וישראלית –

פסולה לכהן (והיינו זונה). (וילפי' מקרא דכי תהיה לאיש זר).

גוי ועבד – פסולה (לשאר תנאי מקרא דאלמנה וגרושה,

לר"ע לכ' א"צ).

(צרת ערוה – לב"ש מתייבמת,

ולב"ה אם מתייבמת הוי חיי"כ ובניה ממזרין.

לב"ה מותרת לשוק,

ולב"ש אם תינשא לשוק הוי בלאו, אבל בניה כשרין.

בטעם פסול כותים

(י"א לישראל וי"א דמהאי טעמא גם כותי לכותית, עי' ריטב"א) –

לר"ש כותים גרי אריות, וכהנים פסולין נטמעו בהן (עי' ריטב"א),

לר"ע כותים גרי אמת, וכהנים כשרים נטמעו,

ופוטרין נשואה מיבום, והוי בלאו לשוק, ולשיטתו בניה ממזרין.

עו.

לר"א כותים גרי אמת, ואין בקיאת בתורת גיטין וקידושין,

ועי"ז יש בהם ממזרין, ומשו"ה אפי' כותי לא ישא כותית,

(או דס"ל גר אסור בממזרת, או דיש בהן ישראלין מאב ואם כנ"ל)

לרבה ב"א נתערבו בהן ממזר מאחותו (ומאשת אח),

לרבה עבד ושפחה נתערבו בהן.

מצת כותי – לת"ק מותרת (אם עשה העיסה בבית ישראל), וגם בחזקת לשמה (אם הכותי אוכל ממנה לחובתו) ויוצא בה יד"ח. לר"א אין בקיאתו בלשמה ולא בזהירות מחימוץ, ואסורה. לרשב"ג במצוה שהחזיקו בה מדקדקין (עי' פ"ק דגיטין הנפ"מ מת"ק). **בציקות של גויים שלא חמצו** – אדם ממלא כריסו מהן, אבל אין יוצא בהן יד"ח. (קמחין – עי' רש"ש). **כותי שלש ועשה פת בביתו** – האוכלה כאילו אוכל חזיר.

עו. - עו:

כהן הנושא אשה כהנת [יוצא עליה קול ערער ולר"מ אפי' בלא ערער], **ורוצה שיהיה בנו (וכן הוא) כשר לעבודה** – בודק 4 אמהות, ולכ"א גם את אמה, דהיינו 8 נשים. [ה-4 הן; אמה, ואם אבי אמה, ואם אביה, ואם אבי אביה]. לוי' וישראלית מוסיף עוד. לר' אדא ב"א עוד אם לכ"א והוי 12 נשים, למתניתא עוד זוג אמהות לכ"א והוי 16, (בר"מ אי' 10, דהיינו מלבד ה-8 עוד 2. ועי' כ"מ ופרישה). אם לא איכפת לו ליפסל ולפסול זרעו מעבודה, א"צ בדיקה לאכילת תרומה. ר"ת. **הבדיקה** – לרש"י בודק ממזרות. (ויל"ע חללות), לתוס' בכהנת עיקר הבדיקה חללות, ואגב, בודקין גם ממזרות. בלוי' וישראלית ל"ש חללות. ומ"מ בודק ממזרות. **כהנת שבאה לינשא** – לא הוזהרה על הפסולין, וא"צ לבדוק בו. **ישראל הנושא אפי' חללה** – בתו כשרה, וממילא א"צ לבדוק כלל.

אין בודקין מהמזבח ולמעלה. לתוס' אפי' רק שחט או הפשיט, א"צ יותר בדיקה. ולא מדוכן ולמעלה, והיינו ששר בדוכן. **אם נשא כפים** – י"א דמעלין ליוחסין. ולא מסנהדרין ולמעלה, והיינו סנהדרין קטנה או גדולה, אבל היה בב"ד לממונות עדיין צריך בדיקה, חוץ מירושלים, וערכי ישנה של צפורי (לרש"י). ולא מגבאי צדקה ולמעלה. ולא מחיילות של בית דוד, אם העידו שנלחמו,

אבל אם רק ישבו בראשי גייסות, צריך בדיקה.
משטרות ומתרומה – י"א (במס' כתובות) דמעלין ליוחסין.

עו:

שחיטה או הפשט כשרה בדיעבד בזרים ואפי' בנשים ועבדים.
 לכתחילה עושים רק כשרים מיוחסים.
 אין נותנים לעבוד עבודה או לשורר על הדוכן אלא למיוחסים.
 וסנהדרין היו יושבים בלשכת הגזית להבדיל הפסולים.
 סנהדרין חייבים להיות מיוחסים (ולא בעלי מומין).
אבל ב"ד לממונות – כשר אפי' ממזר,
 אבל בירושלים מקפידין לייחס, וכן בערכי ישנה של צפורי לרש"י.
 (וי"ג דעל עידיהן היו מקפידים, והחתום שם עד א"צ בדיקה).
 ממשכנין על הצדקה אפי' בערב שבת.
כל משימות במילי דשמיא ומילי דמתא – בעינן מקרב אחיך כמלכות.
 (כגון ; גבאי צדקה, וקיצותה וחלוקתה, וסדר מתורגמנין
 ומפטירין, וטורזינא, וכריא פתיא, ואגלי גפא).
אמו מישראל – כשר לכל הנ"ל.
 ר' זירא ורבה בר אבוא היו מטפלים בגרים למנותם,
 במערבא ונהרדעא לא מוקמי מינייהו אפי' ריש כורי וריש גרגותא.
(לבטל עבודת כוכבים – אפשר רק ע"י גוי).

עז.

[תחילת חללות – ע"י בסמוך להלן].

חלל שנשא ישראלית –

למתני' הבת חללה לעולם. (כגון בת בנו ובת בן בנו).
 לר' דוסתאי בן יהודה הבת כשרה (וכ"ש בת הבן וכו').
ישראל שנשא חללה – הבת כשרה לכ"ע.
(חלל שנשא חללה – הבת חללה לכ"ע).
כהן שנשא חללה – הבת חללה.
 (לא משום האם, אלא דבא על פסולה לכהונה).

לר' יהודה גר שנשא ישראלית, הבת גיורת ופסולה לכהונה,
 (אבל ישראל שנשא גיורת מודה דכשרה).
 לראב"י רק גר שנשא גיורת, הבת פסולה.

לר' יוסי אפי' גר וגיוורת, הבת כשרה.

- ועי' בכל זה לקמן עח. -

כהנים זכרים הוזהרו על הטומאה ולא נקבות.

תחילת חללות – כהן שבא על פסולי כהונה, זרעו מתחלל,

והיינו אלמנה לכה"ג, גרושה וזונה.

והיא עצמה גם נעשית חללה.

(אבל הוא עצמו אין מתחלל, ואפי' בא על שפחה ושאר פסולי קהל,

ואפי' בעודה תחתיו נודר ועובד).

ישראל שהחזיר גרושתו משנשאת – בתו כשרה לכהונה,

(דאיי' פסולי כהונה).

עז. - עז:

בא על 3 אלמנות או 3 גרושות אפי' מאיש אחד – לוקה 3.

בא 3 ביאות על אלמנה אחת –

התרו בו בין ביאה לביאה, חייב 3. לא התרו בו לוקה 1.

(נזיר שהיה שותה יין – בלא התראה באמצע, לוקה 1.

בהתראות מחלקות, לוקה על כל אחת).

בא על אלמנה מראובן שמעון ולוי, וכן גרושה – לוקה 1.

בא על אחת שהיא אלמנה וגרושה וחללה וזונה –

למאן דס"ל (ר"ש⁵⁹⁶) אין איסור חל על איסור, חייב 1,

למאן דס"ל איסור חל על איסור, לוקה 4,

למאן דס"ל איסור חל על איסור רק במוסיף – בסדר הזה לוקה 4,

(אם שם האיסור מוסיף – חשיב מוסיף אף דלא מוסיף למעשה,

כגון זונה דכהונה).

עז:

אלמנה אסורה לכה"ג ומותרת לכהן הדיוט. גרושה אסורה גם לכה"ד.

אלמנה וגרושה אוכלת בתרומה,

⁵⁹⁶ (עי' תוס' אי בכל גווני לא ס"ל מוסיף).

(אם בת כהן היא, ואין לה זרע מישראל).

כהנת שנתחללה – אסורה לאכול בתרומה.

(בישראל משכחת לה איסור זונה, כשזינתה ברצון תחת בעלה).

כהן גדול שבא על אחותו אלמנה –

לר"ש אינו עובר באיסור אלמנה.

(דאאחע"א, ואע"ג דהוי איסורי כהונה, ואע"ג דמוסיף.

לת"א לא ס"ל מוסיף כלל, ולת"ב באיסור קל על חמור).

לרבנן – לס"ד דלישנא קמא עובר באלמנה.

למסק' דל"ק ולל"ב אינו עובר (כיון דהוי קל על חמור).

האוכל נבילה ביום הכיפורים (אפי' נתנבלה ביוהכ"פ) –

לר"ש פטור לרבנן חייב.

כל האסורות לכה"ג אסורות אף למשוח מלחמה.

הבא על זונה שהיא גם חללה וגם גרושה –

חייב כמה, וכנ"ל. אע"פ שהם בלאו אחד (וילפי' מ"אשה גרושה").

וכן כה"ג באלמנה שהיא פסולה מעוד סיבה. (וילפי' מגרושה דכה"ג).

אין חללה אלא מאיסורי כהונה בלבד. (מחללה דכה"ג).

ולכן ישראל שבא על אחותו עשאה רק זונה.

כה"ד בפסולי כהונה – פוסל זרעו כמו בכה"ג (מזונה דכה"ג).

עח.

כהן הבא על אחותו עשאה זונה.

חזר ובא עליה (או כהן אחר) עשאה חללה.

כה"ג שקידש אלמנה ובעלה בהעראה לוקה שנים [לא יקח ולא יחלל].

אם גמר ביאתו – לוקה אף משום לא יחלל זרעו.

(אם לא נתעברה – עי' תורא"ש ועי' רש"ש).

כהן הדיוט בפסולות – לרש"י ג"כ לוקה שנים. ועי' רמב"ם.

כה"ג באלמנה שהיא גרושה – לוקה ארבע. (2 דאלמנה ו-2 דגרושה).

חלוצה הוי מדרבנן, ואין לוקין עליה.

כה"ג (או לרש"י בכה"ד) שבעל – לוקה אחת. (קידש ובעל, 2. כנ"ל).

קידש ולא בעל – לאביי לוקה אחת לרבא אין לוקה.

(ישראל) מחזיר גרושתו (משנשאת) – קידש לבד או בעל לבד אין לוקה רק בקידש ובעל.

גר, לר' יהודה פוסל אשה בביאתו [משא"כ לשאר תנאי].
 לרשב"י גיורת פסולה לכהן רק אם נתגיירה מבת ג"ש ויום אחד.
 (ובמתני' עוד ג' שיטות ;
 לר' יוסי נתגיירה בעצמה פסולה (אפי' רק הורתה שלא בקדושה).
 לראב"י אפי' בת גר וגיורת, ולר"י אפי' בת גר.
בת גיורת – לכ"ע כשרה)

עח:

הלכה כר' יוסי. ומיום שחרב ביהמ"ק נהגו להחמיר כראב"י.
 ואר"נ אר"ה בא לימלך אם ליקח בת גר וגיורת אוסרים,
נשא – אין מוציאין מידו.

האומר בני זה בכור – נאמן לכ"ע להורישו פי שנים.
 ואפי' לגבי נכסים שעתידין ליפול ואפי' שיפלו כשגוסס.
(המקנה נכסים שעדיין לא נפלו לו – לר"מ קנה לרבנן לא קנה).
האומר בני זה ממזר או ב"ג וב"ח – לר"י נאמן האב אפי' נולד.
 לרבנן אין נאמן (ולא האם) ואפי' כשעדיין עובר.

גוסס שנתן מתנה ברמיזה – ברש"י משמע דאינה כלום (ומקורו בר"ח).
 ומזה דקדק הר"ר יואל מבונ"א דאם ציוה ליתן גט אין נותנים.
 ולדעת תוס' גוסס יכול ליתן מתנה ולצוות לכתוב גט.

(מודה ר"יו דגוסס נוחל ומנחיל ופוטר מיבום וכדו', דהוי ממילא,
 כדאי' במס' שמחות, ע"י תורא"ש.
 וכן לנדור ולהקדיש, דאמירה לגבוה סגי, ואף גוסס יכול לעשות,
 כדאי' בפ"ק דערכין.
 וכן אם מינהו קודם שגסס שיכול ליתן גט כשגוסס, ע"י רא"ש).

הניח את המשלח-גט זקן או חולה – נותנו בחזקת שהוא קיים.
הניחו גוסס – אין נותנו, דחיישינן שמת.

חולה שנשתתק והרכין בראשו – דבריו קיימין.

מי שנתן רשות לקדש בתו והלך הוא וקידשה –

אם שלו קדמו, קידושין קידושין.

ואם של שליח קדמו, קידושי שליח קידושין.

אם אינו ידוע – שניהם נותנים גט, או א' נותן גט וא' כונס.

עט.

וכן האשה (בוגרת) שנתנה רשות לשלוחה, וקידשה עצמה.

קידשה אביה בתוך 6 חדשים (מנערותה) בבקר, ואח"כ קדשה עצמה –

אם באה לפנינו בו ביום, והרי היא בוגרת –

לרש"י חיישין לקידושי שניהם, לתו"י ל"ש שתהיה בוגרת בתוך 6.

אם באה לפנינו אחר 6 – לתו"י קידושי האב קידושין,

לרש"י לא נתפרש – (ואולי ספק).

קידשה לאחר 6 חדשים – ודאי אין קידושיו קידושין (ע"כ בוגרת).

קידשה ביומא דמישלם שית בבקר, וקדשה עצמה אח"כ, וה"ה בוגרת –

לרב אין קידושיו קידושין.

לשמואל (אם לא טוענת שהיתה בוגרת בבקר) חוששין לקידושי שניהם.

אם מכחישתו ואומרת שהיתה בוגרת בבקר – ע"י בעמ' ב'.

קידשה האב ביומא דמישלם שית (ולא קידשה עצמה) –

לכ"ע אין קידושיו קידושין (דיש חזקת פנויה).

[קידשה רק האב בתוך 6 – לרש"י אפי' דג"כ אין קידושיו קידושין,

אבל לתו"י ל"ש לומר כן. ויל"ע].

כללי חזקה דהשתא

[חזקה דמעיקרא נגד חזקה דהשתא – לכ"ע חזקה דמעיקרא מכרעת].

חזקה דמעיקרא נגד חזקה דמעיקרא, ויש חזקה דהשתא –

לר"ש נשאר ספק, לרבנן "הרי לפניך" מכריע (ואפי' שמואל מודה).

בלי חזקות דמעיק' ויש חזקה דהשתא – לרב מכרעת לשמואל נשאר ספק.

[ספק טומאה ברה"ר – טהור. ברה"י – לרבנן טמא לר"ש ספק].

ולכן ;

מקוה שנמצא חסר – חז' מקוה נגד חז' טומאה, והרי חסר לפניך –

לרבנן הטהרות הוי בחז' טמאות אפי' ברה"ר, דא"י ספק.

לר"ש הוי ספק וברה"ר טהור, וברה"י תולין כשיטתו הנ"ל.

חבית שנמצאת חומץ – (ותרמו ממנה על יין שבמקום אחר).

בג"י ראשונים י"א דהוי ודאי יין מצד המציאות,

וי"א דהוי כשאר הימים, וכדלהלן.

בג"י אחרונים י"א דהוי ודאי חומץ, וי"א דכשאר הימים.

וי"א דג"י ראשונים ודאי יין וג"י אחרונים ודאי חומץ.

בשאר הימים – חז' טבל נגד חז' יין, והרי טבל לפניך –

לרבנן היין הוי בחז' טבל,

והתרומה נשארה טבל ואם יתקנה מותרת לזרים.

לר"ש הוי ספק, והתרומה אסורה לזרים (וצריך הכהן לתקנה),

ויחזור ויתרום.

בבגרת לפנינו –

אין חז' דמעיקרא דנערות, (דא"כ היתה מכרעת),

(לרש"י דעשויה להשתנות, לר"י בעמ' ב' דרגילות לבגור בבקר).

ומיירי דאין חז' פנויה, וכנ"ל (דכשיש, באמת מודה שמואל).

ויש רק חזקה דהשתא – לרב בחזקת בגרת מצפרא לשמואל ספק וכנ"ל.

(מעיקרא נגד מעיקרא בלי חז' דהשתא – נשאר ספק.

כגון שאין ידוע אי המקוה חסר (ויש סיבה להסתפק) –

יש להחמיר לטמא אבל לא לשרוף קדשים.

וכן אי אין ידוע אי החבית חומץ – יש להחמיר שיחזור ויתרום,

(וגם שלא יאכיל התרומה הראשונה לזר אפי' אחר תיקון⁵⁹⁷).

עט:

שכ"מ שנתן כל נכסיו – עמד חוזר.

בריא שנתן הכל – מתנתו מתנה.

⁵⁹⁷ ומכאן צ"ע על התו"י ד"ה אדרבא.

נתן כל נכסיו (ולא כתבו "כד קציר ורמי" ולא "כד מהלך"),

הוא אומר שכ"מ הייתי והן אומרים בריא היית –

אם כעת הוא שכ"מ, לכ"ע עליהם להביא ראיה שהי' בריא (אפי' תפסו)

אם כעת הוא בריא – לר' יעקב אעפ"כ הם צריכים לה"ר,

(וא"א הרי בריא לפנינו, אפי' לרב, כיון דהוי נגד חז' ממון).

לר' נתן הוא צריך לה"ר שהיה שכ"מ, (ואומ' הרי בריא לפנינו,

אפי' לשמואל, כיון דרוב העולם בריאים).

(אם היה שכ"מ והבריא, והנידון רק בזמן המתנה, אפי' דמודה ר"נ).

אם הביאו ראיה – מועיל אע"פ דלא כתוב "כד מהלך על רגלוהי".

ביומא דמישלם שית, ובוגרת לפנינו, ומכחישתו (לאמר דבגרה מצפרא)

מודה שמואל דהוי' בחז' בוגרת וקידושי האב אינם קידושין.

באין מכחישתו – הוא פלוגתא דרב ושמואל הנ"ל,

(עי' תוס' ד"ג דאפי' דמודה רב, ועי' מהרש"א).

לאמימר הלכה כשמואל לר"א הלכה כרב. והלכתא כרב.

אסור לאיש להתייחד עם אשה ערוה⁵⁹⁸, ויש לזה רמז מה"ת.⁵⁹⁹

(עם זכר ובהמה – עי' להלן).

אופני ההיתרים

א. עם שתי נשים – לת"ק אסור, לר"ש (לגי' תוס') מותר,

ומוכח בגמ' דק"ל דאסור (מההיא דנשים בפנים או בחוץ,

ומההיא דנשים השונאות).⁶⁰⁰

ובשעת אנינות – לת"ק אסור,

לאבא שאול מותר (אולי אפי' באשה אחת⁶⁰¹).

ב. אשה אחת עם שני אנשים כשרים – מותר.

⁵⁹⁸ דודו וב"ד הוסיפו יחוד פנויה טהורה, ושמאי והלל הוסיפו גויה. ערוה - היינו חוץ מאמו ובתו כדלהלן היתר ד,

וחוץ מאשתו נדה (אם כבר בעל).

⁵⁹⁹ לתוס' והטור הוי מה"ת, להרמב"ם הוי רק מדרבנן.

⁶⁰⁰ ודעת רש"י להלן פב. דעם שלש או ארבע (הח"מ העתיק שלש) מותר, (מלבד למי שעסקיו עם נשים), ומובא ברמ"א. אבל התוס' שם אוסרים.

⁶⁰¹ (כך מוכח מהראיה שהביאו לו רבנן, לפיר"ח).

בפרוצים – אפי' עשרה אסור,

[ורב חשש דבעינן כגון ר"ח ב"פ וחבירין].⁶⁰²

ובדרך בעינן שלשה אפי' בכשרים.⁶⁰³

- עי' בהערה⁶⁰⁴ היתר נוסף -

ג. אשתו עמו – מותר (לתוס' לכ"ע),

ואפי' כשיש רק אשה אחת (מלבד אשתו),⁶⁰⁵

ומותר אפי' לישן עמהם בפונדקי.

[גוי אין אשתו משמרתו, ואסורה להתייחד עם גוי ואשתו].

ד. עם אמו או בתו – למתני' מתייחד ומוסיף ר"א דאפי' דר עמה.⁶⁰⁶

ומוסיף ר"א גם אחותו אבל רק לפרקים. (פא:).⁶⁰⁷

לר"מ ור"ט אסור אפי' בתו (וכלתו), וכך פסק שמואל.

[דיני שינה בקירוב בשר – עי' להלן פא:].

ה. בעלה בעיר –

לרש"י אסור להתייחד עמה אבל אין מלקין אפי' בהכרזה.

לתוס' מותר לכתחילה. (פא.).⁶⁰⁸

בשושבינתיה (בעלת-בריתו) אסור.⁶⁰⁹

[אבל בעלה עמה ודאי מותר דלא גרע מאשתו עמו].

ו. פתח פתוח לרה"ר – מותר (פא.).⁶¹⁰

⁶⁰² בש"ע פסק כהרמב"ם דאסור אפי' עם אנשים הרבה, דלא עדיפי אן מרב. וברמ"א מביא דשרי, ושסתם אנשים כשרים כהרא"ש והר"ן.

⁶⁰³ והביא הרמ"א בשם הראב"ד דבלילה הוי כשדה (שמא א' יירדם), ובעינן שלשה אפי' בעיר. כתבו בשם רי"ו דאם אין הולכין לשמור אותה (כסוטה) שרי בבי', אבל כתב הב"ש דאין לסמוך ע"ז. ועי' בפ"ת אי סגי בי' כשרים וא' פרוץ.

⁶⁰⁴ בש"ע מובא דאנשים הרבה עם נשים הרבה מותר. ובח"מ מסתפק אי בעי שלשה עם שלש או שנים עם שנים סגי. ועי' פוסקים. ועוד נוטה הב"ש דבפרוצין אסורין אפי' עם הרבה נשים, וא"כ להרא"ש אין נפ"מ דבכשרים שרי אפי' עם אשה א'. ח"מ. וגם לרש"י בסתם אנשים שרי איש א' עם הרבה נשים.

⁶⁰⁵ תוס' להלן פב. כתבו דמי שעסקיו עם נשים אסור באשתו עמו, (ונו' בב"ש סק"ל), ובש"ע (ס"ז) העתיק דשרי.

⁶⁰⁶ והכי קי"ל דלא כשמואל, רא"ש. ועי' פ"ת דה"ה בת בתו וכל יוצאות חלציו. ומביא בפ"ת ד"א דבן שומר אמו (ובנה עמה הוי כבעלה בעיר), אבל בתו עמו ודאי אין מועיל. וי"א דרק בעל ואשה משמרין זא"ז ולא שאר הקרובים.

⁶⁰⁷ הר"מ טור וש"ע השמיטו אחותו, וכתב הב"ש דס"ל דבזה אין הלכה כרב אסי.

⁶⁰⁸ והזכירו הפוסקים גם את שיטת רש"י, ובש"ע פסק כתוס', ועי' בפ"ת ראה לרש"י.

⁶⁰⁹ בש"ע הובא דאם קינא לה בעלה עם זה, אסור אפי' בעלה בעיר. ועי' בפ"ת אם אינה בביתה, וכשבעלה נתן לה רשות לדבר עמו.

ז. עם שתי נשים השונאות זו את זו – מותר (פא:).⁶¹¹

והיינו; אשה וצרתה, ויבמתה, וחמותה, ובת-חמותה, ובת-בעלה.

ח. עם אשה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואין מוסרת עצמה – מותר.⁶¹²

ט. – ע"י הערה⁶¹³

מת פחות מבן ל' יום –

א"צ להוציאו במטה וכליבה אלא נישא בחיק,

וא"צ רבים ללוותו אלא סגי בשלשה.

באופו שאין יחוד, דהיינו; (או כולם אנשים או נשים),

או ב' אנשים ואשה, ולאבא שאול אף ב' נשים ואיש.

אסור לבכות על מתו יותר מדאי (שמא ח"ו ימות לו עוד).

אשה שקינא לה ונסתרה – אסורה לבעל,

ואם בא עליה – אין המים בודקין.

ומוסרין לו 2 ת"ח לדרך דיתרו בו שלא יבא,

ואם יבא, יעידו בב"ד שלא ימחקו המגילה.

פא.

פנויה שנתייחדה – מלקין.⁶¹⁴

לאוסרה לכהן – לרש"י לכאוי מפוי בכתובות דנאסרת,

לתוס' אם מודה שנבעלה נאסרת (לר"י) אע"פ שאומרת לכשר,

ואם אין מודה שנבעלה – מותרת.

אשת איש שנתייחדה – אין אוסרין על בעלה.

⁶¹⁰ כתבו הפוסקים דגם בזה בגס בה, ובקינא לה - אסור. אבל כתב בפ"ת דלמי שעסקיו עם נשים ולפרוץ, שרי. ועוד כתב באה"ט דמועיל רק ביום ובתחילת הלילה, עיי"ש. אבל כ' פ"ת דאם יום ולילה לא ישבותו עוברין ושבים שרי כל הלילה. וע' פ"ת בענין סתום ולא נעול. ועיי"ש עוד דבליה או במקום מוצנע הוי יחוד אף בלא פתח כלל, (אבל בלא"ה לא שייך יחוד במקום פתוח). ועי' פ"ת לענין פתוח לחצר של ג' בני"א אי סגי.

⁶¹¹ ומביא הב"ש בשם הלבוש דאפי' למי שעסקיו עם נשים שרי.

⁶¹² אע"ג דלהתייחד עם תינוקת כזו לבד, אסור. עי' ב"ש. ועי' עוד בפוסקי' בשם רש"ל דבדרך לא מהני תינוקת.

ועי' פ"ת דהשיעור הוא עד בת ט' שנים.

⁶¹³ בש"ע כתב דפחותה מבת ג' ופחות מבן ט' שרי. אבל למעלה מג' אף שאין מוסרת עצמה לביאה אסור עמה לבד, וכנ"ל.

⁶¹⁴ והרמב"ם כתב דמכריזין (דפ"י הא דמר זוטרא בפנויה), וכך פסק בש"ע. ומלקין גם את האיש. (ולמעשה בכל יחוד מלקין, חוץ מבנשואה).

(לרש"י מפוי, לתוס' מכ"ש).
ומר זוטרא מלקי (לפירש"י) ומכריז שלוקה רק על יחוד.
ולרב אשי אסור להלקותה אפי' בהכרזה.⁶¹⁵
מלקין על לא טובה השמועה.
מר זוטרא היה מקריא בזמן ההלקאה את הפסוק ואל בני עלי וגו'.

אנשים מבפנים ונשים מבחוץ –

לר"כ חוששין שייצא איש, לברייתא אין חוששין.

נשים מבפנים ואנשים מבחוץ –

למתינתא חוששין שייכנס איש, לר"כ אין חוששין.
למעשה יש להחמיר בשני האופנים.⁶¹⁶

במקום שמתאספים אנשים ונשים –

יש מהאמוראים שעשו מחיצה המשמיעה קול כשעוברין בה.⁶¹⁷

נהגו להתענות אחר פסח וסוכות, י"א משום דריגלא סקבא דשתא.

פא:

נתכוין לאיסור ועלה בידו היתר – צריך כפרה.

(כגון נדרה בנזיר והיפר לה בעלה ולא ידעה, ואעפ"כ נטמאה,
או חשב לזנות ונמצאה אשתו).

נתכוין להיתר ועלה בידו איסור בשוגג – צריך כפרה (חטאת).

לשמואל אסור להתייחד עם בהמה.
וכמה אמוראים החמירו, אבל קי"ל דלא נחשדו ישראל על הבהמה.
(ועי' להלן פב. ובהערות שם).

אם ישנה עם בנה קטן בקירוב בשר וכן אב עם בתו קטנה.

הגדילו – זה ישן בכסותו וזו בכסותה.⁶¹⁸

⁶¹⁵ מלשון הש"ע משמע דאז גם הוא אין לוקה. ובב"ש בשם ב"ח דהוא לוקה.

⁶¹⁶ כתב הח"מ דלדעת רש"י המובא בהערות להיתר א' מיירי דוקא כשיש אנשים שעסקיהם עם הנשים (דאל"כ שרי בנשים הרבה אפי' יכנס איש א'). ועיי"ש בשם ב"ח. ומלשון הש"ע משמע דרק בפירשה אשה א' לבין האנשים ולהיפך נאסרים, ואין איסור "שמא" יכנס. ולפי' בפירשה אשה לבין כשרים קי"ל דשרי. ואיש שאין עסקיו ע"י לבין נשים הרבה ג"כ שרי (וכנ"ל). ב"ש.

⁶¹⁷ עיי' בש"ע סעיף י"ב דין אנדרוגינוס. ובסי"ג תקנה שסיפרו נשים בבית הכסא שבשדות. ובסי"ד לא תלך אשה בשוק ובנה אחריה. ובס"ט דין אין ממנין אפי' כשר לשומר בחצר של נשים. ובס"ז לא ימנה אפטרופוס על ביתו. ובסי"ז דין ת"ח בבית ובחצר אלמנה.

⁶¹⁸ וכתב הב"ש דאז אסור גם להושיבה בכנפיו וכדו'

שיעור הגדלות – בבן, י"א בן 12 ויו"א, וי"א בן 13 ויו"א,

(לגירסת הרא"ש – י"א בן 9, וי"א בן 12).

בבת – י"א בת 9 וי"א בת 12. (להרא"ש י"א 3 וי"א 11).

ובלבד ששדים נכונו ושער צימח.⁶¹⁹

(י"א דבת 9 דהביאה 2 שערות הוי סימן גמור ולא קי"ל כן).

ואם בושא לעמוד לפניו ערומה, אפי' קודם לכן אסור.

(וגי' הרי"ף להיפך דהגדילו אסור רק עם בושא).

בת בתו – כשאינה מקודשת שרי להושיבה בכנפיו,

(יש שפי' אפי' לישן).

במקודשת אסור.⁶²⁰ (ועי' גי' הרי"ף וברא"ש ור"ן).

אסור לקדש בתו קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה.

אין משתמשין באשה (עי' לעיל ע.),

אבל לשם שמים (כשאין חיבת אישות) מותר,

ועל זה סומכים להשתמש בנשים. תוס'.

פב.

לא ילמד רווק סופרים, מפני אמהות התינוקות.⁶²¹

לת"ק אסור רק אם לא נשא אשה מעולם,

לר"א אסור אפי' יש לו אשה אבל אינה עמו.⁶²²

לא תלמד אשה סופרים.⁶²³

רווק לרעות בהמה – לר"י אסור לרבנן מותר.⁶²⁴

שני רווקים לישן בטלית אחת – לר"י אסור לרבנן מותר.⁶²⁵

כל שעסקיו עם הנשים – לא יתייחד עמהן.

⁶¹⁹ בשי"ע לא הזכיר כלל שנים, אלא תלה רק בהבאת סימנים דאסור אפי' קודם גדלות.

⁶²⁰ ואי' בשי"ע דה"ה בתו במקודשת אסור, ואפי' קטנה.

⁶²¹ עי' ב"ש דאפילו בנים.

⁶²² בשי"ע פסוק כר"א. ונהגו להקל כהמ"מ בשם הרי"ף דפסק כת"ק.

⁶²³ עי' ב"ש דאפילו בנות. ועי' ח"מ וב"ש בנשואה ובעלה בעיר.

⁶²⁴ קי"ל כרבנן. ומדת חסידות לא להתייחד.. שי"ע.

⁶²⁵ קי"ל כרבנן. ומדת חסידות לא להתייחד. ובדורות ומקומות פרוצין אסור מדינא. ולשכב יחד ובפרט רווקין צריך להתרחק בכל מקום, ויש למחות על זה.

(להרמב"ם אין לו שום חומרא יותר מכל אדם).
 לרש"י אסור אפי' עם שלש או ארבע (לתוס' לכ"ע אסור).
 לתוס' אסור אפי' אשתו עמו.
 ואלו עסקיהן עם הנשים;
 צורפים, סריקין, נקורות, רוכלין, גרדיים, ספרים, כובסים,
 גרע, בלן, בורסקי.
 ר"מ ובר-קפרא אומר' לעולם ילמד אדם בנו אומנות נקיה וקלה,
 כגון מחטא דתלמיותא.
 לא ילמד אדם בנו חמר גמל קדר ספו רועה וחנוני.
 (לר"י משום אבא גוריא אף לא רופא וטבח).
 [תפילה לעשירות מועלת. ועי' תוס' ועי' תוי"ט דצ"ע].
 [ר' נהוראי אומר דראוי ללמד את בנו רק תורה].
 אין מעמידין מלך ולא כ"ג מאלו הנ"ל שעסקיהן עם הנשים.

סליקא לה מסכת קידושין בחסדי השי"ת